

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ І ГУМАНІТАРНИМ РОЗВИТКОМ

**Матеріали
XIV науково-практичної
конференції за міжнародною участю
(м. Дніпро, 30 листопада 2020 р.)**

2020

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**
Дніпропетровський Регіональний Інститут Державного Управління

**ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ
СОЦІАЛЬНИМ І ГУМАНІТАРНИМ РОЗВИТКОМ**

**Матеріали
XIV науково-практичної
конференції за міжнародною участю
(м. Дніпро, 30 листопада 2020 р.)**

**Дніпро
ДРІДУ НАДУ
2020**

УДК 35.075.5
ББК 67. 401. 12
П 78

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дніпропетровського регіонального
інституту державного управління
Національної академії державного
управління при Президентові України
(Протокол № 10/240 від 29 грудня 2020 р.)*

Редакційна колегія:

О. Б. Кірсєва, канд. наук з держ. упр., доц.; **Т. В. Маматова**,
д-р. наук з держ. упр., проф.

П 78 Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком : матеріали XIV наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кірсєвої. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. – 355 с. – Укр., рос. та англ. мовами.

Уміщено матеріали доповідей учасників XIV науково-практичної конференції «Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком» щодо актуального стану та перспектив розвитку соціально-гуманітарної сфери України, Росії, Білорусії, Казахстану.

Розраховано на фахівців публічного управління та адміністрування, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, слухачів, студентів Національної академії державного управління при Президентові України, регіональних інститутів, інших вищих навчальних закладів.

УДК 35.075.5
ББК 67. 401. 12
©ДРІДУ НАДУ, 2020

ЗМІСТ

Секція 1

Теоретико-методологічні та організаційно-правові засади управління соціальним розвитком: державний та регіональний вимір

Семенець-Орлова І. А. Human potential in public administration...	9
Акімов О. О. Аналіз соціально-психологічних передумов системогенезу державно-управлінської діяльності.....	10
Бридун О. Є. Поняття професійної деформації державного службовця у науковому дискурсі.....	15
Виноградова Н. Л., Самойленко Є. В.Формування добросовісної публічної служби в Україні як фактор запобігання корупції.....	20
Гарбуз О. Н. Аспекты реализации показателей Целей устойчивого развития в системе работы органов и учреждений, осуществляющих государственный санитарный надзор в Республике Беларусь.....	23
Демченко В. М. Формування регіонального соціуму: соціолінгвістичний вимір.....	26
Джусупова Р. С. Организационно-правовые основы управления межэтническими и межконфессиональными отношениями в Республике Казахстан.....	29
Дурман М. О., Голова А. В. Особливості формування сучасної вітчизняної моделі соціальної держави.....	33
Дурман О. Л., Голова А. В. Нормативно-правова база як основа формування національної моделі соціальної держави.....	36
Ермакова Э. Э. Направления научно-технического развития Беларуси.....	40
Іванова К. Л. Модернізація механізмів кар'єрного росту державних службовців України у контексті соціального розвитку..	43
Карпа М. І., Акімов О. О. Вплив робастності системи публічного управління на соціальний розвиток регіону: парадигма і практика.....	46
Колесник В. А. Особливості правового механізму розглядів публічно-правових спорів у практиці здійснення публічного управління в Україні.....	50
Кушнір Т. М. Соціальний маркетинг як інструмент соціального управління.....	53
Лазько В. П. Поняття публічної політики через призму мовного історичного аспекту.....	55
Макеснко Ж. В. Lean-технологія як механізм організації досягнення узгодження інтересів у державному управлінні.....	58
Мамонтова Э. В. Служебный этикет в разрезе коммуникативной компетентности публичного служащего.....	61

Носкова О. С. Современные механизмы взаимодействия органов государственного управления с населением.....	64
Павлюк О. В. Організаційно-правовий механізм публічного управління в сфері забезпечення права громадян України на справедливий суд.....	68
Пархоменко-Куцевіл О. І. Проблеми реалізації державної гендерної політики в Україні: теоретичний аспект.....	71
Росенко М. І. Про концептуальні підходи до організації глобального електронного навчання в умовах сучасних викликів і загроз.....	74
Тулейко Е. В. Реализация проектов государственно-частного партнерства в социальной сфере: опыт Европейского Союза.....	76
Фролова Н. В. Співвідношення понять «public policy», «politics» та «публічна політика» в сучасній державно-управлінській науці...	80
Шинкаренко В. В., Бугайова І. Ю. Сучасні та зарубіжні напрями модернізації публічного управління.....	83
Шуст А. С. Адаптация интернационализации деятельности организации к работе на азиатском и африканском направлениях..	85
<u>Секція 2</u>	
<u>Економічні інструменти управління соціальним розвитком.....</u>	89
Воронцовая Л. Г. Методологические основы анализа предпринимательских способностей как фактора производства.....	89
Ковалевич О. А. Финансовая поддержка стартапов.....	92
Коврей В. А., Коврей Ю. С. Зарубежный опыт формирования института венчурных инвестиций и возможность его применения в Республике Беларусь.....	95
Копыркин М. Ю. Инновационные бизнес-модели и их роль в конкурентной борьбе.....	99
Коровина Е. Д. Обеспечение состояния экономической безопасности региона в сфере качества жизни.....	102
Лашенко О. В., Кравцова Т. В. Впровадження маркетинго-логістичного підходу як напрям підвищення соціально-економічного розвитку території.....	105
Лисачок А. В. Взаємозв'язок категорій «інвестиційна безпека» та «соціальний розвиток держави».....	109
Маколкина А. Д. Влияние социального развития на состояние человеческого потенциала в контексте обеспечения экономической безопасности.....	111
Мельник А. Р. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіонів в Україні.....	114
Мишкова М. П. Экономические инструменты развития логистических систем.....	116
Рябова С. С. Анализ позитивных и негативных проявлений в налоговой системе Республики Беларусь.....	119

Сидоренко Н. С., Гончарук С. О. Шляхи вдосконалення процесу функціонування банківського сектору України.....	121
Сидоренко Н. С., Мороз В. Ю. Публічні фінанси в умовах формування демократичних інститутів українського суспільства...	125
Сукач О. М. Прикладні аспекти соціальної відповідальності бізнесу.....	128
Чорноморд Є. Є. Functions of social protection of the population in a market economy.....	131
Шевчик Е. С., Стуло Э. С. Механизм государственно-частного партнерства в инновационной сфере.....	135
<u>Секція 3</u>	
<u>Соціальний захист та соціальна безпека людини і суспільства</u>	
Афанасьєва Ю. В. Social Protection of the Population in Ukraine in Corona Crises Times: Problems and Solutions.....	139
Блєнок О. А., Бова А. А. Безпекові практики київських студентів.....	142
Громова Н. В. Проблемы социальной защиты и социальной безопасности детей с аутизмом в Республике Беларусь.....	148
Домбровський К. Г. Усиновлення як соціальний інституту захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	151
Жорняк А. М. Соціальна стигматизація в питаннях інтеграції людей з інвалідністю.....	154
Исаев А. В., Осипова Е. О. Основные направления социальной политики в области социальной защиты пожилых граждан: региональный опыт.....	157
Кербікова А. С., Задорожня В. В. Шляхи поліпшення рівня якості життя населення.....	161
Ковальов М. С. Соціальний захист дітей та підлітків в Україні...	164
Кравцов О. В. Соціальні ефекти інформаційної безпеки.....	166
Кравченко М. В. Новітні тенденції соціальної політики в умовах COVID-19.....	170
Кулебякина Д. И. Социальная безопасность человека и общества в РФ условиях пандемии.....	172
Лебєдєва Н. А. The problem of afghan veterans' social protection in the context of public administration.....	176
Лєшух І. В. Методичний підхід до оцінювання центр-периферійної взаємодії на рівні «обласний центр – райони області».....	179
Макарчук В. Г. Організаційно-правові засади державного управління соціальним захистом та соціальною безпекою людини і суспільства.....	182

Мукан І. В. Прогнозування розвитку сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: роль публічно-управлінських інституцій у сфері соціального захисту людини та суспільства.....	185
Попова Т. Е. Государственное регулирование трудового потенциала, рынка труда и занятости населения в Республике Беларусь.....	189
Радиш Я. Ф., Євтушенко В. В. Ще раз про зцілюючі властивості марихуани.....	192
Рутко Д. Ф. Проблемы и перспективы развития экспорта медицинских услуг в Республике Беларусь.....	197
Савостенко Т. О. Напрями реформування системи інституційного догляду та виховання дітей в Україні.....	200
Сидоренко Н. С., Скопа А. Страхування життя як перспективний напрям розвитку ринку страхових послуг.....	204
Ткачук-Рижа Р. А. Міждисциплінарний підхід в ранньому виявленні та визначенні потреб вразливих верств населення – ефективний фактор управління соціально-гуманітарним розвитком суспільства.....	206
Чуркіна О. І. Нормативно-правові зміни адміністрування інтегрованої системи соціальних послуг.....	210
Шараскін А. А., Ільницький С. В. Публічне управління щодо інформаційної безпеки в Україні.....	213
<u>Секція 4</u>	
<u>Соціально-політичний простір сучасності: проблеми та перспективи розвитку.....</u>	
Айрумян Г. В. Роль керівника у формуванні комунікаційної культури в органах публічної влади.....	216
Ворона П. В. Соціально-політичний простір місцевих виборів 2020: реалізація регіональних партій зі всеукраїнським статусом...	217
Задосенко К. О. Стратегічні вектори механізмів реалізації публічної політики гендерної рівності та рівних можливостей в Україні.....	221
Коваленко О. В. Органи морально-психологічного забезпечення як фактор покращення стратегічних комунікацій в Збройних Силах України у соціально-політичному просторі України.....	224
Мармашова С. П., Паплевко Ю. С. Роль брендбука в діяльності організації.....	231
Пелєвін Є. Ю. Чи можливе управління політичними змінами?.....	235
Семенова В. Н. Город как политическое пространство.....	238

Секція 5

Політика щодо розвитку освіти, культури, фізичної культури і спорту, охорони здоров'я в контексті реалізації секторальних реформ.....

Вернигор А. Є., Критенко О. О., Серьогін С. С. Formation of youth policy in Ukraine at the level of establishment of youth councils	242
Буканов Г. М. Еколого-економічні інструменти в контексті реалізації державної екологічної політики і сталого розвитку регіонів	245
Джумадуллаева С. А., Косынбай А. С. The use of didactic games to enhance the cognitive activity of pupils at lessons of chemistry	247
Джумадуллаева С. А., Аманжол А. К. Formation of the scientific worldview of students in the study of chemistry	250
Гулевич А. Ю. Вплив освіти на розвиток та формування кадрового потенціалу фахівців органів публічної влади	252
Дроговоз Г. В. Сучасний стан кадрового забезпечення у сфері охорони здоров'я: огляд статистичних даних	255
Игнатович М. Г. Сущность и проблемы дистанционного образования в Республике Беларусь	257
Илуридзе Г. Д. Государственная кадровая политика в сфере здравоохранения: региональный ориентир	260
Карпиш С. П. Державна політика щодо розвитку загальної середньої освіти в контексті реалізації освітніх реформ	264
Кіянка І., Туркало М. Публічне управління культурною політикою: європейський вимір	267
Кривенкова Р. Ю. Законодавче забезпечення сфери туризму та формування туристичного потенціалу в державному управлінні: аналіз законодавства	270
Мала С. Г. Сучасні тенденції розвитку публічного управління освітою в Україні	274
Мороз С. А. Державний контроль за якістю надання освітніх послуг ЗВО: аналіз думки роботодавців щодо потужності контролю	277
Сорока О. Я. Державне регулювання вищої медичної освіти крізь призму функціонування клінічних баз та університетських клінік	282
Спиридонова Є. О. Проблеми управління формуванням правових компетентностей студентів технічних спеціальностей коледжу в умовах діджиталізації суспільства	285
Ткачук Д. Г. Роль національних меншин України у формуванні та реалізації державної етнополітики	288
Швидун Л. Т. Моніторинг як невід'ємна складова якісного управління закладом освіти	291

Секція 6

Трансформація соціальної політики в контексті

<u>децентралізації влади</u>	294
Баран М. П., Войташек І. І. Симбіоз держави та громади у наданні соціальних послуг населенню: досвід громад Прикарпаття	294
Бондаревська І. Є. Перспективи розвитку системи управління персоналом органів місцевого самоврядування на засадах проєктного підходу.....	296
Бородіна О. А. Кластерний підхід до розвитку е-урядування Дніпропетровської області.....	299
Босько О. В. Обученіє старшокласників ІТ-професіям.....	302
Горблюк С. А. Цілі сталого розвитку як орієнтири для ревіталізації міста.....	304
Динник І. П. Інклюзивність розвитку громади на основі захисту прав і свобод громадян.....	307
Івашина Л. П. Вплив соціальної компетентності державних службовців на розвиток територій.....	309
Карпа М. І. Реформування місцевого управління в Україні: інституційні аспекти.....	313
Кірсева О. Б. Проєктний офіс та агенція місцевого розвитку як інструменти розвитку територіальних громад в Україні.....	317
Коваленко С. В. Аналіз стратегії цифрової трансформації соціальної сфери.....	320
Колосовська І. І. Концептуальні підходи у плануванні соціального розвитку на регіональному (місцевому) рівні.....	324
Коцовська О. С., Шиян О. І. Автономія школи в умовах децентралізації: законодавчі новації.....	327
Кріпак А. П. Забезпечення спроможності територіальних громад як невід’ємна складова розвитку місцевого самоврядування в Україні.....	330
Сергієнко Е. О. Принципи навчання протягом життя у формуванні інтегральної компетентності депутатів місцевих рад...	333
Серняк О. І. Інституційний аудит районних державних адміністрацій в сучасних умовах їх утворення та реорганізації.....	338
Сидоренко Н. С., Збарацька Ю. О. Поняття і сутність територіальної громади в системі місцевого самоврядування України.....	340
Сидоренко Н. С., Лебедєва Я. В. Інноваційні інструменти розвитку системи е-урядування в розбудові електронної інфраструктури територіальних громад.....	342

СЕКЦІЯ 1
Теоретико-методологічні та організаційно-правові засади
управління соціальним розвитком

СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА ІННА АНДРІЙВНА

*д. держ. упр., доцент, завідувачка кафедри державного управління
Міжрегіональної академії управління персоналом*

HUMAN POTENTIAL IN PUBLIC ADMINISTRATION

Human potential in public administration not only determines the ability of the state to be provided with creative, highly skilled personnel for the future, but also affects the formation of the possibility of expanded social reproduction in its various aspects (such as demographic, economic, social, cultural, spiritual).

Today, both in our country and abroad, there are more and more supporters of understanding economic development as, first of all, human development. We are talking about the expansion of human functions and capabilities, the accumulation of human potential and its use in expanded social reproduction for the benefit of each member of society. The central element of the concept of human development is human development, the degree of implementation of which depends on the social and economic development of the country.

The theoretical and methodological basis of the research is the scientific developments of home and foreign scientists on current problems of human development. The problem of human potential is in the focus of scientists, starting from the era of antiquity (Plato, Aristotle and others). In the middle of the XIX century various aspects of human potential were investigated by V. Pareto, F. Quesnay, W. Petty, A. Smith and others. Analysis of the works of representatives of the concept of human development (A. Sen, K. Griffin, J. Knight, Mahbub ul Haq) and concepts of human capital (T. Schultz, G. Becker, E. Denison, G. Kendrick, J. Coleman) modern Ukrainian and foreign scientists engaged in the study of various aspects of human development (works by V. Antonyuk, E. Grishnov, A. Dobrynin, S. Dyatlov, R. Kapelyushnikov, E. Libanova, V. Novikov) shows that human public administration and development is a complex and integrated public administration problem. In this regard, the works of scientists such as V. D. Bakumenko, M. M. Bilynska, I. E. Vasylevska, N. T. Goncharuk, V. A. Goshovska, V. M. Knyazev, Yu. Kovbasiuk, V. S. Kujbida, N. R. Nyzhnyk, O. Yu. Obolenskiy, S. M. Seregin, Yu. P. Surmin, S. K. Hadzhiradeva and others proved useful for research. At the same time, Ukrainian researchers covered only certain issues of the formation and use of human potential in the public sector.

As D. Kozenkov notes, in economics «potential» is often interpreted as «the opportunity and readiness of market entities to specialize in those types of activities and production for which absolute or comparative advantages are at every moment of time». The interpretation of the category «potential» which is

given by B. Gavrylyshyn, is similar to the one that defines «potential» as the resources available to the subject of the economy, their optimal structure and management, which allow them to be rationally used to achieve their goal. Thus, these authors note the effectiveness of using the available economic resources to achieve the goal.

The concept of «human potential» in the scientific literature differs in ambiguity depending on the branch affiliation in the studied scientific sphere and the debatable definition. A wide interpretation of the concept allows it to be applied in various cognitive directions in different interpretations depending on the specifics of the branch of scientific knowledge. However, the understanding of «potential» as a collection of accumulated meaningful qualities of an object that can be purposefully implemented under certain conditions, as well as improved, remains common to all definitions.

In modern theoretical improvements an attempt is made to present the «labour potential» as a generalizing characteristic of the combined abilities for labour, which determine the potential capabilities of both the individual and the staff of the organization's workers. Such opportunities are called: qualification, which implies a certain level of education, a set of knowledge, skills, intelligence, manifestation of creative abilities, employee's professionalism, abilities for innovation; personal component including discipline, activity, employee's motivation, morality, value orientations, sociability, conflictness, tendency to leadership, social maturity and other qualities; social and demographic, which includes parameters such as sex, age, marital status, total work experience or experience in a given profession or specialty; psychophysiological, reflecting the state of health, working capacity, etc. However, it is important that it is noted that labour potential is not a static indicator, it changes depending on the development of abilities, skills, the emergence of new knowledge, health promotion, etc. Consequently, the main factor in the development of labour, as well as human potential, is the level of development of education. The latter is directly related to educational changes, a significant part of which – at meso and micro-levels – can be effectively implemented using the design and programming method in education.

АКИМОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСІЙОВИЧ

д. держ. упр., доцент, заслужений економіст України, начальник відділу правового забезпечення Національної служби посередництва і примирення

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПЕРЕДУМОВ СИСТЕМОГЕНЕЗУ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Системогенез державно-управлінської діяльності включає розвиток усіх складових системи державно-службової діяльності, у тому числі, її психологічної підсистеми [1]. Елементом психологічної підсистеми державно-управлінської діяльності, як одного із ресурсів системогенезу

державно-управлінської діяльності загалом, виступає психологічна готовність. Державний службовець покликаний забезпечувати цілі двох систем – державного управління та суспільства, тобто, впливати на процеси щодо їх удосконалення. Вказане потребує розгляду психологічної готовності державних службовців, як важливого діяльнісного фактора у контексті розвитку їх особистості [2 – 20].

Для відслідковування процесів становлення і формування парадигми системогенезу має значення ґрунтовне дослідження психологічної основи, на яку спираються у професійній діяльності державні службовці. Із-за динамічної мінливості навколишньої дійсності особистість державного службовця повинна бути відкритою і готовою до сприйняття новизни, до адекватної реакції на неї в ракурсі виконання своїх службових повноважень та налагодженні конструктивних міжособистісних взаємовідносин у трудовому колективі [21, с. 157 – 159]. Виходячи з цього, «досвід попередників», тобто, усталена траєкторія нормативно-ухваленого руху не завжди має сприятливий вплив і, часто, стає перешкодою у втіленні новітніх креативних форм і методів діяльності [23, с. 21 – 24].

Загалом, готовність до державно-управлінській діяльності, як поняття, носить цілісний та узагальнений характер, що відображає трудовий потенціал особистості, її природні можливості і задатки, загальні і академічні здібності, що дає можливість оцінити рівень професіоналізму державних службовців [2 – 11].

Для того, щоб сформувалось цілісне уявлення про психологічну готовність державних службовців до професійної діяльності необхідно системно впорядкувати, виходячи із структурних засад, властивості державного службовця. Такою метою зумовлене використання поняття особистості державного службовця, під яким розуміють ієрархічно організовану систему, що в свою чергу, в якості складового елемента, входить до системи державно-управлінської діяльності, відображаючи розвиток системогенезу державно-службової діяльності. Її структурні елементи відзначаються цілісністю, взаємозв'язком між собою, побудовою на засадах ієрархії, в основі якої покладено системотворчі фактори, вхідні і вихідні структурно-функціональні характеристики, а також, відповідний рівень розвитку [12, с. 26; 13 – 18].

Підставою у формуванні психологічної підсистеми державно-службової діяльності виступають компоненти тривимірної системи базових параметрів цілісної психологічної структури особистості. Відповідно до «ортогонального принципу» кожен елемент вказаної системи зазнає системних впливів та системно зосереджує в собі функції основних трьох структур. Завдяки такому способу проявляються основні критерії системи – інтегративні властивості. Тому, в процесі моделювання, доцільно відображати тільки ті характеристики особистості державного службовця, що є суттєвими у вирішенні ним професійних завдань. Отже, відповідний набір особистісних якостей повинен забезпечувати створення таких інтегративних

властивостей державних службовців, як їх психологічну готовність до професійної діяльності. Зазначена модель є досить прагматичною, адже, формується через призму раціональної діяльності та під неї підганяється/коригується реальність – особистість майбутніх фахівців. А факторами системного впливу на модель виступатимуть процеси, котрі трансформуються в площину професійної діяльності та виглядають як прагматичні, чіткі та конкретні державно-управлінських цілі, рішення, завдання, процедури, регламенти та обов'язки щодо їх провадження [12,12 с. 28; 22], щоб проаналізувати психологічну підсистему, необхідно визначити ступінь психологічної готовності до професійної діяльності на тлі системогенезної парадигми державно-управлінської діяльності в цілому.

На сучасному етапі реалізації державно-управлінської діяльності можна стверджувати, загалом, про психологічну готовність до державно-управлінської діяльності, однак, зауважимо, що таку готовність варто розцінювати, як показник її рівня щодо здійснення професійної діяльності, причому, психологічний стан працівника не повною мірою виступає її виразником. Однак, у жодному випадку, недоречно применшувати цінність схожих трактувань, адже, вони дають можливість наблизитись до поняття психологічної готовності до професійної діяльності через наступні поняття: професійні обов'язки, знання, мотиви, настанова на роботу, гнучкий стиль діяльності; визначення її системних характеристик і складових – у до предмета діяльності, потреби в самоосвіті, розвинуте професійне мислення, базові (зокрема характерологічні) і програмовані (мотиваційні та інтелектуальні) властивості особистості, операційні та особистісні підструктури [12, с. 32].

Такі базові поняття є надзвичайно важливими, адже, слугують підставою для подальшого розгляду системогенезу державно-управлінської діяльності в контексті з'ясування джерел, передумов та чинники її виникнення, а також, розкрити підходи й способи її застосування. У педагогічній роботі надзвичайно важливе значення відводять професійно-педагогічним переконанням, адже, їх мета зводиться до алгоритму послідовності у вчиненні професійних дій та сприйнятті комунікації як обов'язкової складової, що свідчить про психологічну готовність до професійної діяльності. Не тотожним, але наближеним за змістовим наповненням до професійно-педагогічних переконань є професійна освіченість. Лише підсилюючи одне одного, вони можуть стати запорукою успішної діяльності. Не варто забувати й про професійну етику, основу якої становлять норми моралі, поведінкові моделі фахівця в службових ситуаціях, що регулюють взаємовідносини людей певній сфері діяльності і втілюються в сприйнятті і дотриманні загальнолюдських цінностей і норм у трудовому чи студентському колективі [12, с. 86]. З огляду на вище викладене доцільно висловити сумніви стосовно здатності вірування, встановлених думок, доктрин чи тверджень, які розділяє професіонал, зчинити вплив на алгоритми формально-рольового спілкування та практичну діяльність фахівців.

Вважаємо, що забезпечення дотримання процесу послідовності у вчиненні професійних дій, цілепокладання та комунікація можливі за умов досвіду роботи, що базується на ґрунтовних знаннях, на розумінні закономірностей і принципів організації робочого процесу. Тому, формувати світоглядні орієнтири фахівця, спонукати його до самоусвідомлення можуть професійні переконання [12, с. 95; 19 – 20; 22].

Отже, системогенез психологічної підсистеми державно-управлінської діяльності визначено необхідною умовою розвитку загалом системи державно-управлінської діяльності. Зазначені складові психологічної підсистеми професійної діяльності державних службовців є основою для подальшого вивчення їх розвитку, взаємодії та впливу на усю систему державно-управлінської діяльності. Особистісні, емоційні, мотиваційні, комунікаційні та інші складові системогенезу державно-управлінської діяльності вказують на важливість дослідження даного феномену, виявлення його ознак та впливів на здійснення державної служби загалом.

Таким чином, аналіз дослідження проблеми системогенезного розвитку державного управління засвідчив актуальність процесів систематизації у сфері державного управління, у тому числі державно-управлінської діяльності, їх еволюційний розвиток. Системогенез як парадигма здійснення державно-управлінської діяльності застосовано з метою ефективної реалізації державно-управлінської діяльності, оптимізації її форм і методів, створення умов для розвитку системи державного управління на усіх щаблях і рівнях.

Окреслено науковий характер проблематики розуміння системогенезу як парадигми державно-управлінської діяльності, що зумовлено відсутністю наукових розробок концептуального рівня, що дозволило б обґрунтувати основні підходи до системогенезного розвитку державно-управлінської діяльності. У зв'язку з цим постала необхідність аналізу вітчизняного досвіду здійснення державно-управлінської діяльності, а також діяльності державних службовців у системогенезному аспекті. Актуальність даного дослідження зумовлена відсутністю наукових розробок комплексного характеру, що відображають проблемний характер процесів публічного управління в системогенезному контексті. Саме тому обґрунтовано необхідність напрацювання наукових підходів до вивчення процесів функціонування та розвитку державно-управлінської діяльності в їх діалектичному взаємозв'язку та динаміці, виходячи з їх потреби на методологічному рівні, а також розробки рекомендацій практичного характеру, що сприятимуть ефективності її реалізації.

Список використаних джерел:

1. Айларова З. К. Системогенез основных видов производственных систем / З. К. Айларова, М. Р. Дзагоева // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 1. – Режим доступа : <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12113>.

2. Акімов О. О. Дослідження ролі та перспектив професійного навчання державних службовців у формуванні парадигми системогенезу державно-

управлінської діяльності / О. О. Акімов // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2019. – № 1. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1650>.

3. Акімов О. О. Концептуальні основи системогенезу професійної діяльності державних службовців в Україні : монографія / О. О. Акімов. – Київ : «Центр учбової літератури», 2019. – 370 с.

4. Акімов О. О. Системогенезний підхід до здійснення державно-управлінської діяльності в Україні: проблеми формування / О. О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – № 21. – С. 90 – 95.

5. Акімов О. О. Аналіз застосування парадигми системогенезу державно-управлінської діяльності до процесів підготовки державних службовців / О. О. Акімов // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2020. – № 3. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua>

6. Акімов О. О. Концепт системогенезу професійної діяльності державних службовців / О. О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 23. – С. 133 – 138.

7. Акімов О. О. Механізми реалізації державної євроінтеграційної політики України / О. О. Акімов // Публічне урядування. – 2015. – № 1. – С. 9 – 22.

8. Акімов О. О. Неадитивність системогенезу професійної діяльності державних службовців / О. О. Акімов // Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 1(40). С. 101-109.

9. Акімов О. О. Обґрунтування парадигми системогенезу державно-управлінської діяльності / О. О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 4. С. 86-92.

10. Акімов О. О. Основні принципи державно-управлінської діяльності у системогенезній динаміці / О. О. Акімов // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua>

11. Акімов О. О. Особливості формування професійних компетентностей державного службовця в контексті євроінтеграції України / О. О. Акімов // Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. Вип. 1(24). С. 207-217.

12. Акімов О. О. Професійна діяльність державних службовців в умовах євроінтеграції України: питання формування психологічної готовності : монографія / О. О. Акімов. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 176 с.

13. Акімов О. О. Робастність системи професійної діяльності державних службовців: системогенезний контекст / О. О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – № 5. – С. 104 – 109.

14. Акімов О. О. Соціально-психологічні передумови системогенезу як парадигми державно-управлінської діяльності / О. О. Акімов // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2020. – № 2. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1571>.

15. Акімов О. О. Сучасні моделі компетенцій державних службовців : монографія / І. В. Клименко, О. О. Акімов, Е. А. Афонін. – Київ : Центр учбової літератури, 2016. – 176 с.

16. Акімов О. О. Тенденції розвитку державно-службової діяльності як основи парадигми системогенезу державно-управлінської діяльності / О. О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. – 2020. – № 3. – С. 135 – 142.

17. Акімов О. О. Формування владних повноважень суб'єктів правовідносин у публічному управлінні: системогенезний підхід / О. О. Акімов // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2019. – Вип. 3 (42). – С. 53 – 60.

18. Акімов О. О. Формування та реалізація повноважень органів державної влади: системогенезний аспект / О. О. Акімов // Ефективність державного управління. – 2019. – Вип. 3 (60). – С. 71 – 81.

19. Акімов О. О. Функціонально-компетенційна складова державно-управлінської діяльності: зміст та джерела наповнення / О. О. Акімов // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2020. – № 1. – Режим доступу : www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1574 DOI: 10.32702/2307-2156-2020.1.29.

20. Акімов О. О. Функціональні чинники системгенезу професійної діяльності державних службовців / О. О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 24. – С. 68 – 74.

21. Договор о Европейском Союзе. Консолидированная версия. – Москва : Интердиалект+, 2001. – 224 с.

22. Карпа М. І. Статус державного службовця: функціональний, організаційний та компетентнісний аспекти / М. І. Карпа // Державне будівництво : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ. – 2017. – № 1. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2017-1/doc/3/03.pdf>.

23. Корнешук В. В. Яворський С. Х. Проблема готовності до професійної діяльності в сучасних дослідженнях / В. В. Корнешук, С. Х. Яворський // Наука і освіта. – 2003. – № 1. – С. 21 – 24.

БРИДУН ОЛЕКСАНДР ЄВГЕНОВИЧ

слухач магістратури Університету митної справи та фінансів

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОЦЯ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Однією з проблем сучасної державної служби є психологічна характеристика області граничних можливостей людини, зокрема, її мотиваційний аспект. Важливість цього питання обумовлюється необхідністю аналізу алгоритмів поведінки людини у складних життєвих ситуаціях, стресових станах, за особливих обставин професійної діяльності. Ділова активність державних службовців здійснюється в психологічно

несприятливому середовищі. Його факторами є невпевненість у завтрашньому дні, невирішеність багатьох питань правового, адміністративного, фінансового і посадового плану, ергономічні недоліки, авторитаризм в ієрархічних відносинах, дефіцит часу, високий рівень відповідальності тощо. За таких обставин область психологічних граничних можливостей людини значно звужується. За статичних умов вона характеризується, з одного боку, можливістю вищих досягнень, з іншого – наявністю ризиків психічного зриву, істотного зниження рівня досягнень, демобілізації, виникнення психологічних бар'єрів, страху перед неуспіхом тощо.

Аналіз симптомів стресових станів та інших невротичних розладів, спровокованих професійною діяльністю, показує, що переживання подій надвисокої значущості, які виходять за межі реального впливу державного службовця (через переоцінку або неадекватну оцінку власних можливостей), як правило, призводить до професійної деформації.

Екстраполяція поняття професійної деформації у різні галузі науки призвела до того, що сьогодні існує ряд підходів до визначення даної категорії.

Так з позиції психологічної науки професійна деформація визначається як поява в особистості під впливом деяких особливостей професійної діяльності психологічних змін, які починають негативно впливати на здійснення ділової активності, психологічну структуру самої особистості [10]. Із соціально-психологічної точки зору професійна деформація пояснюється як явище різкого загострення, огрубіння і перенесення людиною професійних звичок, стилю мислення, спілкування та взаємодії з навколишніми у позаробоче середовище, що ускладнює повсякденну комунікацію і часто робить поведінку особи неадекватною до обставин [11]. Акемологічний напрям наукових досліджень визначає професійну деформацію як комплекс специфічних змін окремих якостей працівника, який включає гіпертрофію професійно важливих рис, їх трансформацію у свою протилежність; актуалізацію і розвиток соціально негативних рис; пригнічення та атрофію якостей, що суб'єктивно оцінюються як другорядні або зайві; дисгармонію та спотворення співвідношення й взаємодії окремих якостей та їхніх груп [11]. З позиції соціологічної науки професійна деформація – це процес та результат визначеного за характером зовнішнього впливу, що виявляється у зміні характеристик об'єкта впливу і, як наслідок, викликає зміни в механізмах реалізації його функцій [11].

Аналіз досліджень у галузі професійної деформації дозволяє констатувати наявність щонайменше трьох усталених значень цього поняття: професійна деформація як відчуження від власного «Я» на користь «Я» професійного [1; 6; 8; 9]; професійна деформація як викривлення професійної ролі внаслідок дезадаптації до виконання професійної діяльності [13]; професійна деформація як будь-які особистісні зміни, пов'язані з опануванням і здійсненням фаху [2].

Професійна деформація як відчуження від власного «Я» на користь «Я» професійного викриває актуальну проблему сучасного кар'єрно орієнтованого суспільства, де акцентовано саме на професійній реалізації, а інші прояви людського поставлено лише на службу їй. Але ми мусимо бути свідомі того, що саморозкриття особистості в професії (своїх здібностей, інтересів, прагнень, духовних орієнтирів), у діяльності, яка є її покликанням скоріше є винятком. Типовим, натомість, стає антагоністичне відношення «Я» – «професія», яке вирішується по-різному: «грою» в професіонала (так званий професійний маргіналізм), залишенням професії, власне професійною деформацією тощо.

Розуміння професійної деформації як спотворення виконання професійної ролі спирається на ідеї стереотипізації, стагнації та вигорання особистості в професії у зв'язку з переживанням професійних фрустрацій різного роду (від нормативних криз до особистих невдач), на ґрунті чого ефективність діяльності знижується.

Критичний аналіз результатів теоретико-емпіричних досліджень професійної деформації як будь-яких змін особистості, пов'язаних з освоєнням і здійсненням професії, дозволяє сформулювати дві ключові тези:

1. Професійна деформація особистості є результатом її спрямованості відповідати власному образу професіонала, тобто бути професійно ідентичною. В такому разі ті зміни, яких зазнає структура особистості, з одного боку, допомагають їй здійснюватися як професіонал (на рівні уявної відповідності власному образу професіонала), проте з іншого – розповсюджуються на всі сфери її життя.

2. Професійна деформація особистості завжди стосується певного ступеня відчуження від попередньої репрезентації свого «Я», тобто пов'язана зі зміненням себе заради успішного виконання професійної діяльності. Саме цим професійна деформація змістовно відрізняється від професійного саморозкриття, яке полягає у максимальному здійсненні своєї неповторності, індивідуальності у діяльності, яка є покликанням.

Небезпека поєднання змісту зазначених позицій у реаліях професіонала полягає в тому, що відчуження від власного «Я» заради професійного здійснення поширюється на всі сфери самоставлення і самоздійснення, через що професійно значущі якості, недоречні для особистісного спілкування, неусвідомлено екстраполюються в позапрофесійний простір. Окрім того, тут виявляється така парадоксальність: досконала зміна себе на професіонала (переймання якостей, які є бажаними, ретельне виконання вимог фаху) на противагу своєму «Я» в результаті обертаються неспроможністю ефективно виконувати професійну діяльність, оскільки вона від'єднана від джерел потреби до саморозкриття.

Асимілюючи наукові концепції [7; 12] можна окреслити ознаки професійної деформації особистості. Так з точки зору динамічної концепції маркером професійної деформації є ригідність професійної адаптації. Також дослідники виділяють два аспекти професійної деформації: перший

стосується надмірної стереотипізації діяльності, опору новому, трафаретності підходів, спрощення поглядів на проблеми, що в цілому обумовлює зниження професійного рівня; другий полягає в перенесенні професійних звичок, корисних в роботі, на сімейне та дружнє спілкування. Також існують різні форми та види професійної деформації особистості. Щодо видів професійної деформації, то, вона може мати епізодичний або стійкий, поверховий або глобальний, позитивний або негативний характер. Стосовно форм професійної деформації існують неоднозначні позиції, що може бути пов'язане з відсутністю їх чіткої критеріальної класифікації. Так, однією з форм професійної деформації є професійна індиферентність, або професійна байдужість, яка проявляється в емоційній сухості, ігноруванні індивідуальності інших [4]. До причин розвитку професійної індиферентності відносять і узагальнення особистого негативного досвіду взаємодії та тривалу емоційну втому [5]. Крім того до форм професійної деформації відносять подвійні етичні стандарти, професійний маргіналізм, професійне вигорання, професійну невротизацію особистості і, як її крайню форму, професійну деградацію особистості, пов'язану зі спекуляцією посадовими повноваженнями, девіантною поведінкою, які можуть переноситись і в позаслужбовий простір [3].

Існують також позиції, відповідно до яких сама професійна деформація є лише однією з форм професійних деструкцій особистості [7].

Варто зупинитися і на детермінантах розвитку професійної деформації особистості. До причин появи професійних деформацій науковці відносять регламентованість змісту професійної діяльності, незмінність її процесу та жорстку алгоритмізацію; прояви особистісно-професійної неспроможності та ситуативно-професійні чинники; професійні фрустрації; оточення; професійні акцентуації характеру особистості впродовж тривалого виконання професійної діяльності і безпосередньо професійну діяльність.

Отже, підсумовуючи, відзначимо, що поняття професійної деформації є протилежним поняттю професійного саморозкриття та полягає в досягненні професійної ідентичності шляхом відчуження від власного «Я» та характеризується рольовою ригідністю, що змушує індивіда продовжувати здійснюватись як професіонал у позапрофесійному просторі. Професійна ідентичність в такому разі постійно потребує підтвердження, зовнішнього прояву, документальних свідчень, у зв'язку з чим процес виконання професійних обов'язків невротизується, а його ефективність знижується.

Професійна деформація особистості може мати ситуативний або постійний характер та протікати в індивідуальній чи груповій формі. Детермінантами розвитку професійної деформації особистості є: ситуативно-темпоральні чинники (етап професійного становлення, завдання професійної або особистісної кризи, тривалість перебування в професії, соціальна та професійна ситуації розвитку тощо); індивідуально-психологічні чинники (усвідомлення своїх здібностей, інтересів, мотивів, адекватне сприйняття професії, тип організації особистості чи акцентуації характеру); професійно-

нормативні чинники (вимоги до ефективності й успішності виконання професії, суб'єктивний образ професіонала тощо).

Список використаних джерел:

1. Асадуллина С. Х. Теория и практика разрешения виртуального конфликта : монографія / С. Х. Асадуллина. – СПб. : Нестор, 2009. – 327 с.

2. Безносос С. П. Профессиональная деформация личности / С. П. Безносос. – СПб. : Речь, 2004. – 272 с.

3. Боднарчук О. Г. Професійна деформація персоналу як передумова виникнення корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України / О. Г. Боднарчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 2 (6). – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Choasp/2012_2/12bohvsvu.pdf.

4. Зеер Э. Ф. Психология профессиональных деструкций : учеб. пос. / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк. – М. : Академический проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2005. – 240 с.

5. Калька Н. М. Психологічні особливості професійної індиферентності в контексті професійних деструкцій особистості / Н. М. Калька // Психолого-педагогічні виклики сучасності: шляхи розв'язання та новітні перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16-17 грудня 2011 р.). – Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2011. – С. 28 – 29.

6. Картузова А. А. Профессиональная деформация личности: определение понятия / А. А. Картузова // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2007. – № 3. – С. 48 – 51.

7. Ковальчишина С. В. Теоретико-методологічний підхід до питання феномена професійної деструкції правоохоронців / С. В. Ковальчишина // Кадровий вісник. – 2012. – № 1. – С. 60 – 71.

8. Корольчук М. С. Рівні професійної придатності фахівця в структурі вторинної адаптації / М. С. Корольчук // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Психологічні науки. – 2010. – Вип. 82. – Т. 1. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchdpu/psy/2010_82_1/korolchuk1.pdf.

9. Косолапов О. М. Професійна деформація працівників ризиконебезпечних професій / О. М. Косолапов // Вісник національної академії оборони. – 2010. – № 1 (14). – С. 114 – 117.

10. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М., 1996. – 295 с.

11. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму : монографія / В. Л. Погрібна. – К. : Алерта: КНТ: ЦУЛ, 2008. – 336 с.

12. Рева О. М. Ірраціональність групової поведінки та групові деформації працівників у процесі спільної праці / О. М. Рева // Вчені записки університету «Крок». – 2009. – № 19. – С. 225 – 234.

13. Шпекторенко І. Структурний підхід до професійної деформації державних службовців / І. Шпекторенко // Вісник Національної академії державного управління. – 2008. – № 4. – С. 47 – 60.

ВИНОГРАДОВА НАТАЛІЯ ЛЕОНІДІВНА

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

САМОЙЛЕНКО ЄВГЕНІЯ ВІКТОРІВНА

слухач магістратури Університету митної справи та фінансів

**ФОРМУВАННЯ ДОБРОЧЕСНОЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ
В УКРАЇНІ ЯК ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ**

В офіційних заявах, звітах авторитетних міжнародних організацій та основних документах міжнародних партнерів України вже багато років поспіль акцентується увага на значному поширенні корупційних проявів у найбільш важливих для держави та суспільства сферах, зокрема, в органах державної влади, у сфері державних закупівель, енергетичному секторі, розподілі землі та інших природних ресурсів, а також у сфері контролю за діяльністю підприємств з боку органів державної влади.

Антикорупційна стратегія – програмний документ, який містить основні напрями удосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції в Україні (є наразі чинний), з 2018 року почав втрачати свою актуальність, оскільки ця державна програма була розрахована на період з 2014 по 2017 роки [1]. Необхідно зазначити, що більшість заходів із формування антикорупційної політики, які містилися у цій стратегії, були реалізовані, принаймні хоча б формально. У тому числі й заходи щодо створення доброчесної публічної служби. Зокрема, було реформоване законодавство про державну службу шляхом прийняття у новій редакції Закону України «Про державну службу», яким запроваджувалася нова класифікація посад. Крім того, було вжито заходів із створення інституційного підґрунтя для комплексного реформування вітчизняної системи запобігання корупції, елементами якого стали, по-перше, прийняття Закону України «Про запобігання корупції», по-друге, створення цілісної системи антикорупційних органів. Зокрема, для здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів та за повнотою і достовірністю заповнення декларацій було утворено незалежний орган – Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); засновано низку інших антикорупційних органів (НАБУ, АРМА, САП, ДБР, ВАКС).

НАЗК запровадило досить дієву систему декларування доходів (майна, видатків, зобов'язань фінансового характеру) публічних службовців – електронний Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. До цього

моменту в Україні функціонувала децентралізована система збирання, зберігання, оприлюднення та перевірки таких декларацій. Декларації подавалися у паперовому вигляді до кадрової служби органу, в якому працював службовець, та зберігалися в ній. Перевірка декларацій здійснювалася несистемно, неефективно податковими органами на місцях. Безумовно, є певні складнощі у роботі цього електронного реєстру, що пов'язані із техніко-технологічними параметрами (у період масового подання декларацій система не витримує навантаження, також удосконалення потребує система захисту зберігання введених даних), потребує спрощення сама процедура подання та перевірки публічними службовцями їх декларацій. Крім того, потребує й оптимізації як сама процедура обробки декларацій майнового стану персоналом НАЗК, так і створення ефективного процесу перевірки декларацій. Однак, попри вказані недоліки, створення такого реєстру – це суттєве досягнення антикорупційної політики держави і шлях до формування доброчесної публічної служби.

Одним із важливих завдань, що мала на меті Антикорупційна стратегія, було запровадження кримінальної відповідальності за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації. І це завдання теж було реалізовано. Однак, рішенням Конституційного Суду України від 27.10.2020 р. № 13-р/2020 це досягнення було скасовано і діяльність НАЗК практично паралізована.

З метою формування доброчесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів НАЗК підготувало робочу версію проєкту Закону України «Про проведення перевірки на доброчесність», положення якого обговорювалися на засіданні утвореної у Національному агентстві міжвідомчої робочої групи для підготовки законопроєкту щодо проведення перевірки на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (рішення Національного агентства від 2 січня 2018 року № 116) [2]. Однак, й до нині цей закон не прийнятий, і та проблема, що була відзначена в Антикорупційній стратегії, а саме: «фактично не створена інституційна інфраструктура забезпечення дотримання етичних стандартів, а відповідні функції частково виконують уповноважені підрозділи з питань виявлення і запобігання корупції та кадрові підрозділи, що не відповідає міжнародним стандартам» [1], так і не була вирішена. На наш погляд, дана проблема є більш глибокою: через неповороткість, заформалізованість публічної служби та з інших причин, в багатьох виконавчих органах місцевого самоврядування відсутні не лише самостійні відділи, що контролюють дотримання етичних стандартів, але й навіть антикорупційні програми та підрозділи з питань виявлення і запобігання корупції (наприклад, в міській раді м.Дніпра); етичні кодекси приймаються формально, навчання щодо доброчесності публічної служби практично не проводяться.

Вважаємо, що суттєвим чином вплинути на ефективність антикорупційної політики могло б дотримання принципу невідворотності

юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, який, до речі, задекларовано у низці основних принципів з реалізації Антикорупційної стратегії на 2020-2024 роки (проект) [3]. Однак, для запровадження даного принципу в практику потрібна політична воля, яка, наразі відсутня. Іншим дієвим чинником створення системи доброчесної та професійної публічної служби, який містився у попередній Антикорупційній стратегії і практично залишився поза увагою у стратегії на 2020-2024 рр., але на нашу думку, був практично не реалізованим, мало б стати реформування системи оплати праці публічних службовців. Подібний захід було передбачено «шляхом істотного підвищення рівня посадових окладів (з урахуванням рівня оплати праці на аналогічних посадах у приватному секторі), скасування або значного обмеження премій (додаткових виплат), які розподіляються на розсуд керівництва, скасування необґрунтованих пільг і переваг» [1]. На жаль, проблема гідної оплати праці публічних службовців в Україні піднімається кожним урядом, але жодним ще не була вирішена. Ця багатоаспектна і складна проблема пов'язана із багатьма чинниками, зокрема із існуванням в Україні двох паралельних систем оплати праці для працівників, заробітна плата яких фінансується з бюджетних джерел різних рівнів – це система працівників бюджетної сфери, які охоплені Єдиною тарифною сіткою (медичні, педагогічні, наукові тощо працівники) і система працівників, оплата праці яких регулюється спеціальними нормативно-правовими актами (державні службовці, судді, правоохоронці тощо). Необхідно відзначити, що удосконалення потребує не лише механізм гармонізації співвідношення оплати праці між цими двома системами працівників бюджетної сфери, але й подолання несправедливої диференціації та дискримінації всередині кожної із них. Адже відомо, що наразі існує необґрунтовано висока диференціація доходів всередині самої групи публічних службовців. Наприклад, оплата праці певних категорій державних службовців обласної державної адміністрації не просто в рази, а в десятки (іноді практично до півсотні) разів нижча за доходи суддів, або працівників системи антикорупційних органів. Вважаємо політика доходів має бути не лише інструментом підвищення ефективності діяльності публічної служби але й інструментом формування її як доброчесної публічної служби в цілому.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : закон України (редакція від 08.08.2015) № 1699-VII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text>.

2. Про проведення перевірки на доброчесність : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 2 січ. 2018 р. № 116 (проект Закону України). – Режим доступу : https://nazk.gov.ua/uk/?post_type=documents&s=&doc_typ.

3. Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки : проект закону України № 4135. – Режим доступу : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>.

ГАРБУЗ ОКСАНА НИКОЛАЕВНА

магістрант Академії управління при Президенті Республіки Беларусь

АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В СИСТЕМЕ РАБОТЫ ОРГАНОВ И УЧРЕЖДЕНИЙ, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИХ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ САНИТАРНЫЙ НАДЗОР В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В 2015 году Республика Беларусь наряду с 193 государствами одобрила Повестку дня в области устойчивого развития на период до 2030 года (далее – Повестка-2030) и выразила решительную поддержку ее реализации путем достижения всех Целей устойчивого развития (далее – ЦУР).

Беларусь рассматривает Повестку-2030 как уникальную основу для новой глобальной политики в области устойчивого развития, которая призвана обеспечить реальный прогресс в борьбе с нищетой, голодом, детской смертностью, эпидемиями, изменением климата и иными вызовами современности, а также способствовать обеспечению мира и безопасности на планете [1].

В рамках ведущейся в Беларуси работы по достижению ЦУР был принят ряд государственных программных документов, выстроена архитектура управления процессом достижения Целей. К ключевым документам в этой области относятся Национальная стратегия устойчивого развития Беларуси на период до 2030 года и Программа социально-экономического развития до 2020 года, а также отраслевые и региональные программы.

Для организации работы по управлению достижением показателей ЦУР в Министерстве здравоохранения Республики Беларусь создан Методический совет по мониторингу и оценке устойчивости развития во главе с заместителем Министра – Главным государственным санитарным врачом Республики Беларусь. Утверждено Положение о методическом совете (приказ Министерства здравоохранения Республики Беларусь от 21.11.2017 г. № 1332) [2].

Определены индикаторы показателей ЦУР. Приказом Министерства здравоохранения Республики Беларусь от 15.11.2018 г. № 1177 «О показателях и индикаторах ЦУР» [3].

Утвержден перечень организаций и учреждений здравоохранения, а также должностных лиц, ответственных за производство, учет и отчетность по показателям и индикаторам ЦУР, производителем которых является

Министерство здравоохранения Республики Беларусь, в том числе курируемых Всемирной организацией здравоохранения.

Беларусь исходит из того, что прогресс в достижении ЦУР и обеспечении того, чтобы никто не остался в стороне, во многом зависит от качественных, доступных, своевременных и надежных дезагрегированных данных. Основные проблемы, с которыми сталкивается Беларусь в формировании национальной системы показателей по глобальным показателям – пробелы в данных и методологии. Полная информация имеется лишь по 38 % индикаторов, по 22 % есть частичная информация и почти по 40 % данные и методология расчета отсутствуют. Государственные органы управления под руководством Национального статистического комитета приступили к работе над составлением перечня национальных показателей, на основе которых будет сформирована национальная система индикаторов и мониторинга ЦУР[4].

По исполнению приказа Министерства здравоохранения Республики Беларусь (далее – Минздрав) от 15 ноября 2018 г. № 1177 «О показателях и индикаторах Целей устойчивого развития» и приказа Минздрава от 15 ноября 2018 г. № 1178 «О системе работы органов и учреждений, осуществляющих государственный санитарный надзор, по реализации показателей Целей устойчивого развития», работа областных ЦГЭиОЗ, Минского горЦГЭ, зональных и районных центрах гигиены и эпидемиологии организована в соответствии с рекомендациями ГУ РЦГЭиОЗ.

Созданный банк данных по показателям и индикаторам ЦУР интегрирован с «Национальной платформой предоставления отчетности по Целям устойчивого развития Республики Беларусь» и в настоящее время адаптируется к создаваемой информационной системе электронного здравоохранения.

Начата практика подготовки для местных органов управления и самоуправления проектов «Планов действий по профилактике болезней и формированию здорового образа жизни для достижения Целей устойчивого развития на административной территории».

Реализация задач, заложенных в программе достижения показателя ЦУР 3.d.1. «Способность соблюдать международные медико-санитарные правила (ММСП) и готовность к чрезвычайным ситуациям в области общественного здравоохранения» обеспечивает на сегодняшний день сдерживание интенсивности распространения коронавирусной инфекции на территории Республики Беларусь.

Вопросы достижения ЦУР интегрируются с государственным профилактическим проектом «Здоровые города и поселки».

Вместе с тем, в соответствии с инструктивным письмом заместителя Министра – Главного государственного санитарного врача Республики Беларусь Жуковой Н.П. «Об основных направлениях деятельности на 2020-2021 годы по мониторингу показателей Целей устойчивого развития» от 23.06.2020 г. № 7-8/10406 (далее – инструктивное письмо), дальнейшая

работа должна быть в значительно большей степени ориентирована на выводы первого Национального форума о важности устойчивого развития административной территории, что ставит задачу оптимизации в данном виде деятельности прежде всего районных учреждений санэпидслужбы.

В связи с этим необходимо организационную деятельность в 2020 году нацелить на выбор, обобщение и реализацию лучших практик территориальных центров гигиены и эпидемиологии по целому ряду направлений.

Основное внимание следует направить на улучшение качества разработки территориальных информационно-аналитических бюллетеней «Здоровье населения и окружающая среда» (далее – бюллетень). С этой целью областные ЦГЭиОЗ и Минский горЦГЭ должны оказать действенную организационно-методическую помощь зональным и районным ЦГЭ для отражения в бюллетенях за 2020 год результатов анализа территориальных рисков здоровью и оценки хода достижения на административных территориях показателей ЦУР. В аналитической доказательной базе бюллетеней должны также присутствовать элементы реализации новых технологических подходов эпидемиологического слежения, определенных методическими рекомендациями по проведению сравнительного территориального анализа заболеваемости. Областными ЦГЭиОЗ и Минским горЦГЭ должна быть отработана система рецензирования бюллетеней, поскольку в соответствии с инструктивным письмом последние с текущего года должны быть размещены на сайтах органов управления и самоуправления.

Для улучшения деятельности территориальных учреждений санэпидслужбы в области ЦУР также требуется:

- дальнейшая систематизация функций структурных подразделений по обеспечению дифференциации государственного санитарно-противоэпидемического надзора на основе результатов эпидемиологического анализа неинфекционной заболеваемости, анализа территориальных рисков;
- оптимизация информационных систем с учетом методических рекомендаций по локальным базам данных.

В дальнейшем необходимо показатели и индикаторы ЦУР интегрировать с профилями городов с учетом применения «Базового перечня критериев эффективности реализации государственного профилактического проектом «Здоровые города и поселки». При этом обоснование планируемых мероприятий в рамках профиля здоровья проводить с учетом особенностей проявления рисков здоровью и эпидемиологического процесса неинфекционной заболеваемости в условиях урбанизированной среды обитания населения.

Анализ работы учреждений санэпидслужбы показывает, что также требуется завершить персонализацию закрепления программ показателей ЦУР за узкими специалистами гигиенического и эпидемиологического профилями, актуализирует задачу перекрестного обучения всех специалистов

по проблематике достижения Целей устойчивого с учетом новых методических рекомендаций.

По-прежнему стоит задача активного использования различных информационных ресурсов для отражения работы с показателями ЦУР, в том числе на сайте Минздрава в соответствии с план-схемой, утвержденной Республиканским санитарно-эпидемиологическим советом при Главном государственном санитарном враче Республики Беларусь №5 от 31 июля 2019 г.

Список використаних джерел:

1. Стартовые позиции Беларуси по достижению Целей устойчивого развития : сборник материалов. – Минск, 2017. – 131 с.

2. Положение о методическом совете (приказ Министерства здравоохранения Республики Беларусь от 21.11.2017 № 1332). – Режим доступа : <http://www.gtzara.by/2018/12/dlja-realizacii-celej-ustojchivogo-razvitiija-v-ministerstve-zdravoohranenija-belarusi-sozdan-metodicheskij-совет>.

3. О показателях и индикаторах ЦУР : приказ Министерства здравоохранения Республики Беларусь от 15.11.2018 г. № 1177. – Режим доступа : <http://gigiena.nesvizh-hospital.by/uploads/1228/1072/files>.

4. Национальный доклад Республики Беларусь Об осуществлении повестки дня в области Устойчивого развития на период до 2030 года. – Режим доступа : <http://www.ewna.org/wp-content/uploads/2017/09/Belarus-SDG-2017.pdf>.

ДЕМЧЕНКО ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ

к. філол. н., доцент, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІУМУ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР

Соціальна політика держави в контексті децентралізації влади передбачає трансформацію не лише економічних підходів до розвитку суспільства, але й системи етнокультурних цінностей, до якої входять як складові елементи етнічна мова (національний код-стандарт) і етнічна ідентичність, що потребує вивчення питань формування певного територіального соціуму. Більш конкретно це передбачає проблему мовного вибору представників більшості населення – титульної нації, адже саме в цьому полягає сутність незалежної держави. В умовах імперії функціональний обсяг підлеглих етнічних мов штучно звужувався на користь метрополійної, водночас й ідентичність трансформувалася з окремої етнічної на загальну державну (зокрема великоросійську чи загальнорадянську). Через це вивчення історичних обставин формування такого соціуму є актуальним,

як і загалом особливості формування мовно-етнічної ситуації на певній «проблемній» території.

Українські вчені Ю. Жлуктенко, Ю. Карпенко, В. Русанівський вивчали питання функційного дисбалансу в білінгвістичному протистоянні «російська – українська мови», а їхні послідовники – О. Тараненко, Г. Залізник, Л. Масенко, Н. Шумарова та інші вже на інших ідеологічних засадах розглядають питання дотримання статусу державної мови. Проте окремі регіональні особливості мовної ситуації конкретно не досліджуються, залишаючи живими лише окремі стереотипи щодо мовного й етнічного протистояння Сходу та Заходу України. У цих стереотипах Півдню відведено роль наслідувача Сходу, хоча історично це не так – етнічні потоки неукраїнців на південні землі були незначними. Тому ми проаналізуємо деякі чинники офіційного заселення півдня України у проекції на реальні результати тогочасних переписів населення.

Так, уже в порівнянні з Десятою ревізією 1859 року імперський перепис 1897 року виявляє збільшення відсотку росіян, євреїв і відповідне зменшення частки українців. З демографічного боку, ієрархія розподілу місцевих етносів була такою: євреї, росіяни («великороси»), білоруси, німці, болгары, поляки, українці («малороси»), молдовани. Якщо проаналізувати ці показники, можна зробити логічні висновки: кількісна перевага євреїв, які вже кілька століть чекали на таку міграцію з боку Польщі й зрештою змогли осісти в нових південних містах, склавши основну масу міських жителів-міщан; частка етнічних росіян не співвідноситься з часткою «великоросів», адже це поняття передбачало, за переписом, визнання за основну функційну мову саме великороської. А оскільки цією мовою переважна більшість людей навчалися в закладах освіти, то, звичайно, певна їх частина визнавали її за функційно першу. Щодо статусу рідної, то він і зумовив усе одно кількісну більшість українців у результатах перепису 1897 року (54 % по Херсонській губернії, де великоросів – 11 %). Звісно, в місті, де місцева еліта здебільшого вважала себе саме великоросами, ці цифри інші: останніх – 40 %, українців – 25 %.

Проукраїнський характер заселення території підтверджується й фактично в територіальному аспекті – розподілі за губерніями, з яких здійснювалося переселення на південь: якщо, скажімо, з Київської губернії прибуло 78 526 осіб (також тут фіксуються Подільська, Полтавська, Волинська, Катеринославська, Чернігівська), то з російської Курської – 9261 осіб-переселенців [1, с. 19].

Повертаючись до самоідентифікації анкетованих міщан, нагадаємо, що ті українці визнавали себе офіційно не «українцями», а саме «малоросами» – доволі приниженим за семантикою поняттям. Тому й військові, й купці, й навіть дворяни, що назвалися малоросами, заслуговують на повагу за високий рівень національної ідентичності. На відміну від цього в повітах проживали 90 % від усіх українців. Зазначимо, що в інших губерніях України, де «сільське населення повністю складають малороси» [2, с. 23], їх домінування не підлягає сумніву: у Київській – 79 %, у Подільській – 81 %, у

Харківській – 81 %, Полтавській – 93 %, Сумській – 95 %. За такого домінування в регіонах ситуація в містах вирішального значення не має (звичайно, на той час – коли міське населення складало менше третини всіх жителів).

Серед українців 83 % селян за походженням (74 % від кількості всіх хліборобів губернії), міщан – 15 %, купців – 3 % (що свідчить про певні ментальні пріоритети, зокрема спрямовані на сільське господарство). Але власне в сільській місцевості більшою є питома вага й українського духовенства (30 %), і дворянства (36 % від усіх повітових дворян). Серед чиновництва українці становлять близько 21 %, серед військових – 18 %, серед педагогів і науковців – у межах 11 %. У Херсоні фіксується 21 % військових-українців (у Миколаєві – 28 %). Тобто доволі значна частка осіб, які виявляють окрему національну ідентичність в умовах імперії, коли взагалі спостерігаються підвищені темпи асиміляції. Так, італійці, греки, євреї сприймають державну російську мову як функціонально першу, як засіб адаптування в російському соціумі, перетворення на статусних «великоросів». Процеси асиміляції активізуються за допомогою освіти, релігії, преси, які функціонують виключно російською мовою. Кореспондент зазначає, що «всі без винятку національності, навіть ті, які зберігали свою рідну мову (білінгви – В.Д.), засвоїли російську, яка є загальною для всього краю» (державною – В.Д.). При цьому жодна національність не зберегла своєї інтелігенції, оскільки та, поступово забувши свою колишню мову, стала також «великоросами» [2, с. 23 – 24].

Зрозуміло, що лише за умови компактного проживання й певної ізоляваності (переважно в сільській місцевості) етнічні групи зберігали свою мову й культуру. Це було властиво саме для неурбанізованими етносів – українців, німців, молдаван-румунів, татар і болгар, а також для росіян, які компактно проживали в сільській місцевості. Основна ж група росіян, євреїв і поляків (урбанізовані етноси), перебуваючи в містах, долучалася до специфічної міської субкультури – як важливої складової загальноімперської.

Уже на той час відбувалася боротьба за простір функціонування між компонентами історично складеного білінгвізму (опозиції) – російською мовою та українською. Це було можливо (й реально) лише через велику кількість носіїв другої як рідної. За параметричним аналізом, ці мови на кінець XIX сторіччя виявляють таку функціональну оцінку: російська мова – стандартна (літературна, нормована); єдина офіційна за статусом; відсоток носіїв – 21 % (четвертий умовний ранг із шести – аналогічно мови африкаанс в Південно-Африканській республіці, що не є мовою більшості, але є панівною); мова широкої комунікації за функціональним навантаженням; мова освіти; мова релігії. Українська мова – теж уже на той час стандартна; офіційно допустима, у деякі періоди – стримувана й навіть заборонена; третій ранг – 54 % мовців (аналогічно англійській у Канаді); широкоживана, але на побутовому рівні; мова освіти, але лише в початковій школі (параметри за: [3, с. 241 – 243]).

Відповідно до мети цієї розвідки ми проаналізували особливості історичного формування соціуму Півдня України в соціолінгвістичному вимірі, що передбачає визначення як функційного обсягу певних мов на відповідній території, так і характеристику їх носіїв – етнічну, фахову, демографічну. У цьому сенсі було визначено, що масове заселення й формування нового регіонального соціуму відбувалося з незаперечною українською домінантою, що фіксується як на рівні статистичних показників, так і на рівні національної ідентичності, що була властива представникам різних верств населення – від селян до дворян.

Список використаних джерел:

1. О населении губернии по данным всеобщей переписи 1897 г. – Херсон, 1905. – 67 с.
2. Могилянський Н. Природа и население Новороссии как факторы производства / Н. Могилянський. – Одесса, 1920. – 25 с.
3. Белл Р. Социолінгвістика. Цели, методы и проблемы / Р. Белл. – М., 1980. – 318 с.

ДЖУСУПОВА РАУШАН СЕИТ-АСКАРОВНА

*канд. филос. наук, доцент, доцент научно-образовательного центра
государственно-правовых дисциплин Академии правосудия
при Верховном суде Республики Казахстан*

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ МЕЖЭТНИЧЕСКИМИ И МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНЫМИ ОТНОШЕНИЯМИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В современном мире столкновение жизненных интересов и ценностных ориентаций самых разных народов порождает бесконечную череду геополитических, религиозных, расовых и этнических противоречий. Управлять подобного рода конфликтами достаточно сложно. Но сделать это необходимо в первую очередь для безопасности каждого человека, общества и человечества в целом. Здесь необходимо учитывать множество факторов. В ряду которых, важное место занимает нормативно-правовое обеспечение межэтнических и межконфессиональных отношений.

В пункте первом статьи 1 Конституции Республики Казахстан высшими ценностями нашего государства провозглашены человек, его жизнь, права и свободы. В пункте втором этой же статьи в качестве основополагающих принципов деятельности государства утверждаются общественное согласие, политическая стабильность, экономическое развитие на благо всего народа, казахстанский патриотизм, решение наиболее важных вопросов государственной жизни демократическими методами. Согласно статье 39 Основного закона, признаются неконституционными любые действия, способные нарушить межнациональное согласие. Таким образом, созданы

конституционно-правовые основы межэтнического и межконфессионального единства [1].

Проблемы этнокультурного взаимодействия продолжают оставаться сегодня серьезными вызовами современной эпохи как для нашей полиэтничного и поликонфессионального государства, так и для мира в целом. Отсутствие взаимопонимания, стремление к превосходству одних народов над другими приводят к долгим и разрушительным войнам, затяжным этническим конфликтам, росту терроризма. И на сегодняшний день таких примеров не мало. Это и конфликт начала 2020 года в Кордайском районе Жамбылской области, конфликты межэтнического и межконфессионального характера в Китае, Российской Федерации, Украине, азербайджано-армянский конфликт, массовые беспорядки в США.

Выживание наций, этносов, конфессий, их развитие зависят от умения вести межкультурный диалог на основе соблюдения прав друг друга. В связи с этим актуализируется необходимость систематической работы по формированию и усвоению базовых правовых представлений на уровне личности и активной части общества. Стремление к диалогу, способствуя своим гуманистическим цивилизационным потенциалом гармонизации интересов, поддержанию целостности и равновесности социальной системы, является необходимым условием для формирования и развития цивилизованного, зрелого правового сознания, атрибутивными чертами которого являются социумоцентризм и диалогизм.

Нормы права как внешние социальные образования являются средствами связи и воздействия на других людей. На психологическом уровне эти их качества выступают в преобразованном виде. Как средства связи, они создают возможность определенного единообразия в понимании и оценке правовой стороны социальных явлений. Перенесенные же во внутренний мир, они превращаются из средств социального воздействия в средства для образования и функционирования сложных психологических взаимосвязей.

Однако психологически правовые нормы не содержат в себе все предпосылки к совершенно определенному реагированию человека на их предписания. Нормы права оцениваются субъектом в ходе мыслительных процессов, предваряющих и обеспечивающих выбор человеком тех или иных вариантов поведения, формирование конкретного намерения и модели его реализации. Они используются личностью как источник информации о моделях и образцах возможного и одобряемого поведения, в качестве критериев при оценке различных вариантов действий и их вероятных последствий.

Субъективное отношение человека к различным явлениям правовой действительности как структурное психическое образование занимает центральное место среди внутриличностных доминант, влияющих на характер правового поведения. Социально-психологические процессы связаны с трансформацией социального, коллективного опыта в

индивидуальные свойства личности. На эти процессы влияют внешние условия, в которых протекает жизнедеятельность человека, и его внутренняя структура, отражающая своеобразие внутреннего мира личности. Роль детерминантов правового поведения человека играют компоненты его психологической структуры: ценностные ориентации и установки, интересы, цели, мотивация и волевая активность. В основе всех этих компонентов лежат потребности и интересы личности.

Информация, содержащаяся в нормах права, воспринимается человеком с точки зрения ее полезности, нужности, следовательно, ценности. Ценность информации – это ее характеристика с точки зрения ее получателя. В то же время она является объективным носителем ценности, ее ценность и есть единство субъективного и объективного. Процесс оценки информации, содержащейся в нормах права, в общем виде происходит по предлагаемой схеме: потребность – интерес – целеполагание – модель поведения, заложенная в норме права – презумпция степени достижения цели.

Как и любое другое волевое поведение, правовое поведение человека не является для него самоцелью, а представляет собой одно из средств удовлетворения определенной потребности и детерминируется субъективно этой потребностью. Невозможно определить истинные цели поведения, а значит и его социальную зависимость лишь по результатам. Социальная возможность, заложенная в законе, превращается в реальность в результате объективно возникающих потребностей, осознаваемых личностью в качестве интересов.

В субъективном процессе оценки права интерес является ключевой категорией. Интересы, будучи осознанными человеком, выступают причинами побудительных мотивов и волевых действий и, благодаря этому, сознательная деятельность человека приобретает качества целенаправленности. Именно с намеченной целью связывается осмысление содержания правовой информации, отбор полезной, ценной информации. Этот процесс сопровождается отсеиванием ненужной, бесполезной, дезориентирующей информации. Таким образом, цель субъектом поставлена, как правило, заранее, а уже затем информация как бы подбирается к ней по известным получателю параметрам.

Человек не может игнорировать правовую информацию по мотивам ее ненужности, бесполезности, из-за того, что она предлагает невыгодный способ действия или не способствует достижению намеченной субъектом противоправной цели. Специфика информации, содержащейся в правовых нормах, состоит в том, что содержащаяся в норме модель поведения, обобщая значительное число частных случаев, накладывает ограничения на любую другую информацию, значимую в этой ситуации. В некоторых случаях, (в обязывающих, запрещающих нормах) ее использование обязательно под угрозой применения санкций.

Информацию вообще и правовую в частности нельзя понимать только как средство для достижения цели. Ее роль значительнее: она способствует целеполаганию, связывает в единую цепочку цель и требуемое средство.

Нормы права являются теми моделями поведения, которые создаются законодателем в целях оптимального регулирования поведения людей. Представляя собой модель поступка, предписанного, разрешенного или запрещенного государством, норма права демонстрирует субъекту признаки данного поступка и напоминает о возможных юридических последствиях его совершения или не совершения. Многие нормы закрепляют цели того или иного поведения, а также цели и средства их достижения.

Предлагаемая нормой модель поведения оценивается человеком с позиции достижения цели при наибольшей эффективности средств. Если предлагаемая нормой модель поведения позволяет достичь нужной цели приемлемыми для индивида средствами для реализации своего интереса, то такая норма оценивается им положительно.

Социально-правовые ценностные ориентации выражают обобщенное отношение личности к праву в целом, его основным целям и принципам, важнейшим правоохраняемым ценностям, практике функционирования правовой системы и т.д.

Национальная правовая система обеспечила прочный фундамент для диалога этносов и конфессий. Казахстан на протяжении всего периода независимости проводит устойчивую, последовательную внутреннюю и внешнюю политику, не подверженную конъюнктурным колебаниям, поэтому мы сумели избежать крупных межэтнических и межконфессиональных конфликтов. Полиэтничность и поликонфессиональность воспринимаются казахстанским обществом не как недостаток, а как преимущество и безусловное благо. Казахстан не только сохранил межэтнический и межконфессиональный мир на собственной территории, но и способствует укреплению и развитию межцивилизационного диалога в международном масштабе.

Казахстан существенно усовершенствовал национальное законодательство о свободе вероисповедания и религиозных объединениях и привел его в соответствие с международными стандартами и действующей практикой за рубежом.

Главной особенностью казахстанской модели межэтнических и межконфессиональных отношений, сформированной за годы независимости, следует признать сочетание национальной специфики, присущей казахскому этносу и внедрение лучших международных практик в области обеспечения межкультурного диалога и формирование оптимальной для казахстанских реалий нормативно-правовой базы в сфере межкультурного взаимодействия.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года). – Режим доступа : https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1005029.

ДУРМАН МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ

к. т. н., доцент, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, заслужений працівник освіти України

ГОЛОВА АНАСТАСІЯ В'ЯЧЕСЛАВІВНА

студентка факультету міжнародних економічних відносин, управління та бізнесу Херсонського національного технічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Перед Україною постало складне питання вибору оптимальної моделі соціальної держави – ліберальна, шведська, центральноєвропейська чи інша? Яким чином збирати податки з громадян – за рахунок простої (лінійної) шкали оподаткування чи диференційованої (прогресивної)? Як надавати соціальні послуги – через закупівлю кожним громадянином того, що йому потрібно, чи надання їх державою? Де провести межу між соціальними зобов'язаннями держави та можливістю (відповідальністю) громадянина?

Те, яка модель соціальної держави може бути запроваджена в Україні та чи взагалі доречно запроваджувати котрись із відомих моделей з огляду на сучасний стан їх модернізації та національну специфіку України, є важливим державотворчим завданням [1].

Західні аналітики розцінюють як трагікомічну історію держав із перехідною економікою, уряди яких охопило «гаряче прагнення вибудувати одну із систем соціального забезпечення західного типу, що в деяких випадках спровокувало хаос і плутанину, а також нерівність і соціальну деривацію» [2]. Тому виникає закономірне питання: чи придатний для нашої країни зарубіжний досвід розбудови соціальної держави? Наскільки модель української соціальної реформи можна поставити в загальносвітовий контекст формування соціальної держави?

Проте модель – це лише схема для пояснення, вивчення, впливу на формування, розвиток та реалізацію соціальної реформи. Найвищою соціальною цінністю соціальної держави визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Реальне життя значно складніше, динамічніше та багатовимірне. Тому будь-яка, навіть ідеальна, модель потребує постійного коригування та оновлення, адаптації до реальних умов.

У світі немає жодної країни, у якій не проводиться постійна модернізація інституту соціальної держави. Труднощі ситуації полягають у тому, що в соціальній сфері, як і у кожній іншій, є розрив між теорією та практикою, між бажаним та реальним. Соціальні рішення, що зачіпають інтереси більшості людей, невідкладно та наочно демонструють себе. Тому реальне втілення наукових моделей містить небезпеку негативних наслідків і політичної

нестабільності. Ситуація посилюється ще й суперечливістю самих соціальних теорій, відсутністю критеріїв їх достовірності.

Вибір моделі соціальної держави для України – тема дискусійна. У вітчизняній науковій науці домінує підхід, за яким суспільно-політичні умови сучасної України не дають їй можливості запозичити конкретну модель соціальної держави. Зокрема, О. Панкевич вважає, що нам слід прагнути до побудови соціальної держави в її найповнішій, соціал-демократичній моделі, до якої можна дійти через певні проміжні етапи – «позитивну державу» і «державу соціальної безпеки» [3]. Ліберальна й соціально-демократична моделі можуть активно використовуватися для формування власної соціально орієнтованої політики.

Відсутність чіткої стратегії розвитку або послідовного створення визначеної моделі соціальної держави в Україні характерні для сучасного моменту – зазвичай зміна політичного курсу країни призводить до певної корекції бачення соціальної держави у вітчизняних високопосадовців. Вибудовуючи вітчизняну модель соціальної держави, слід використовувати досвід зарубіжних країн, однак не шляхом «сліпого» копіювання та механічного «перемішування» елементів різних моделей.

Тому модель соціальної держави в Україні повинна мати свої специфічні риси та будуватися з оглядом на геополітичне становище, природно-кліматичні умови України, соціально-економічний уклад, власні історичні, політичні, ментально-психологічні особливості та інші чинники, проте збігатися зі стратегічним курсом розвитку держави, прописаним в її Основному законі. Україна повинна знайти свою, особливу модель, з урахуванням ефективних механізмів, що пройшли апробацію в європейській практиці. Національна модель має виключити крайнощі як соціальний патерналізм, так і надзвичайну диференціацію економічних доходів населення, що нівелює залежність доходу від кількості та якості праці, а також «придушує» вільну підприємливість.

Світова фінансово-економічна криза продемонструвала потребу докорінного переосмислення механізмів і моделей державного регулювання соціальних процесів. Криза засвідчила вичерпання можливостей інтеграції суспільства на основі ліберальної моделі розвитку, загострила увагу на потребі ефективної капіталізації національних людських потенціалів.

Актуальні концепції «держави, яка активізує», як і «попереджувальної соціальної держави» наполягають на тому, що XXI ст. вимагає від людей більшої професійної гнучкості, без якої динамічна та здатна до конкуренції економіка існувати не може. Одночасно потрібно більше інвестувати в соціальну сферу, в освіту та знання, в інновації та інфраструктуру. Таким чином, в основі концепції попереджувальної соціальної держави є підхід, згідно з яким соціальна політика не повинна обмежуватися пом'якшенням наслідків соціальної потреби, а спрямовуватися на попередження її виникнення.

Головним змістом соціальної держави поступово стає створення умов для саморозвитку особистості, насамперед через трудову активність. Центр ваги нової соціальної політики переноситься на сприяння виникненню якомога більшої кількості ефективних робочих місць і створення умов для самостійної підприємницької діяльності й трудової активності громадян.

Одним із варіантів реформування соціальної держави є перехід від політики так званих соціальних витрат до політики соціальних інвестицій, тобто збільшення фінансування та спонукання людей до (в разі потреби) перекваліфікації замість виплати компенсацій тим, хто не має трудових доходів. Зарубіжні науковці вважають проведення межі між інвестиціями й витратами доцільним, оскільки це засвідчує, що сучасна соціальна держава має не лише надавати пільги, а й інвестувати в людський і соціальний капітал.

Пріоритетними стають нові завдання – навчання, професійна підготовка й орієнтація населення на участь у продуктивній праці, стимулювання підприємництва тощо. Це, з одного боку, ідеально вписується в неоліберальні концепції самопомоги й підвищення конкурентоспроможності суспільства, а з іншого – має людиноцентричний вигляд, позаяк відповідає завданням розвитку людського потенціалу.

В одній із своїх робіт ми вже згадували про те, що для України найбільш оптимальним є запровадження саме неоліберальної моделі розвитку як основи соціально справедливої та економічної економічно розвинутої держави [4]. В іншій же роботі розглядалися особливості лібертаріанської політично-економічної моделі та вказувалося на неможливість її застосування в Україні на сучасному етапі, оскільки ця модель взагалі нівелює можливість втручання держави в життя індивідуума, навіть і з метою покращення його соціального захисту [5].

Тому визначення напряму розбудови соціальної держави в Україні є найважливішим пріоритетом її розвитку, і саме від обраної моделі соціально-економічних процесів, розподіл і перерозподіл суспільних благ, взаємна відповідальність людини та держави) залежить входження Української держави до європейського і світового цивілізаційного простору. А механізмами та інструментами цього можуть стати механізми та інструменти, що вже ефективно використовуються при формуванні та реалізації політик управління різними галузями та сферами життєдіяльності держави.

Список використаних джерел:

1. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні : аналіт. доп. / О. О. Кочемировська, О. М. Пищуліна. – К. : НІСД, 2012. – 88 с. – Режим доступу : http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Sots_zahust-c0056.pdf.

2. Надрага В. І. Соціальні стратегії України в контексті євроінтеграції: проблеми та перспективи / В. І. Надрага // Сучасна політична нація: духовно-моральні, культурно-етичні та соціально-економічні засади розвитку :

матеріали XIV наук.-практ. конф. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2014. – 332 с. – Режим доступу : <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Materialy-XIV-naukovo-praktychnoyi-konferentsiyi.pdf>.

3. Панкевич О. З. Соціальна держава: до загальнотеоретичної характеристики / О. З. Панкевич // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 2 – 3 (28 – 29). – С. 29 – 42.

4. Дурман М., Дурман О. Економічні теорії та державна регуляторна політика: механізми та інструменти реалізації / М. Дурман, О. Дурман // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – VIII (37). – I.: 223. – 2020. – Feb. – Режим доступу : https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hum_viii_223_37.pdf.

5. Дурман М. О. Політико-економічна модель лібертаріанства та можливість її застосування в Україні: регуляторний аспект / М. О. Дурман // Публічне управління та регіональний розвиток. ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2020. – С. 109 – 124.

ДУРМАН ОЛЕНА ЛЕОНІДІВНА

к. держ. упр., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету

ГОЛОВА АНАСТАСІЯ В'ЯЧЕСЛАВІВНА

студентка факультету міжнародних економічних відносин, управління та бізнесу Херсонського національного технічного університету

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Активна та ефективна соціальна політика є міцним підґрунтям для забезпечення всебічного розвитку людини та досягнення високого рівня життя громадян, здатною забезпечити людський розвиток, гідний рівень і якість життя громадян, тобто збудувати справжню соціальну державу.

Соціальна держава базується на нормативно-правовому закріпленні широкого спектра соціальних гарантій, дотримання яких є фундаментом функціонування та розвитку соціальної держави.

На міжнародному рівні нормативно-правові засади діяльності держав у соціальній сфері визначено в таких міжнародних правових актах глобального характеру, таких як «Загальна декларація прав людини» (1948) [1], «Конвенція про права дитини» (1989) [2], «Міжнародна конвенція щодо ліквідації всіх форм расової дискримінації» (1965) [3], «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» (1966) [4], «Декларація соціального прогресу та розвитку» (1969) [5], «Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (1979) [6], «Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують

гідність, видів поведження і покарання» (1984) [7] тощо, учасником яких є Україна.

Яскравим прикладом реалізації державної соціальної практики на інтеграційному рівні є формування спільної соціальної системи країнами Європейського Союзу. Європейська соціальна хартія [8], прийнята членами Європейського Союзу (ЄС) 1989 р. та доповнена й розвинута положеннями нової редакції Хартії від 3 травня 1995 р., містить норми рекомендаційного характеру про основні права на соціальний захист працівників, які в разі настання соціального ризику і втрати заробітку забезпечуються адекватними виплатами, та тих, що не працюють, які не мають засобів існування, які мають право на соціальну допомогу в розмірі прожиткового мінімуму.

Національний рівень характеризують вихідні позиції української держави щодо формування соціальної економіки та державної соціальної практики. Їх можна відстежити в низці нормативно-правових документів, що свідчать про пошук нових сучасних можливостей, зумовлених переходом від командно-адміністративного типу господарювання до демократичного на принципах плюралізму та ринкової економіки. Сюди можна віднести Закони України «Про пенсійне забезпечення» [9], «Про зайнятість населення» [10], «Про соціальні послуги» [11], «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [12], «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [13] – це стратегічні документи, що присвячені конкретним проблемам соціальної політики держави, визначають етапи створення системи надання якісних соціальних послуг і наближення їх до рівня розвинених країн світу, порушують питання реформи соціальної системи держави в цілому, та соціального обслуговування зокрема.

Вищезгаданий Закон України «Про соціальні послуги», ухвалений 2019 року, визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Серед новацій цього закону можна виокремити такі [14]:

– соціальні послуги визначаються як «дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають» (Ст. 1 ч. 1). Таким чином, акцент у наданні послуг тепер робиться також на профілактичній складовій, що є перевагою, адже профілактика є ефективнішою, ніж подолання вже наявних проблем;

– право звернутися за соціальними послугами відтепер має не лише особа, яка потребує послуг або її законних представник, а також і інші особи, в інтересах осіб, які потребують таких послуг (Ст. 19 ч. 1). Це також є важливим елементом профілактичної складової соціальної роботи. В цьому контексті слід відзначити важливу роль вчителів, які повинні співпрацювати з соціальними працівниками, визначаючи та повідомляючи про, наприклад, випадки насильства в сім'ї, складне матеріальне становище.

– створення Реєстру отримувачів та надавачів соціальних послуг (Ст. 15), тобто автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи, призначеної для збору, реєстрації, зберігання і використання даних про надавачів та отримувачів соціальних послуг, а також запровадження єдиних вимог до всіх надавачів соціальних послуг;

– запровадження переліку 17 базових соціальних послуг – тобто послуг, надання яких отримувачам забезпечуватиметься, зокрема, виконавчими органами органів місцевого самоврядування, в т.ч. об'єднаних територіальних громад (Ст. 1 ч. 1, Ст. 16 ч.6);

– визначення чіткого переліку осіб, послуги яким надаються за рахунок бюджетних коштів, незалежно від рівня їхнього доходу (Ст. 28 ч. 2).

На сучасному етапі найбільш актуальним завданням держави є захист прав тих громадян України, які внаслідок російської агресії опинилися в становищі біженців на території власної країни, військовослужбовців Збройних сил України та інших учасників ООС (АТО), членів їхніх сімей [15] та, зрештою, й усіх тих громадян України, які опинилися за межею бідності.

Більшість конституційних соціальних стандартів залишаються деклараціями через застарілість та неефективність механізмів соціального захисту, неадресність, зрівняльний характер і невідповідність системи соціального захисту реальним потребам українського суспільства, неефективність та непрозорість системи бюджетного фінансування соціальних видатків держави, дискусійність прямої дії конституційних норм щодо соціальних прав. Розгалуженість законодавчої бази призводить до неузгодженості функцій окремих суб'єктів надання соціальних послуг, ускладнює процес міжвідомчої координації та відкриває простір для відходу від надання безпосередньої допомоги клієнтам, які її потребують.

Нині в Україні систематизації наявного масиву законодавства перешкоджає відсутність єдиної концепції реформування нормативно-правової бази та моделі систематизації. Недосконалість нормативно-правового забезпечення: відсутність єдиної системи «соціального права», наявність численних суперечностей, – ускладнює реалізацію конституційних прав громадян. Державну політику у сфері соціального захисту визначають щонайменше 30 законодавчих актів саме з питань соціальної політики, соціального захисту та соціальної безпеки, які слабо узгоджені один із одним.

Крім того, дотичними до них є близько 200 законів України, 400 постанов Кабінету Міністрів, 1100 відомчих та міжвідомчих наказів щодо соціального захисту різного кола осіб, що потребують соціальної допомоги з боку держави. Крім того, у Верховній раді ще зареєстровано понад 130 законопроектів з різних напрямів соціальної політики. Орієнтуватися в такому масиві регламентуючих документів дуже складно навіть фахівцю, не кажучи вже про пересічного громадянина.

Таким чином, слід переглянути діючу нормативно правову базу з метою її узгодження, зменшення правових колізій. Наступним кроком, к це і

визначено у базовому законі, слід оптимізувати соціальні зобов'язання держави та її фінансові можливості на нормативному рівні, унеможливаючи фактичне зниження життєвого рівня громадян. Це дасть змогу надавати соціальні послуги тільки тим особам, які цього потребують, і забезпечити соціальну справедливість в українській державі.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Конвенція про права дитини від 20 лист. 1989 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

3. Міжнародна конвенція щодо ліквідації всіх форм расової дискримінації. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU66K01U.html.

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.1973 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

5. Декларація соціального прогресу та розвитку: ухвалена резолюцією 2542 (XXIV) Генеральною Асамблеєю від 11 груд. 1969 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_116.

6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

7. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : Конвенцію ратифіковано із застереженнями Указом Президії ВР № 3484-XI від 26.01.87 р.

8. Європейська соціальна хартія: Страсбург, 3 травня 1996 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

9. Про пенсійне забезпечення : закон України від 5 лист. 1991 р. № 1788-XII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>.

10. Про зайнятість населення : закон України від 5 лип. 2012 р. № 5067-VI. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

11. Про соціальні послуги : закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2671-19>.

12. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : закон Верховної Ради УРСР від 28 лют. 1991 р. № 796-XII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/796-12>.

13. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : закон України від 5 жовт. 2000 р. № 2017-III. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

14. Черногорська А. Закон про соціальні послуги: переваги та ризики нової редакції / А. Черногорська, М. Ольчак // Сайт децентралізації. – Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua/news/12066>.

15. Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру учасників антитерористичної операції : наказ Мінісоцполітики від 6 лют. 2015 р. № 114. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0211-15>.

ЕРМАКОВА ЭЛЕОНОРА ЭРИХОВНА

*ст. преподаватель кафедры управления экономики и финансов
Брестского государственного технического университета*

НАПРАВЛЕНИЯ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ БЕЛАРУСИ

Формирование, развитие и поддержание научно-технологического потенциала страны предопределяется результативностью научных исследований, инновационной активностью организаций, возможностью продвижения знаний и технологий в бизнес, способностью предпринимателей использовать новые технологии, трансформировать их в производство и создавать новые продукты. Достижения науки и внедрение новых технологий оказывают непосредственное влияние на социально-экономическое развитие общества и качество жизни людей.

Один из подходов к анализу новых направлений научно-технического развития страны является изучение патентной статистики, характеризующей результативность исследовательской деятельности. Патентная статистика представлена данными о подаче заявок на регистрацию объектов интеллектуальной собственности (ОИС), выдаче охранных документов на эти объекты и поддержании их в силе. Все эти величины демонстрирует уровень изобретательской активности страны, способность коммерциализации ОИС, а анализ патентных классов отражает направления технологического развития.

Однако использование патентной статистики в качестве экономического показателя сопряжено с рядом методологических трудностей. Основные из них были выделены К. Пейвиттом в 1985 г. Как выяснилось при ближайшем рассмотрении, патентование не очень точно отражает качество и масштабы исследовательской активности предприятий и индивидуальных исследователей. Не все изобретения обладают патентоспособностью (т.е. могут быть запатентованы согласно действующему законодательству), и не все патентоспособные изобретения патентуются [1].

Тем не менее, патентная статистика служит важным источником информации о результативности научно-исследовательской деятельности и, несмотря на ряд недостатков, выступает одним из основных инструментов для её оценки. Более того, современные возможности использования программных продуктов и баз данных, доступ к патентной статистике разных стран повышает значимость имеющейся патентной информации для проведения анализа.

Анализ патентной статистики позволит оценить рост изобретательской активности населения страны; установить области технологического развития в соответствии с разделами международной патентной классификации (МПК) и определить их вклад в результативность научно-технической деятельности; дать оценку значимости высших учебных заведений в формировании интеллектуального потенциала страны; построить межстрановые сопоставления технологического развития.

Анализ патентных информационных ресурсов и полученные на основе анализа количественные показатели за ряд лет – наиболее простой и широко распространённый подход для отражения изменений изобретательской активности и определения тенденции научно-технического развития страны.

По данным национального статистического комитета Республики Беларусь в 2000-2019 г. число патентных заявок, поданных в Беларуси отечественными заявителями, снижается с 2010 г., и к концу исследуемого периода достигает показателя 2001 г.

В 2019 г. в Беларуси было подано 18 международных заявок, что на 4 ед. меньше предыдущего периода. Евразийские заявки составили в 2019 г. 118 ед., превысив предыдущий период на 12 заявок.

Технологические тенденции Республики Беларусь. Публикуемые ежегодные отчёты национального центра интеллектуальной собственности (НЦИС) предоставляют данные о числе поданных и зарегистрированных патентных заявок с разбивкой по группам технологий в соответствии с разделами Международной патентной классификации (МПК).

Классификация объектов промышленной собственности представляет собой систему упорядочения патентной документации, направленной на распределение технических решений по тематическим рубрикам и расстановку информации в строгой последовательности.

Международные классификации облегчают поиск и извлечение нужной информации, поскольку предлагают проиндексированные и удобно структурированные сведения об изобретениях и других видах интеллектуальной собственности [1].

Международная патентная классификация – документ в области стандартизации описания и поиска документов, связанных с изобретениями и полезными моделями [2].

За исследуемый период тематическая структура технических решений по рубрикам МПК в Беларуси изменилась незначительно. Наибольший удельный вес в общем числе выданных патентов на изобретения в 2019 г. приходится на раздел А (удовлетворение жизненных потребностей человека), на его долю приходится 44,2 % общего числа зарегистрированных патентов. Следующим по значимости изобретательской активности является раздел С (химия; металлургия) – 13,4 % и третью позицию занимает раздел В (различные технологические процессы; транспортирование). Наименьшая патентная активность наблюдается по разделу D (текстиль; бумага).

Следует отметить, что в настоящее время детализированное исследование изобретательской активности в соответствии с перечнем технологий в МПК в Беларуси не представляется возможным, что связано с трудностями получения соответствующих статистических данных. Классификация изобретений и полезных моделей не содержит разбивки внутри разделов на подразделы, классы и группы. Недостаточность статистического материала значительно ограничивает возможности анализа, не даёт возможности осуществлять комплексные статистические исследования, отслеживать перспективные научно-технические направления, проводить международные сопоставления.

Приоритетные направления развития научно-технической деятельности на 2021-2025 гг. определяются Указом Президента Республики Беларусь, проект Указа предусматривает шесть основных приоритетных направлений научной, научно-технической и инновационной деятельности: наукоёмкие информационно-коммуникационные, цифровые и междисциплинарные технологии; наука о жизни (биологические, химические, медицинские и фармацевтические технологии); энергетика, экономия и рациональное природопользование; машиностроение и инновационные материалы; агропромышленные и продовольственные технологии; безопасность человека, общества и государства.

Использование базы данных НЦИС позволило сделать заключение о реализации приоритетных направлений в разделе биотехнологий (раздел С МПК) и Интернет-технологий (раздел В МПК). Ежегодно регистрируются изобретения, относящиеся к производству ферментов, пробиотиков, фармацевтических субстанций, консервантов кормов, противобактериальных лекарственных средств, вакцин и диагностикумов. Результаты в области интернет-технологий, технологий обработки, хранения, передачи и защиты информации демонстрируют положительную тенденцию развития.

Проведённый анализ статистических и патентных данных свидетельствует о непростой ситуации в технологичном развитии страны, отставании Беларуси от развитых стран мира. Созданные объекты интеллектуальной собственности сосредоточены для передачи прав в основном на внутреннем рынке. Такая ситуация может привести к дальнейшему технологическому отставанию Беларуси от мирового технологического развития, находящегося на пути развития шестого технологического уклада.

В связи с возросшей потребностью оценки и анализа развития технологического потенциала страны, одним из актуальных направлений исследования сферы науки является расширение возможностей мониторинга патентных информационных ресурсов.

Список использованной литературы:

1. Кравцов А. А. Развитие исследований инновационных процессов на основе патентной статистики: аналитический обзор А. А. Кравцов // Журнал Новой экономической ассоциации. – 2017. – № 3 (35) – С. 144 – 167.

2. Международные классификации. – Режим доступа : <https://www.wipo.int/classifications/ru>.

ІВАНОВА КАТЕРИНА ЛЕОНІДІВНА

студентка 2 курсу Навчально-методичного центру післядипломної освіти та підвищення кваліфікації Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара

МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ КАР'ЄРНОГО РОСТУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Розвиток соціально-культурних, економіко-правових засад суспільних відносин ХХІ ст. зумовив зміну парадигми кар'єрного росту державних службовців наряду із трансформацією системи державного управління, власних професійних цілей та устремлень, прихованих амбіцій та намірів. Державна кадрова політика в частині професійно-посадового зростання службовців нерозривно пов'язана з базовими принципами державного устрою, функціонування адміністративного апарату.

Для професійного самовизначення і самореалізації державних службовців більш актуальним є детермінація ціннісних орієнтацій, які і спрямовують трудову соціалізацію особистості. Внаслідок того, що ціннісні орієнтації є основою процесу прийняття рішень, вони, з одного боку, узгоджуються з еталонами, ідеалами державного службовця як людини, а, з іншого боку, відображають особистісний набутий професійний досвід.

Кар'єра державних службовців, зокрема обрана стратегія кар'єрного зростання залежать від інтересів і здібностей окремо взятої особистості. Вони являються важливою частиною життя, а значить займають значну частку області трудової поведінки державного службовця, яка в свою чергу формує соціальні цінності суспільства, що впливають на індивідуальні ціннісні орієнтації. У справжнього професіонала кар'єрні прагнення носять прогресивний характер, орієнтують його на інноваційну і здорову морально-етичну складову тієї справи, якій він служить.

На кар'єру службовця, перш за все, впливають, внутрішні фактори-мотиви, рівень домагань, самооцінка, стан здоров'я. Чим більш зрілим є службовець як професіонал і як особистість, тим більш велика роль внутрішніх чинників в його кар'єрі.

На кар'єру державного службовця впливають також і зовнішні фактори-соціальна сфера, тип організації, а також випадок, який в нашій державі асоціюється історично із поняттям «кумівство». Звісно, бувають і ситуації, які змушують працівника підніматися до рівня некомпетентності, коли посадова кар'єра випереджає професійне зростання фахівця.

Щодо кар'єрного просування державних службовців можна виділити два види такого просування: вертикальне (рух по сходинках від молодшої групи

посад до вищої групи посад або меншого класного чину державної служби до вищого ієрархічного рівня); горизонтальне (рух в межах одного класного чину або категорії, тобто пере направлення з одного робочого місця на інше як заохочення щодо підвищення його інтересу до роботи) [1].

З огляду на неоднозначний вплив середовища на кар'єру окремого службовця, необхідно мати на увазі, що працівник сам повинен вибрати критерії оцінки свого професійного зростання і звіряти (тестувати) свою самооцінку з думками й оцінками своїх колег.

Найбільший вплив на досягнення успіху в професійному розвитку державних службовців відіграють: рівень, профіль освіти; стаж роботи на державній службі; високі показники роботи; результати оціночних процедур (атестації, кваліфікаційного іспиту); особисті якості (інтелект, пам'ять, старанність тощо); прагнення до самовдосконалення і саморозвитку; особисті зв'язки і «потрібні» знайомства.

В основній своїй масі сучасні чиновники – це люди з яскраво вираженою мотивацією до кар'єри, які, зайнявши одну посаду, думають відразу про можливі варіанти майбутнього свого кар'єрного просування. Здебільшого такі люди досить активні і наполегливі. З огляду на вектор реформування державного управління України чиновники мають працювати в інтересах суспільства, всебічно сприяти забезпеченню сталого розвитку України та надавати якісні послуги [2]. Отже, кар'єра сучасного державного службовця – це процес істотних якісно-позитивних змін на основі самореалізації, самовираження і здорових амбіцій, не забуваючи про свою причетність до підвищення рівня конкурентоспроможності України в питаннях надання адміністративних послуг. Як результат – покращення позиції України у відповідних міжнародних рейтингах. Європейські стандарти належного адміністрування мають братися за основу кар'єрного росту державних службовців.

Кар'єру в сфері державного управління можна визначити не тільки в якості процесу отримання «пікового» посадового статусу державного службовця і можливості отримання високої оплати праці, а й як процес самореалізації в сфері державного управління, роботі на більш змістовній і адекватній професійним інтересам посаді. Досвід зарубіжних країн (Німеччина, Великобританія, США, Канада) наочно показують, що кар'єра – це перш за все логічне просування працівника згідно заслуг по службових сходинках, видозміна його кваліфікаційних можливостей, набутих раніше навичок, здібностей і розмірів винагород, пов'язаних безпосереднього з його роботою у конкретній державній установі. При цьому рушійними силами в залученні персоналу на державну службу являються неабиякі досягнення, креативний підхід, моральне стимулювання і пошук здібною молоді, здатної обійти всі перепони до кар'єрних звершень «чистим» шляхом.

Для сучасного службовця, для якого державна служба є професією, а тим більше покликанням, професіоналізм і сумлінність – головні домінанти кар'єрного росту. Саме така людина готова пожертвувати своїм службовим

часом заради великої справи, брати на себе тягар навантаження, не рахуючись із витраченим особистим часом. Такого державного службовця не мають зупиняти труднощі, пов'язані з інноваціями, нетворкінгом та майндстрімами.

Державний службовець сучасної України повинен усвідомлювати кінцеву мету і прагнути до неї, усвідомлювати свій статус як висококваліфікованого фахівця, якому держава делегувала свої повноваження і котрий несе відповідальність за свої дії. Для цього державний службовець повинен мати відповідний кар'єрний потенціал (невичерпні приховані можливості та натхнення), наполегливість і силу державного службовця як особистості для забезпечення високої ефективності роботи органу державного управління та його здатності успішно просуватися по службовим сходинках.

Серед проблем, які гальмують кар'єрний ріст державних службовців в Україні слід назвати: проблеми в практичній реалізації діяльності з професійного розвитку; нечіткі державні вимоги до змісту, організації професійного розвитку; відсутність чітко розроблених методів, технологій процедур професійного розвитку; відсутність єдності в розумінні значимості і сутності професійного розвитку (пасивність, формальний підхід); недооцінка важливості (байдужість) професійного розвитку із боку курівництва; неможливість повноцінно займатися питаннями професійного розвитку через перевантаженість службовців рутинною роботою; неможливість якісно вирішувати питання професійного розвитку через відсутність нормативних документів; об'єктивні труднощі в організації навчання, які пов'язані з протиріччям в законодавстві тощо.

Управління кар'єрою державного службовця – неперервний процес, завдяки якому кар'єра державних службовців керівного складу проходить усі етапи стратегічного планування з метою задоволення державних інтересів. У той же час, неврахування кар'єрного потенціалу кожного державного службовця призводить до неточності та неефективності функціонування державної служби в цілому [3]. У процесі планування кар'єри порівнюються потенційні можливості кар'єрного росту державного службовця з вимогами державної установи і розробляється план кар'єрного розвитку конкретного державного службовця і план кар'єрних змін в конкретній установі. Як показує практика, розробка вищезгаданих кар'єрних планів є важливим інструментом, який дозволяє підвищувати ефективність роботи державних установ. Для грамотного управління кар'єрою державного службовця мають залучатися спеціально навчені фахівці.

До елементів «ідеальної» технологічної моделі управління кар'єрою державного службовця мають бути включені: організаційно-управлінські структури (служби, комітети, ради); соціально-управлінських процедури (навчання, конкурсний відбір, кваліфікаційні іспити, формування резерву кадрів на просування по службі); соціально-розпорядчі, нормативно-

організаційні та управлінські процедури (рівність конституційних прав, рівні можливості для всіх кандидатів).

Резюмуючи варто зазначити, що кар'єрні цілі державного службовця мають кореспондуватися з почуттям обов'язку і чесним громадським служінням, не трансформуватися в кар'єризм, у прагнення до підвищення «за будь-яку ціну» заради задоволення честолюбства.

Найважливіші ознаки успішності кар'єри державного службовця: висока динаміка посадового просування; безперервність професійного зростання; оптимальність матеріально-фінансової винагороди. Основа успішності кар'єрного просування – це перш за все особисті заслуги, професіоналізм, компетентність, талант бути потрібним саме на державній службі, сприятливе службове середовище, покращення своїх власних стандартів, самомотивація та внутрішній контроль, уникання конфлікту інтересів.

Система ціннісних орієнтацій державного службовця має ґрунтуватися на змістовній стороні спрямованості його як особистості і складати основу якісних професійних відносин у площині G2B, G2C, G2E, G2G. Успішна кар'єра державного службовця має стати його оновленою «філософією життя» на благо іншим, тим самим являючись одним з факторів підвищення конкурентоспроможності України та передумовою європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Родченко Л. М. Державно-службові відносини в системі публічного управління / Л. М. Родченко О. Л. Молошна, О. В. Чернякова ; Ін-т законодавства Верх. Ради України. – Дніпро : Грані, 2019. – 282 с.

2. Деякі питання реформування державного управління України, редакція від 25.02.2020 р., підстава – 123-2020-п. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/474-2016-%D1%80>.

3. Селіванов С. В. Розвиток кадрового потенціалу державної служби в Україні в умовах реформ: проблеми теорії та практики / С. Селіванов, Н. Обушна, С. Хаджирадева. – Київ : Каравела, 2019. – 291 с.

КАРПА МАРТА ІВАНОВНА

д. держ. упр., доцент кафедри управління та бізнес-адміністрування Інституту післядипломної освіти та довузівської підготовки ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

АКИМОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСІЙОВИЧ

д. держ. упр., доцент, заслужений економіст України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом

ВПЛИВ РОБАСТНОСТІ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ: ПАРАДИГМА І ПРАКТИКА

При розгляді робастних властивостей системи публічного управління потрібно враховувати можливість зберігати часткову працездатність чи/та

ефективність системи при зміні її окремих елементів чи підсистем. Робастність як характеристику застосовують не тільки до елементів системи, але і до процесів, методик, технологій [1]. Тому робастні зміни у системі публічного управління найбільше проявлені щодо питань обсягу, змісту та якості наповнення складових елементів системи та найбільш помітні у сучасних децентралізаційних умовах у функціонально-компетенційному, інституційному аспектах. Це відбувається через те, що система публічного управління формується як з позиції функціонування інституційних форм, посад, так із позиції функціональних, організаційних та компетентнісних складових, які без сумніву потрібно розглядати комплексно. Враховуючи те, що зміна елементів системи публічного управління відбуваються постійно щодо зазначених напрямків, це й формує динамічну соціальну систему публічного управління та вказує на наявність робастних впливів на результат дії системи публічного управління.

Нерівномірність соціального розвитку регіонів, наявність диспропорцій у застосуванні територіального, інституційного, компетенційного критеріїв розвитку вітчизняного управління унеможливує ефективний соціальний та гуманітарний розвиток регіонів. Здебільшого здійснення публічного управління націлене на соціально-економічний розвиток регіонів, де пріоритетними критеріями виступають економічні показники. Робастність, як властивість системи публічного управління, проявляється у відсутності врахування як системних критеріїв управління, так і показників, за якими здійснюється таке управління. Так, у моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів на 2018 рік з 12-ти напрямів моніторингу лише три мають пряме відношення до соціального розвитку, а саме: доступність та якість послуг у сфері освіти, доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я, соціальний захист та безпека. Моніторинг проводиться за переліком показників оцінки, наведених у додатку 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 р. № 856 «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» [2].

Тому актуальним залишається питання визначення поняття та сутності соціального розвитку на регіональному рівні. Одним із глобальних показників соціального розвитку є Індекс людського розвитку (ІЛР, англ. Human Development Index, HDI) – індекс для порівняльної оцінки бідності, грамотності, освіти, середньої тривалості життя, рівень охорони здоров'я, соціальної захищеності, довголіття, екології, рівень злочинності, дотримання прав людини і ВВП на душу населення. У період з 1990 по 2013 значення цього індексу в Україні зросло на 4,1 %. Залежно від значення ІЛР країни прийнято класифікувати за рівнем розвитку: дуже високий (42 країни), високий (43 країни), середній (42 країни) і низький (42 країни) рівень станом на 2016 рік. Україна ввійшла до списку країн з високий ІЛР, загалом отримавши 84 місце [3].

Відповідно до системи розрахунку індексу людського розвитку, яка вперше була розроблена у 1990 році та використовується у щорічному звіті ООН, аналізуються такі три показники:

- рівень життя;
- рівень грамотності населення (очікувана тривалість навчання);
- очікувана тривалість життя (оцінка довголіття).

Отже, у широкому розумінні соціальний розвиток регіону можна поділити на групи, що й виникають у сфері регіонального управління: соціальний розвиток території; соціальний розвиток територіальної громади; соціальний розвиток груп населення; соціальний розвиток конкретного жителя.

Тому в нормативному та практичному полі виникають суперечності та неоднозначності щодо віднесення питань соціального розвитку до предметів відання компетенції регіональних органів публічної влади, їх визначення, фіксації в нормативному полі, використання у практиці управління.

В Україні на сьогодні законодавець закріпив за цим змістовим визначенням поняття питань місцевого значення. Основними характеристиками питань місцевого значення можна вважати такі, що питання відносяться безпосередньо до конкретної території (регіональний рівень); мають матеріальну форму (матеріальне чи процедурне визначення); передбачають управлінську дію. Для характеристики процесуального чинника з позиції розкриття матеріального чи процедурного чинника доцільно опиратися на повноваження як на структурний елемент компетенції. Таким чином чинниками розвитку робастності публічного управління у регіональному вимірі є територіальний, предметний та процесуальний чинники.

Публічне управління соціальним розвитком охоплює усі сфери місцевого життя, в межах яких діють передбачені законодавством, а, отже, і юридично компетентні в них органи. Звичайно усі соціальні питання регіонального значення абсолютно не охоплені компетенцією органів публічної влади. Кожний орган публічної влади володіє сферою компетенції у певному напрямку. Тому правове регулювання компетенції цього органу представляє перш за все, визначення тієї сфери місцевого життя, в якій діє цей орган.

Робастні впливи на ефективність соціального розвитку регіону виникають через відсутність законодавчо визначення питань місцевого значення. Дається визнаки проблематика конституційно-декларативного визначення цього поняття, яка формує проблеми як у практиці, так і у теорії публічного управління. Тому виникають робастні зміни, зокрема ті, що стосуються перерозподілу функцій суб'єктів публічного управління, різноманітних співвідношень компетенцій суб'єктів, через невизначеність компетенцій тощо.

Відомо, що відсутність законодавчого визначення питань місцевого значення як основного об'єкта діяльності муніципальної влади призвело до

того, що в Україні функції та повноваження місцевого самоврядування закріплені за традиційно-галузевим принципом. Цей підхід був спрямований не на територіальну громаду, тобто не на жителів, як цього вимагає Конституція України, а на сфери місцевого життя, в яких є компетентними органи цих територіальних громад, та їх повноваження: виключні, власні (самоврядні), делеговані [4]. Враховуючи, що територіальна громада – основний носій функцій і повноважень місцевого самоврядування, вона, на думку вчених, й має реалізовувати політичну, економічну, соціальну, культурну та екологічну об'єктні функції [5]. За таких умов публічним інтересом врядування постає питання соціального розвитку територіальних громад. Це ще одне визначення, яке можна віднести до предметів відання органів публічної влади як визначальне у контексті дослідження робастних змін у системі публічного управління соціальною сферою. Адже спроможна територіальна громада – це територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Зазвичай питання врахування публічного інтересу, а у даному випадку – інтересу територіальної громади, у тому числі щодо соціального розвитку – носить дорадчий, консультативний характер [6]. Державна та муніципальна влада традиційно і до сьогодні орієнтується на розвиток сфер державного та місцевого господарства. Сучасні тенденції публічного управління зорієнтовують владу до визначення питань державного та місцевого значення, закріплення їх у нормативному полі, здійснення розмежування компетенцій органів публічної влади на місцевому рівні. Закріплення конкретних питань соціального розвитку на місцевому рівні (у вузькому сенсі – за об'єктним та територіальним принципом) сприятиме розширенню самостійності суб'єктів на місцевому рівні, збільшенню децентралізаційних процесів, розмежує функції та повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, збільшить відповідальність територіальних громад, враховуватиме специфіку локальної території [7]. Практика управління (не тільки у державній діяльності, а й в організаційній діяльності інших структур) показує, що надання широких повноважень без достатнього контролю і ретельно проробленої системи нагляду за діяльністю структури часто призводить до зловживань та професійної некомпетентності. Особливо актуально це в разі реалізації повноважень органів місцевого управління при децентралізаційних змінах. За громадами слід закріпити визначення пріоритетів їх соціального розвитку, затвердження найвагоміших правових актів у соціальній сфері, посилити роль місцевої законотворчості.

Список використаних джерел:

1. Акімов О. О. Робастність системи професійної діяльності державних службовців: системогенезний контекст / О. О. Акімов // Інвестиції: практика та досвід. Серія: Державне управління. – 2019. – № 5. – С. 104 – 109.
2. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів на 2018 рік. Офіційний веб-портал Міністерства реєстрації та територіальних справ України. – Режим доступу : <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Reytingova-otsinka-za-2018-rik-prezentatsiyi-materiali.pdf>.
3. Human Development Report (2019). Human Development Indices and Indicators. HDRO (Human Development Report Office) // United Nations Development Programme. P. 22–25.
4. Батанов О. Проблеми конституційної регламентації компетенції місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних країнах / О. Батанов // Право України. – 2015. – № 9. – С. 104 – 112.
5. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика : монографія / під ред. В. Ф. Погорілко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України : А.С.К., 2003. – 652 с.
6. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF/paran10#n10>.
7. Карпа М. І. Формування компетенції органів публічної влади: територіально-орієнтований підхід / М. І. Карпа // Ефективність держ. управління : зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ. – 2017. – Вип. 3 – С. 213 – 222.

КОЛЕСНИК ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ

спеціаліст Департаменту представництва інтересів держави в суді Офісу Генерального прокурора

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РОЗГЛЯДІВ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У ПРАКТИЦІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

У вітчизняній юриспруденції до публічно-правових спорів належать оскарження управлінських рішень, дій чи бездіяльності публічно-адміністративних інституцій фізичними чи юридичними особами, які використовують даний механізм як спосіб захисту своїх прав. Зокрема у ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАСУ) зафіксовано, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності [1].

Суб'єкти владних повноважень, які беруть участь як сторони публічно-правового спору, у тому числі їх статус, є одним із чинників щодо проблематики визначення, аналізу та вивчення способів вирішення публічно-правових спорів. У нормативно-правовому полі визначено суб'єктний склад владних повноважень публічно-правових спорів як орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їх посадову чи службову особу або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. Враховуючи, що публічно-правові спори виникають і у внутрішньо-організаційній діяльності органів публічної влади, суб'єктний склад розширяється і стосується не тільки публічних інституцій, але й публічних службовців, що пояснює різні наукові підходи до їх аналізу та вивчення [2].

У ст. 4 КАСУ визначено, що публічно-правовий спір – це спір, у якому:

- хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або

- хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або

- хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи [1].

Узагальнюючи суб'єктів публічного права, варто враховувати, що до них належать держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші соціально-публічні утворення. Оскільки такі утворення є складними організаціями, що виконують різні функції (як у галузі публічного, так і у галузі приватного права), а держава до того ж є носієм політичної влади і суверенітету, то у цивільному праві України вони традиційно не визнаються юридичними особами, а кваліфікуються як особливий вид суб'єктів цивільного права. Це створює розмежування компетенцій владних повноважень при виникненні публічно-правових спорів, то розподіляє справи суб'єктів по відношенню до виду права, яке буде застосоване у вирішенні публічно-правових спорів.

Адміністративні суди розглядають спори, що мають в основі публічно-правовий характер, тобто впливають із владно-розпорядчих функцій або виконавчо-розпорядчої діяльності органів публічної влади. У випадку якщо в результаті прийняття рішення особа набуває речового права, то спір стосується приватноправових відносин і підлягає розгляду в порядку цивільного чи господарського судочинства залежно від суб'єктного складу сторін спору.

Адміністративне судочинство акцентує увагу на такій позиції, за якою захист інтересів держави мають здійснювати відповідні суб'єкти владних повноважень. Лише при неможливості здійснення такого захисту прокурори

в межах своєї компетенції здійснюють такий захист. Відповідно до частини четвертої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» наявність підстав для представництва має бути обґрунтована прокурором у суді [3].

Актуальним питанням постає наявність ознак цивільного чи адміністративного права у суті виникнення публічно-правового спору, що вважається критерієм для віднесення його до юрисдикцій адміністративного чи цивільного судочинства. Враховуючи норму статей 1 та 15 Цивільного процесуального кодексу України [4], статті 2 КАСУ [1] не вважається публічно-правовим і розглядається у порядку цивільного судочинства спір між органом державної влади та/або органом місцевого самоврядування та суб'єктом приватного права – фізичною особою, в якому фізична особа звернулася до суду за захистом права не публічного, а цивільного, зокрема права на відшкодування завданої шкоди. У такому випадку це спір про цивільне право, незважаючи на те, що у спорі бере участь суб'єкт публічного права.

У пункті 1 частини першої ст. 3 КАСУ [1], визначено, що справа адміністративної юрисдикції – це переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Тому важливим та часто дискусійним з позиції практики адміністративного судочинства є питання віднесення спору до приватно-правового чи публічно-правового виду. Власне тому вагому ознаку мають правовідносини, які виникають у публічно-правових спорах, а саме можливість регулювання їх нормами цивільного чи адміністративного права. Іншою проблемою є зв'язок відносин з здійсненням цивільних або інших майнових прав.

Зазначені особливості правового механізму розгляду публічно-правових спорів актуалізують проблематику як з позиції науково-методичного забезпечення, так і з позиції реалізації норм публічного права в адміністративному судочинстві.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
2. Карпа М. І. Публічно-правовий спір як спосіб встановлення та розмежування компетенцій органів публічної влади / М. І. Карпа // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ. – 2017. – Вип. 3 (34). – С. 26 – 34.
3. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

КУШНІР ТАРАС МИХАЙЛОВИЧ

к. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу

Львівського національного університету імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

В сьогоdnішньому суспільстві зростає запит на соціальну складову діяльності будь-якого із суб'єктів, чи то виробника і продавця, чи то споживача-покупця. Якщо соціальний аспект діяльності для організацій на ринку є доступним та реальним для реалізації, то бути причетним до соціальних ефектів кінцевим споживачам надто важко. Споживачеві складно отримати доступ до можливості створення соціальних ефектів безпосередньо. Однак, споживач має таку можливість опосередковано, через діяльність різноманітних соціальних інститутів (наприклад, благодійні фонди) та через інструменти соціального маркетингу, який використовується соціально відповідальними компаніями на ринку.

У вітчизняній науковій літературі дуже часто практично синонімічно вживаються терміни «соціальний маркетинг», «етичний маркетинг», «соціально-етичний маркетинг», «соціально-відповідальний маркетинг». Безумовно кожне із згаданих термінів має свої тонкощі та відтінки, однак ключова сутність такого різновиду маркетингової діяльності актуалізується в концепції соціально-етичного маркетингу, яка активно почала розвиватись наприкінці ХХ століття.

Концепція соціально-етичного маркетингу, на наш погляд, придатна для використання в умовах зрілих суспільств з високим рівнем добробуту (або окремих сегментів з аналогічними ознаками). Зміст цієї концепції розкривається через досягнення цілей підприємства з врахуванням потреб окремого споживача та суспільства загалом, тобто через досягнення певного соціального ефекту. У концепції соціально-етичного маркетингу споживач остаточно зайняв центральне місце, виконуючи контролюючу функцію в бізнесі, а маркетинг, «замикаючи» на собі усі види підприємницької діяльності в компанії, виконує інтегруючу функцію, постійно співвідносячи інтереси виробників і споживача з інтересами всього суспільства [1, с. 92].

Природа соціального маркетингу полягає в тому, що компанія-продавець, докладаючи зусиль для того, щоб кращими ніж у конкурентів методами задовольнити потреби споживачів, крім задоволення цих потреб досягає ще і соціального ефекту, приносить своєю діяльністю користь суспільству.

До прикладу, комерційне підприємство, що здійснює виробничу і збутову діяльність приймає рішення про те, що частина витрат від реалізації буде спрямована на благодійність. Який ефект отримуємо на виході? Компанія, розробляючи та реалізовуючи кампанію з просування продукту, активно оперує інформацією про майбутню благодійність тим самим,

створюючи собі імідж соціально-відповідального підприємства. В ході реалізації цієї кампанії, коли перші гроші від виторгу компанія вже отримує, вона публікує звіти про скерування коштів на ті чи інші благодійні цілі. Це ще більше поліпшує її імідж в очах споживачів, бо, окрім декларації про намір здійснити соціальну акцію. Компанія реально щось робить і публічно звітує про це, тобто поводить себе відповідально. Яким чином на таку діяльність реагує середньостатистичний споживач? Споживач, який отримує низькі доходи, швидше за все, реагує малопомітно, бо для нього соціальний ефект займає в пріоритетах далеко не найперше місце. Споживач із високими доходами реагує позитивно, однак навряд чи збільшуватиме власне споживання цього товару, радше така кампанія приверне його увагу до якоїсь соціальної проблеми, долучитись до вирішення якої він зможе самостійно. Реакція ж споживача із середніми доходами можлива наступна: такий споживач маючи достатній рівень доходів для забезпечення власного благополуччя і власних потреб, хоче бути корисним для суспільства, але розмір його доходів не настільки великий, щоби індивідуально долучитись до соціальних заходів, бо до цього треба докладати зусиль. Зусилля ж такого споживача скеровані на його зайнятість для забезпечення добробуту себе і своєї сім'ї. То ж яким чином він може бути корисним для суспільства? От якраз активізуючи власне споживання продукції, частина виторгу з якої буде спрямована на благодійність. Таким чином споживач задовольняє власну потребу причетності, не витрачаючи ні власних зусиль, ні часу, просто купуючи товар, або інтенсифікуючи споживання якогось товару.

Що ми в результаті отримуємо на виході?

Отримуємо компанію, яка провела соціально-етичний захід, за допомогою якого збільшився обсяг реалізації продукції, частина з нього пішла на добру справу (тобто ми отримали ось цей «соціальний ефект»). Також компанія отримала величезний «плюс» до власного іміджу, сформувавшись у свідомості споживача як соціально-відповідальна.

Суспільство отримало користь, бо частина виторгу пішла на добру справу.

Споживач задовольнив дві свої потреби – потребу в товарі і потребу причетності.

Також пришвидшується обіг грошей в економіці, бо споживач з більшою охотою купує такі товари.

Таким чином, бачимо як саме «соціальний маркетинг» («соціально-етичний маркетинг») стає інструментом створення соціального ефекту в умовах сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Луцій К. М. Еволюція концепцій маркетингу як відображення тенденцій розвитку ринкової економіки / К. М. Луцій // Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – Ужгород : Вид-ий дім «Гельветика», 2015. – Вип. 5. – С. 90 – 93.

ЛАЗЬКО ВІКТОРІЯ ПАВЛІВНА

слухач магістратури Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, інспектор штабу ППСПОП «Дніпро-1» ГУНП в Дніпропетровській області, старший лейтенант поліції

ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МОВНОГО ІСТОРИЧНОГО АСПЕКТУ

Публічна політика – одне із ключових понять сучасної політичної науки. В сьогоденні існує безліч різних варіантів з визначення поняття «публічна політика» (public policy), однак єдиної думки щодо цієї одиниці досі не існує. Ведуться дискусії з приводу причетності термінів «public» і «policy», та стосовно словосполучення «public policy» (громадська, державна, суспільно/державна політика).

Англійська мова для позначення поняття «політика» використовує такі терміни: «policy», «politics», «polity».

«Politics» позначає власне політику, політичну сферу та політичну діяльність. В американському перекладі це може також означати політичні махінації [1, с. 598]. «Policy» – це політика, лінія поведінки, політичний курс. Уточнюючий термін «policy – making» – розробка, формулювання або проведення (визначеного) політичного курсу [1, с. 597]. І, нарешті, «polity» – державний устрій, образ або форма правління [1, с. 598]. Більшою мірою цей термін належить до політичного ладу, тобто до конкретної політичної системи. Усі ці терміни підсумовують те, що політика являє собою і сферу діяльності, і форму діяльності. Переклад слова «public» означає суспільний, державний, народ, публіка, громадськість [1, с. 662]. Така множинність значень ще більшою мірою ускладнює уявлення про цю категорію. Усі словосполучення, що містять слово public, які можна зустріти в словнику, включають в пояснювальній частині таку складову, як суспільство (публіка).

Інтерпретація категорії «публічна політика» має відбуватися через призму інших категорій: «публіка», «публічна сфера», «публічне поле», «публічний простір», «громадськість».

Загальне уявлення про публічність було вперше сформульоване американським філософом Д. Дьюї в книзі «Публічне і приватне», опублікованій в 1927 р., де «публічне» розумілося як спосіб регулювання суспільством тих реально існуючих інтересів, ефект яких виходить за рамки прямої взаємодії приватних осіб й істотно позначається на житті багатьох громадян суспільства [2].

Еволюціонуючи в часі, під модерним розумінням публічності, на думку Ю. Габермаса, слід розуміти вищий щабель інтерсуб'єктивності. Більш інтегрованої громадськості, публічності притаманна сукупна суспільна свідомість [3, с. 383]. Самі громадяни беруть участь у формуванні колективної свідомості, проте не можуть здійснювати колективні дії. Але що

може держава? Під «колективними діями» розуміється здатність держави організаційно трансформувати інтерсуб'єктно конституйовані знання суспільства про власне самовизначення [3, с. 369].

Російська дослідниця Т. Олексєєва, аналізуючи історію формування уявлень про публічність, виділила дуже важливе питання: як взаємодія людей перетворюється на публічну діяльність, і, справді, чи достатньо для цього, як вважає Ю. Габермас, одного факту говоріння про питання, що становлять спільний інтерес? Даючи відповідь на запитання, вона, на підставі робіт західних філософів, виділила дві аргументації.

1. Публічна сфера може бути визначена через власний інтерес. Відповідно до цього підходу, на підставі робіт Д. Дьюї, публічність – реалізація власного інтересу, що збігається з інтересами інших (загальний інтерес), або відповідь урядових структур на індивідуальні інтереси, спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних із добробутом громадян.

2. Більш традиційний підхід передбачає зв'язок між публічним інтересом і суспільним благом. В основі цього уявлення лежать роботи Ханни Арендт, де стверджується, що публічність має власне існування, сенс і мету – тобто втілює не лише індивідів з їх уподобаннями, але також і соціальні інститути, що володіють власною реальністю. Більш того, ці соціальні інститути апіорні по відношенню до приватної сфери [4].

Подальший пошук змісту терміну «публічна політика» поклав початок формуванню самостійних напрямків на пострадянському просторі: загально-філософський – В. П. Анрущенко [5], політико-управлінський – О. Ю. Сунгуров [6], інституціональний – Н. Ю. Беляєва [7], конфліктологічний – Л. І. Ніковська [8], культурно-ціннісний – І. С. Семененко [9] та ін.

На думку політолога О. Ю. Сунгурова відносити термін «публічний» до політики в сенсі «policy», при цьому доцільно розглядати характер, процедуру розробки та реалізації програм діяльності влади різного рівня. Таким чином, під публічною політикою можна розуміти програми та пріоритети органів влади, механізми і технології їх реалізації, вироблені на основі і з урахуванням очікувань соціальних груп (страт) суспільства через їх представників. Таким чином, влада може вважатися публічною, якщо вона є прозорою, ефективною, а також націлена на вирішення проблем населення і користується його довірою [10].

Українські фахівці в галузі державного управління С. Телешун, С. Ситник та І. Рейтерович розглядають публічну політику (public policy) як політичного органів державного управління, засновану на механізмах публічного узгодження інтересів зацікавлених сторін і спрямовану на досягнення суспільно значимих цілей та вирішення суспільно важливих завдань [11].

Таким чином, визначення поняття публічної політики зазнає постійної трансформації та впливу навколишніх факторів. Особливий внесок у формування загальної дефініції «Публічна політика» вносить історичний та

мовний фактори, адже через низку епохальних okazji нині серед дослідників відсутня однотайність щодо перекладу терміну «public policy» українською мовою.

Список використаних джерел:

1. Новый англо-русский словарь: Ок. 200 000 слов и словосочетаний / Мюллер В. – 12-е изд. – М. : Рус.яз. – Медиа, 2005. – XIV. – 945 с.
2. Dewey J. The Public and Its Problems / J. Dewey // Ohio Universitu Press. Athens, 1954. – Reprint. – NY. : Henry Holt, 1927. – 242 p.
3. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне / Ю. Хабермас / пер. с нем. – М. : Изд-во «Весь Мир», 2003. – 416 с.
4. Алексеева Т. А. «Публичное» и «Частное»: где границы «политического»? / Дискуссия журнала «Полис» / Т. А. Алексеева. – Режим доступа : <http://www.politstudies.ru/vm/vm2.htm>.
5. Андрущенко В. Культура. Идеология. Особистість: метод, світогляд, аналіз / Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. – Київ : Знання України, 2002. – 580 с.
6. Сунгуров А. «Фабрики мысли», центры демократии и центры публичной политики / А. Ю. Сунгуров // «Фабрики мысли» и центры публичной политики: международный и первый российский опыт. Сборник статей ; под ред. Сунгурова А. Ю. – СПб. : Норма, 2002. – С. 6 – 30.
7. Беляева Н. Ю. «Публичная политика» как термин, понятие, научная категория / Н. Ю. Беляева. – Режим доступа : http://www.civisbook.ru/files/File/Belyaeva_publ_pol_kak_termin.pdf.
8. Никовская Л. И. Место и роль конфликтов во взаимодействии власти и гражданского общества / Л. И. Никовская // Публичная политика в контексте задач модернизации России: конструктивный потенциал и формы использования / ред. колл. : Л. Н. Никовская (отв. ред.), А. Ю. Сунгуров, В. Н. Якимец. – М. : Российская ассоциация политической науки(РАПН) ; Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. – С. 123 – 141.
9. Семененко И. С. «Человек политический» перед альтернативами общественных трансформаций: опыт переосмысления индивидуального измерения 319 политики / И.С.Семененко // Полис. Политические исследования. – 2012. – № 6. – С. 9 – 26.
10. Сунгуров А. Публичная политика: в поисках определения / А. Ю. Сунгуров. – Режим доступа : <http://strategy-spb.ru/print.php?doc=414>.
11. Телешун С. Публічна чи державна політика – вітчизняна дилема вибору / С. Телешун, С. Ситнік, І. Рейтерович // Вісник Національної академії державного управління. – 2012 – № 4. – С. 185 – 195.

МАКЕЄНКО ЖАННА ВІТАЛІЇВНА

*аспірантка кафедри парламентаризму та політичного менеджменту
Національної академії державного управління при Президентові України*

LEAN-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Проблематика сучасного осмислення та використання переговорів задля вирішення суттєвих питань узгодження інтересів у державному управлінні є предметом наукових досліджень ряду зарубіжних і вітчизняних науковців. Однак, не існує комплексного дослідження, яке б систематизувало здобутки та інформацію щодо вдосконалення державного управління, зокрема переговорного процесу між його суб'єктами, із застосуванням інструментів, які довели свою ефективність та життєздатність в управлінні бізнесом.

У світовій практиці оптимізації переговорних процесів значної популярності набула методологія «Ощадливого Виробництва та Мислення» (Lean Thinking and Manufacturing) [7] (надалі – Lean-технологія). Основоположні принципи цієї технології досліджувалися в економіці для різних галузей промисловості – автомобілебудівній, металургійній, нафтогазовидобувній тощо; у торгівлі, сфері послуг, житлово-комунального господарства, у некомерційних сферах (наприклад, в охороні здоров'я, державному управлінні, збройних силах тощо). В українських дослідженнях вона представлена в працях Т. Омельяненко [4], А. Щербини [4], Д. Барабаса [4], А. Кобилоха [1]. Широкого поширення Lean-технологія набула в державному управлінні завдяки працям таких західних вчених, як Дж. Малеефф (J. Maleyeff) [5], З. Раднор (Z. Radnor.) [6], а також вітчизняних – С. Лутцева [2], Маматова Т. [3] та інших.

Сутність зазначеної технології полягає в тому, щоб мінімізувати, або повністю ліквідувати дії та етапи, які забирають час та ресурси, але не створюють додаткової цінності з одночасним формуванням умов, за яких залишаються дії, спрямовані на створення цінності в довгостроковій перспективі. Її базовими принципами є постійне додавання цінності організації за рахунок безперервного розвитку співробітників та партнерів, які постійно навчаються, вирішуючи проблеми оптимізації.

Тому, більшість науковців державного управління під Lean-технологією розуміють:

- процедуру вирішення складних ситуацій, що виникають у переговорному процесі (наприклад, між органом державної влади і громадянином);
- методику прийняття гнучкого (консенсусного) управлінського рішення;
- метод збереження репутації будь кого із суб'єктів переговорного процесу, тощо.

Ми ж розглядаємо Lean-технологію як сучасний механізм державного управління, під яким розуміємо складну систему організації досягнення узгодження інтересів, які є рушійною силою переговорних процесів і причиною змін, мотивацією дій та рішень. На думку В. Сіренка, «інтерес – це не тільки усвідомлена необхідність забезпечення потреб, а й способи, можливості їх задоволення через цілеспрямовану діяльність» [8, с. 30].

Вважаємо, що впровадження в практику переговорів у державному управлінні Lean-технології сприятиме встановленню між державними інституціями та інститутами громадянського суспільства, органами державної та публічної влади і громадянами, керівниками установ/організацій/підприємств і працівниками узгоджених дій, своєчасного усвідомлення й аналізу їх інтересів, оптимізації витрат на проведення переговорів.

Також вважаємо, що застосування Lean-технології у державному управлінні потребує відповідної підготовки державних і публічних службовців; залучення у процес переговорів незалежних експертів чи посередників; вивчення інтересів усіх учасників переговорного процесу.

Для цього нами розроблено й апробовано відповідний навчальний тренінг «Технологія LEAN в оптимізації переговорного процесу, як механізму узгодження інтересів в державному управлінні», який проведено як у системі формального навчання – в Інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів Національної академії державного управління при Президентові України для державних службовців упродовж 2018-2019 рр., так і у системі неформального навчання – на базі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, на підприємствах і в громадських об'єднаннях. Зміст тренінгу включає п'ять основних кроків для засвоєння Lean-технології у переговорному процесі. Це:

- визначення й обґрунтування її базових рис (толерантність, креативність, оптимальність, гнучкість, досконалість);
- діагностика цінностей в державному управлінні, що ґрунтується на оцінці рівнів застосування базових принципів у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- складання «карти інтересів переговорників» та умов їх узгодження у переговорному процесі;
- аналіз існуючої системи переговорів у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- моделювання трансформації існуючої системи переговорів на засадах Lean-технології.

У результаті проведення тренінгів нами з'ясовано, що більшість його учасників володіють технікою толерантної комунікації на достатньому рівні (63,2 % респондента); серед інтересів частіше називають такі – інтереси територіальної цілісності, регіональні інтереси, інтереси територіальних громад в умовах децентралізації, інтереси управлінської діяльності та координації. Низьким виявився рівень розуміння створення умов для

задоволення зазначених інтересів (лише 12, 4 % респондентів вказали на такі умови), зокрема це стосується володіння новими методами державного управління, такими як реінжиніринг (BPR), статистична обробка даних (SPC), управління якістю (TQM), коучинг, «П'ять S» (5S), «Шість сигм» (Six sigma).

Запропонований нами тренінг спрямовано на розвиток переговорної майстерності державних та публічних службовців в органах державного управління та органах місцевого самоврядування, синергії лідерських якостей та комунікативних навичок.

Як висновок зазначимо, що Lean-технологія в державному управлінні базується на системному знаходженні простих рішень для усунення прихованих втрат ресурсів, у тому числі при наданні управлінських чи адміністративних послуг для швидкого і якісного задоволення інтересів громадян. Її реалізація призводить до оптимізації переговорного процесу шляхом формалізації, стабілізації, картографії, вимірювання, візуалізації, моніторингу, безперервного покращення, спрощення процедур, фіксації успіхів, побудови нової «карти» процесів.

При цьому, переговори виступають в якості універсального інструменту, який необхідно використовувати на всіх етапах узгодження інтересів у державному управлінні з метою залагодження суперечностей, конфліктів та задоволення інтересів їх учасників.

Список використаних джерел:

1. Кобилуох О., Мельник Г. Ощадливе виробництво як концепція оптимізації виробничого та управлінського процесів / О. Кобилуох, Г. Мельник. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/23489/1/10-43-49.pdf>.

2. Лутцева В. Применение принципов бережливого производства в государственных учреждениях / В. Лутцева // Методы менеджмента качества. – 2006. – № 6. – Режим доступу : <http://ria-stk.ru/mmq/adetail.php?ID=7596>.

3. Маматова Т. Зміни організаційної культури публічних інституцій при впровадженні підходу «LEAN» / Т. Маматова, Е. Сергієнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 7. – С. 60 – 63.

4. Омеляненко Т. Ощадливе виробництво: концепції, інструменти, досвід : наук.-практ. видання / Т. Омеляненко, О. Щербина, Д. Барабась, А. Вакулєнко. – К. : КНЕУ, 2009. – С. 157 – 158.

5. Maleyeff J. Improving Service Delivery in Government with Lean and Six Sigma / J. Maleyeff // IBM Center for The Business of Government. – Access mode : <http://www.businessofgovernment.org/sites/defaultfiles/MaleyeffReport.pdf>.

6. Radnor Z. LEAN: A failed theory for public services? / Z. Radnor and S. Osborne // Public Management Review. – 2013. – Vol. 15. – № 2. – P. 269.

7. Оно Т. Производственная система Тойоты: уходя от массового производства / Т. Оно. – М. : ИКСИ, 2005. – 187 с.

8. Сіренко В. Ф. Інтереси і влада : монографія / В. Ф. Сіренко. – К. : Оріяни, 2006. – С. 30 – 32.

МАМОНТОВА ЭЛЛА ВИКТОРОВНА

д. полит. н., профессор, профессор кафедры региональной политики и публичного управления Одесского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

СЛУЖЕБНЫЙ ЭТИКЕТ В РАЗРЕЗЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПУБЛИЧНОГО СЛУЖАЩЕГО

Одним из определяющих направлений системных преобразований, осуществляемых сегодня в Украине, является сфера публичного управления и администрирования. Программные цели, касающиеся данной сферы, не могут быть достигнуты без высокоморальных и профессионально подготовленных государственных служащих. Не случайно, в последнее время проблемы профессионализации публичной службы, как одного из стратегических направлений ее развития, поднимаются не только политиками, общественными деятелями, управленцами-практиками, но и актуализируются в научных дискуссиях. Среди них стоит выделить проблемы, связанные с качественными преобразованиями, выраженными в превращении управленческих должностей из места работы на мотивированную деятельность на благо всего общества (аксиологический аспект); вопросы профессионализации публичной службы (теоретический аспект); проблемы кадрового обеспечения публичной службы, профессиональной подготовки служащих, повышения их квалификации (прикладной аспект).

Все больше внимания в последнее время уделяется вопросам внедрения в работу с персоналом компетентного подхода, как наиболее действенного в сфере публичной службы. Одно из определяющих мест в комплексе служебных компетенций занимает компетенция коммуникативная, важнейшей составляющей которой является этикетная регламентация служебного поведения.

Традиционно главным компонентом коммуникативной компетентности можно считать те коммуникативные качества, которые присущи человеку и характеризуют его потребность в общении. В менеджменте понятие личностной коммуникативной компетентности включает наличие необходимых психологических знаний, социальных установок, умений и опыта в сфере межличностного и межгруппового общения. В сфере публичной службы основными требованиями к субъекту официальных коммуникаций является наличие у него таких качеств, как коммуникабельность (способность легко вступать в контакт с людьми),

эмпатичность (способность к сопереживанию), рефлексивность (способность понять другого человека) и красноречие (способность влиять словом). Обладание данными способностями и постоянные упражнения в их развитии – залог успешного профессионального роста публичного служащего.

Важность коммуникативной компетентности в профессиональной деятельности публичного служащего обусловлена рядом причин. Во-первых, это повышение требований со стороны государственного аппарата к профессиональным качествам служащих. Во-вторых, это повышение требований общества к личностному росту каждого индивидуума в приватной, профессиональной и общественной жизни, которое выражается в повсеместном внедрении компетентностного подхода. В-третьих, это возрастание роли коммуникации в жизни общества в целом, поскольку в ситуации информационной эпохи коммуникация выступает одновременно и способом, и условием существования любого человеческого сообщества (семьи, организации, территориальной громады, государства, всей планетарной цивилизации).

Однако рассматривать коммуникативную компетентность государственного служащего нецелесообразно в отрыве от компетентностного подхода в целом. В соответствии с Законом Украины «О государственной службе» от 10 декабря 2015 г. «профессиональная компетентность – способность лица в пределах определенных согласно должности полномочий применять специальные знания, умения и навыки, выявлять соответствующие моральные и деловые качества для надлежащего выполнения установленных задач и обязанностей, обучения, профессионального и личностного развития» [1]. Государственный служащий «обязан постоянно повышать уровень своей профессиональной компетентности и совершенствовать организацию служебной деятельности» [1]. Согласно Типовым требованиям к лицам, претендующим на занятие должностей государственной службы категории «А», утверждённым Постановлением Кабинета Министров Украины от 22.07.2016 г., управленческая компетентность чиновников высшего ранга включает знание законодательства, теоретическую подготовку в сфере публичного управления и администрирования, в частности владение инструментариумом анализа политики, наличие лидерских качеств и навыков; умение принимать эффективные решения; навыки управления изменениями, опыт управления организацией и персоналом, умение работать с информацией, в т.ч. электронной, а также коммуникации и взаимодействия [2]. Аналогичные требования к профессиональным компетенциям выдвигаются и к государственным служащим категории «Б» и «В».

Знакомство с этими документами позволяет утверждать, что коммуникативная компетентность современного публичного служащего определяется широким спектром знаний и навыков. Среди них наряду с умением вырабатывать стратегию и формулировать цели общения; способностью организовывать коммуникативный процесс и управлять им

путем использования различных диалоговых практик (собеседование, беседа, деловой разговор, деловые переговоры, дискуссия, полемика, совещания и т. д.); навыками применения различных риторических приемов в условиях конфликтных ситуаций; владением техникой убеждения; опытом расшифровки «невербальной лексики» и т. д., важное место отведено знаниям норм и правил служебного этикета и их практическому применению.

Важно отметить, что этикетная составляющая коммуникативной компетентности тесно связана со сферой профессиональной морали. И это не случайно, поскольку понятие этикета тесно связано с понятием этики. Не вдаваясь в пространные рассуждения, отметим, что культура межличностных отношений всегда реализуется в двух измерениях: внешнем и внутреннем. Первое включает в себя способы организации межличностного взаимодействия (этикет), а второе отвечает за моральное содержание этого взаимодействия (этика). Таким образом, этикетные стандарты служебного поведения следует рассматривать как инструментариум обеспечения и поддержания высокого уровня профессиональной моральной культуры в сфере публичного управления и администрирования.

Требования современного этикета складывались на протяжении тысячелетий и являются результатом исторического и цивилизационного опыта многих поколений. Отсюда – их универсальность и всеобъемлемость, не смотря на то, что в каждой отдельно взятой стране существуют свои специфические особенности этикетного поведения, обусловленные историческими, национальными, религиозными факторами. Их знание и учет при выработке коммуникативной стратегии является неотъемлемой частью этикетных норм служебного общения.

Пройдя многолетний путь развития, служебный этикет сформировал множество формальных правил поведения, которые базируются на нескольких ключевых установках. Среди них назовем установку на предсказуемость, которая регулирует большинство этикетных ситуаций в служебной коммуникации; установку на ситуативный контекст этикетных ситуаций, когда определенные правила действуют в определенное время, в определенном месте, с определенными людьми; установку на «разумный эгоизм», которая предполагает умение четко выполнять свои функциональные обязанности, не противореча интересам других сотрудников; установку на позитивность, которая нацеливает на избегание критических оценочных интонаций в общении; установку на табуирование определенных тем в общении (религиозные, политические, идеологические убеждения, личная жизнь, внешность, здоровье и т. д.). Владение данными навыками – залог эффективных коммуникаций в публичной сфере, без которых невозможны позитивные сдвиги на пути системных реформ, которые осуществляются сегодня в Украине.

Как видим, уровень квалификации и коммуникативной компетентности государственных служащих является индикатором цивилизованности системы публичной службы и государственного управления в целом.

В заключении хотелось бы отметить следующее. Согласно общепринятой установке, публичный служащий – это не просто частное лицо, но всегда лицо официальное – представитель государственного учреждения, органа власти, государства в целом. Поэтому, отступая от правил служебного этикета и протокола, он наносит ущерб не только личной репутации, но и престижу и авторитету своей организации, ее руководству и государству в целом. Именно поэтому публичные служащие должны не только хорошо знать правила служебного этикета, но и неуклонно придерживаться их в своей профессиональной деятельности. Это способствует не только формированию эффективных управленческих взаимоотношений в публичной сфере, но и обеспечивает реализацию целей управления, объединяет граждан в единое общество и государство.

Список использованной литературы:

1. Про державну службу : закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII а // Офіційна база даних «Законодавство України». – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

2. Про затвердження Типових вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А» : постанова Кабінету міністрів України від 22 черв. 2016 р. № 448 // Офіційна база даних «Законодавство України». – Режим доступу : [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/448-2016- %D0 %BF/paran9#n](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/448-2016-%D0%BF/paran9#n).

НОСКОВА ОКСАНА СЕРГЕЕВНА

заведуючий лабораторией исследований государственной кадровой политики Научно-исследовательского института теории и практики государственного управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь

СОВРЕМЕННЫЕ МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ С НАСЕЛЕНИЕМ

В настоящее время мы наблюдаем новый этап в развитии информационно-коммуникационных технологий (далее – ИКТ) – широкое распространение получили сервисы Web 2.0 или «социальные сетевые сервисы», которые позволяют пользователям не только осуществлять поиск и публикацию в сети Интернет, но и работать и размещать в сети текстовую и медийную информацию совместно с другими пользователями, поддерживать социальные отношения с другими пользователями, выражать свое отношение к событиям и социальным явлениям.

Благодаря ИКТ и сервисам Web 2.0 появляются новые возможности для органов государственного управления для взаимодействия (коммуникации) с гражданами и бизнесом. Такая коммуникация приобретает непрерывный характер, позволяет своевременно реагировать органам государственного

управления на поступающие запросы от населения, формирует механизм обратной связи.

Данная статья направлена на формирование предложений и рекомендаций по внедрению в деятельность органов государственного управления Республики Беларусь новых ИКТ и сервисов Web 2.0, в том числе при взаимодействии с населением в глобальной сети Интернет и социальных медиа, на основе изучения зарубежного опыта. Объектом исследования выступает механизм взаимодействия (коммуникации) органов государственного управления с гражданами. Предмет исследования: ИКТ и сервисы Web 2.0, применяемые органами государственного управления для обеспечения механизма взаимодействия (коммуникации) с гражданами в глобальной сети Интернет и социальных медиа.

В условиях открытого информационного общества, когда пользователи социальных медиа практически сами формируют и развивают ту или иную тему дискуссии, особую актуальность приобретает работа по обеспечению механизма взаимодействия государства и граждан.

Широкие возможности для развития такого взаимодействия предоставляют социальные сети, интернет-форумы, краудсорсинговые ресурсы, специализированные порталы, которые становятся площадками для дискурсивного обсуждения актуальных общественных вопросов. При этом эксперты рекомендуют разделять взаимодействие (коммуникацию) в социальных медиа конкретного человека, государственного служащего и органа государственного управления или государственной организации [1]. В любом случае, для Республики Беларусь – это достаточно новые и нетрадиционные способы взаимодействия (коммуникации), требующие творческого, инновационного подхода.

В отчете Организации экономического сотрудничества и развития (далее – ОЭСР) «Social Media Use by Governments» отмечается, что в условиях цифровой трансформации общества, растущих требований к механизмам взаимодействия (коммуникации) государственных структур с бизнесом и гражданами, увеличивается спрос на новые, инновационные механизмы коммуникации. Наибольшую популярность среди таких механизмов получили социальные медиа [2].

Сегодня считается обычным делом, когда глава государства ведет свой аккаунт в социальной сети. Так, президенты США, Канады, России, Украины, Франции, Бельгии, Бразилии, Эквадора, Израиля, Сингапура и многие другие ведут аккаунты в Twitter, Instagram. Среди всех глав государств и правителей Европы наиболее активным пользователем Twitter является Премьер-министр Норвегии Эрна Сульберг [3]. Она намного чаще своих коллег из других западных стран отвечает на вопросы, которые ей задают пользователи социальных сетей.

Однако, интерес государственных структур к социальным медиа и задействованию их в своей профессиональной деятельности не столь высок.

По оценкам экспертов, 26 из 34 министерств и ведомств стран-членов ОЭСР имеют свои аккаунты в Twitter, у 21 из 34 есть своя страничка на Facebook.

Исследования российских и западных ученых [2, 4] подтверждают: для большинства государственных структур цель и польза использования социальных медиа пока не ясна и не очевидна, отсутствует четкое понимание того, как социальные медиа могут им помочь в достижении стратегических целей и задач. Исследование представленности органов государственного управления в наиболее популярных в России социальных сетях выявило ряд погрешностей и упущений в работе в социальных медиа, это несовпадение выбора социальных сетей для создания на них аккаунтов у органов власти и российских интернет-пользователей; не распространена практика размещения правил поведения интернет-пользователей в социальной сети; практически полное отсутствие модерации новостных лент в аккаунте, за исключением единичных случаев; крайне низкое реагирование государственных структур на комментарии и обращения интернет-пользователей в социальных медиа.

Практика показывает, чем активнее орган государственного управления реагирует на комментарии и запросы пользователей в социальных медиа, тем выше популярность аккаунта и лояльность граждан к органу государственного управления. Другим фактором эффективности механизма взаимодействия (коммуникации) органа власти с гражданами в социальных медиа выступает активность в социальных медиа, что выражается в организации и проведении различных опросов, общественных дискуссий на своей страничке в социальной сети по наиболее актуальным вопросам социально-экономического развития страны, региона, города. Представляет интерес опыт Минпромторга России, который практически еженедельно предлагает своим подписчикам новый опрос в социальных сетях на различные темы и в удобном формате.

Опыт западных стран свидетельствует, социальные медиа предоставляют возможность гражданам не только пассивно наблюдать и получать государственные услуги, но и активно участвовать в обсуждениях, формировании и реализации государственной политики. В качестве примера можно привести положительный опыт Испании. Национальная полиция Испании достигла такого уровня использования социальных медиа, что в настоящее время ее официальные аккаунты в социальных сетях выступают глобальным национальным источником, доказавшим свою эффективность по работе и для работы полиции в социальных сетях [5].

В ходе проведенных исследований получены следующие основные выводы и результаты.

1. Аргументирован и разработан комплекс предложений и рекомендаций о необходимости:

– задействовать потенциал социальных медиа в системе государственного управления Республики Беларусь при одновременном сохранении традиционных каналов коммуникации с населением (личные

встречи с руководителями органов государственного управления, прямые телефонные линии, единые дни информирования);

– проведения цикла обучающих занятий (как в онлайн, так и в офлайн режиме) для государственных служащих по развитию навыков интернет-коммуникации, цифрового мышления, освоению современных форм и методов взаимодействия с гражданами в глобальной сети Интернет и социальных медиа на базе Института государственной службы Академии управления с привлечением экспертов в сфере ИКТ;

– введения в штатное расписание органов государственного управления должности: специалист по работе в социальных медиа. Определены его основные функциональные задачи (разработка и реализация стратегии продвижения госоргана в социальных медиа; оформление и наполнение аккаунта(ов) контентом; общение с подписчиками; проведение аналитической работы по оценке достижения целей и задач присутствия госоргана в социальных медиа и др.).

2. Научно обоснованы и разработаны на основе изучения зарубежного опыта практические рекомендации по организации работы органов государственного управления в глобальной сети Интернет и социальных медиа.

Список использованной литературы:

1. Быть социальным: рекомендации для госорганов по SMM / Издательский дом «Бюджет». – Режим доступа : <http://bujet.ru/article/332179.php>.

2. Social Media Use by Governments / OECD: better politics, better lives. – Access mode : <https://www.oecd.org/gov/digital-government/government-and-social-media.htm>.

3. Политика в соцсетях: топ-10 популярных депутатов-блогеров / Информационное агентство ТАСС. – Режим доступа : <https://tass.ru/politika/1411872>.

4. Дмитриева Н. Е. Для связи в сети: результаты мониторинга открытости федеральных органов исполнительной власти в социальных сетях / Н. Е. Дмитриева // Вопросы государственного и муниципального управления. – 2015. – № 2. – С. 123 – 146.

5. Как испанская полиция использует социальные сети // Радио Свобода. – Режим доступа : <https://www.svoboda.org/a/24494799.html>.

ПАВЛЮК ОЛЬГА ВАСИЛІВНА

аспірант кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Право на справедливий суд є одним із основоположних прав у сучасних цивілізованих державах. Його законодавча регламентація, система гарантування та забезпечення визначають стан і рівень розвитку правової культури у суспільстві [1, с. 191]. З таким твердженням важко не погодитись, оскільки право на справедливий суд є невід'ємним елементом принципу верховенства права та займає основне місце у системі глобальних цінностей демократичного суспільства. Його функціонування є підґрунтям для системи права загалом та гарантією захисту всіх інших прав. Водночас доводиться констатувати, що у суспільстві поширюється зневіра в суд як орган, що здатен виносити справедливі рішення. Про це свідчать результати анкетування проведеного Українським центром економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова, відповідно до яких 36,5 % респондентів соціологічного опитування не зверталися до суду за захистом чи відновленням своїх порушених прав тому, що не бачили перспективи захисту, і 22,0 % – не зверталися у зв'язку з відсутністю довіри до правоохоронних та судових органів. Найефективнішим способом захисту в системі гарантій прав і свобод людини і громадянина вважають суд лише 13,0 % респондентів. Причини недовіри до суду: 63,6 % опитаних українців вважає, що у судах змагаються не сторони, а їх гаманці; 34,5 % – вважають, що не знаючи адвоката, який знає суддю, справи не виграєш; 27,2 % – вважає, що суди займаються формальною бюрократією, а не вирішенням справ по суті [2]. Такий стан речей ставить під сумнів справедливість та неупередженість судового рішення та впливає на ступінь довіри до судової гілки влади.

Саме тому, забезпечення права на справедливий суд повинно бути віднесене до одного із пріоритетних завдань, що вирішується за допомогою використання механізму публічного управління. При цьому забезпечення відповідного права здійснюється, насамперед, з використанням правового механізму (сукупності правових засобів). Щоправда у Конституції України право на справедливий суд безпосередньо не закріплене. Водночас передбачена низка гарантій, однією з яких є право судового захисту. Так, у ст. 55 Конституції України зазначено, що «кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту

звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [3].

Це питання також стало предметом для обговорення Конституційним Судом України. Зокрема у Рішенні від 25 грудня 1997 року № 9-зп зазначається, що суд не може відмовити у правосудді якщо права чи свободи громадянина порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Зазначена норма зобов'язує суди приймати заяви до розгляду навіть у випадку відсутності в законі спеціального положення про судовий захист. Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв чи скарг, які відповідають встановленим законом вимогам, є порушенням права на судовий захист, яке відповідно до статті 64 Конституції України не може бути обмежене [4]. Більше того, з метою підвищення національних стандартів судоустрою і судочинства 12 лютого 2015 року прийнято Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд», яким було внесено зміни до низки законодавчих актів України [5].

Що стосується міжнародного права, то у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 6) гарантується право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі. Ключовими принципами ст. 6 є верховенство права та належне здійснення правосуддя. Ці принципи також є основоположними елементами права на справедливий суд.

Очевидним є той факт, що ефективність реалізації права людини на справедливий суд значною мірою залежить від практики Європейського Суду з прав людини, яка надає досить широке його тлумачення. На це також звертають увагу у юридичній літературі. Зокрема, І.О. Коваль зауважує, що право на суд покриває надзвичайно широке поле різноманітних категорій – воно стосується як інституційних та організаційних аспектів, так і особливостей здійснення окремих судових процедур. За її твердженням основною його складовою є право доступу, в тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права [6]. Так, у справі «Bellet v. France» ЄСПЛ зазначив, що рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права [7]. У своїх рішеннях ЄСПЛ неодноразово наголошував, що право на доступ до суду, як і право на суд у цілому, не є абсолютним і може підлягати допустимим правомірним обмеженням, оскільки потребує за своєю природою регулювання з боку держави, яка

користується певною свободою розсуду з цього питання. (справа «Fayed v The United Kingdom») [8]. Таким чином правовий механізм забезпечення права на судовий захист покликаний створити єдиний порядок і стабільність регулювання суспільних відносин в цій частині з метою охорони та захисту конституційних прав громадян.

Що стосується забезпечення права на справедливий суд за допомогою так званого організаційного механізму, то він являє собою певний процес діяльності органів державної та судової влади, їхніх службових і посадових осіб щодо здійснення своїх функцій із використанням наданих їм законом повноважень з метою створення оптимальних умов для найбільш повної реалізації зазначеного права, а у випадку порушення – його відновлення та притягнення винних до юридичної відповідальності. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року в системі правосуддя України функціонують державні органи та установи, які здійснюють організаційне забезпечення судів, до яких відносяться: Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України, Національна школа суддів України тощо. У юридичній літературі зазначається, що взаємодія судової влади з іншими гілками влади в Україні в механізмі забезпечення права кожного на судовий захист здійснюється на основі «механізму стримувань і противаг». Органи законодавчої влади впливають на суди, створюючи для них нормативно-правову базу. Вона охоплює організацію судової системи і визначає порядок діяльності судів [9]. Крім того, до окремих організаційних аспектів взаємодії слід відносити повноваження Президента України з призначення на посади суддів (ч. 1 ст. 128 Конституції України), внесення Президентом України після консультацій з Вищою радою правосуддя до Верховної Ради України проекту закону про утворення, реорганізацію, ліквідацію судів (п. 14 ч. 1 ст. 92, ч. 2 ст. 125 Конституції України), повноваження Верховної Ради України та Президента України щодо призначення по шість суддів Конституційного Суду України (п. 26 ч. 1 ст. 85, п. 22 ч. 1 ст. 106, ч. 2 ст. 148 Конституції України), забезпечення Кабінетом Міністрів України та іншими органами державної влади фінансування та належних умов діяльності судів (ч. 1 ст. 130, ч. 1 ст. 148-1 Конституції України).

Отже, судовий захист прав і свобод людини та громадянина, що включає, зокрема, право на справедливий суд, виступає одним із ключових державно-правових інститутів, за ефективність функціонування якого несе відповідальність держава. А тому лише за умови консолідації зусиль владними інституціями та дотриманням європейських стандартів у сфері функціонування органів судової влади, її незалежності, суспільство в змозі отримати якісну систему судочинства та гарантії справедливого судового розгляду.

Список використаних джерел:

1. Бережанський Г. І. Особливості розуміння права на справедливий суд / Г. І. Бережанський // Вісник кримінального судочинства. – 2017. – № 3. – С. 191 – 196.
2. Соціологічне опитування, проведене Українським центром економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова. – Режим доступу : <http://www.razumkov.org.ua>.
3. Конституція України від 28 серп. 1991 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1>.
4. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 р № 9-зп. у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97#Text>.
5. Про забезпечення права на справедливий суд : закон України від 12 лют. 2015 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>.
6. Коваль І. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини щодо України. Міністерство юстиції / І. Коваль. – Режим доступу : mhttps://minjust.gov.ua/m/str_7474.
7. Case of Bellet v. France (Application no. 23805/94): Judgment of the European Court of Human rights 04.12.1995.
8. Фаед проти Великобританії: ЄСПЛ, 6 жовт. 1994 р. – Access mode : <https://swarb.co.uk/fayed-v-united-kingdom-echr-6-oct-1994>.
9. Бакірова І. О. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя / І. О. Бакірова. – Access mode : https://minjust.gov.ua/m/str_9254.

ПАРХОМЕНКО-КУЦЕВІЛ ОКСАНА ІГОРІВНА

д. держ. упр., професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На сьогодні проблеми забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків набуває актуальності та корелюється з основами політики Європейського Союзу.

Знаковою подією, яка законодавчо врегулювала питання щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок, є Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [1].

Основним міжнародним документом, який ратифікувала Україна, є Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [2]. Зазначений документ спрямований на відповідальності урядів держав за дискримінацію жінок. Це зумовлює важливість розробки відповідної національної політики у цій сфері на виконання положень Конвенції.

Крім того, існує безліч нормативно-правових документів України щодо врегулювання питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок у політичній, економічній, громадській життєдіяльності суспільства.

Однак, на практиці зазначені норми реалізуються лише вибірково або в загалі не реалізуються у зв'язку з відсутністю конкретних механізмів реалізації.

Основною проблемою щодо неефективності реалізації державної гендерної політики є несприйняття зазначених питань громадянами нашої країни. Так, проблеми нерівності щодо статей вважається надуманою або несуттєвою, оскільки є більш важливі питання для суспільства, у тому числі економічна криза, криза, пов'язана з пандемією, проблеми захворюваності, відсутності життєво важливих ліків тощо. Тому на сьогодні, на нашу думку, назріла реальна потреба у формуванні позитивного мислення щодо рівності жінок та чоловіків, формування гендерної культури. Саме формування гендерної культури повинно забезпечити реальні заходи щодо сприйняття населенням проблеми гендерної рівності та формування відповідальності за дії або бездіяльність, які спрямовані на забезпечення рівності обох статей.

Наступною проблемою є формування реальних заходів запровадження гендерної рівності. Безліч законодавчих актів носять декларативний або непрозорий характер щодо забезпечення рівності жінок та чоловіків. На практиці такі заходи реалізувати важко, а іноді неможливо.

Наприклад, Національним планом дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року [3], передбачено посилити співпрацю з міжнародними організаціями та донорським співтовариством. Разом з тим, було б доцільно вказати з якими організаціями посилити співпрацю і що саме розуміється під дією «посилити».

Ще однією проблемою є майже відсутність соціальної реклами щодо ролей чоловіків та жінок у побутовій сфері, їх роль у вихованні дітей, у суспільно-політичному та економічному житті суспільства.

Також існує проблема відсутності статистичних даних щодо жінок і чоловіків, пов'язаних не лише з працевлаштуванням, а й проблемами освіти, забезпечення заходів охорони здоров'я, жінок та чоловіків, які є соціально

незахищеними, адже проблеми соціально незахищених жінок та чоловіків різні.

Наступна проблема є невисвітленість у засобах масової інформації важливих подій щодо гендерної рівності, формування позитивного ставлення населення країни до цієї проблеми, а також невисвітленість важливих нормативно-правових документів, які сприяють на практиці забезпеченню гендерної рівності.

На сьогодні прийнято багато нормативно-правових документів в Україні, а саме головне 9 жовтня 2020 року була прийнята постанова Кабінету Міністрів України, якою затверджується Типове положення про відповідальний підрозділ з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок та Типове положення про радника з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі [4]. Цим нормативно-правовим документом передбачено запровадити дані структурні підрозділи та призначити радників в органах виконавчої влади.

Зазначений нормативно-правовий документ забезпечує дотримання рівних прав та можливостей жінок в органах державної влади, а також в тих політиках, які ці органи влади формують та реалізують. Це дійсно важливий для формування державної гендерної політики документ.

Тому постає наступна проблеми навчання зазначених фахівців та формування у них відповідної компетенції. На нашу думку, виникла потреба у запровадженні освітнього стандарту, спрямованого на підготовку фахівців з гендерних питань.

Зазначені проблеми щодо формування та реалізації державної гендерної політики не є вичерпними, але вони є важливими та потребують вирішення з урахуванням проблем, які існують в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Закон України про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

2. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

3. Національний план дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua/npas/pro-go-planu-dij-z-vikonannya-rekomozhinok-do-vosmoji-periodichnoyi-dopovidi-ukrayini-pro-vikonannya-konvenciyi-pro-likvidaciyu-vsikh-form-diskriminaciyi-shchodo-zhinok-na-period-do-2021-roku.

4. Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 930. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-%D0%BF#Text>

РОСЕНКО МАРІЯ ІВАНІВНА

д. держ. упр., доцент, професор кафедри «конституційне та адміністративне право» Юридичного інституту Севастопольського державного університету

ПРО КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

Ситуація в світі продовжує залишатися нестійкою, триває погіршення життєвих умов, в тому числі пов'язаних з пандемією викликаної COVID-19. Людство, як і раніше, розділене і роз'єднано протиріччями, що впливають з великої різниці в рівнях менталітету людей, породжуючи розбіжності в їх моралі, віруванні, соціальній поведінці, освіті, свідомості і т. д.

Для нівелювання зазначених відмінностей, необхідне створення нової інституційної форми здійснення міждержавного, наднаціонального, державного, національного і громадського інтересів, основним завданням якої буде вироблення і реалізація політики щодо зближення інтересів різних груп населення. Цим будуть створюватися умови для їх нормального співіснування, узгодження і вирішення соціальних, політичних, економічних протиріч, які виникають в результаті конфлікту інтересів різних соціально-політичних і економічних груп.

Досягнення самозбереження і продовження успішного морального, інтелектуального і культурного прогресу можливе тільки при підвищенні якості загальної, вищої освіти, підготовки і рівня підготовки і керівників публічних органів державної влади, національних лідерів.

Будь-яка національна система освіти, підготовки управлінських кадрів будується, як правило, з урахуванням внутрішніх потреб держави. Основний набір компетенцій успішно пройшов процес соціалізації, складається з певної кількості якісних характеристик представника громадянського суспільства, здатного приймати управлінські рішення в інтересах громадян своєї держави.

До такого набору можна віднести, на думку Президента Світового Філософського Форуму В. Кондрашина, в тому числі, знання історії, національного становлення і основні національні традиції, структури державного управління й існуючі в світі сучасні типові структури і принципи державного самоврядування, правове, економічне, демографічне, господарське, освітнє регулювання, що існує в цій країні [2].

Отримавши належну освіту, громадяни окремої держави, готові обговорювати і вирішувати належним чином питання, проблеми і виклики національного значення, а також обирати найбільш компетентних національних лідерів і керівників. Але того явно недостатньо, якщо говорити про глобальне управління і підготовку кадрів для нього.

У довгостроковій стратегії розвитку людини і громадянина і масштабах світового порядку, необхідний зовсім інший підхід до освіти. При побудові

системи освіти майбутнього необхідний підхід з точки зору наднаціонального рівня.

Інструментом якісної підготовки фахівців, що володіють необхідними компетенціями, могла б електронна освіта, концепція якої повинна суттєво відрізнятися від існуючої.

Застосовувана концепція електронної освіти передбачає, що при реалізації освітніх програм із застосуванням виключно електронного навчання, дистанційних освітніх технологій в організаціях повинні бути створені умови для функціонування електронного інформаційно-освітнього середовища, що включає в себе електронні інформаційні ресурси, електронні освітні ресурси, сукупність інформаційних технологій, телекомунікаційних технологій, відповідних технологічних засобів і забезпечує освоєння учнями освітніх програм в повному обсязі незалежно від місця знаходження учнів [3].

При всьому різноманітті засобів організації електронного навчання, програмні продукти являють собою найчастіше деякі локальні розробки, спрямовані на вивчення окремих предметів або розділів дисциплін, що не відповідає основному підходу формування керівників майбутнього.

У зв'язку з цим, нам видається доцільним впровадження інтегрального глобального електронного навчання, глобального електронного освітнього середовища, що дозволить підготувати фахівців, здатних мислити категоріями наднаціонального рівня.

Електронна освіта не знає кордонів, може подолати мовний бар'єр, за допомогою його можуть бути пред'явлені однакові вимоги до якості підготовки та атестації. Тобто, соціокультурне і мовне розмаїття; освітні традиції та інновації, однакові якість і стандарти освіти можуть бути досягнуті за допомогою відкритого, дистанційного та електронного навчання, що є базою співпраці на наднаціональному, міжнародному, регіональному, міжрегіональному, національному, місцевому та інституційному рівнях.

Як варіант, нам представляється створення моделі віртуальних університетів глобального рівня, структури і складу базового комплексу методичного забезпечення віртуального університету, що використовує єдині базові рішення і стандарти в області електронного навчання.

Глобальною освітньою ініціативою ООН вже позначені пріоритети в освіті-стимулювання всеохоплюючих, якісних пізнавальних можливостей протягом усього життя для всіх і розвиток почуття глобального громадянства, яке може допомогти людям будувати більш справедливі, мирні і толерантні суспільства.

Нова освітня парадигма містить основне базове розуміння, реалізація якого дозволить вирішити загальні глобальні завдання, що стоять перед людством роблячи освіту безперервним (протягом усього життя), особистісно-орієнтованим, всебічним, гнучким і продуктивним.

Щоб сформувати сучасний, що відповідає викликам XXI століття, уніфікований і однаковий глобальний менталітет у більшості жителів

планети Земля, і на основі якого тільки й можливо досягти взаєморозуміння, миру і процвітання, необхідні зусилля всіх держав, міжнародних організацій, дієва участь національних урядів, політичних, регіональних та етнічних еліт.

Ця проблема сьогодення не розглядається на рівні держав, і тим більше не координується національними урядами. Одним з важливих аспектів розвитку такого освітнього середовища можна назвати фінансове забезпечення, що є складною проблемою. І все ж, якщо визначити стратегічним завданням електронну глобальну освіту і розробити таку програму під егідою ООН, можна було б застосувати інструменти по досягненню мети, наприклад створення єдиного бюджету такої освіти, який міг би створюватися з надходжень не тільки місцевих, регіональних, державних, а й із коштів міжнародних організацій, які і створені для того щоб приймати рішення, які впливають певні світові процеси.

Громадяни, які отримали таку освіту, виховання і відповідають вимогам, що пред'являються до вищого рівня лідерів наднаціональних структур, які здатні усвідомити всю відповідальність за прийняті рішення та їх наслідки для майбутніх поколінь в короткостроковій перспективі, будуть тими, хто в середньостроковій перспективі буде реалізовувати сьогоденні ініціативи, проводити уніфікацію міжнародних угод і національних законодавств у відповідних сферах життєдіяльності людини і громадянина, організовувати виконання середньострокових планів і визначати стратегічні цілі, спрямовані на вдосконалення і гармонізацію міжлюдських відносин і самої людини за допомогою загального підвищення культури поведінки, концентрувати зусилля на досягнення справді глобального громадянства і глобально відповідального керівництва.

Список використаних джерел:

1. Всеобщая социализация Человечества через единообразное гражданское образование Афины, 19 мая 2015. – Режим доступа : <http://wfpf-unesco.org>.
2. Кондрашин И. Н. Кто достоин власти / И. Н. Кондрашин. – Режим доступа : <http://apocalypse-2012.com/miscellaneous/ikondrashin.html>.
3. World Philosophical Forum. – Access mode : <http://wfpf-unesco.org>.

ТУЛЕЙКО ЕКАТЕРИНА ВАСИЛЬЕВНА

аспирантка ГНУ «Институт экономики НАН Белоруси»

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТОВ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЕ: ОПЫТ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Региональное развитие является процессом, который требует действенных и эффективных институтов, а также тесного сотрудничества между правительствами, бизнес-организациями и социальными группами

на каждом уровне. Региональная политика Европейского союза (далее – ЕС) базируется на идеологии сплочения стран-членов в достижении общих наднациональных приоритетов развития региона на основе достижения планируемых показателей роста ВВП, уровня занятости, мобильности рабочей силы, использования новейших технологий, что в совокупности направлено на усиление конкурентоспособности указанного интеграционного объединения в глобализирующемся мире [1, с. 4].

Одним из механизмов, направленных на развитие социальной сферы в контексте секторальных реформ, привлечение инвестиций в социально-экономическое развитие в рамках политики сближения, которая проводится ЕС, является государственно-частное партнерство (далее – ГЧП).

Так, в 2008 году в целях содействия государственному сектору в инвестиционной сфере и поддержки государств-членов Европейского союза (далее – ЕС) в реализации проектов ГЧП был создан Европейский центр экспертизы ГЧП [2].

ЕС оказывает поддержку странам-членам объединения, а также странам-партнерам в Южном и Восточном регионах Европейского соседства, направленную на проведение социальных, экономических и политических реформ с учетом приоритетов этих стран. Поддержка государств осуществляется в рамках институционального строительства (Twinning, TAIEХ, SIGMA), инфраструктурной поддержки (Инвестиционный фонд соседства), кредитования стран-партнеров (Европейский инвестиционный банк, Европейско-средиземноморский фонд помощи в осуществлении инвестиций и партнерства, восточные соседи ЕС, Европейский банк реконструкции и развития) на основе грантов, контрактов, бюджетной поддержки и приграничного сотрудничества [3].

Одним из одиннадцати приоритетов регионального развития ЕС на 2014-2020 гг. являлась социальная интеграция. Основным фондом регионального развития, поддерживающим социальную интеграцию в ЕС, являлся Европейский социальный фонд (ESF). В дополнение к мерам, финансируемым ESF, Европейский фонд регионального развития (ERDF) осуществлял также поддержку социальной интеграции уязвимых групп с помощью таких мер, как: инвестирование в здравоохранение и социальную инфраструктуру (которое вносит вклад в: национальное, региональное и местное развитие; сокращение неравенства с точки зрения состояния здоровья; улучшение доступа к социальным, культурным и рекреационным), поддержка физического, экономического и социального возрождения территорий в странах ЕС; поддержка социальных предприятий; инвестиции в контексте местных стратегий развития под руководством местных сообществ [4].

Примерами проектов ГЧП в социальной сфере с использованием инструментов поддержки ЕС являются:

1. Проект в области создания научно-исследовательской инфраструктуры: «Свеннборгский исследовательский парк» (Svendborg Research Park) в Дании.

2. Проект в сфере образования: «Строительство и долгосрочное обслуживание современных школ в регионе Аттики в Греции» (Construction and long-term maintenance of modern schools in Greece's Attica region)/

3. Проект в сфере туризма и культуры: «Реконструкция квартала «Спикери» (Reconstruction of the Spikeri) в Риге.

4. Проект в сфере медицины и инноваций: «Исследовательский кампус InfectoGnostics JENA – партнерство в области диагностики инфекций» (InfectoGnostics Research Campus JENA) [5-8].

Развитие ГЧП в странах-членах ЕС осуществлялось разными темпами: если во Франции, Германии и Испании имеется значительный опыт реализации проектов ГЧП, то в иных странах этот механизм только начинает развиваться.

Несмотря на то, что Великобритания вышла из состава ЕС, опыт привлечения частных инвестиций в экономику именно этой страны является наиболее показательным и адаптированным в развитых странах. По данным Европейского центра экспертизы ГЧП в 2019 году именно Великобритания являлась крупнейшим рынком ГЧП в Европе по совокупной стоимости проектов ГЧП (3,3 млрд. евро в 2019 г., 427 млн евро в 2018 г.). По количеству реализованных проектов в 2019 г. первое место занимала Франция (8 проектов в 2019 г. и 15 – в 2018 г.) (рис. 1.1) [9, с. 4].

На региональном уровне в Великобритании реализуется ряд проектов в сфере образования, в большинстве своем, это проекты по строительству школ (группы школ), в сфере здравоохранения (строительство больниц и медицинских центров), в сфере культуры и спорта (строительство библиотек и спортивных комплексов).

Среди проектов ГЧП на национальном и региональном уровнях Великобритании можно отметить проекты в сфере спорта (организация и проведение Олимпийских игр в Лондоне) и в сфере здравоохранения, реализованные группой частных компаний «НСА International», в частности: переоборудование и строительство новых корпусов онкоцентра «Кристи Клиник», строительство онкологического отделения с полным спектром услуг «Харли-стрит эт Куинз» и др. Среди проектов ГЧП, реализуемых с международным участием, является строительство и эксплуатация школы Джо Ричардсона.

В Германии в начале 2020 года на разных стадиях находилось 266 проектов ГЧП. Среди проектов ГЧП на национальном и региональном уровнях Германии можно отметить следующие проекты в социальной сфере: строительство клиники Хохтаунус, строительство школьного округа Оффенбах, строительство школ в г. Франкфурт-на-Майне, строительство Северо-Европейского радиационного онкологического центра в Киле и др. Примером реализации проекта ГЧП с международным участием в Германии

является реконструкция, расширение и эксплуатация трех школ в г. Кельн, а также строительство западногерманского центра протонной терапии Эссен.

Французские фирмы (Vinci, Bouygues) на конкурсных условиях получили право реализовывать крупные проекты в США, Германии, Юго-Восточной Азии, странах Центральной и Восточной Европы (например, при строительстве автодороги Будапешт-Вена).

Примерами ГЧП в социальной сфере Франции являются: Centre Hospitalier de Sud Francilien CHSF. Одним из самых успешных проектов ГЧП в сфере туризма является строительство копии американского Диснейленда во Франции. Ряд проектов ГЧП было реализовано в рамках подготовки спортивных сооружений Франции к играм чемпионата Европы 2016 года. Новые стадионы были возведены в городах Бордо, Лилль, Лион и Ницца, а спортивные арены в Лансе, Марселе, Париже, Сент-Этьене и Тулузе подверглись капитальной реконструкции.

Таким образом, в странах ЕС ГЧП уже долгое время является эффективным механизмом решения социально-экономических задач и приоритетов. Страны ЕС активно применяют этот инвестиционный инструмент на национальном (региональном) уровнях, в приграничном сотрудничестве, а также в реализации межгосударственных проектов.

Отличительной особенностью ГЧП в ЕС является дополнение финансирования инвестиций, осуществляемых в рамках ГЧП, различными финансовыми инструментами и фондами ЕС, формированием пула крупных и надежных строительных компаний, а также объединение небольших проектов (например, в сфере образовательной инфраструктуры) в один крупный проект (строительство/реконструкция группы школ).

Список использованной литературы:

1. Европейская региональная политика: источник вдохновения для стран, которые не входят в ЕС?. – Режим доступа : https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_ru.pdf.

2. European PPP Expertise Centre. – Режим доступа : <https://www.eib.org>.

3. Финансирование Европейского Союза для региона Соседства и России. – Режим доступа : http://www.scienceportal.org.by/upload/EU_Neighbourhood_Funding_Handbook_RU_March_2013.pdf.

4. European Social Fund. – Access mode : https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/social-fund.

5. Svendborg Research Park. – Access mode : https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/best-practices/Danmark/1387.

6. Construction and long-term maintenance of modern schools in Greece's Attica region. – Access mode : https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/greece/construction-and-long-term-maintenance-of-modern-schools-in-greeces-attica-region.

7. Spikeri quarter transformed into cultural, educational and recreational space. – Access mode : https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/latvia/

spikeri-quarter-transformed-into-cultural-educational-and-recreational-space.

8. A cure for the medical research-to-market gap. – Access mode : https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/germany/a-cure-for-the-medical-research-to-market.

9. Market Update Review of the European PPP Market in 2019. – Access mode : https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2019_en.pdf.

ФРОЛОВА НАТАЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА

*аспірантка кафедри публічної політики та політичної аналітики
Національної академії державного управління при Президентові України*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «PUBLIC POLICY», «POLITICS» ТА «ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА» В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІЙ НАУЦІ

Проаналізувавши наукові джерела, варто відзначити наступну особливість поняття «публічна політика». Його вивчення «не просто як реальності політичного життя, а як механізму формулювання та вирішення суспільних проблем» [1, с. 12] започатковано в середині ХХ сторіччя в країнах Європи та Західної Америки, де для позначення використовуються терміни policy та public policy.

Серед авторів, які внесли найбільший здобуток у вивченні публічного управління, варто відзначити Дж. Андерсона, Е. Арато, Дж. Дьюї, П. Дюрана, Дж. Кіна, П. Кньопфеля та інших. Серед вітчизняних учених – це С. Телешун, І. Рейтерович, О. Дем'янчук, В. Тертичка, А. Колодій та інші.

Під час перекладу поняття public policy на українську мову найчастіше використовується поняття «публічна політика», хоча деякі автори перекладають його як «державна політика» (О. Новакова, Н. Пашина), «суспільна політика» [2, с. 6], «громадська політика» тощо. Найчастіше вживається в значеннях general policy (загальна політика), national policy (національна стратегія, політика), policy of support (політика із підтримки) [3].

Як відзначає П. Кньопфель, даний термін виник як протиставлення поняттю la politique (politics), яке використовується для позначення діяльності та боротьби традиційних політичних дійових осіб (політичних партій, груп інтересів, нових соціальних рухів тощо), що спрямовані на захоплення законодавчої або виконавчої влади при дотриманні всіх конституційних або інституційних форм (які характеризуються поняттям polity) [4, с. 43].

В англійській мові поняття politics означає «справжню» політику у сенсі політичного життя, політичних поглядів, політичних дій, боротьби за владу та владні ресурси традиційних політичних акторів різних рівнів та видів – політичних організацій, зацікавлених груп, державних діячів, урядовців, окремих політиків для досягнення та утримання політичної влади [5, с. 49].

Найпоширенішим є його вживання в значеннях *global politics* (глобальне політичне життя), *local politics* (місцеве політичне життя) [3].

Часто термін *policy* у значенні публічної влади, програми дій протиставляється поняттю *politics* у значенні боротьби традиційних політичних дійових осіб із захоплення законодавчої чи урядової влади з дотриманням конституційних чи інституційних норм [6, с. 105]. Водночас, Г. К. Колбеч відзначає, що в процесі політичної боротьби за голоси виборців – *politics* – формується і трансформується публічна політика – *policy* [7, с. 9].

Також в англійській мові для опису політичного життя використовується слово *polity*, що вживається як синонім політики стосовно політичного устрою, державності, державного устрою, політичної сфери, формального і неформального політичного порядку (наприклад, *democratic polity* – демократичний політичний устрій, *a vision of a plural Arab polity* – бачення багатоманітності арабської державності) [8].

Для позначення публічності, гласності та відкритості політики в англійській мові використовують прикметник *public* (публічний, суспільний, загальнонародний, загальнодоступний) [3]. Його вживають у словосполученнях *public information* (загальнодоступна інформація), *public sector* (громадський сектор), *public interest* (загальний інтерес), *public domain* (загальнонародні здобутки, достояння).

У вітчизняній науці як відповідник терміну *public policy* використовується поняття «публічна політика» у розумінні курсу, системи дій і заходів акторів публічної політики задля досягнення суспільно значущих цілей. На нашу думку, це найбільш точно відображає предмет і сферу проведення наукової розвідки досліджень у сфері публічної політики в Україні. Його тотожність українському поняттю «публічна політика» як найбільш вдалий переклад та відповідність відстоюється низкою сучасних українських вчених на основі розробок наукової школи Національної академії державного управління при Президентів України.

Варто відзначити, що до 2010-2011 років для перекладу на українську мову англійського поняття «*public policy*» використовували переважно термін «державна політика», що є не зовсім коректним, тому для наступного уникнення плутанини між «публічною» та «державною політикою», звернемо увагу на їх співвідношення. Як відзначає О. Дем'янчук, в умовах демократії та достатньо високого рівня розвитку громадянського суспільства державна влада поступається частиною своїх повноважень на користь органам самоуправління, і в цьому разі справді має сенс говорити про «публічну владу» як поєднання державної влади і громадського самоврядування [9, с. 31].

Як зазначає Кембріджський словник, *public policy* – це урядова політика, яка впливає на всіх у країні чи державі, або ці політики загалом [10]. Сильною стороною даного підходу є акцент уваги на тому, що незважаючи від цільової аудиторії кожного напрямку публічної політики, вона має

прямий або опосередкований вплив на кожного громадянина в рамках держави.

В. Тертичка дає діяльнісне тлумачення public policy, яку він називає «суспільною політикою». На його думку, це напрям дії (або бездіяльності), що обирається владою для вирішення певної проблеми або сукупності взаємозалежних проблем і ґрунтується на суспільних цінностях, впливає на життя суспільства [11, с. 56].

Можна спробувати поєднати ці визначення та підсумувати, що з огляду на важливість комунікативних процесів, можна використовувати поняття «публічна політика» (англ. «public policy») у значенні форми політичного процесу, який реалізується в публічному просторі за підтримки інформаційно-комунікаційних ресурсів, представляється комплексом прозорих вертикальних та горизонтальних взаємодій його учасників і спрямований на розв'язання певної проблеми, досягнення поставленої мети шляхом впливу на поведінку акторів.

Список використаних джерел:

1. Телешун С. Ситник, Світлана, Рейтерович, Ігор (2017) Публічна політика в Україні: генерація нових смислів управління в контексті світових викликів (досвід євроінтеграції) / С. Телешун, С. Ситник, І. Оейтерович // Глобалізований світ : випробування людського буття Міжнародна наук.-теор. конф., 6-7 жовт. 2017 р. – Житомир : Вид-во Євенок О. О., 2017. – С. 12 – 18.

2. Тертичка В. Аналіз державної політики і політологія / В. Тертичка // Політичний менеджмент. – 2004. – № 6 (9). – С. 3 – 22.

3. Транскрипция, произношение и перевод английских слов онлайн. – Режим доступу : <https://myefe.ru/anglijskaya-transkriptsiya.html>.

4. Кньопфель П. Аналіз і пілотаж публічної політики / П. Кньопфель, К. Ларю, Ф. Варон, Н. Малишева ; пер. з франц. – К. : Алерта, 2010 – 424 с.

5. Ричко О. Деякі аспекти науково-методологічного дослідження феномену публічної політики / О. Ричко // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2011. – Вип. 1. – С. 47 – 57. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/zpnpnadu_2011_1_7.

6. Музиченко Г. В. Визначення державної політики в сучасній політичній науці / Г. В. Музиченко // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер. : Політологія. – 2011. – Т. 155, Вип. 143. – С. 104 – 108. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2011_155_143_22.

7. Колбеч Г. К. Політика: Основні концепції в суспільних науках / Г. К. Колбеч ; пер. О. Дем'янчук. – Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. – 127 с.

8. Сервисы и материалы Myefe для изучающих английский язык. – Режим доступу : <https://myefe.ru/anglijskaya-transkriptsiya/polity>.

9. Дем'янчук О. П. «Державна політика» та «публічна політика» : варіант перехідного періоду / О. П. Дем'янчук // Наукові записки /

Національний університет «Києво-Могилянська академія». – К., 2000. – Т. 18: Політичні науки. – С. 31 – 36. – Режим доступу : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9715/Demyanchuk_Derzhavna_polityka.pdf.

10. Cambridge Dictionary. – Access mode : <https://dictionary.cambridge.org>.

11. Тертичка В. Наука про суспільну політику: досвід становлення в Україні / В. Тертичка // Публічне управління: теорія та практика. – 2010. – № 1. – С. 48 – 58.

ШИНКАРЕНКО В'ЯЧЕСЛАВ В'ЯЧЕСЛАВОВИЧ

*к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради*

БУГАЙОВА І. Ю.

*студентка 2 курсу Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська
академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради*

СУЧАСНІ ТА ЗАРУБЕЖНІ НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Питання публічного управління традиційно були, є і, очевидно, будуть дуже актуальними для суспільства і держави, оскільки саме громадське управління опосередковує весь спектр прийомів і способів впливу публічно-правових утворень на суспільство і реалізуються в ньому громадські відносини. Дане питання не втрачає своєї актуальності, тому що піддаючись постійним впливам різного роду факторів (економічних, політичних, соціальних та тощо), дана сфера суспільних відносин перманентно перебуває в динамічному стані, видозмінюючись і модернізуючись.

На сучасному етапі розвитку світової спільноти можна констатувати істотні зміни в структурі суспільних відносин, порядку взаємодії суспільства і держави, в розумінні місця і ролі держави; що неминуче вимагає модернізації публічного управління, а саме способів і прийомів впливу органів публічної влади на суспільні інститути [1, с. 132].

Сучасні реалії все частіше вимагають знаходити власні шляхи розв'язання проблемних питань робити розробку нових підходів до публічного управління використовувати міждисциплінарний підхід, що передбачає використання наукових положень і методів дослідження таких наук, як політологія, юриспруденція, соціологія, економіка, державне управління, теорія організації тощо.

В цілому вважаємо, що особливістю сучасних розробок є використання комплексного, міждисциплінарного підходу, що сприяє використанню підходів різних наук в їх взаємодії, оскільки саме шляхом застосування методик дослідження, не характерних для певної сфери суспільних відносин,

можна знайти нестандартний спосіб вирішення існуючих проблемних моментів.

Говорячи про закордонні напрямки модернізації управлінської діяльності, можна зробити висновок, що вектори розвитку в основному збігаються. При цьому безумовно, що кожна держава має власну специфіку.

Будь-яка діяльність повинна проводитися на підставі певних принципів. Стосовно до процесу модернізації публічного управління в зарубіжних державах можна виділити наступні принципи:

По-перше, принцип «сервісних відносин», який визначає чітку роль і призначення професійного управлінця. Якщо в класичній системі державного управління він є представником публічної влади, наділений частиною її владних і каральних повноважень, а громадянин в цій системі виступає в ролі прохача, то в сервісній моделі відносин роль чиновника зводиться до технічного обслуговування потреб громадян. При цьому слід зазначити, що навіть посадові особи, наділені функціями контролю і нагляду, виступають в ролі зобов'язаних осіб по відношенню до громадян і суспільству. Така система взаємодії підтримується не тільки жорстким контролем з боку держави, а й ставленням самих громадян [2, с. 16].

Практика реалізації даних відносин наочно демонструє, що сучасні західні суспільства за рахунок ефективної судової системи і розвинутої системи громадського контролю отримали реальний важіль впливу на несумлінного державного і муніципального службовця. Сьогодні в західних системах державного управління спостерігається «взаємність» відносин: професійний управлінець усвідомлює свої обов'язки при реалізації державного управління і свою відповідальність за свої дії, а громадянин усвідомлює і активно використовує свої права щоб вимагати і контролювати державних службовців. Цей принцип отримав особливо сильний імпульс з впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяють зробити процедури прийняття публічних рішень прозорими [3, с. 7].

По-друге, принцип «конкурентності публічних послуг», що включає в себе принципово новий підхід в організації публічного управління за формами звичними для вільного ринку. Надання публічних послуг в ряді сфер державної діяльності втратила монополістичний характер, що виразилося в двох формах. По-перше, ряд публічних функцій був віднесений до виконання декількома державними органами, тим самим даючи можливість населенню вибирати найбільш ефективно діючий орган влади.

По-друге, ряд державних функцій були передані для реалізації приватними організаціями поряд з органами державної влади. Створення принципу конкуренції між державними органами і між державними органами і приватними організаціями зумовило необхідність державних службовців підвищувати якість і ефективність послуг, що надаються.

По-третє, був впроваджений інноваційний принцип «мережевого побудови системи управління», який на противагу ієрархічної моделі

державного планування і контролю використовує підходи, апробовані в корпоративних системах управління приватного сектора економіки.

Так, була проведена частинна децентралізація систем публічного управління, сформована система горизонтальних зв'язків між органами влади, між державою та інститутами громадянського суспільства. Широке поширення набуло законодавче закріплення і адміністративно-політична практика «ініціатив знизу».

Таким чином, сучасна модель управління державним апаратом, регламентована законом, досить сильно змінилася і дозволила координувати спільну діяльність органів державної влади, здійснювати ресурсний перерозподіл не тільки зверху вниз, але і між рівними за статусом органами влади, а також забезпечило режим зворотного зв'язку, що дозволяє коригувати управлінські рішення, стандартні, правові приписи, безпосередніх виконавців державних рішень, а також споживачів державних послуг (громадян).

Список використаних джерел:

1. Державне управління та державна служба : словник-довідник / уклад. О. Ю. Оболенський. – К. : КНЕУ, 2005. – 480 с.
2. Мартиненко В. М. Демократичне врядування: проблеми теорії та практики / В. М. Мартиненко // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во «ДокНаукДержУпр», 2010. – № 1. – С. 16 – 22.
3. Чернов С. І. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» / С. І. Чернов, С. О. Гайдученко; Харк. нац. ун-т міськ. Госп ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – С. 7.

ШУСТ АЛЕКСАНДР СЕРГЕЕВИЧ

*старший преподаватель кафедры международных отношений
Академии управления при Президенте Республики Беларусь*

АДАПТАЦИЯ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ К РАБОТЕ НА АЗИАТСКОМ И АФРИКАНСКОМ НАПРАВЛЕНИЯХ

Предпринимаемая в последнее время планомерная диверсификация внешней торговли для равного распределения экспортных поставок повышает внимание к регионам, присутствие в которых белорусской продукции не является традиционным и массовым: прежде всего, на азиатском и африканском направлениях. Неоднократно отмечалось, что нужна полноценная долгосрочная стратегия сотрудничества с этими странами, необходимо уйти от практики работы в этом направлении «наскоками, от визита к визиту» [1]. Одновременно необходимо предпринять усилия по повышению эффективности работы организаций, участвующих в таком сотрудничестве.

Условия работы в рассматриваемых регионах изначально сложны. Проблема неравномерного развития внутри африканских и азиатских обществ и большого общественного и экономического неравенства является застарелой и трудноразрешимой. Высокая доля неустроенной молодежи, приниженное положение женщин, этно-конфессиональные расколы, трайбализм и клановость, криминализация и политическая радикализация общества препятствуют эффективному функционированию государственной власти и стабильному развитию стран макрорегиона.

При этом в большинстве стран возможно выделение политического класса, отстаивающего национальные интересы, и имеющего основания быть заинтересованным в работе с Беларусью (курс на развитие национальной экономики, социального сектора, проведение «зеленой революции») [2].

Растущий интерес к освоению рынков африканских и азиатских стран реализуется в практическом плане не в полном объеме, ввиду особых условий осуществления коммерческой и производственной деятельности в этих странах. Так, наряду с быстрым экономическим ростом, огромными возможностями и перспективами, необходимо учитывать риски ведения бизнеса в Азии и Африке, как экономические, так и социально-политические. Среди них: своеобразная (нередко – слабая) монетарная политика, существенный уровень инфляции, неустойчивость местных валют, высокие налоги, риск национализации, низкая квалификация, слабо развитая инфраструктура, своеобразная бюрократия и влияние традиционных структур власти (вождей, королей).

Ключевыми препятствиями для развития бизнеса в Африке и многих странах Азии является отсталость инфраструктуры. Хотя приток инвестиций на развитие инфраструктуры растет, должно пройти время, чтобы изменения стали ощутимыми [3].

Большую сложность для работников белорусских организаций, начинающих работу на азиатских и африканских рынках представляют следующие условия деятельности:

- необходимость адаптации к местным природно-климатическим и санитарно-бытовым факторам, к менталитету, традициям и нравам местного населения;

- необходимость налаживания дружественных контактов с традиционными племенными и религиозными авторитетами, не уступающих по своему общественно-политическому весу представителям местного государственного аппарата;

- требование соблюдения общепринятых норм социальной ответственности бизнеса (нередко, неочевидных) и социальных обязательств, сформулированных в контрактах;

- сохранение осмотрительности и осторожности в деловых контактах с местными предпринимателями.

Африканские и, в относительно меньшей степени, азиатские страны относятся к группе новых, перспективных рынков для отечественных

экспортеров. Регион мало изучен белорусским обществом и слабо освоен его деловыми кругами. Отсутствие широких знаний о внутрирегиональных различиях способно осложнить коммуникацию с представителями разных, достаточно сильно отличающихся стран.

Установлено, что налаживание бизнеса иностранной компанией в ряде стран нереально без подключения к государственной стратегии развития местного бизнеса и создания совместных предприятий с местными фирмами, которые взяли бы на себя обязанности осуществлять контакты и согласования с местными чиновниками. Попытки прямого выхода на чиновников обычно заканчиваются пустыми обещаниями и напрасной тратой средств.

Анализ проблемных кейсов из практики представителей постсоветского бизнеса в странах Азии и Африки, позволил выделить общие причины возникших трудностей:

- недостаточная осведомленность и отсутствие реальной информации о политической и экономической ситуации в тех или иных странах, плохое знание местных реалий и неспособность наладить коммуникационный процесс с местными партнерами и населением;

- отсутствие государственной поддержки или солидарных действий с другими предприятиями, присутствующими на чужом для них поле, работа в одиночку, наугад, стереотипно;

- недооценка уровня подготовки местных специалистов, накопленного ими опыта ведения дел с иностранными партнерами;

- нежелание действовать через профессиональных и официальных посредников, игнорирование местных авторитетов (племенных вождей и королей, марабутов, шаманов), способных содействовать развитию бизнеса либо надежно препятствовать ему;

- неготовность к долгосрочному присутствию, неаккуратное исполнение взятых на себя обязательств, высокомерное отношение к местному населению;

- отсутствие социального сопровождения бизнеса (создание рабочих мест для местного населения, подготовка кадров, вложения в инфраструктуру и т.п.).

Адаптированная к условиям присутствия в той или иной части Азии и Африки внешнеэкономическая стратегия организации содержит следующие критерии принятия инвестиционных решений:

- макроэкономическая ситуация и экономическая динамика в стране присутствия;

- экономические режимы, инвестиционные потребности и возможности в стране, конкурентная среда;

- правовые режимы, степень удобства ведения бизнеса (включая бизнес-инфраструктуру);

– политическая стабильность, авторитетность местной власти, распределение власти между различными политическими группами и партиями;

– трудовые ресурсы, наличие необходимых для ведения бизнеса кадров, социальные проблемы, субъективные факторы ведения бизнеса – национальная деловая культура, этнические и религиозные факторы;

– страновые риски (опасность переворотов, вооруженных конфликтов, проявлений экстремизма).

Многоаспектный анализ фактов и тенденций в различных сферах жизнедеятельности стран Азии и Африки, предполагающий учет особенностей их культурно-исторического развития и менталитета их населения, призван исключить недопонимание и конфликты в отношениях с отдельными лицами, социальными группами и обществом в целом в странах Азии и Африки, являющихся объектами экономического интереса, и, тем самым, способствовать успеху долгосрочной торгово-экономической, инвестиционной и иной деятельности в афро-азиатском регионе.

Список использованной литературы:

1. Необходима полноценная долгосрочная стратегия сотрудничества Беларуси со странами Африки // БЕЛТА – Новости Беларуси. – Режим доступа : <https://www.belta.by/president/view/neobhodima-polnotsennaja-dolgosrochnaja-strategija-sotrudnichestva-belarusi-so-stranami-afriki-256706-2017>.

2. Беларусь проявляет интерес к участию в программах развития на Африканском континенте // БЕЛТА – Новости Беларуси. – Режим доступа : <https://www.belta.by/politics/view/belarus-projavljaet-interes-k-uchastiju-v-programmah-razvitija-na-afrikanskom-kontinente-247638-2017>.

3. Доклад о мировых инвестициях 2020 // United Nations Conference on Trade and Development. – Режим доступа : https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_overview_ru.pdf.

СЕКЦИЯ 2

Економічні інструменти управління соціальним розвитком

ВОРОНЕЦКАЯ ЛЮДМИЛА ГРИГОРЬЕВНА

заведующая сектором анализа макроэкономической динамики Института экономики НАН Беларуси магистр управления и экономики

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АНАЛИЗА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ КАК ФАКТОРА ПРОИЗВОДСТВА¹

В научной литературе и современных учебниках по экономической теории, опирающихся на традиции неоклассической школы (Ж. Б. Сэя, А. Маршала и др.), наряду с тремя классическими факторами производства (трудом, землей, капиталом) отдельно выделяются предпринимательские способности как фактор особого рода, характеризующий деятельность по рациональной комбинации остальных факторов производства. Носителями предпринимательских способностей в рыночной экономике являются предприниматели, то есть люди, которые на свой собственный страх и риск за счет собственных ресурсов организуют какое-то новое дело. Таких людей по оценке экспертов даже в странах с развитой рыночной экономикой насчитывается не более 5-8 % населения [1].

Р. Кантильон впервые внес термин «предприниматель» в экономическую теорию. По Кантильону, предприниматель – это человек с неопределенными, нефиксированными доходами. Он покупает чужие товары по известной цене, а продавать будет по цене, пока неизвестной [2].

А. Смит характеризовал предпринимателя как собственника, идущего на экономический риск ради реализации какой-то коммерческой идеи и получения прибыли. Он сам планирует и организует производство, распоряжается его результатами и т.п. [3].

По мнению Ж. Б. Сэя, в функции предпринимателя входит соединение факторов производства (капитала, труда, земли), а для этого необходимо собирать разнообразную информацию, накапливать опыт, чтобы на данной основе принять решение и организовать производство определенного товара или услуги. Ж. Б. Сэй среди разных функций предпринимателя ставит на первое место не риск, а деятельность по координации факторов производства и управлению ими [4, с. 87 –88].

П. В. Мокрушин подчеркивает, что предприниматель – это такой хозяйствующий субъект, который стремится не столько к поддержанию равновесия на рынке, сколько к его нарушению. Такое поведение предпринимателя вытекает из еще одной функции предпринимательства –

---

¹ Выполнено при поддержке гранта Белорусского республиканского фонда фундаментальных исследований «Наука М-2020»

освоения нововведений, что неизбежно ведет к экономическому росту, увеличению предложения, а, следовательно, разбалансировке сложившегося равновесия спроса и предложения [4, с. 87 – 88].

Предприниматель по В. Зомбарту – это завоеватель (готовность к риску, духовная свобода, богатство идей, воля, настойчивость), организатор (умение объединять людей) и торговец (умение убеждать купить товары, пробуждать интерес, завоевывать доверие) [5].

Наиболее обстоятельно проблему использования предпринимательских способностей работников рассматривал Й. Шумпетер. Благодаря его исследованиям на предпринимателя стали смотреть как на центральную или ведущую фигуру экономического развития, движущую силу прогресса. Предприниматель у Й. Шумпетера – это активно действующий хозяйственный субъект, который на основе дополнительной информации и знаний осуществляет новые комбинации ресурсов [4, с. 90].

Рассматривая деятельность предпринимателя, Й. Шумпетер перешел от статического метода оценки состояния равновесия на рынке к динамическому, когда периодически происходит процесс смены одного равновесного состояния другим, но на более высоком уровне развития производительных сил и, соответственно, на фоне растущих потребностей. Причиной таких изменений являются революционные преобразования во всем хозяйственном механизме, толчок которым дают новые комбинации используемых факторов производства [4, с. 87 – 88]. Й. Шумпетер связал предпринимательские способности с новаторством. Он показал тесную взаимосвязь предпринимательства с технологическими инновациями, с нахождением новых комбинаций факторов производства [5].

С точки зрения И. В. Новиковой и Ю. М. Ясинского, предпринимательская способность (*entrepreneurial ability*) – это способность человека (его знания и умения, моральные качества) эффективно использовать сочетание ресурсов (материальных, финансовых, людских и др.) для производства товаров и услуг, принимать грамотные, обоснованные выгодой управленческие решения, создавать новшества, идти на риск [6, с. 198 – 201].

С точки зрения Нуреева Р.М. предпринимательская способность (*entrepreneurial ability*), управление (*managerial skills*) – способность рационально и наиболее эффективно сочетать (использовать) ресурсы для производства экономических благ [7, с. 280].

Обзор подходов к определению предпринимательских способностей позволяет заключить, что предпринимательская способность – это способность человека наиболее эффективно использовать другие факторы производства (труд, землю, капитал). Уникальность предпринимательской способности состоит в том, что благодаря этому фактору производства происходит взаимодействие других факторов производства.

Каждый фактор оплачивается по-разному (труд – заработной платой, земля – рентой, капитал процентом, предпринимательская способность –

прибылью) [7, с. 164]. Предпринимательский доход может иметь и отрицательное значение (форму убытка).

Особенности предпринимательских способностей как фактора производства заключается в следующем:

- предприниматель берет на себя инициативу соединения ресурсов земли, капитала и труда в единый процесс производства товара и услуг. Благодаря его предпринимательской способности происходит этот процесс;

- предприниматель постоянно принимает решения и несет за них ответственность;

- предприниматель осуществляет инновации, чтобы выжить в условиях конкуренции;

- предприниматель действует в условиях риска [8, с. 248].

В. А. Шарунова подчеркивает, что деление на предпринимателей и работников по найму зависит от эластичности замещения между разновидностями дифференцированного товара. Чем менее дифференцированы разновидности товара и чем ближе монополистически конкурентный рынок к рынку совершенной конкуренции, тем доля предпринимателей в экономике ниже. Уменьшение дифференциации товара увеличивает уровень конкуренции – фирмы теряют монопольную власть за счет того, что разновидности становятся более близкими заменителями. Увеличение конкуренции на рынке приводит к эффекту вытеснения: часть производителей выходит с рынка, а предприниматели меняют статус на работников по найму. При этом в большей части с рынка уходят фирмы, основанные индивидами с низкими способностями к предпринимательской деятельности, в меньшей части – фирмы, организованные индивидами с наибольшими способностями к наемному труду из всех индивидов-предпринимателей [9, с. 222].

Таким образом, обзор научной литературы подтвердил, что предпринимательские способности являются важным фактором производства, специфика которого заключается в том, что благодаря этому фактору происходит взаимодействие и рациональная комбинация других факторов производства. В то же время в экономической науке уделяется недостаточное внимание предпринимательской способности как фактору производства, по сравнению с другими факторами. Предпринимательские способности положительно влияют на интенсивный экономический рост, в том числе за счет инноваций. Значительную роль в развитии предпринимательских способностей у населения играет государство, воздействуя на формальные и неформальные институты.

Список использованной литературы:

1. Кастосов М. А. Предпринимательские способности как фактор экономического роста / М. А. Кастосов, Н. Ю. Иванова // Вестник Московского университета. Серия 21: Управление (государство и общество). – 2006. – № 1. – С. 3 – 14.

2. Ханова З. Г. Акмеологические характеристики успешного предпринимателя / З. Г. Ханова // Вестник Донского государственного технического университета. – 2011. – 11 (7). – С. 1120 – 1126.

3. Грудзинский А. О. Интеграция школы и вуза в условиях инновационного общества знаний: «предпринимательская» модель / А. О. Грудзинский, В. А. Малинин // Вестник Нижегородского государственного университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Социальные науки. – 2015. – № 1 (37). – С. 192 – 200.

4. Мокрушин П. В. Эволюция понимания сущности предпринимательских способностей персонала как важного производственного ресурса / П. В. Мокрушин // Вестник ТГЭУ. – 2007. – № 3. – С. 85 – 93.

5. Терехова С. В. Предпринимательские способности населения: понятие и измерение / С. В. Терехова // Современные исследования социальных проблем. – 2012. – № 9. – С. 15. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/predprinimatelskie-sposobnosti-naseleniya-ponyatie-i-izmerenie>.

6. Микроэкономика : учеб. пособ. // И. В. Новикова, Ю. М. Ясинский, А. О. Тихонов [и др.] ; под ред. И. В. Новиковой и Ю. М. Ясинского. – Мн. : Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 2006. – 389 с.

7. Нуреев Р. М. Курс микроэкономики : учебник для вузов. – 2-е изд., изм. / Р. Нуреев. – М. : Изд-во НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА М), 2000. – 572 с.

8. Микроэкономика / Гальперин В. М, Игнатьев С. М, Моргунов В. И. – СПб. : Экономическая школа, 1999. – Том 1. – 349 с.

9. Шарунова В. А. Распределение предпринимательских способностей и производительности: структура рынка труда / В. А. Шарунова // Экономический журнал ВШЭ. – 2015. – Т. 19. – № 2. – С. 218 – 248.

КОВАЛЕВИЧ ОЛЬГА АЛЕКСЕЕВНА

*старший преподаватель кафедры экономики, управления и финансов
Брестского государственного технического университета*

ФИНАНСОВАЯ ПОДДЕРЖКА СТАРТАПОВ

Финансирование – самый трудный вопрос в реализации проекта. Проблема поиска финансирования для роста компании находится на первом месте у большей половины реализуемых в Беларуси стартапов.

Для стартапов, как правило, не обладающих собственными финансовыми ресурсами, отсутствие инвестиций вынуждает команду отказываться от идеи создавать стартап. Недостаток финансирования ограничивает возможности перехода стартапа на новую стадию развития и подталкивает к поиску более подходящей стартап-экосистемы за рубежом,

вынуждает осуществлять продажу стартапа на ранних стадиях, что не позволяет команде развить проект и реализовать его за значительно большую цену. Все это приводит к снижению количества и эффективности белорусских стартапов [1].

Финансирование стартапов представляет собой кумулятивное накопление инвестиций на протяжении развития стартапа (его стадий развития) из различных источников, благодаря вовлеченности инвесторов в возможность получить сверхотдачу от вложенных средств.

В настоящий момент самыми распространёнными источниками финансирования являются бизнес-ангелы, венчурные фонды и краудфандинг. Рассмотрим их подробнее.

Бизнес-ангелы – это частные лица, которые обычно вкладывают личные средства на самых ранних этапах развития бизнеса. Найти бизнес-ангелов можно на выставках стартапов, хакатонах или других тематических мероприятиях. Самое главное – успеть качественно рассказать об инвестиционном проекте. Бизнес-ангелов также можно попробовать найти на специализированных мировых площадках: AngelList, StartupPoint или PitchBook и др.

Венчурные фонды – инвестиционные фонды, деятельность которых направлена на работу с современными инновационными предприятиями (в том числе стартапами). Подобная деятельность сопряжена со значительными рисками, поскольку денежные средства вкладываются в компании, которые только появились и начали развиваться. Суть работы фонда хорошо передает его название: «venture» переводится с английского как «рискованное предприятие». Венчурный фонд вкладывает деньги в особо рискованные предприятия, тем самым покупая контрольный пакет акций, и управляет им до момента выхода на окупаемость. Схема работы венчурного фонда:

- команда стартапа/инновационного проекта подает заявку на финансирование;
- специалисты фонда проводят комплексный анализ экономической целесообразности финансирования этого проекта;
- участники фонда (инвесторы) вкладывают средства в виде денег или «комитентов»;
- управляющая компания вносит свою долю средств;
- проект подкрепляется юридической и организационной базой;
- идет последовательное выделение средств на запуск, развитие и поддержку проекта на разных его стадиях;
- фонд осуществляет контроль за реализацией проекта, оказывая при необходимости поддержку проектной команде (3-10 лет);
- непосредственный выход из проекта путем продажи акций или долей: на фондовом рынке, корпоративным или индивидуальным инвесторам и т.д.

Венчурные компании обеспечивают экспертизу, помогают с персоналом, связями и быстрый рост развития проекта. Яркими представителями

венчурных компаний на территории Республики Беларусь являются ПВТ и белорусско-китайский индустриальный парк «Великий камень» [2].

Краудфандинг (от англ. Crowdfunding – финансирование толпой). Данный тип финансирования предполагает любые коллективные инвестиции в проекты разной направленности, т.е. группа людей предоставляет денежные средства в основном посредством интернета автору на создание и развитие проекта, а автор впоследствии отчитывается о проделанной работе и выплачивает вознаграждение фаундерам, если на это было соглашение. Краудфандинг производится по следующей схеме:

- у предпринимателя появляется какая-либо идея;
- он объявляет сбор средств на сайте (специальной краудфандинг платформе);
- сбор денежных средств от инвесторов;
- когда нужная сумма собрана, проект воплощается;
- предприниматель отчитывается перед инвесторами.

Плюсами краудфандинга являются способность централизовать и оптимизировать усилия по сбору средств – это одна из лучших вещей в онлайн-краудфандинге. Для развития в Беларуси краудфандинга необходима адаптация законодательства. Юридические лица не могут выступать ни в качестве спонсора, ни в качестве авторства, что накладывает ограничения на масштабируемость модели, так же недостатком является отсутствие финансирования на внешних рынках. Помимо этого, деньги, собранные на основании договоров дарения (больше установленной законодательством суммы), облагаются подоходным налогом [3].

Основной источник финансирования стартапов в Беларуси – собственные средства [4]. В среднем эта цифра превышает показатели европейских стран, где стартапы имеют лучший доступ к финансированию благодаря развитым сетям бизнес-ангелов, акселераторов и венчурных фондов. Такой большой процент стартапов, которые используют личные средства для финансирования, объясняется проблемами в поиске инвестиций.

Среди источников финансирования стартапов также следует выделить акселераторы. В отличие от бизнес-ангелов, акселераторы могут не только профинансировать проект, но и помочь в бизнес-процессах, поставить продажи, а потом представить инвесторам поздних стадий. Их цель – ускорить первые этапы реализации проекта, научив авторов идей анализировать бизнес-гипотезы для того, чтобы понять успешная идея или нет. Занимает это 3-6 месяцев. У акселераторов всегда имеется свой круг партнеров-инвесторов, которые могут взять проект под финансирование на поздних этапах его развития.

Для реализации своего проекта также можно попробовать получить грант или поучаствовать в конкурсе. Гранты, как правило, направлены на ускорение развития отдельных отраслей или технологических направлений. Они не требуют оплаты, но требуют победы в конкурсе и четкого следования программе использования после получения финансирования. С точки зрения

гибкости – это минус, поскольку у предпринимателя не получится резко изменить направление развития своего дела. Но с точки зрения стоимости денег – это безусловный лидер, потому что не нужно отдавать ни доли, ни сами гранты, ни проценты за их пользование.

Чтобы воспользоваться перечисленными выше способами финансирования предприниматель должен убедить инвесторов в конкурентоспособности и востребованности на рынке своего проекта.

Список использованной литературы:

1. Марахина И. Инвестиционная инфраструктура белорусской стартап-экосистемы: субъекты, проблемы и направления развития / И. Марахина // Банкаўскі вестнік. – 2020. – Ліпень. – С. 49 – 58.

2. Венчурное финансирование в Республике Беларусь. Отчет по итогам исследования в рамках проекта Aid-Venture. – Режим доступа : https://bel.biz/wp-content/uploads/2018/04/AidVentureRu_2.pdf.

3. Краудфандинг в Беларуси: площадки, перспективы, мировой опыт. – Режим доступа : <https://myfin.by/stati/view/5478-kraudfanding-v-belarusi-ploshhadki-perspektivy-mirovoj-opyt>.

4. Источники финансирования стартапов в Беларуси. – Режим доступа : https://www.sorainen.com/wp-content/uploads/2019/06/report.startups-of-Belarus.2018-11-01.rus_.pdf.

КОВРЕЙ ВАЛЕНТИНА АЛЕКСЕЕВНА

канд. экон. наук, доцент, доцент кафедры экономического развития и менеджмента Академии управления при Президенте Республики Беларусь

КОВРЕЙ ЮРИЙ СЕРГЕЕВИЧ

слушатель магистратуры кафедры экономического развития и менеджмента Академии управления при Президенте Республики Беларусь

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ ИНСТИТУТА ВЕНЧУРНЫХ ИНВЕСТИЦИЙ И ВОЗМОЖНОСТЬ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Венчурный бизнес за несколько десятков лет развился во влиятельную мировую индустрию и зарекомендовал себя как один из эффективных инструментов финансовой поддержки компаний и развития реального сектора экономики. Объем ежегодных венчурных инвестиций в мировом масштабе в 2018 году достиг рекордных 255 млрд. долл. США [1]. Стратегические интересы корпоративного венчурного капитала разделились между интернет-проектами, мобильными компаниями и сектором здравоохранения. Институт венчурного финансирования доказал свою эффективность во многих развитых странах. Для развития такой формы привлечения частного капитала, необходима не только поддержка со стороны государства, но и активность локального бизнеса в целом. Например, в

период экономического кризиса в начале 80-х годов правительство Нидерландов гарантировало венчурным фондам возврат 50 % возможных убытков, связанных с их инвестициями в частные компании. Это позволило быстро и эффективно простимулировать рост венчурных фондов и, как следствие, активизировать финансирование инновационного бизнеса страны. Помимо национальных программ действует ряд международных программ, которые реализует и финансирует Европейский совет. Программа EuroTech Capital была разработана с целью создания стимулов для привлечения венчурных фондов к инвестированию в крупные международные инвестиционные проекты в области высоких технологий. Действует и программа Joint Venture Phare, направленная также на стимулирование создания совместных предприятий с участием венчурного капитала в странах Центральной и Восточной Европы [2].

В мире не было стран, ставших на путь инновационного развития, где роль государства в создании данного института была незначительна, а сформированные в ходе процесса различные подходы по поддержке и развитию венчурного бизнеса применялись затем на практике.

Актуален уникальный опыт формирования и становления рынка венчурного капитала в США. В 1970 г. этот рынок в стране практически отсутствовал, в 1980 г. весь совокупный венчурный капитал США не превышал 1 млрд. долл., но уже к середине 1990-х годов достиг уровня 35 млрд. долл. На сегодняшний день самый большой рынок венчурного капитала функционирует именно в США. И с 2002 года (в 2007-2008 гг. спад, связанный с мировым финансовым кризисом) отмечается четкая тенденция к росту объема венчурных инвестиций. В 2018 году общий объем финансирования в США за год увеличился на 30 %, по сравнению с 2017 и составил \$99,5 млрд. по 5536 сделкам. [3]

Возникшая в начале процесса объективная потребность создания современной инфраструктуры венчурного финансирования и совершенствования взаимосвязей в инвестиционной сфере привели к созданию Национальной ассоциации венчурного капитала (National Venture Capital Association – NVCA). Так как наиболее предпочтительной стратегией развития для компаний с венчурным капиталом выступает публичное размещение акций (IPO), фондовые дилеры оперативно отреагировали на данную ситуацию созданием системы автоматической котировки Национальной ассоциации дилеров ценных бумаг (NASDAQ). Отдельно следует выделить программу по инвестициям в малый бизнес – Small Business Investment Companies (SBIC).

Венчурный бизнес США сформировался как специфическая отрасль предпринимательства в период активного развития микроэлектроники и компьютерных технологий и дал мощный толчок для успешного развития данных направлений. Мировые лидеры компьютерной индустрии – компании Microsoft, Intel, Apple, Facebook – достигли впечатляющих финансовых

результатов, благодаря именно венчурному финансированию на ранних стадиях развития компаний.

В Европе венчурный бизнес также активно развит, хотя на порядок меньше, чем в США. Лидером в данном регионе является Великобритания: около 50 % всех венчурных средств аккумулируется именно здесь. Ежегодный рост занятости в английских венчурных компаниях – 30 % в год, что составляет более 250 000 новых рабочих мест. По отраслям преобладают биотехнологии, медицинское оборудование. Другой из наиболее успешных моделей запуска венчурной индустрии и переориентации экономики на инновационно-ориентированную модель является модель Израиля – Yozma. Модель предполагала создание государственного венчурного «фонда фондов» и последующее развитие 10 частных фондов с участием государства, каждый с капиталом 20 млн. долл. или более [4]. Наряду с этим существовал полностью государственный фонд – Yozma 1 Fund – объемом 20 млн. долл., напрямую инвестировавший в компании на ранних стадиях развития (стартапы) и действовавший с 1993 года; в 1997 году он был приватизирован. Благодаря реализации Yozma на сегодняшний день Израиль имеет общепризнанные прочные позиции на мировом рынке венчурного капитала [5, с. 15]. Главными секторами венчурного инвестирования являются кибербезопасность, автономные машины и искусственный интеллект.

Развитие венчурного инвестирования – важнейший элемент развития национальной инновационной системы Республики Беларусь. В целях совершенствования системы венчурного финансирования укрепляется нормативная база, расширены полномочия Белорусского инновационного фонда, а также предпринимают меры по развитию новых инновационных площадок.

Опираясь на анализ опыта лучших практик, можно говорить, что Республика Беларусь обладает всеми необходимыми элементами к развитию локальной венчурной индустрии и может стать площадкой для создания инновационных решений. На сегодняшний день интерес к венчурному капиталу на ранних стадиях и стадиях роста очевиден как со стороны бизнеса, так и со стороны государства. Об этом свидетельствует успешный опыт заключения сделок венчурных и «private equity» фондов, осуществляющих свою деятельность на территории Беларуси. Например, управляющая компания фондами прямых инвестиций («private equity») Зубр Капитал в своем портфеле имеет 3 компании, осуществляющие деятельность в IT – секторе (SoftClub, Белорусский контур ГК Softline, Targetprocess – сделка на 5 млн. долл.), а также доли в компаниях: 21vek.by, av.by, Uniflex. Если прежде поддержка со стороны государства велась на уровне Белорусского инновационного фонда, который не соответствовал международным стандартам венчурного фонда, то уже в конце 2017 года работу начал белорусско-российский венчурный фонд (стартап Агродронгруп получил первые инвестиции в размере 430 тыс. долл, однако

сам стартап является резидентов парка «Сколково»), в марте 2018 года вступил в силу Декрет Президента Республики Беларусь № 8 «О развитии цифровой экономики», который стимулировал активность по регистрации резидентов Парка высоких технологий.

Специалисты рассчитывают, что долю прямых инвестиций, возможно повысить до 18 % в общем объеме инвестиций, а долю в ВВП до 25 %. Есть интерес и со стороны институциональных площадок, которые развивают направления стартап-индустрии в Беларуси уже на протяжении последних 3-х лет (например, БелБиз – центр поддержки предпринимательства, стартап хаб Имагуру и др.). В конце 2016 года был запущен проект по институализации венчурного финансирования на 2,5 млн. долл. Проект поддерживается Агентство США по международному развитию и будет реализован группой компаний Белбиз. Получение инвестиционной поддержки для инновационных компаний от иностранных партнеров, позволит Республике Беларусь достичь паритетной конкуренции на международном рынке по средствам развития внутреннего потенциала. Республике Беларусь предстоит пройти еще долгий путь для формирования сбалансированной венчурной системы. Параллельно с поддержкой системы венчурного инвестирования целесообразно также осуществлять и инфраструктурную поддержку сферы венчурного предпринимательства, внедрять и развивать предпринимательскую культуру в структурах высшего образования и решать проблему кадровой обеспеченности венчурной системы на государственном уровне. Интерес к венчурной области должен культивироваться и поддерживаться.

В настоящее время государство постепенно начинает понимать, что без создания универсальных общеэкономических условий, определяющих единые «правила игры» для национальных и иностранных венчурных инвесторов, субъекты хозяйствования локальной бизнес среды не смогут развиваться равнозначно своим конкурентам за пределами Беларуси. Тем самым, они не получают возможность выхода на новые рынки и внедрения инновационных систем управления. Так же, немаловажным является дальнейшее совершенствование национальной законодательной базы, внедрение понятных и привычных для международного капитала механизмов инвестирования и правового обеспечения сделок.

Развитие инновационных компаний имеет исключительное значение для продвижения результатов НИОКР в сферу материального производства, эволюции экономики в целом. Как показывает проведенный анализ, все это невозможно без привлечения капитала, а зачастую – без синергии капитала и экспертизы. В свою очередь, венчурная модель позволяет трансформировать ведение бизнеса, учитывая комплексность материальных и интеллектуальных ресурсов.

Список использованной литературы:

1. Объем венчурных инвестиций в 2018 году // KPMG Enterprise. – Режим доступа : <https://home.kpmg/kz/ru/home/insights/2019/02 /venture-pulse-q4-18.html>.
5. Information about German – venture capital // Statista. – Access mode : <https://www.statista.com>.
2. Государство. Бизнес. ИТ. // Tadviser. – Режим доступа : <https://www.tadviser.ru/index.php>.
3. Венчурный капитал: итоги 2017 года // Израильская Ассоциация Венчурного финансирования. – Режим доступа : <http://www.eirma.org/node/69371>.
4. Родионов А. В. Модели формирования института венчурных инвестиций / А. В. Родионов // The ANGEL Investor. – 2013. – № 3. – С. 85 – 100.

КОПЫРКИН МАКСИМ ЮРЬЕВИЧ

студент 3 курса экономического факультета

Брестского Государственного Технического Университета

ИННОВАЦИОННЫЕ БИЗНЕС-МОДЕЛИ И ИХ РОЛЬ В КОНКУРЕНТНОЙ БОРЬБЕ

Ввиду глобализации экономики жизненный цикл даже самых успешных бизнес-моделей значительно сокращается. Это становится ключевым фактором, побуждающим организацию активизироваться в инновационной деятельности, поскольку такие методы конкурентной борьбы, как снижение цен или совершенствование уже продаваемой продукции, в современных условиях не обеспечивают устойчивой конкурентной позиции в долгосрочной перспективе. В случае использования метода снижения цен его эффективность достаточно быстро достигает своего предела (хотя поначалу и наблюдается резкое повышение интенсивности продаж), после чего выручка начинает неизбежно сокращаться. Постоянное совершенствование уже известного рынка продукта может вовсе стать фатальной ошибкой, что подтверждается примером компании Kodak. Руководство пренебрегло разработкой технологии цифрового фото, поскольку она не вписывалась в бизнес-модель, основанную на реализации относительно недорогих фотоаппаратов, генерировавших массовые продажи фотопленки и услуг по ее проявке и печати фотографий на базе разветвленной сети фирменных «фотошопов» по всему миру. Упор был сделан на совершенствование фотоаппаратов и повышение качества фотоплёнки, что в конечном счёте не соответствовало актуальным потребностям клиентов, для которых прежде всего важна была возможность зафиксировать момент из жизни, а не получить напечатанную фотографию или фотоплёнку. В данной ситуации

руководство компании сделало классическую ошибку – сфокусировалось на улучшении свойств уже выпускаемых товаров и услуг и игнорировало новые бизнес-модели, обусловленные радикальными отраслевыми сдвигами. В таких случаях компании, которые продолжают упорно фокусироваться на совершенствовании самого продукта, во многом ограничивают свой потенциал роста, осуществляют инвестиции в инновации, которые вряд ли адекватно оценят покупатели, и в итоге оказываются вытеснены с рынка более дальновидными конкурентами [1].

Таким образом, современным компаниям, рассчитывающим на закрепление на рынке, важно не потерять связи с конечным потребителем, параллельно пытаясь максимально эффективно удовлетворить его потребности. Наиболее действенным инструментом для этого выступают инновации – создаваемые (осваиваемые) новые или усовершенствованные технологии, виды товарной продукции или услуг, а также организационно-технические решения производственного, административного, коммерческого или иного характера, способствующие продвижению технологий, товарной продукции и услуг на рынок [2]. Соотношение инноваций и экономического эффекта от их внедрения обуславливает такой инструмент, как инновационная бизнес-модель – определенный подход к выбору действий, предпринимаемых организацией и участниками ее экосистемы к распределению дохода и риска на стадиях коммерциализации и реализации инноваций с целью получения максимальной прибыли на инвестиции, вложенные в инновации.

Анализ литературы указывает на то, что наиболее распространёнными инновационными бизнес-моделями являются интеграция, дирижирование и лицензирование. Выбор в пользу каждой из них определяется посильным для компании объёмом инвестиций и результатами анализа соответствия производственных возможностей организации потребностям рынка в предполагаемых к выпуску продуктовых инновациях. В свою очередь от выбора бизнес-модели зависят такие элементы окупаемости, как время, за которое производство продукции достигает требуемого объема, возможность успешного возврата инвестиций, объем прибыльности и распределение дохода и риска между различными участниками на стадиях коммерциализации и реализации [3].

Модель интеграции – традиционная и доминирующая в бизнесе инновационная модель. Выбор в пользу интеграционной модели управления инновациями связан со стремлением самостоятельно контролировать все факторы, влияющие на доходность, с возможностью воспользоваться всеми преимуществами, которые приносят инновации при достижении положительных результатов, а также со стремлением снизить риск утечки информации при привлечении сторонних организаций, что однако не исключает возможности сотрудничества с этими организациями. Кроме того, выбирая модель интеграции и полностью контролируя весь процесс, организация приобретает уникальные знания, т.е. получает значительные

косвенные преимущества, которые могут быть использованы в дальнейшем для получения прибыли. Очевидно, использование данной модели предполагает наличие у организации большого объёма инвестиционных ресурсов, необходимых для создания инфраструктуры, приобретения дополнительных ресурсов, а также возможности нести высокие финансовые риски [3].

Модель дирижирования базируется на целенаправленном и последовательном процессе управления совместной деятельностью организации и ее партнеров в области инноваций с целью получения прибыли на инвестиции. Данная бизнес-модель более предпочтительна для компаний в том случае, если у них недостаточно ресурсов, необходимых для создания нового продукта, или если они считают, что могут добиться больших успехов в области инноваций, сотрудничая с одним или несколькими партнерами, используя их активы и ресурсы в совместной деятельности. Выбор в пользу данной модели обуславливает для компании снижение операционного и рыночного риска посредством использования производственных ресурсов и доступа к техническим навыкам и ноу-хау компаний-партнёров. Одновременно с этим появляется риск того, что партнёры станут конкурентами и смогут использовать совместные наработки, а также уникальные знания сотрудничавшей с ней компании. По этой причине на начальном этапе внедрения данной бизнес-модели важно определить, какие именно элементы инновационного проекта компания будет осуществлять самостоятельно, а какие – в кооперации с партнёрами. Справедливо заметить, что модель дирижирования требует меньших затрат, чем модель интеграции [3].

Модель лицензирования – наименее используемая, однако в последнее время набирающая популярность за счёт высокой вероятности окупаемости средств, вложенных в инновации. При этом данная модель обуславливает возможность выгодного использования ресурсов других компаний при задействовании своих идей и интеллектуальных активов без вложения средств в их коммерциализацию и реализацию. Например, можно лицензировать свою технологию и взимать лицензионный платеж с каждой единицы продукции, в которой используется данная технология. Преимущество такого подхода состоит в том, что идеи и технологии компании, которые не находят применения в её практике, могут быть реализованы другим компаниям с взиманием лицензионного платежа. Используя эту модель, можно получить от лицензирования отдачу, превосходящую ту, которая характерна для других инновационных бизнес-моделей. Универсальность модели лицензирования состоит в том, что одна и та же интеллектуальная собственность может быть применена для создания разнообразных видов продуктов и использована применительно к разным рынкам. Заметим, что данная бизнес-модель при грамотном управлении может стать низкозатратным и высокодоходным бизнесом [3].

Анализируя упомянутые бизнес-модели заметим, что отличительной особенностью модели интеграции является низкая вероятность утечки информации об используемых технологиях и бизнес-процессах, чего нельзя сказать о моделях дирижирования и лицензирования, и что безусловно является её конкурентным преимуществом. Однако это исключает тесные взаимодействия со сторонними организациями, в том числе и в области НИОКР, что подразумевает собой необходимость наличия у организации собственного исследовательского аппарата.

Стоит отметить, что внедрение одной из упомянутых моделей не исключает возможного использования другой. Многие крупные инновационные компании успешно применяют в своей деятельности все три бизнес-модели в разных сочетаниях и, если требуется, переходят от одной бизнес-модели к другой в зависимости от изменений, происходящих внутри компании, и конъюнктуры рынка с целью повышения окупаемости инвестиций [3].

Список использованной литературы:

1. Березной А. В. Инновационные бизнес-модели в конкурентной стратегии крупных корпораций / А. В. Березной. – Режим доступа : <https://instituciones.com/innovations/2517-innovacionnye-biznes-modeli-konkurentnoj-strategii.html>.

2. Капитал. Энциклопедический словарь. – Режим доступа : <https://1172.slovaronline.com/967>.

3. Шелехова Н. В. Инновационные бизнес-модели / Н. В. Шелехова. – Режим доступа : https://law-journal.ru/files/pdf/201107/201107_81.pdf.

КОРОВИНА ЕКАТЕРИНА ДМИТРИЕВНА

студентка экономического факультета Национального исследовательского Мордовского государственного университета имени Н. П. Огарева

ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОСТОЯНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА В СФЕРЕ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ

В контексте обеспечения экономической безопасности значимость социальной сферы обусловлена тем фактом, что именно в ней создаются условия для развития такого важнейшего элемента производительных сил, как человеческий капитал, носителем которого является человек [1]. Низкое качество жизни населения, высокая степень дифференциации его доходов единодушно называются в качестве значимой внутренней угрозы социальной безопасности.

Категория качества жизни имеет широкое содержание. Это понятие включает в себя характеристики и индикаторы уровня жизни как экономической категории, а также демографические, этнографические,

экологические, институциональные и прочие аспекты существования людей [2].

Республика Мордовия, как и другие регионы в своей социальной политике ориентируется на достижение высокого уровня качества жизни своего населения. Тем не менее, уже на протяжении многих лет, в регионе наблюдается тяжелая социальная обстановка. Прежде всего, это касается доходов населения региона и отсутствия возможности трудоустроиться по полученным специальностям. Рассмотрим динамику среднедушевых доходов населения региона в месяц.

Таблица 1

Среднедушевые денежные доходы населения (в месяц, рублей)

Территория	2015	2016	2017	2018	2019
РФ	30254	30865	31897	33178	35249
ПФО	26100	25615	25987	26688	28276
РМ	17588	17832	18255	18651	19904

Как показывают данные таблицы, в России за рассматриваемый период наблюдался рост среднедушевых денежных доходов населения. По Российской Федерации в целом они выросли почти в 5000 рублей. По Приволжскому федеральному округу более чем в 2000 рублей. В свою очередь, рост среднедушевых доходов в Республике Мордовия также вырос к 2019 году более чем в 2000 рублей. Однако, на текущий момент ситуация с трудоустройством в регионе стоит довольно остро.

Для повышения качества жизни необходима разработка мероприятий, позволяющих создать благоприятные условия для социальной защиты населения региона. Организация данного процесса является одной из фундаментальных задач при реализации региональных программ развития [4].

Важным направлением в социальной защите является адресная поддержка граждан, находящихся в трудной жизненной ситуации. Действующие на территории программы оказания адресной социальной помощи направлены на поддержание нуждающихся семей путем адресных выплат в виде пособий.

Для того чтобы перейти на новые технологии социальной работы, необходим длительный этап подготовки как профессиональной, так и структурно-организационной составляющей всей системы социальной защиты [3]. В условиях ограниченности финансовых ресурсов важнейшей целевой группой для программ социальной поддержки должно быть малоимущее и малообеспеченное население.

Для того чтобы обеспечить социальную безопасность, работодателям рекомендовано устанавливать оплату труда работникам не ниже уровня прожиточного минимума для трудоспособного населения, а также использовать величину прожиточного минимума для выработки мер по

оказанию работникам материальной и иной социальной поддержки с включением этих вопросов в коллективные договоры.

Необходимо повышать уровень доходов населения. Нужно создать условия для восстановления роли оплаты труда как основного источника денежных доходов. Можно увеличить доходы населения от предпринимательской деятельности. Все это приведет к постепенному приближению минимальных и других государственных социальных гарантий к прожиточному минимуму, более справедливому распределению доходов и сокращению дифференциации населения по уровню жизни. В этой связи необходимо:

- повысить удельный вес заработной платы в структуре денежных доходов населения;
- ввести опережающую ежеквартальную индексацию заработной платы в зависимости от роста индекса потребительских цен на товары и услуги;
- установить зависимость оплаты труда руководителей предприятия от минимального и среднего размера оплаты труда работников, финансово – экономического состояния предприятия, задолженности по выплате заработной платы.

Для обеспечения социальной защиты населения необходимо акцентировать внимание на повышении качества медицинских услуг. Государство должно выделять достаточное количество средств, также необходимо позаботиться об обеспечении сферы здравоохранения квалифицированными сотрудниками, о постоянной переподготовке и повышении квалификации кадров.

В сфере здравоохранения в контексте социальной безопасности также необходимо:

- оснастить новейшим диагностическим оборудованием муниципальные поликлиники, районные больницы и фельдшерские пункты;
- повысить заработную плату медицинским работникам;
- обеспечить подготовку участковых врачей и врачей общей практики;
- обновить автопарк «скорой помощи», включая приобретение медоборудования и современных систем связи.

Необходима поддержка профессионального обучения и повышения квалификации кадров социально значимых сфер, обеспечение социальной защиты, проведение специальных мероприятий, способствующих повышению уровня занятости населения. Необходимо сократить список вузов, которые предоставляют некачественное образование на коммерческой основе, и сделать более доступным обучение для детей из семей со средним уровнем доходов. Таким образом, уделяя достаточное внимание образованию и культуре населения, можно значительно повысить социальную безопасность населения.

Обеспечение социальной безопасности и защиты населения является важной функцией государства в силу того, что рынок сам по себе не может

регулювати цю сферу. Непродумана політика державства в цій області може привести до зростання соціальної напруженості. Підвищення якості життя населення в контексті економічної безпеки Росії є основними напрямками державної політики забезпечення соціальної безпеки державства.

Список использованной литературы:

1. Ерлыгина Е. Г. Влияние качества жизни на уровень экономической безопасности региона / Е. Г. Ерлыгина, С. В. Штебне // Экономика и предпринимательство. – 2017. – № 9 – 4 (86). – С. 395 – 399.
2. Колонов М. И. Теоретические основы понятий уровня жизни, качества жизни и индекса счастья / М. И. Колонов // Научные труды Северо-Западного института управления. – 2016. – № 2 (24). – С. 284 – 291.
3. Коршунов Г. П. Проблема уровня и качества жизни в эпоху цифровизации / Г. П. Коршунов, С. Н. Кройтор // Logos et Praxis. – 2019. – Т. 18. – № 2. – С. 24 – 38.
4. Косинский П. Д. Качество среды обитания и ее влияние на качество жизни населения региона / П. Д. Косинский, Н. С. Бондарев, Г. С. Бондарева // Фундаментальные исследования. – 2017. – № 8 – 10. – С. 180 – 184.

ЛАЩЕНКО ОКСАНА ВАСИЛІВНА

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

КРАВЦОВА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

к. т. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

ВПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

На сьогоднішній день Україна зробила значні кроки у напрямку децентралізації управління. Створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) спрямовано на формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних і доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [3]. Таким чином, у процесі децентралізації новостворені громади отримали чимало

повноважень, стали повноправними господарями своєї території у питаннях управління фінансовими та іншими активами, використання і залучення інвестицій, ефективного господарювання з метою покращення соціально-економічного розвитку своїх муніципальних утворень.

Функціонування місцевих органів влади відбувається в умовах обмеженості матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, що ставить їх перед необхідністю вирішення складного завдання – залучення нових ресурсів та оптимізації тих, що вже є в їх розпорядженні.

Одним із інструментів, що позитивно зарекомендував себе у бізнес-середовищі та який можливо використати для активізації бізнес-процесів і соціально-економічного розвитку території, є маркетинг.

З точки зору маркетингової концепції управління розвитком території промислове місто можна розглядати як суб'єкт господарювання, що формується на базі в основному місцевих ресурсів, який пропонує та обмінює на чітко визначених принципах та у визначених формах специфічні «територіальні товари» для визначеного кола споживачів [1].

Ф. Котлер, використовуючи термін «маркетинг території» (place marketing), стверджує, що «маркетинг забезпечує найбільш усебічний підхід до вирішення проблем території, так що у змісті цього підходу просування території (регіону, міста) – це тільки мала частина». Концепція Ф. Котлера дає підстави припускати удосконалення чотирьох важливіших для території маркетингових чинників, а саме:

- орієнтацію основних послуг та інфраструктури на задоволення трьох важливіших цільових груп споживачів території: мешканців, бізнесу, гостей;
- створення нових позитивних рис території стосовно якості життя, здійснення підприємництва при підтримці суспільства для залучення нових інвесторів, підприємницьких груп та окремих людей;
- комунікації та просування нових позитивних рис, якості життя та в цілому іміджу суспільства;
- забезпечення підтримки населенням та лідерами суспільства залучення нових компаній, інвестицій, гостьових програм [1].

Тоді територіальне управління на базі інструментарію територіального маркетингу можна представити як специфічну організацію з обслуговування споживачів (населення, що мешкає на даній території), яка орієнтована на задоволення їхніх потреб та запитів. Внутрішнім продуктом (згідно з традиційною цілеспрямованістю) у територіальному управлінні є створення гідних умов життя для мешканців території, як і з точки зору задоволення їхніх соціально-побутових потреб, так і з точки зору забезпечення робочими місцями. Територіальний маркетинг, значною мірою формуючи кваліфікацію і мотивацію населення, активізацію інвестиційної діяльності та бізнес-середовища на території, покращення інфраструктури, починає «працювати» на підвищення соціально-економічного розвитку території.

До цільових груп територіального маркетингу в остаточному підсумку потрібно відносити: виробників товарів і послуг; керівництво промислових

суб'єктів; місцеві органи влади; зовнішніх інвесторів і експортерів; сферу туризму, тощо. У той же час до сфери маркетингу території слід відносити цільові групи: населення території; місцевий середній і малий бізнес.

Оптимізація використання існуючих ресурсів території вимагає впровадження у діяльність місцевої влади підходів логістики. У цьому контексті є актуальним звернення до логістики як до інтегрованого інструментарію оптимізації й раціоналізації економічних потоків. Оптимізація системи надання послуг органами місцевого самоврядування та комунікаційних процесів, які при цьому виникають, забезпечить якісно новий рівень відповідальності місцевих органів влади перед громадянами щодо здійснення місцевої політики та реалізації їхніх життєвих потреб та інтересів.

Логістика, як один із найбільш ефективних інструментів менеджменту, може розглядатись і як незамінний інструмент для рішення проблем розвитку територій: перевантаження дорожньої інфраструктури автомобільним рухом, розташування розподільчих центрів, оптимізація виробничих, транспортних, складських витрат тощо. Очевидна доцільність розгляду міста, певної території, муніципального утворення як логістичної системи, оскільки в ній функціонують потокові процеси, що є основним об'єктом управління логістики. Це створює передумови широкого впровадження в комунікаційний процес категорії «city logistics», під якою слід розуміти міську територію, в межах якої здійснюється логістичне управління основними поточковими процесами. Особливої уваги при управлінні муніципальною логістичною системою заслуговує інформаційна складова, що має базуватись на сукупності комп'ютерного, телекомунікаційного, технологічного обладнання і програмного забезпечення.

Участь муніципальних органів управління в підтримці логістичної діяльності має відбуватися через використання фінансово-кредитних важелів, реалізацію координаційних функцій, виконання цільових програм, з метою підвищення ефективності і ролі логістичних структур, економічної зацікавленості у розширенні та інтенсифікації послуг, що надаються, економії фінансових та матеріальних ресурсів [2].

Треба зауважити, що регулювання та підтримка логістичної діяльності з боку муніципальних органів влади має переваги та вигоди для муніципального утворення, оскільки сприяє підвищенню конкурентоспроможності муніципальної території. Практичну реалізацію концепції логістичного управління муніципальним утворенням можна представити на прикладі муніципального транспортного підприємства, яке опікується проблемами функціонування і обслуговування міських транспортних потоків за видами транспорту, проводить їх фінансове забезпечення, інформаційну роботу і об'єднує інформаційні потоки пасажирських перевезень за всіма видами міського транспорту [4].

Впровадження комплексної стратегії розвитку території, що полягає в інтеграції інвестиційно-програмної і маркетинго-логістичної концепцій, дозволяє: оптимізувати ресурсний потенціал території; раціоналізувати

транспортно-економічні зв'язки; забезпечити соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток; досягти стійких конкурентних переваг; забезпечити повну відповідність європейським вимогам управління територіями. Очевидна необхідність оптимізації потенціалу території за рахунок використання бенчмаркінгу при виробленні стратегії її розвитку; загального менеджменту території; ефективної політики використання кадрових і фінансових ресурсів; прогнозуванні тенденцій розвитку, динаміки виробництва, розвитку соціальної інфраструктури, досягнення економічних, соціальних, екологічних цілей розвитку території; формування іміджу території.

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що використання маркетингово-логістичного підходу в управління розвитком муніципальних утворень дозволяє в систематизованому виді, за допомогою основних маркетингових і логістичних технологій, інструментів і стратегій розробити комплекс заходів, спрямованих на найбільш ефективне й вигідне для території використання наявних ресурсів, їх оптимізацію з метою підвищення конкурентоспроможності території та підвищення її соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Дубницький В. І. Розроблення комплексу територіального маркетингу для підвищення соціально-економічного потенціалу промислових міст старопромислового регіону / В. І. Дубницький, Н. В. Даніліна, В. Ю. Луніна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 4. – С. 81 – 90.

2. Майорова І. М. Логістична концепція управління підприємницькою діяльністю об'єднаних муніципальних підприємств / І. М. Майорова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2016. – № 4 (2). – С. 44 – 51.

3. Микитин Т. М. Маркетинг збалансованого розвитку та об'єднанні територіальні громади / Т. М. Микитин // Збалансоване природокористування. – 2019. – № 3. – С. 37 – 40.

4. Чала Н. Д. Логістичні рішення як інструмент підвищення ефективності діяльності місцевих органів влади / Н. Д. Чала // Теорія та практика державного управління. – 2008. – Вип. 1 (20). – С. 171 – 177.

ЛИСАЧОК АЛЛА ВАСИЛІВНА

аспірантка кафедри менеджменту Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КАТЕГОРІЙ «ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА» ТА «СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ»

Зважаючи на світові глобалізаційні процеси, які знаходять своє відображення в економічному житті кожної країни, важливим залишається питання соціального розвитку, оскільки станом на сьогодні першочерговим завданням соціальної політики держави залишається поліпшення умов життя та праці людей, удосконалення національних відносин, які базуються на дотриманні принципу соціальної справедливості. Соціальна політика тісно переплітається з економічною, національною, культурною, інвестиційною, науково-технічною і кадровою політиками держави. Соціального розвитку можна досягнути за рахунок залучення соціальних інвестицій, які використовуються при досягненні цілей соціальної політики, які в обов'язковому порядку повинні бути перевірені за допомогою певних механізмів та економічних інструментів.

А. П. Шихвердієв та А. В. Серяков під соціальними інвестиціями розуміють вкладення, корисний ефект від яких поширюється як на суспільство, так і на компанію [1, с. 122].

На нашу думку під соціальними інвестиціями варто розуміти певні капіталовкладення держави, комерційних структур, які матимуть на меті поліпшення життя населення та розвиток людського капіталу у майбутньому.

Для створення та відтворення людського капіталу відповідно до потреб сучасного економічного розвитку здійснюються соціальні інвестиції, які Н. А. Шibaєва поділяє на три види на основі методів їх реалізації та очікуваних результатів [2, с. 64]:

- непрямі, які забезпечують суспільні блага та покращують якість життя громадян;
- прямі, які забезпечують поліпшення якості людського капіталу;
- змішані, які надають суспільні блага і забезпечують збільшення людського капіталу.

Соціальним інвестором при даному виді інвестицій може виступати як держава так і домогосподарство, сім'я або окрема особа. До прикладу: Якщо впродовж свого життя певна конкретна особа здійснює інвестиції в свою освіту, тобто відвідує різноманітні курси, які сприяють саму світі навчається протягом свого життя це можна розглядати як процес соціального інвестування, оскільки в майбутньому має на меті знайти хорошу роботу.

Держава також є інвестором і може здійснювати соціальні інвестиції, котрі будуть спрямовані на соціальний розвиток країни. За метою соціальні інвестиції поділяються на вимушені інвестиції, які здійснюються відповідно

до законодавства та інших обов'язкових обставин (це інвестиції в охорону навколишнього середовища, охорону здоров'я, відрахування на соціальне забезпечення тощо); інвестиції для підвищення ефективності праці (навчання та перекваліфікація працівників, будівництво відомчого житла, дитячих дошкільних закладів); ринкові інвестиції, що здійснюються заради збереження позицій на ринку, підтримання іміджу компанії (можуть реалізуватись за допомогою благодійної діяльності); антизатратні інвестиції для економії витрат (з метою отримання податкових пільг підприємствами, що займаються благодійною діяльністю); дохідні (інвестиції для збільшення надходжень у майбутньому (недержавне пенсійне забезпечення, особисте інвестування в освіту) [3, с. 147].

Зважаючи на те, що соціальні інвестиції відіграють важливу роль в економічному житті будь-якої країни, оскільки вони поліпшують життя та добробут населення, а також сприяють розвитку людського капіталу, значимим питанням залишається контроль за даним видом інвестицій, тобто постає питання про інвестиційну безпеку соціальних інвестицій.

У своїх працях дослідники Лаговська О. А. та Берляк Г. В. вважають, що інвестиційну безпеку потрібно розпочинати розглядати з процесу створення єдиного механізму, який залучатиме кошти, реалізовуватиме нові інвестиційні проєкти та враховуватиме наявні ризики та загрози [4, с. 77].

Ми вважаємо що під інвестиційною безпекою варто розуміти такий процес капіталовкладення, котрий захищений від негативних ендогенних та екзогенних факторів, який спрямований на забезпечення інвестиційних проєктів.

Отже, якщо процес інвестування не буде захищений, тобто не буде здійснюватися перевірка інвесторів, зокрема, виявлення їх намірів в процесі інвестування, то інвестиції можуть не принести очікуваного ефекту. Крім цього, соціальні інвестиції не мають на меті отримання прибутку, тобто це капіталовкладення, які здійснюються інвесторами для отримання певного соціального ефекту, але на сьогодні наявні так звані «недобросовісні інвестори» котрій мають на меті отримати прибуток, а зацікавлені в поліпшенні життя населення та розвитку людського капіталу. Дана ситуація є доволі небезпечною для економіки країни в, яку інвестують, оскільки здійснюється «вивід капіталу» за межі країни, саме тому кожний інвестиційний проєкт, кожне капіталовкладення, кожен інвестор повинен бути перевіреним за допомогою певного ефективного механізму. Якщо такий механізм не буде розроблений та в ньому не будуть враховані всі можливі варіанти розвитку, то це може призвести не до соціального розвитку, але й до негативного впливу на головні сфери економіки (фінансову, банківську), що в подальшому може створити серйозні проблеми економічній системі країни.

Список використаних джерел:

1. Шихвердиев А. П. Качественный индекс социальных инвестиций как показатель эффективности корпоративной социальной ответственности / А. П. Шихвердиев, А. В. Серяков // Корпоративное управление и

инновационное развитие экономики Севера. – Сыктывкар : СыктГУ, 2008. – № 4. – С. 121 – 134.

2. Шibaева Н. А. Методы оценки эффективности социальных инвестиций / Н. А. Шibaева // Проблемы управления. – 2008. – № 3. – С. 64 – 68.

3. Янчук Н. Я. Соціальні інвестиції: сутність та класифікація / Н. Я. Янчук // Національний вісник «Львівської політехніки». – 2010. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/11337/1/26.pdf>.

4. Лаговська О. А. Сутність інвестиційної безпеки підприємства та її місце у системі економічної безпеки / О. А. Лаговська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 74 – 81.

МАКОЛКИНА АНАСТАСИЯ ДМИТРИЕВНА

студентка 5 курса экономического факультета

Национального исследовательского Мордовского государственного университета имени Н. П. Огарёва

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ НА СОСТОЯНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В современных условиях первостепенной задачей обеспечения экономической безопасности государства является повышение уровня социального развития. В связи с этим возрастает потребность в формировании принципиально новой стратегии государственной социальной политики, что и является вектором, направленным на воспроизводство человеческого капитала и развитие человеческого потенциала. Меняя требования к личностным качествам человека, повышая качество и уровень жизни, государство сможет обеспечить повышение человеческого потенциала, от которого в целом будет зависеть уровень социального развития.

В условиях перехода экономики к инновационному развитию, именно человеческий фактор стал системообразующим в вопросах обеспечения экономической безопасности в сфере эффективного использования человеческого потенциала.

К основным специфическим особенностям человеческого потенциала будут относиться:

- системность, выражающаяся в сложности системы его качественных характеристик, их взаимосвязей и взаимозависимостей;
- зависимость от внешних факторов, полностью создающих среду формирования человеческого потенциала;

- многокомпонентность его структуры с учетом физических, духовных, социокультурных особенностей личности;
- динамичность процесса развития человеческого потенциала;
- нетранспарентность процесса формирования и использования человеческого капитала за счет наличия у его носителя скрытых качеств, которые могут проявиться при создании определенных условий.

Целью государственной политики в социальной сфере является обеспечение экономического роста с помощью инвестирования в человеческий капитал, что обуславливается повышением социальной и трудовой мобильности, уровня общего и профессионального образования, формированием системы «индустрии знаний» и др.

Однако, как свидетельствуют результаты в области социального развития, действенных механизмов управления человеческим потенциалом не выработано. Это является одной из ключевых причин недостаточной профессионально-квалифицированной структуры спроса и предложения на региональных рынках труда.

Крайне важным аспектом влияния на социальное развитие является проблема формирования источников финансирования направлений социальной политики по развитию и сохранению человеческого потенциала. При этом разработка стратегии устойчивого развития на региональном уровне направлена на экономическое развитие в ущерб целям развития человеческого потенциала, что в свою очередь, негативно сказывается на социальном развитии государства.

Важнейшее влияние на социальное развитие в сфере человеческого потенциала оказывают такие негативные факторы, как: низкий уровень трудовой активности граждан, недостаточная мотивированность к труду, снижение образовательного и культурного уровня, а также уровня здравоохранения. Не меньшую значимость приобретает и такой негативный аспект, как несовершенство законодательной базы и слабая региональная политика.

С учетом выше перечисленного, стоит отметить, что в эффективную реализацию человеческого потенциала вносят вклад демографическая политика, системы здравоохранения, образования, культуры, социальной поддержки, а также политика занятости и формирования эффективного рынка жилья. Эти институты, составляющие каркас социальной политики, сочетают в себе в той или иной степени функцию развития, связанную с инвестициями в человека через предоставление населению социально значимых благ, и функцию защиты, призванную обеспечивать различным слоям населения базовую социально-экономическую безопасность.

Основной целью исследования экономического потенциала в контексте обеспечения экономической безопасности является не столько получение сведений об эффективности реализации государственных программ, достигнутом уровне экономического роста (упадка), выделении качественных возможностей людей. Главной задачей является анализ уровня

«будущее», т. е. характеристика процессов накопления и реализации развития человеческого потенциала в настоящем, динамика развития общественно-экономических отношений.

Под развитием человеческого потенциала будем понимать его «количественное наращивание и повышение качества, что подразумевает рост продолжительности жизни, укрепление здоровья, повышение уровня образования, профессиональной квалификации, информированности, качества жизни и труда, а также социальной активности».

Следовательно, целью развития человеческого потенциала является соответствие характера современной экономики качественным характеристикам рабочей силы.

Резюмируя вышеизложенное, следует выделить основные направления по снижению и нейтрализации негативных последствий на экономическую безопасность в сфере человеческого потенциала с учетом влияния социального развития на данные тенденции.

В первую очередь необходима поддержка семей, имеющих доходы ниже прожиточного минимума на каждого члена семьи. Поддержание нуждающихся семей путем адресных выплат в виде пособий. Это важная компонента социальной политики, но недостаточная с точки зрения помощи семье в поиске выхода из трудной жизненной ситуации, в активизации адаптивных способностей взрослых членов семьи. Для того чтобы перейти на новые технологии социальной работы, необходим длительный этап подготовки как профессиональной, так и структурно-организационной составляющей всей системы социальной защиты.

Во-вторых, работодателям рекомендовано устанавливать оплату труда работникам не ниже уровня прожиточного минимума для трудоспособного населения, а также использовать величину прожиточного минимума для выработки мер по оказанию работникам материальной и иной социальной поддержки с включением этих вопросов в коллективные договоры.

В связи с этим на первом этапе государство, в первую очередь на региональном уровне должно способствовать созданию рабочих мест путем предоставления льготных кредитов, субсидий, налоговых преференций работодателям.

В-третьих, преодоление бедности, повышение уровня жизни населения возможно путем привлечения инвестиций для модернизации производства. В связи с этим происходит рост промышленного производства, экспорта продукции и валового внутреннего продукта. Проведение модернизации способствует увеличению производительности труда, созданию высококвалифицированных рабочих мест, а, следовательно, и росту номинальной и реальной заработной платы.

Таким образом, эффективное социальное развитие государства способствует сглаживанию негативных последствий от угроз экономической безопасности в сфере человеческого потенциала путем расширения мер «адресной» поддержки населения, заключения социального контракта с

гражданами, находящимися в трудной жизненной ситуации, содействии занятости населения, повышении производительности труда, совершенствовании демографической политики, системы здравоохранения, образования, культуры, социальной поддержки.

Список использованной литературы:

1. Беляева А. Н. Структурные компоненты человеческого потенциала как фактор обеспечения экономической безопасности государства / А. Н. Беляева // *Мировая экономика: проблемы безопасности*. – 2019. – № 1. – С. 29 – 33.
2. Горохова С. С. Развитие человеческого потенциала, как одна из задач государственной политики России в сфере обеспечения экономической безопасности / С. С. Горохова // *Право и политика*. – 2019. – № 3. – С. 62 – 74.
3. Зубаревич Н. В. Социальные расходы в России : федеральный и региональный бюджеты / Н. В. Зубаревич, Е. А. Горина. – М. : НИУ ВШЭ, 2015. – 63 с.
4. Роганова С. Ю. Человеческий ресурсный потенциал региона / С. Ю. Роганова, Д. В. Суходоев, Н. Г. Копасовская, Л. Ф. Суходоева, М. В. Огородова, М. В. Шалаева // *Экономика и предпринимательство*. – 2018. – № 10 (99). – С. 515 – 519.
5. Румачик И. А. Социальная безопасность современной России: вызовы и угрозы : монография / И. А. Румачик. – Пятигорск : ФГБОУ ВО «ПГУ», 2017. – 136 с.
6. Эффективность расходов на образование, человеческий капитал, сложность экономики и экономическое развитие регионов России / А. В. Божечкова, Т. Л. Клячко, А. Ю. Кнобель [и др.]. – М. : Дело, 2020. – 144 с.

МЕЛЬНИК АННА РУСЛАНІВНА

*студентка 4 курсу Харківського національного університету
міського господарства імені О. М. Бекетова*

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ

Однією з функцій стратегічного управління регіональним соціально-економічним розвитком у сфері публічного управління є стратегічне планування. Стратегічному плануванню соціально-економічного розвитку регіонів в Україні наразі приділяється значна увага.

У Стратегії розвитку Полтавської області на період до 2020 року одним із розділів є соціально-економічний аналіз розвитку області (вказана загальна характеристика області, її природні ресурси, демографічний стан, економіка). Стратегія розвитку області передбачає формування проєктів та заходів, які, виходячи із розуміння поточної ситуації та рівня розвитку області, зможуть

концентрувати зусилля органів влади області та суб'єктів регіонального розвитку для досягнення розвитку області на основі формування економіки з високою доданою вартістю, де стале економічне зростання спирається на знання, довкілля та якість життя. Значна увага приділяється SWOT-аналізу області, за допомогою якого можна виявити сильні та слабкі сторони, визначити можливості та загрози. Також зазначено сценарії розвитку області, стратегічне бачення, операційні цілі та завдання. Наприклад: «створення умов для покращення здоров'я населення», «якісна система надання медичних послуг», «забезпечення комфортних та безпечних умов проживання населення» [3].

В умовах сьогодення державна регіональна економічна політика не повною мірою забезпечує належний рівень соціально-економічного розвитку регіонів, що підкреслює важливість удосконалення механізмів формування та реалізації такої політики, а також знаходження стратегічних підходів до її здійснення [2].

Генеральний вектор соціально-економічного розвитку регіонів визначає Державна стратегія регіонального розвитку. Державною стратегією регіонального розвитку є основний планувальний документ для реалізації секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних сферах, досягнення ефективності використання державних ресурсів у територіальних громадах та регіонах в інтересах суспільства, єдності держави, сталого розвитку населених місць та збереження традиційного характеру історичного середовища, збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів [1].

Важливим для процвітання будь-якого регіону є формування стратегії соціально-економічного розвитку регіону, що дозволяє чітко окреслити необхідні цілі для конкретного регіону, відмітити переваги та викоринити недоліки. Глобальні світові виклики підкреслюють важливість удосконалення стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів в Україні, що потребує подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел:

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>.
2. Пастух К. В. Стратегічне управління регіональним економічним розвитком у сфері публічного управління в Україні / К. В. Пастух // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2020. – Вип. 2 (45).
3. Стратегія регіонального розвитку Полтавської області на період до 2020 року. – Режим доступу : <http://www.adm-pl.gov.ua/page/strategiya-rozvitku-poltavskoyi-oblasti-do-2020-roku-0>.

МИШКОВА МАРГАРИТА ПЕТРОВНА

*старший преподаватель кафедры управления, экономики и финансов,
инженерно-экономического факультета*

Брестского государственного технического университета

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ РАЗВИТИЯ ЛОГИСТИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Целью введения логистических систем считается поставка грузов клиенту четко в срок, в определенное место, и при установленном уровне издержек – основной закон логистики. Нынешняя логистика базируется только на современных интеллектуальных технологиях. Новые IT-технологии упрощают взаимообмен данными, и дают возможность делиться ей в режиме реального времени, отслеживая спрос и предложение на глобальных рынках, тем самым сводя риск погрешностей к нулю.

В следствии, научно- технического прогресса формируются и начинают обширно использоваться различные средства труда для работы с материальными и информационными потоками. Тем самым возникают разнообразные возможности применения оборудования, соответствующего определенным условиям логистических процессов. При этом компьютеризация управления логистическими процессами играет самую важную роль для развития логистических систем. В нынешней экономике имеется ряд подходов к выделению этапов формирования современной логистики:

Первый этап становления – объединение транспортно-складского процесса с целью распределения готовой продукции. К объективным экономическим факторам, ускорившим формирование логистики на стадии развития, принадлежат: придание наибольшего внимания покупателям, возникновение конкурентоспособной продукции, методов наилучшего обслуживания покупателей, переход к рынку потребителя. Все это вынудило находить новейшие пути координации спроса и предложения, а кроме того методов наилучшего обслуживания покупателей. Повысив разнообразие продукции, возросли и расходы на создание и поддержание резервов в системах распределения, таким образом, это потребовало поиска новых путей снижения расходов.

Второй этап формирования – объединение производственных, складских и транспортных процессов. Данная стадия характеризуется нахождением методов оптимального применения сырья и материалов, исследованием основ промышленной логистики поиском путей уменьшения расходов на производство. На стадии формирования производство, складское и транспортное хозяйства, компаний стали функционировать как единая слаженная система, то есть происходило управление потоком изготавливаемых продуктов с производственной линии вплоть до конечного покупателя.

Третья стадия интеграции – объединение производственных, складских и транспортных процессов, которые включают работу с готовой продукцией и сырьём. На данном этапе было определено, что наравне с материальным потоком следует управлять еще и сервисными потоками, а также сопутствующими финансовым и информационным потоками. Получила повсеместное распространение концепция всеобщего управления качеством, которая совершила переворот в теории и практике менеджмента. Стадия интеграции характерна объединением логистических функций компании и её логистических партнеров в так именуемую полную логистическую цепочку, содержащую закупку, изготовление, распределение и реализацию.

С целью установления эффективности логистической системы в нынешней экономике зачастую используют финансовые показатели, которые дают возможность системно подходить к рассматриваемым проблемам и осуществлять сравнение полученных результатов. Однако они больше отображают прошлые результаты, а никак не нынешние, долго реагируют на изменения, зависят от различных бухгалтерских приемов и не учитывают значимые аспекты логистики.

За последние несколько лет появился новейший подход к определению эффективности логистической системы – теория «диаграмм сбалансированных преимуществ». Данная теория базируется на учете основных показателей эффективности, в большинстве случаев не обязательно финансовых, которые предоставляют руководству компании более совершенные средства достижения стратегических целей по сравнению с методами, которые используют традиционные оценки, в значительной мере ориентированные на измерение финансовых показателей. В данной концепции предусмотрено, что три основных проявления успеха – это качество, скорость и дешевизна. Эти цели играют наибольшую роль потому, что объединяют в себе оценки эффективности с точки зрения представления потребителя о качестве с внутренними показателями использования ресурсов и активов.

Нынешнее положение логистики в мировой системе считается крайне противоречивым. С одной стороны, её потребность для правительства либо индивидуального бизнеса, с другой слабое представление о ней в мире. Сегодняшняя современная логистика гарантирует комплексный результат, за счет внутренней и внешней интеграции. Образцом использования подобного метода интегрированной логистики, считаются ведущие иностранные компании, такие как Форд, Мерседес, Спрайт, Кока-кола, Нестле, и другие не менее популярные компании. Правильное применение современных логистических систем гарантирует: сокращение издержек материалов; повышение производительности производства; наиболее разумное применение местности с целью производства.

С целью совершенствования логистических систем произошло уменьшение количества поставщиков и развитие длительного партнерства с логистическими фирмами. В прошлом компании имели огромное число

поставщиков, соперничавших друг с другом, что способствовало заключению выгодных сделок. В наше время логистические компании всё более привлекаются к управлению абсолютно всеми процессами в цепях поставок, а компании – покупатели всё больше знакомят их со своими долгосрочными целями, для того чтобы вместе формировать взаимоприемлемые решения. Покупатели всё больше ценят собственное время и всё более полагаются на логистов-профессионалов, с которыми они сотрудничают, стремятся уменьшить их количество, а так же совершенствовать долгосрочное сотрудничество с теми, кого они предпочли в партнёры.

Так же с целью усовершенствования разрабатываются новейшие и улучшаются имеющиеся способы управления логистическими процессами, вызванные решить популярные логистические проблемы, такие как: уменьшить складские резервы, незамедлительно отвечать на изменения спроса, уменьшить себестоимость продукта и оптимизировать транспортные потоки. Переход логистических систем на новейший, современный уровень может быть невозможен из-за: нерационального формирования систем распределения товаров и услуг; низкого уровня формирования современных систем электронных коммуникаций; малоразвитой инфраструктуры автотранспорта; незначительной степени формирования производственно-промышленной основы складского хозяйства; недостаточного развития индустрии по изготовлению современной тары и упаковки.

Интеллектуальная логистика – это современный подход, он дает возможность уменьшить эксплуатационные затраты на продукцию и сократить сроки обслуживания покупателей. В данный период умная сеть распределения содержит в себе ряд логистических платформ и разных складов, которые благодаря нынешним инновационным транспортным системам дают возможность транспортировать продукт, вплоть до покупателя за минимальный период времени.

Одну из главных ролей в глобальной логистике играет регионализация. Региональные аспекты логистики имеют все шансы рассматриваться как на уровне одного государства, так и на уровне нескольких государств, которые находятся сравнительно рядом, как правило, обладающие общей границей в конкретной географической области. Формирование в ряде регионов интеграционных объединений, включающихся из стран этого района, имеется не что иное, как объективно обусловленный процесс, который отображает закономерности всемирного становления. Целью интеграции стран в разных регионах считается объединение усилий с целью формирования подходящей структуры производства, стимулирования его обновления на основе новейших достижений и технологий, увеличения конкурентоспособности продукта, обеспечения его реализации и обновления экономики в духе логистизации. Рассматривая возможности формирования логистических систем, следует исходить из условия, что система может быть показана как организационно-управленческая система, нацеленная на

достижение оптимального равновесия между расходами и уровнем качества обслуживания покупателей.

Подводя итоги, можно отметить, что логистика обладает интегрирующим потенциалом, способным объединить в одно целое и усовершенствовать связь таких разнообразных областей, как снабжение, производство, маркетинг, поставки, продажи. К примеру, обрабатывая информацию, логистический менеджмент улучшает производство и продуктовые свойства. Управляя резервами, рационализирует размер продукта с целью обеспечения, изготовления и сбыта, тем самым снижая общие расходы, стоимость продукции и, как итог, повышая позицию компании на рынке. Таким образом, логистика обеспечивает стабильность компании на рынке, ликвидируя противоречия между маркетингом, финансами и производством.

Список использованной литературы:

1. Бутрин А. Г. Управление потоковыми процессами в логистической системе предприятия : монография / А. Г. Бутрин. – Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2008. – 160 с.

2. Ковалев М. Н. Управление межцеховыми поставками в логистической системе предприятия / М. Н. Ковалев // Вестн. Гомел. гос. техн. ун-та им. П. О. Сухого. – 2013. – № 2. – 92–100 с.

3. Логистика : учебник / В. В. Дыбская [и др.] ; под ред. В. И. Сергеева. – М. : Эксмо, 2011. – 944 с. – (Полный курс МБА)

4. Сток Дж. Р. Стратегическое управление логистикой / Джеймс Р. Сток, Дуглас М. Ламберт. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 831 с.

РЯБОВА СВЕТЛАНА СЕРГЕЕВНА

канд. эконом. наук, доцент, доцент кафедры государственной экономической политики Академии управления при Президенте Республики Беларусь

АНАЛИЗ ПОЗИТИВНЫХ И НЕГАТИВНЫХ ПРОЯВЛЕНИЙ В НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Налоговая система страны является эффективным инструментом регулирования экономики. Каждое государство создает налоговую систему, способствующую решению его социально-экономических задач. Современное состояние экономик стран находится в неопределенности. Встает вопрос, как изменить налогообложения, чтобы организации и домашние хозяйства могли удержать равновесие в непростых экономических условиях.

В налоговую систему Республики Беларусь включаются налоги, действующие на всей территории страны (республиканские) и формирующие общий режим налогообложения организаций. Их не так много: налог на

добавленную стоимость и акцизы; налог на прибыль и налог на доходы иностранных организаций; налог на недвижимость и земельный налог; экологический налог и налог на добычу (изъятие) природных ресурсов. Подоходный налог стоит особняком и уплачивается индивидуальными предпринимателями и физическими лицами [1]. Эта система применяется к среднему и крупному бизнесу, с численностью работников более 100 человек.

Хотя налогов не так много, но перегружены методики их исчисления. По сути, налог на прибыль включает в себя и налог на валовую прибыль, и налог на доходы (дивиденды), при этом с разными методиками исчисления. Практически невозможно определить прибыль от продажи предприятия как имущественного комплекса. Так как отсутствует методика определения стоимости предприятия как имущественного комплекса для целей налогообложения. Оценочная и рыночная стоимости предприятия как имущественного комплекса определяется в методиках по оценке государственного имущества и имеет значительные корректировки стоимости по сравнению с чистыми активами предприятия, насчитанными на основе данных бухгалтерского учета.

Методика расчета налога на землю использует сравнительный метод при исчислении. Кадастровая стоимость земельного участка сравнивается с минимальным значением, и применяется разная методика расчета в зависимости выше или ниже кадастровая стоимость установленного в Налоговом кодексе значения и выбирается наибольшее значение. При сдаче в аренду физическим лицом недвижимости, ему надо для исчисления налога на недвижимость выбрать наибольшую стоимость между оценочной и рыночной стоимостью.

В новой редакции Налогового кодекса 2019 года сделана попытка стимулирования инвестиционной привлекательности страны. В отношении введение дифференциации размеров ставок налога на прибыль в отношении дивидендов, основной размер которой составляет 12 %, может уменьшаться на 6 % или 12 % при условии отсутствия ее распределения, соответственно, в течении 3 лет и 5 лет.

Такая политика поддержания на одном уровне налоговой нагрузки и снижения налога на прибыль по нераспределенным дивидендам уже приносит свои плоды, так как расчет нераспределенной прибыли может вестись с 2015 года.

В 2020 году сдвинулись с мертвой точки социальные налоговые льготы. При численности инвалидов не менее 30 % от общей численности работников, организация не платит налог на прибыль и налог на добавленную стоимость. Ранее это планка составляла 50 %. И это должно подстегнуть организации более активно использовать труд инвалидов для оптимизации своего налогообложения.

Принятый 24 апреля 2020 года указ о поддержке экономики предопределил изменения в налоговом администрировании, введена отсрочка

с последующей рассрочкой и налоговый кредит в отношении имущественных налогов и арендной платы за земельные участки. В расходы можно относить затраты на проведение санитарно-противоэпидемических мероприятий. Таким образом налоговая система отреагировала на снижение предпринимательской активности и появление новых видов затрат с учетом эпидемиологической ситуации в стране.

В части налогообложения частный бизнес уходит на второй план, так как в большей мере пострадал этот сегмент рынка. Основной упор будет сделан на организации государственного сектора экономики, для которых тоже не самые легкие времена.

Состояние неопределенности в экономике страны пока не позволяет точно определить точки бифуркации в налоговой системе, которые позволят формировать налоговые доходы бюджета. В 2021 году планируется внести изменение в налогообложение, а 2022 – кардинальное его изменение. Основная задача – это упрощение налогообложения.

Список использованной литературы:

1. Налоговый кодекс Республики Беларусь (Особенная часть) : Кодекс Респ. Беларусь, 29 дек. 2009 г., №71-3 : в ред. от 30 дек. 2018 г., № 159-3 // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

СИДОРЕНКО НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА

*к. держ. упр., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ГОНЧАРУК СОФІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

*студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Сучасний стан економічного розвитку України характеризується нестабільністю, динамічним зовнішнім середовищем, стагнаційними процесами, які негативно впливають на процес функціонування держави в цілому. Одним із індикаторів ефективності економіки є стан розвитку банківського сектору, який виступає гарантом надійності країни для іноземних представників бізнесу. Останніми роками спостерігається динаміка до збільшення зобов'язань банку, скорочення депозитних вкладів та обмеження кредитних ліній, що негативно впливають на розвиток банківського сектору. Оптимізація процесу управління банківською установою є однією з найбільш релевантних завдань, що потребує додаткової уваги керівництва та пояснює актуальність теми дослідження.

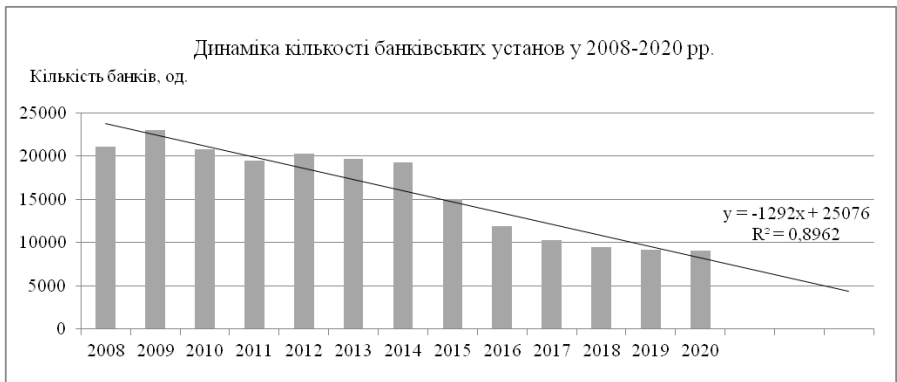
Метою є дослідження розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення функціонування банківського сектору України.

Проблемою функціонування банківського сектору займалися такі вчені, як: Гарачук Ю. О., Довгань Ж. М., Єпіфанов А. О., Заруба О. Д., Луців Б. Л., Мороз А. М., Петрук О. М. та інші.

Сьогодення економічного простору характеризується стагнаційними процесами, що вкрай негативно вплинули на всі сфери суспільного життя. Нестабільність соціально-економічного та політичного стану держави, знецінення національної валюти, складні соціальні умови життя населення знайшли своє відображення і у банківському секторі України. Проаналізуємо основні показники діяльності банківських установ, щоб відстежити тенденції, закономірності розвитку банківського сектору держави.

Згідно даних державного комітету статистики України, кількість банківських установ має негативну динаміку через ліквідаційні процесі, що відбуваються в даному секторі економіки, банкрутство та масове виведення грошових коштів т їхніх еквівалентів з обігу.

Динаміка кількості банківських установ у 2008-2020 рр. представлена на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка кількості банківських установ у 2008-вер. 2020 рр. [1]

З рис. 1 слідує, що протягом 12 аналізованих років спостерігається скорочення кількості банківських установ в Україні. Дана тенденція пов'язана з низкою чинників, що мають накопичувальний характер: світова фінансова криза у 2008-2009 роках, воєнні дії на Сході України з 2014 року, зниження інвестиційної привабливості економіки України та інші.

З 2008 року відносно показника вересня 2020 року відбулося скорочення кількості банків на 56,9 % або у 2,3 рази. За допомогою трендового аналізу проведемо прогноз розвитку банківської сфері в контексті кількості діючих банків. Рівняння регресії, за допомогою якого ми розрахуємо прогнозне значення пошукового показника, та коефіцієнт апроксимації, за допомогою якого оцінюється рівень достовірності отриманих результатів, дозволить

отримати найбільш повну картину щодо ситуації щодо розвитку банківського сектору України. Отримуємо:

- 2021 р.: $-1292*14+25076 = 6988$ (од.);
- 2022 р.: $-1292*15+25076 = 5696$ (од.);
- 2023 р.: $-1292*16+25076 = 4404$ (од.).

З ймовірністю 89,6 %, отриманою за отриманого розрахунок коефіцієнту апроксимації, кількість банківських установ матиме тенденцію до скорочення у 2021-2023 роках. Отже, для сталості даної сфери функціонування держави слід трансформувати існуючі проблеми, пов'язані з впливом зовнішніх чинників, які дестабілізують ситуацію в країні.

Ще одним індикатором ефективності функціонування банківської системи України є аналіз обсягів активів та зобов'язань банківських установ. Динаміка активів банків представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка активів банківських установ у 2016-2020 рр., млн. грн. [1]

Станом на:	2016	2017	2018	2019	2020 р.	Відн. відх. (2020/2016)
01.01	1 254 395	1 556 299	1 333 831	1 359 703	1 493 298	119,05
01.02	1 293 164	1 293 287	1 296 812	1 359 998	1 532 671	118,52
01.03	1 330 384	1 273 505	1 293 141	1 354 702	1 536 086	115,46
01.04	1 299 063	1 266 028	1 295 020	1 341 271	1 564 275	120,42
01.05	1 268 458	1 258 579	1 308 571	1 341 048	1 556 838	122,73
01.06	1 251 362	1 249 579	1 311 896	1 340 272	1 590 693	127,12
01.07	1 260 617	1 273 924	1 299 017	1 357 333	1 589 647	126,10
01.08	1 260 827	1 263 470	1 314 586	1 371 602	1 644 577	130,44
01.09	1 282 536	1 250 978	1 341 156	1 379 968	1 651 568	128,77
01.10	1 275 943	1 280 711	1 948 212	1 373 584	1 707 732	133,84
01.11	1 279 438	1 276 979	1 965 228	1 397 380	Відн. відх. 2019/2016	109,22
01.12	1 263 359	1 282 748	1925 770	1 404 000	Відн. відх. 2019/2016	111,13

З таблиці 2 слідує, що у 2020 р. відносно показника 2016 року відбулося збільшення активів банківських установ, що вказує на позитивні зрушення відносно власного капіталу банків. Проаналізуємо стан банківських установ в контексті наявних зобов'язань банків (рис. 2) [1].

За даними рис. 2, спостерігається тенденція до зростання рівня зобов'язань перед суб'єктами господарювання, адже станом на 01.10.2020 рік відносно аналогічного показника 2015 року відбулося збільшення обсягу зобов'язань на 48,38%. Причиною такого зростання є зменшення кількості діючих банківських установ, недовіра вкладників депозитів банків, скорочення обсягів кредитування через вкрай високі відсоткові ставки тощо.

Рис. 2. Динаміка зобов'язань банківських установ у 2015-жовт. 2020 рр.

Проаналізуємо динаміку та структуру капіталу діючих банків в Україні у 2015-2020 рр. (рис. 3) [1].

Рис. 3. Кількість та структура капіталу банків в Україні у 2015-2020 рр.

За даними державного комітету статистики, кількість банків за 5 аналізованих років скоротилася на 36,75 %. При цьому, кількість банків з іноземним капіталом скоротилася на 19,51 %, а кількість банків зі 100 % іноземним капіталом, навпаки, зросла на 29,41 %. Дана тенденція вказує на зменшення рівня фінансової незалежності та автономності вітчизняних банків та залежність від іноземних банків.

Отже, процес функціонування банківського сектору потребує суттєвих змін та проведення реформування діяльності банків. Блок-схема запропонованих заходів щодо удосконалення діяльності банківського сектору України представлено на рис. 4.

Таким чином, аналіз основних показників діяльності банківських установ показав, що в банківській діяльності є велика кількість проблем, які потребують пошуку шляхів їхнього вирішення. Ефективність функціонування банківської системи України залежить від низки зовнішніх та внутрішніх чинників, які визначають характер та особливості здійснення діяльності банківськими установами. Оптимізація основних бізнес-процесів

банківських установ та модифікація існуючої системи з низьким рівнем ефективності дозволить усунути ряд проблем, пов'язаних з фінансово-економічними аспектами їхньої діяльності.

Рис. 4. Напрями забезпечення розвитку банківського сектору України

Список використаних джерел:

1. Національний Банк України: наглядова статистика. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

СИДОРЕНКО НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МОРОЗ ВІКТОРІЯ ЮРІЇВНА

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Термін «публічні фінанси» увійшов до української фінансової науки не так давно та був використаний зокрема при розгляді фінансових систем зарубіжних країн такими вченими, як Т. О. Кізима, Н. Я. Кравчук, В. П. Горин, а також при розгляді економіки державного сектору О. В. Длугопольским та ін. Теоретичні основи державних (публічних) фінансів були запропоновані І. В. Розпутенком в його навчальному посібнику

«Публічні фінанси» (2008). Загалом у науковій та навчальній літературі публічні фінанси ототожнюються з державними. Структура державних фінансів розглядається традиційно з огляду на практику у сфері державних фінансів з урахуванням українського законодавства. Однак, на наш погляд, вартує дещо переглянути як підхід, який прийнято використовувати при дослідженні фінансів публічної (державної) влади на всіх її рівнях, зокрема звернувшись до західної фінансової науки та практики, так і уточнити застосування термінів та здійснити огляд структури публічних фінансів, що формується останнім часом з урахуванням нинішніх економічних реформ, що започатковані в Україні [3].

Фінанси – це відносини, які завжди мають грошовий характер, і в яких однією стороною виступає держава. Фінанси є важливим економічним інструментом втручання держави у процеси розширеного відтворення, розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту. Використовуючи їх, держава може активно впливати на економічний і соціальний розвиток країни як у позитивному, так і в негативному плані. Будучи об'єктивними за своєю суттю, вони значною мірою залежать від суб'єктивних дій політичних сил, що перебувають при владі. Нині в Україні у сфері публічних фінансів концентруються найгостріші проблеми економічного і соціального життя держави. Це бюджетний дефіцит і державний борг, оподаткування та ефективність видатків бюджету, стан місцевих фінансів, проблеми між бюджетних відносин тощо [6].

Публічні фінанси – це суспільні відносини, які пов'язані із задоволенням усіх видів публічного інтересу і виникають у процесі утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання фондів коштів держави, місцевого самоврядування та фондів коштів, за рахунок яких задовольняються суспільні інтереси, визнані державою або органами місцевого самоврядування, незалежно від форми власності таких фондів [1]. Об'єктивна необхідність фінансів у державі обумовлює необхідність діяльності держави з управління фінансами. Держава керує грошовими фондами і відносинами з їх приводу, видаючи закони, нормативно-правові акти, які вмішують приписи, що регулюють фінансові відносини [2]. Публічні фінанси регулюються шляхом встановлення владних приписів держави або органів місцевого самоврядування щодо утворення, розподілу (перерозподілу) та використання зазначених фондів коштів, а також щодо контролю за цими процесами. Управління публічними фінансами – це складова частина управління економікою, його здійснює спеціальний апарат за допомогою специфічних прийомів і методів. Пересічному громадянину складно розібратися не лише зі структурою бюджетної системи, а зі стадіями формування і використання державного бюджету та інших централізованих фондів держави. Тому із самої природи цього виду управлінської діяльності випливає, що доступність громадян до управлінських процесів має доволі обмежений характер. Але проблема формування і виконання бюджету в контексті учасницької демократії, на думку О. Чорного, потребує

дослідження та вирішення. Він також зазначає, що «участь громадськості – важливий чинник як політичного розвитку, так і належного стану фінансової системи, важливими характеристиками, яких у сучасному розумінні є прозорість, зв'язок із загальними інтересами соціальних груп, репрезентація цих інтересів у соціальній і економічній політиці» [4].

У демократичному суспільстві через механізми виборності здійснюється делегування повноважень по управлінню суспільством інститутам влади. Виникає необхідність звітності цих інститутів перед виборцями, що потребує детальної та об'єктивної інформації про управління суспільними фінансами. Державним службовцям, депутатам, громадянам необхідно знати, чи правильно, чи відповідно до законів здійснюється управління публічними фінансами, чи досягають державні програми поставлених цілей, чи є діяльність державних установ економічно ефективною. Отримати таку інформацію можна в результаті: реагування органів влади на звернення громадян; оприлюднення інформації про діяльність органів влади; проведення контролю [5].

Визначаючи основні цілі фінансового контролю, слід відзначити, що його організація визнана обов'язковим елементом управління суспільними фінансовими коштами, оскільки управління тягне за собою відповідальність перед суспільством. Реалізацію принципу публічності покликано забезпечувати органи вищого фінансового контролю, яким в Україні є Рахункова палата. Одним із пріоритетних напрямів діяльності цього органу є організація системного, своєчасного і об'єктивного інформування громадськості про стан бюджетної дисципліни в Україні. Рахункова палата України повинна розвивати нові форми реалізації принципу публічності в управлінні фінансами, що виявляється в розширенні масштабів гласності і прозорості на всіх етапах проведення контрольних заходів; вжитті заходів, сприяючи запровадженню практики «прозорості» руху коштів на банківських рахунках і операцій з нерухомістю вищих посадовців своїх держав; сприятт підвищенню інформування суспільства про їх права на отримання державних послуг і реальні механізми участі в здійсненні контролю за ефективністю роботи органів державної влади [2].

Отже, фінансова система – не просто набір окремих взаємопов'язаних елементів, а надзвичайно складна за внутрішньою будовою фінансова архітектура, від ефективності побудови якої залежить можливість збалансування інтересів і суперечностей, узгодження прагматизму фінансової політики з раціональністю економіки. Можна стверджувати, що модернізація публічних фінансів у глобальній економіці відбувається різновекторно, відповідно до макроекономічної ситуації в кожній окремій країні, а наслідки фінансово-економічної кризи мінімізуються заходами, які часто мають протилежні цілі й результати. Велику роль у реформах відіграють міжнародні організації, профспілки, партії, групи особливих інтересів, котрі лобюють прийняття важливих для них нормативно-правових документів, часто не

зважаючи на загальні втрати добробуту від реалізації економічно не виправданих і соціально несправедливих рішень.

Розвиток демократичної, соціальної держави неможливий без формування громадянського суспільства, яке повинно оцінити ступінь прозорості при накопиченні, використанні бюджетних коштів та адекватність інституціональної системи, а також повинно проводити компанії на підтримку реформування управління публічними фінансами.

Список використаних джерел:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів(конспект книги) 2000 р. / О. Д. Василик. – Режим доступу : https://www.studmed.ru/vasilik-od-teorya-fnansv-konspekt-knigi_5ab67d9.html.

2. Модован О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ : монографія / О. Модован. – Режим доступу : <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Moldovan-2a5bc.pdf>.

3. Юхименко П. І. Теорія фінансів : підручник / Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. [та ін.] ; за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – Режим доступу : <http://ктеп.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Teoriya-finsansiv-YUhimenko-P.-I..pdf>.

4. Фінанси зарубіжних країн : навч. посіб. / Кізіма Т. О., Кравчук Н. Я., Горин В. П. [та ін.] ; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : Економічна думка, 2013. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/29138/1/Finance_foreign_countries.pdf.

5. Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). Державна служба статистики України. 2014 р. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/KICE_2014.pdf.

6. Стасюк Н. Л. Фінанси : навч. посіб. / Н. Л. Стасюк. – Режим доступу : <http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/stas.pdf>.

СУКАЧ ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

*к. е. н., декан факультету економіки і менеджменту,
доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування
Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова*

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Соціальна орієнтованість розвитку суспільства, вимагає не лише від держави, але й від бізнесу, забезпечення соціальних гарантій, як населенню загалом, так і співробітникам конкретних фірм, зокрема. Саме бізнес-структури, наразі, спроможні надати більше соціальної допомоги, в силу своєї фінансової спроможності, аніж держава. Адже сучасна практика ведення бізнесу свідчить, що бізнес який бере на себе соціальні зобов'язання,

завжди показує більше високі результати їхньої реалізації. Інвестиції у соціальну сферу забезпечують успіх та стійкі конкурентні переваги національної економіки та підприємницьких структур. Відтак, значної уваги, наразі, заслуговує питання соціальної відповідальності бізнесу.

Соціальна відповідальність бізнесу, у загальному розумінні, – це внесок конкретного суб'єкта господарювання в розвиток соціальної, економічної та інших сфер на добровільних засадах. Термін «корпоративна соціальна відповідальність» (англ. Corporate Social Responsibility, CSR) з'явився в 1980-х рр., одночасно із затвердженням глобалізації у вигляді основної тенденції загальносвітового розвитку. Відповідно до зазначеної теорії, основою відносин між бізнесом та суспільством є відповідальність керівників компаній за своїх працівників. У більшості країн світу, окремі види соціальної відповідальності мають правовий характер закріплений у законодавстві, зокрема:

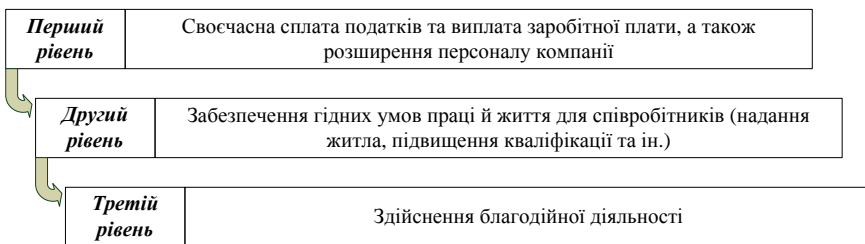
- надання якісних послуг і продукції споживачам;
- створення робочих місць, офіційна заробітна плата, фінансові інвестиції в розвиток співробітників;
- суворе дотримання податкового, трудового та іншого законодавств;
- ефективність діяльності;
- ведення бізнесу з урахуванням етичних норм та суспільних очікувань;
- внесок у розвиток суспільства за рахунок реалізації соціальних програм і проєктів.

К. Девис і Р. Бломстром, у 1975 р., визначили корпоративну соціальну відповідальність, як «обов'язок осіб, що приймають рішення, вживати такі заходи, які будуть спрямовані не лише на задоволення власних інтересів, але також на захист і збільшення суспільного добробуту» [1, с. 176].

Дж. Мак Гуір, зазначив, що: «Корпорація має не лише економічні й правові зобов'язання, але несе відповідальність перед суспільством, що виходить за її межі» [2, с. 144]. У свою чергу С. Сеті, намагаючись ув'язати економічну й соціальну відповідальність бізнесу, наголошував, що корпоративна соціальна відповідальність «припускає виведення корпоративної поведінки на рівень, що відповідає панівним соціальним нормам, цінностям та очікуванням» [3, с. 62].

Як будь-яка економічна система, корпоративна соціальна відповідальність може бути внутрішньою (безпека на робочому місці, відповідна оплата праці, соціальні гарантії, фінансова допомога) та зовнішньою (соціальні інвестиції, охорона навколишнього середовища, відповідальність перед споживачами тощо).

Крім того, окремі дослідники «ранжують» корпоративну соціальну відповідальність на кілька рівнів (рис. 1):

Рис. 1. Рівні корпоративної соціальної відповідальності

Наразі, у більшості країн світу розроблено комплекс різноманітних заходів, спрямованих на формування етичної основи ведення бізнесу: корпоративні кодекси та «карти етики»; комітети з етики; проводяться семінари й короткострокові курси навчання співробітників та керівників. Проте, у нашій державі, не зважаючи на певні зусилля, питання якісного та ефективного розвитку корпоративної соціальної відповідальності залишаються відкритими. В основі даної проблематики лежить менталітет та сформовані стереотипи щодо ведення бізнесу. Відтак, існує нагальна потреба формування певних правових та етичних механізмів, які дозволять більш широко на практиці використовувати основи відповідальності. Так, з боку уряду, доцільно надати більше можливостей бізнесу в прийнятті рішень при обранні напрямів соціальної відповідальності.

Населенню та співробітникам компаній необхідно чітко визначити власні нагальні потреби у соціальному захисті, та інформувати про них власників компаній.

Суттєвою проблемою сучасних підходів у соціальному захисті, є необдуманість та спонтанність компаній щодо реалізації певних соціальних заходів. Відповідно необхідно чітко виокремлювати напрями та шляхи їхнього досягнення.

Отже, соціальна відповідальність, відіграє вагомую роль у розвитку суспільства, стимулює його соціально-економічний розвиток. Підвищуючи свою соціальну відповідальність, бізнес тим самим підвищує свою значимість в очах власних працівників, потенційних співробітників і суспільства в цілому. За таких умов підвищується статус компанії в суспільстві, стає престижним працювати в такій корпорації. Відтак, у реалізації основних засад соціальної відповідальності, у першу чергу зацікавлена сама компанія. Для держави, соціальний захист зайнятого населення покладений на роботодавців, дозволить більш уважно займатися питаннями соціального захисту непрацездатного населення.

Узагальнюючи особливості корпоративної соціальної відповідальності, можна стверджувати, що головною перешкодою на шляху широкого поширення принципів соціальної відповідальності бізнесу є історичні та соціально-політичні особливості країни, а також менталітет її населення. Відтак, одним зі шляхів удосконалювання соціальної відповідальності

бізнесу є презавантаження відносини між державою, суспільством та бізнесом.

Список використаних джерел:

1. Davis K. Business and Society: Environment and Responsibility / K. Davis, R. Blomstrom. – N.Y. : McGraw Hill, 1975.
2. McGuire J. W. Business and Society / J. W. McGuire. – N.Y. : McGraw Hill, 1963.
4. Sethi S. P. Dimensions of corporate social performance: An analytical framework / S. P. Sethi //California Management Review. – 1975. – № 17.

ЧОРНОМОРД ЄВГЕНІЯ ЄВГЕНІВНА

*студентка 3 курсу факультету міжнародних економічних відносин
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

**FUNCTIONS OF SOCIAL PROTECTION OF
THE POPULATION IN A MARKET ECONOMY**

The main debatable issue of all branches of science is the question of the functions of a particular category. In the economic literature, there are different points of view on the functions of social protection, this is due to the fact that the authors consider it from different positions. There are positions that consider social protection only for the employed population, or only for socially vulnerable segments of the population.

According to the large economic dictionary [2], the term function, among other things, means «duties, scope of activities», from which it can be concluded that the functions of social protection are a range of activities to ensure social protection of a person.

In the process of development of the system of social protection of the population, the functions change, they are filled with new content due to innovative technological methods, the complexity of the services provided and the expansion of the scope of their application, and the improvement of professionalism of specialists.

Currently, there are many approaches to the concept of «social protection of the population» and approximately the same number of opinions exist in the field of determining the functions of social protection (Table 1).

We will reveal in more detail several points of view on the content of the functions of social protection of the population.

Yakimchuk S. V. identifies three functions, in our opinion, which do not describe the functional features of social protection in depth, we will reveal them.

1. Compensating function (implying compensation for lost earnings, damage to health, treatment costs).

2. Protective function (guarantees material security sufficient to cover basic human needs).

3. Stabilizing function (designed to harmonize the interests of employees and employers).

Table 1

Comparative analysis of the functions of social protection of the population

Functions of social protection of the population		
Yakymchuk S.V. [6, c.70]	Husov K.N. [3, c,17]	Kuznetsova Ye.M., Filatov V.A.
- compensating - protective - stabilization	- political - demographic - social rehabilitation	- proactive - providing - compensatory
Bogdanova O.YU.	Li Su En	Petukhova I.V. [4]
- social - economic - political - demographic	- ensuring an acceptable standard of living for citizens - redistribution of income - economic stabilization	- proactive - economic - rehabilitation -institutional

Authors Kuznetsova E. M., V. A. Filatov highlight the most important functions of social protection and give detailed explanations to them.

By the preventive function, the authors mean the function of preventing social risk situations. As examples of the implementation of this function, they give examples of protecting the property of citizens, providing employment, preventing emergencies.

The authors disclose the provisional function in the form of taking obligations for material support by the state of citizens who have fallen or arrived for a long time in a difficult life situation: the state provides pensions, benefits, various kinds of services.

In the compensatory function, the authors put such concepts as material damage, moral damage caused in connection with illegal actions of state bodies and which must be reimbursed. An example would be state compensation allocated to liquidators and victims of radiation exposure as a result of the accident that occurred at the Chernobyl Autonomous Station.

Petukhova I. V. believes that globally, the functions of social protection can be grouped into four main functional categories.

1. The preventive function of social protection is to carry out organizational, technical and medical measures that help protect the health and work capacity of a person.

2. The economic function is associated with reimbursing a person for lost income, which is due to the onset of such social risks as temporary or permanent disability and health, as well as compensation for additional costs associated with treatment and disability.

3. The rehabilitation function provides for medical, professional and social rehabilitation of a person, carried out with the aim of restoring lost health and

working capacity, as well as facilitating the adaptation of socially vulnerable groups of the population to the conditions of a market economy.

4 Institutional function means maintaining institutions and ensuring the functioning of mechanisms for social protection of the population.

In the opinion of the author Lee Soo Young, three functions can be distinguished in the social protection system.

1. The function of ensuring an acceptable standard of living for the population. The structure of such a system is as follows: social assistance is provided to the disabled; able-bodied persons are provided with the possibility of social insurance; those in need of social support are supported by social services.

2. Function of income redistribution. A typical example of income redistribution in social security is social assistance, which can be said to effect «vertical income redistribution». Another structural area that performs the function of «vertical redistribution» is social services. The functions of «horizontal distribution» are performed by social insurance.

3. Function of economic stabilization. The social protection system, through skillful regulation of the proportions of insurance premiums and taxes, can achieve economic stabilization, thereby preventing such social dangers as inflation and financial problems of the state.

Gusov K. N. believes that the purpose of the social protection system is manifested in the following functions.

1. Economic – is expressed in the provision of material support by citizens in a difficult life situation, in promoting the development of social production as a whole and in individual sectors of the national economy, in the economic recovery of priority development zones.

2. Political – aimed at bringing together the social level of various segments of the population, creating conditions that ensure a decent life for every person. It is designed to stabilize social relations.

3. Demographic – helps to stimulate the growth of the country's population, the reproduction of a healthy generation, and an increase in life expectancy.

4. Social rehabilitation – associated with meeting the needs of the elderly and disabled citizens. It is expressed in the creation of conditions conducive to the preservation of their legal status and the protection of the health of all citizens.

In our opinion, four functions can be distinguished: social, economic, demographic and political

The social function is understood to be the maintenance of a person's social position when exposed to various risks that threaten the quality of life. Three sub-functions can be distinguished here: protective, rehabilitation, compensatory.

1. The protective subfunction is to protect a person from the onset of social risks.

2. Rehabilitation – consists in the restoration (in whole or in part) of the physical, professional, psychological and other qualities of a person for his further adaptation to work, a full life.

3. Compensatory consists in reimbursement of lost earnings or other income as a result of social risks.

The economic function consists in the redistribution of GDP by compulsory accumulation of financial resources in targeted funds (budgets of all levels of the budgetary system of Ukraine, state extra-budgetary funds). Those, the state exerts a certain influence on the equalization of personal incomes of citizens by providing material benefits and social services instead of lost earnings, or along with it, upon the occurrence of social risks specified in the laws.

The political function makes it possible for the state, through the system of social protection of the population, to implement the main directions of social policy, aimed mainly at the living conditions of people in order to realize constitutional rights.

The demographic function is realized through the impact of the social protection system of the population on demographic processes: life expectancy, its reproduction, fertility, mortality, etc.

Currently, there remains a need to consider the functions of social protection of the population, since there is both a general idea of them and a distinctive one.

References:

1. Barantseva O. V. Social protection of the population: problems of theory and practice / O. V. Barantseva and others // Scientific and practical manual. – Volgogradsk, 2006.

2. Big Dictionary of Economics. – M. : Institute of New Economy. A.N. Azrilian, 1997.

3. Gusov K. N. Social Security Law : Textbook / K. N. Gusov. – M. : INFRA-M, 2009. – 4-th edition. – P. 17.

5. Petukhova I. V. Definition of the concept of «social protection» / I. V. Petukhova // Journal of Higher Attestation Commission: Management of economic systems: electronic scientific journal.

6. Yakimchuk S. V. Social protection of the population, its improvement in modern conditions : Monograph / S. V. Yakimchuk, 2008. – P. 70.

7. Bogoslavtseva L. V. Genesis of the definition of «financial flows» from the point of view of the evolution of theoretical economic thought / L. V. Bogoslavtseva // Financial research. – 2012. – № 4 (37). – P. 13 – 21.

ШЕВЧИК ЕКАТЕРИНА СЕРГЕЕВНА

студентка 4 курса Института управленческих кадров Академии управления при Президенте Республики Беларусь

СТУЛО ЭВЕЛИНА СЕРГЕЕВНА

студентка 4 курса Института управленческих кадров Академии управления при Президенте Республики Беларусь

МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ИННОВАЦИОННОЙ СФЕРЕ

В современном мире переход на инновационный путь развития становится обязательным условием для обеспечения экономического роста любого государства. Перевод белорусской экономики на такой путь развития является приоритетной задачей руководства страны. Один из главных шагов для достижения этой цели – углубление сотрудничества государства и частного бизнеса. Таким образом, механизм государственно-частного партнерства (ГЧП) – весьма актуальный и важный инструмент формирования инновационной экономики, который сможет обеспечить устойчивое развитие, а также функционирование национальной инновационной системы.

ГЧП в инновационной сфере – это юридически закрепленные равноправные отношения между государством и бизнесом с целью реализации общественно значимых проектов и программ в широком спектре отраслей промышленности и научных исследований [1].

Присутствие государства в инновационной сфере является целесообразным, так как инновационная деятельность сопряжена с высокими рисками, большими ресурсными вложениями и длительным сроком окупаемости. Кроме того, частный бизнес боится брать на себя ответственность за развитие сферы инноваций без поддержки государства. Результатом такой поддержки может стать то, что у частного сектора появится стимул для реализации инновационных проектов, что безусловно будет способствовать дальнейшему росту экономики.

Если проанализировать опыт зарубежных стран, то можно заметить, что в данном аспекте специалисты представляют ГЧП не как традиционную экономическую форму (то есть не просто партнерство в коммунальной, транспортной, строительной областях), а как инструмент национальной инновационной системы – инновационное ГЧП [2].

Прежде чем перейти к рассмотрению проблем при использовании механизма ГЧП в инновационной сфере и перспектив его развития в Республике Беларусь, стоит отметить существующие плюсы.

В Республике Беларусь для создания условий развития механизма ГЧП создана законодательная база. 30 декабря 2015 года был принят Закон «О государственно-частном партнерстве», вступивший в силу 2 июля 2016 года. Также в целях реализации проектов с применением механизма ГЧП приняты следующие нормативные правовые акты:

постановление Совета Министров Республики Беларусь от 06.07.2016 г. № 532 «О мерах по реализации Закона Республики Беларусь от 30 декабря 2015 года «О государственно-частном партнерстве»; постановление Совета Министров Республики Беларусь от 27 мая 2014 г. № 508 «О Межведомственном инфраструктурном координационном совете»; постановление Министерства экономики Республики Беларусь от 27.07.2016 г. № 49 «О мерах по реализации Закона Республики Беларусь от 30 декабря 2015 года «О государственно-частном партнерстве».

Также в Республике Беларусь действуют следующие институты ГЧП.

Межведомственный инфраструктурный координационный совет. Данный институт создан для координации вопросов долгосрочного развития объектов инфраструктуры, в том числе в рамках ГЧП.

Центр ГЧП. Это специализированное структурное подразделение, которое оказывает консультационную поддержку государственным органам в реализации инфраструктурных проектов и продвигает ГЧП в стране, а также взаимодействует с Межведомственным инфраструктурным координационным советом по вопросам стратегии развития ГЧП в Республике Беларусь.

Изучив институциональную среду и законодательную базу в стране, можно выявить такие проблемы развития ГЧП в инновационной сфере, как:

– во-первых, правовая основа: следует отметить недостаточную юридическую проработанность вопросов, которые связаны с ГЧП в области инноваций, в законодательстве. В действующем законе не обозначены особенности отношений ГЧП в инновационной сфере и механизмы его практической реализации. Как итог: отсутствие четко определенных в законе «О государственно-частном партнерстве» моделей взаимодействия государственных и частных организаций в инновационной сфере, отсутствие прогрессивных механизмов воздействия на инновационную деятельность организаций, препятствует использованию механизмов ГЧП в данной сфере;

– во-вторых, экономический аспект: проблема развития ГЧП также связана с ограниченным количеством финансовых инструментов, направленных на регулирование инновационной деятельности, проблемами кадрового стимулирования, привлечения бизнеса к участию в инновационной деятельности и, довольно часто, низкой степенью доверия иностранных инвесторов и др.

Также существуют определённые субъективные и объективные факторы, которые тормозят развитие инновационной системы при помощи механизма ГЧП в Беларуси: несовпадение интересов у участников ГЧП, отсутствие стратегического видения у многих руководителей частных организаций, преобладание государственных научных институтов, значительная доля финансирования расходов на НИР за счет средств государственного бюджета, незначительная роль частного сектора экономики в установлении приоритетных направлений исследований и формировании заказов.

Говоря о перспективах развития ГЧП в инновационной сфере, одно из направлений – это образование инновационных кластеров на основе ГЧП. Как известно, в современных условиях всеобщей конкуренции кластеризация экономики – эффективный метод, способствующий активизации инноваций в стране. Кластер – это системы, в которых, благодаря синергетическому эффекту от сетевого сотрудничества и ГЧП, создаются стратегические конкурентные преимущества.

Продолжая тему кластеров, можно предложить такие мероприятия, способствующие развитию механизма ГЧП в инновационной сфере, как развитие программ ГЧП, ориентированных на содействие частному сектору в реализации технологий, которые характеризуются высоким риском, а также передовых разработок. Данные партнерства могут быть представлены кооперационными соглашениями, которые объединяют промышленные предприятия, правительственные ведомства, научно-исследовательские институты и различные вузы для совместного достижения высоких научно-технологических результатов. Благодаря этому, будет достигнут подход, при котором государство и частный бизнес, как равноправные стороны, совместно реализуют поиск решений, стоящих перед ними проблем инновационно-технологического развития, и разделяют ответственность и риски при реализации инновационных проектов [3].

Кроме этого, будущая эффективность ГЧП зависит и от государственной политики. Партнерство бизнеса и государства должно быть направлено на создание и улучшение условий для развития инноваций, которым необходима соответствующая политика в сферах макроэкономического регулирования, корпоративного управления, рынка труда, финансово-кредитной системы и др.

Также к действенным способам привлечения частного партнера относят: разработку и принятие необходимых мер налогового стимулирования инновационной деятельности, совершенствование механизмов долевого финансирования государством НИОКР, совершенствование механизмов кредитования экспорта высокотехнологичной продукции, создание новой или улучшение существующей сети фондов с продуманными схемами инвестирования.

Безусловно, для развития ГЧП также важно улучшить критерии и приемы оценки проектов, организовать систематический мониторинг результатов их реализации. Этому могут благоприятствовать такие факторы, как эффективная структура экономики и грамотное распределение рисков и возможностей, прозрачное и эффективное распределение государственных заказов, возможность точного подсчета издержек и выгод проекта.

Важно то, что задача, которая стоит перед представителями государства по развитию механизма ГЧП в инновационной сфере, состоит в том, чтобы создать условия для развития инициативы со стороны частного сектора.

В заключении стоит отметить, что при переходе Республики Беларусь на инновационный путь развития будут необходимы серьезные финансовые

вложения, как со стороны государства, так и от частного бизнеса, и, конечно же, ряд мер государственного регулирования с параллельным развитием предпринимательской инициативы. Существующие меры работают не в полной мере. Поэтому один из инструментов по выводу государства на более высокий уровень в сфере инноваций, – ГЧП, которое можно обозначить как длительный институциональный союз государства и бизнеса для осуществления общественно значимых проектов, причем эффективность данного союза становится возможной не только благодаря объединению финансовых ресурсов, но и ввиду использования синергизма возможностей каждого из участников проекта и совокупным сокращением рисков. И, конечно же, для формирования условий развития механизма ГЧП необходимо использовать соответствующие правовые, организационные и экономические инструменты.

Список использованной литературы:

1. Кочеткова С. А. Государственно-частное партнерство / С. А. Кочеткова. – Пенза : Академии Естествознания, 2016. – 174 с.
2. Фролов А. В. Государственно-частное партнерство в инновационной экономике США : дис.... канд. экон. наук : 08.00.14 / А. В. Фролов. – М., 2015. – 221 л.
3. Емельянов Ю. С. Государственно-частное партнерство в инновационной сфере / Ю. С. Емельянов. – М. : Либроком, 2016. – 256 с.

СЕКЦІЯ 3

Соціальний захист та соціальна безпека людини і суспільства

АФАНАСЬЄВА ЮЛІЯ ВІТАЛІЇВНА

*к. держ. упр., доцент, доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION IN UKRAINE IN CORONA CRISES TIMES: PROBLEMS AND SOLUTIONS

The coronavirus pandemic and related quarantine restrictions have aggravated systemic problems in health and social, educational and labor policies. In many societies, this has caused hot discussions about the extent of the state's responsibility for the welfare and social protection of the population.

The pandemic has attracted the attention of many vulnerable groups – those who need more support under usual conditions, as well as workers of those professions without which society will not be able to function – drivers, doctors, social workers, teachers and many others.

According to a survey conducted in August by the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) in conjunction with the Ifo Institute Research Center [1], the corona crisis has worsened the financial situation of 68 % of Ukrainian households. Almost a third (26 %) even started saving on food. According to UNICEF forecasts, more than 6 million Ukrainians (1.4 million of them are children) may find themselves below the poverty line due to the socio-economic crisis caused by COVID-19 [2]. According to the Ministry of Social Policy, in late March, an additional 20,000 people were identified who needed help from the state [3].

The overview of support measures for the population that have been introduced by the state so far proves that in the field of social protection, implemented in response to the coronary crisis, the measures mostly concerned monetary forms of social assistance, which often took the form of one-time and / or small payments and targeted nature. Instead, non-monetary forms of assistance, in particular social services, have been completely ignored.

Here are some problems in the field of social protection, which remained out of the state's attention during the period from March to October, 2020.

As already mentioned, focusing on subsidies and payments, during the quarantine the relevant ministry did not pay due attention to social services for care and social work with families, children and youth who are in difficult life circumstances and need outside help.

1. Providers of social services received virtually no additional support during quarantine, as well as employees of these institutions.

Only at the end of May, with great delay, the Cabinet of Ministers adopted a resolution with a clear list of positions of employees of territorial centres and other

providers of social services of the state and communal sector, which should be covered by the introduced surcharge of up to 100 % of salary. However, apart from the obvious delay, the biggest problem is that according to the law, this additional payment must be made at the expense and within the limits of local budget expenditures.

2. Public authorities still have no clear understanding of a range of people who need additional social protection during a pandemic.

The International Labor Organization and a number of other organizations have been drawing attention since spring to the need to take action on the wider population, which may be disproportionately more affected by the pandemic. In particular, these include informally employed workers, migrants, women, young people just entering the labor market, and people who work but remain below the poverty line.

The relevant ministry is considering the possibility of introducing «additional targeted social support programs for certain categories of at-risk groups», but there is still no clear idea of who and how to help, especially outside the list of the already mentioned «classic» vulnerable groups. Last but not least, this situation is facilitated by the discourse of social policy, which is closed to the constant evaluation and reassessment of the effectiveness of measures against those vulnerable groups that are already receiving assistance.

3. Almost no support measures have been introduced for women as a vulnerable group.

Employment reductions related to the socio-economic consequences of the pandemic, and in particular directly to social distancing measures, have a disproportionately large impact on sectors with higher female employment rates. A significant proportion of women are also at greater risk to their health due to employment in the sectors related to care infrastructure, education and service delivery. Only in health and social protection fields the part of women is 82 %.

In addition, in most countries, and Ukraine is no exception, women are not only more represented in areas of employment with lower wages, but they are also more likely to hold positions with lower wages.

During the quarantine, the burden of care and housework (which they do more in Ukrainian households) also increased for women, in particular, due to the closure of the network of preschool and school education institutions.

Forced stay at home has also led to an increase in gender-based domestic violence. Although the National Police denies this fact, back in April a representative of the UN Women in Ukraine announced an increase in the number of calls to domestic help on domestic violence since the beginning of the nationwide quarantine by 30 %; and already in July the organization noted an increase in appeals to 50 % in the war zone in the East and up to 35 % in other regions of Ukraine.

4. There is no systematic policy to address homelessness, and almost no special measures have been taken for the homeless during quarantine.

In last year's report on the reintegration of the homeless, the Ministry of Social Policy stated the insufficient number of institutions for the homeless; as of the end of 2019, there were only 110 of them in the whole country. And this includes institutions for persons who have served their sentences in penitentiary institutions.

5. Inconsistency in the activity of the Ministry of Social Policy with other bodies.

Measures taken during quarantine, often in an emergency, also showed existing inconsistencies in the coordination of the structures of the Ministry of Social Policy and other government agencies, as well as some systemic contradictions in the activities of various institutions.

For example, at the beginning of quarantine in Ukraine, most boarding schools were urgently closed. Only 5,000 orphans and children deprived of parental care remained, and 50,000 were sent home. Among children living and studying in boarding schools, the vast majority is from families in so-called difficult life circumstances – which are with low-income or at risk of domestic violence. However, closed in quarantine boarding schools did not interact with social services because they were subordinated to the Ministry of Education and Science, not the Ministry of Social Policy. As a result, children were returned to their families, where they were at risk of violence, malnutrition and poor living conditions, not to mention the lack of distance learning facilities.

6. Formal employment cannot be considered a universal solution to main socio-economic problems.

One of the possible measures in the crisis, according to the head of the Ministry of Social Policy, is the creation of a number of new jobs similar to the German «mini jobs», which would provide temporary, flexible employment with a minimum term of employment and wages of 6-8 thousand UAH.

According to the ministry, such new jobs, created primarily for people in low-income families, should help not only to find employment faster, but also to prevent and combat the growing poverty that accompanies the effects of the pandemic.

Decent work is an important condition for improving people's well-being in times of crisis. However, formal employment does not automatically mean a decent standard of living. According to the above mentioned EBRD survey, almost a quarter of Ukrainians (24 %) started working more hours due to the pandemic, as did a quarter (25 %) that was forced to take a second job. This is just evidence that more and more people are facing a difficult economic situation, even while working, and risk joining the so-called «working poor».

So, taking into consideration the above-mentioned problems in the field of social protection of the population, it is possible to state that the field requires reformation taking into consideration the quarantine conditions.

Reducing public spending on the social sphere and placing responsibility for social protection on local self-government may lead to increased spatial inequality and fragmentation of social protection.

The state must promptly address the difficulties that arise during the decentralization reform. Although the financing and provision of social services is the responsibility of local authorities, it is the responsibility of the state to provide quality social services to all citizens, regardless of their place of residence. According to the European Charter of Local Self-Government, which Ukraine ratified in 1997, the state cannot delegate powers to local authorities without taking into account their availability of resources. The charter provides for the «protection of financially weaker local governments» by «introducing budgetary equalization procedures or similar measures to overcome the effects of unequal distribution of potential sources of funding and the financial burden they have to bear.»

Long-term measures must also take into account the gender dimension of employment in this area. Systemic underestimation of «women’s work» – work in care-dominated sectors, including women, in social protection – requires a comprehensive approach.

References:

1. Pandemic hits EBRD regions harder than advanced Europe – survey. – Access mode : <https://www.ebrd.com/news/2020/pandemic-hits-ebrd-regions-harder-than-advanced-europe-survey.html/>

2. UNICEF is concerned about rapidly increasing child poverty because of COVID-19. – Access mode : <https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/unicef-concerned-about-rapidly-increasing-child-poverty-because-covid-19/>

3. Ministry of Social Policy of Ukraine. – Access mode : <https://www.msp.gov.ua/news/18445.html>

БЕЛЕНКО ОЛЕКСІЙ АНДРІЙОВИЧ

науковий співробітник відділу соціальних структур

Інституту соціології НАН України

БОВА АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ

к. соц. н., старший науковий співробітник, начальник науково-дослідного відділу Державного науково-дослідного інституту МВС України

БЕЗПЕКОВІ ПРАКТИКИ КИЇВСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Місто Київ займає особливий адміністративно-територіальний статус у країні. Він є центром політичного та соціально-економічного життя України, який характеризується високою щільністю населення та частотою індивідуальних контактів, зокрема, інтенсивним студентським життям тощо. У великих мегаполісах на людину чекає й більше небезпек, пов’язаних зі злочинними проявами. Потяг до безпеки – важлива екзистенційна потреба людини. Згідно зі шкалою потреб А. Маслоу потреба в безпеці розташовується безпосередньо після основних фізіологічних потреб, а, відтак, є життєво необхідною потребою людини. Безпечне середовище є

однією з ключових суспільних цінностей, що скеровують поведінку людей та визначають інтегральну нормативну оцінку якості соціуму. Особливо важливого значення проблеми безпеки людини та середовища набувають під час інтенсивних суспільних трансформацій, глобальних економічних, технічних, природно-біологічних явищ. Усі ці пазли складають турбулентну мозаїку сучасної України.

Соціальний простір міста, його майнове та статусне структурування ґрунтовно досліджували українські соціологи І. Прибиткова, О. Симончук, Л. Малес, М. Наумова та ін. Соціокультурні зміни в місті, формування ідентичностей сучасного містянина, символічне маркування міського простору ставали предметом наукових розвідок В. Середи, Ю. Сороки, О. Міхеєвої, О. Мусієздова та ін. Спосіб життя студентської молоді присвячені численні роботи вітчизняних авторів (О. Балакірєва, Л. Сокурняська, І. Кононов, С. Щудло та ін.). Інституціоналізація соціології безпеки як самостійного напрямку соціологічної науки відбулася, зокрема, завдяки роботам В. Кузнецова, Л. Шершнева, Г. Сілласте та ін.

У нашому дослідженні ми виходимо з таких визначень основних робочих термінів. Безпека особистості – це стан захищеності життя та здоров'я людини, збереження її конституційних прав і свобод, цінностей та інтересів від шкідливих зовнішніх впливів (соціально-економічних, кримінальних, медико-біологічних, інформаційних, військових тощо). Безпекова поведінка – цілеспрямовані реагування індивіда на конкретну безпекову ситуацію, втілені у відповідних діях (поведінкових актах), керованих певними мотивами та орієнтованих на актуалізацію певних потреб.

Безпекова практика – це сукупність конкретних узвичаєних повторюваних дій індивідів (груп) у реальному часі та просторі, що скеровані на забезпечення особистої (колективної) безпеки в суспільстві ризику. На відміну від повсякденних соціальних практик, безпекова поведінка індивіда є більш глибинним психологічним явищем, що має зовнішні прояви за певних обставин. Можна виокремити ключові характеристики індивідуальної безпекової поведінки населення (практики: активні – пасивні, добровільні – вимушені, повсякденні – епізодичні, індивідуальні – колективні, егоїстичні – альтруїстичні тощо) і типові моделі декодування повідомлень про небезпеку, а також різноманітні способи практичного убезпечення себе від усіляких ризиків.

Поняття «соціальний ризик» ґрунтовно опрацьовувалося та широко вживалося в працях українських вчених Ю. Саєнка, Л. Бевзенко, О. Рогожина, Т. Коноплицької та ін. Тематика суспільства ризиків масштабно розроблена в західній науці (У. Бек, Н. Лукман, Е. Гідденс).

В сучасному світі набуває важливості емпіричне вивчення відчуття безпеки/небезпеки населенням, сприйняття ним проблем громадського порядку в мікро- та макросередовищі (район, населений пункт, область, країна), заходів безпеки, до яких звертаються люди, досвіду кримінальної

віктимізації тощо. Запитання щодо поширеності дій стосовно забезпечення власної особистої безпеки включено, зокрема, до методичного інструментарію Міжнародного опитування жертв злочинів (International Crime Victims Survey) та Всесвітнього дослідження цінностей (World Values Survey). Своєю чергою безпека в закладах освіти є поширеною тематикою досліджень на Заході. Так, наприклад, у США Національний центр статистики освіти (National Center for Education Statistics) тривалий час проводить «Шкільне опитування щодо злочинності та безпеки» (School Survey on Crime and Safety). Завдяки масштабному соціологічному опитуванню, яке охоплює учнів початкових, середніх та вищих шкіл, з'ясовуються питання щодо частоти та видів злочинів, що вчинюються в школі; дисциплінарних заходів; політики запобігання злочинності; характеристики психологічного шкільного клімату, пов'язаного з безпекою.

Вивчення громадської думки населення України щодо різноманітних безпекових питань в контексті злочинності здійснювалося Центром Разумкова, Харківським інститутом соціальних досліджень, Центром стратегічного розвитку територій. Аналіз вибірових соціологічних опитувань населення та окремих соціально-демографічних груп за вказаною тематикою здійснені в роботах Н. Костенко, І. Руценка, А. Черноусова, Д. Кобзіна, О. Кулика, І. Наумової, О. Сердюка, В. Поклада та ін.

Успішний розвиток України безпосередньо залежить від соціального самопочуття та успіху молодих людей – тих, хто завтра відіграватиме провідну роль у багатьох суспільних процесах, а успіх молоді, своєю чергою, неможливий без компетентності майбутніх спеціалістів у царині безпеки життєдіяльності, а отже, формування в юнаків та дівчат життєво необхідних безпекових компетенцій. Це зумовлює важливість підвищення якості національної освіти та її моніторингу, бо лише свідомі громадяни можуть створити безпечне комфортне середовище.

Емпіричну базу дослідження безпекових практик, що представлено в доповіді, склали результати соціологічного опитування «Безпекова ситуація в м. Києві», проведеного нами протягом жовтня – листопада 2016 р. (n = 512) серед студентів п'яти столичних вишів.

У відповідях студентів на запитання «Які заходи безпеки Ви вживаєте?» (n = 505) на першому місці з великим відривом опинилася така практика, як «перевірка, знаходячись вдома, чи замкнені двері помешкання на замок» (69,9 %, 1-й ранг) (таблиця 1). Дещо менше прибічників, але більш ніж половину опитаних, набрав такий безпековий захід, як «схованка грошей та цінностей» (53,9 %, 2-й ранг).

На значній відстані від лідерів рейтингу опинилася група позицій-«середняків»: 3-й ранг посіла безпекова практика «сплата за послуги консьержа, вахтера, охоронця» (26,3 %), 4-й ранг – практика регулярного оновлення антивірусу (25,1 %). Загальновідомо, що процеси глобалізації, а також масової діджиталізації та цифровізації несуть не лише очевидні переваги, а й серйозні загрози. Тому кібербезпека стає нагальною потребою

для різних прошарків населення, особливо тих, хто проводить багато часу в інтернеті. 5-й ранг посіла практика носіння із собою того, що може захистити (19,2 %).

Таблиця 1

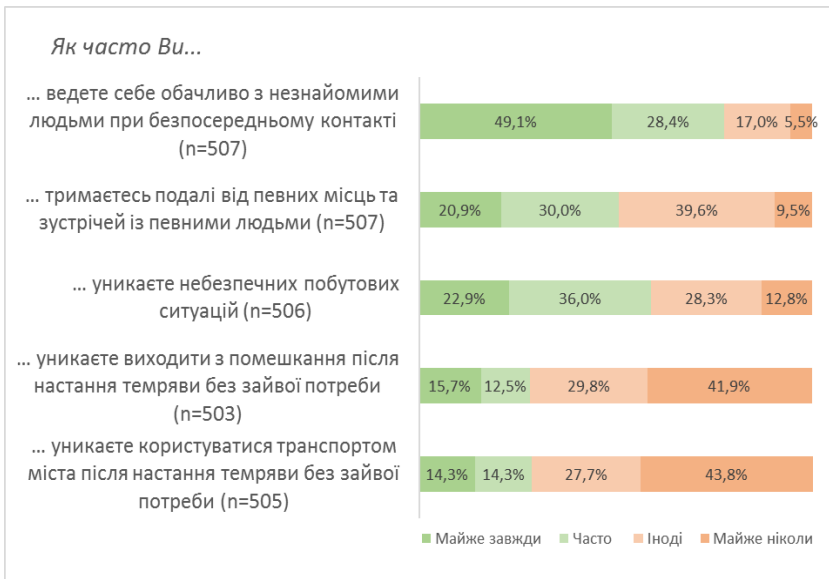
**Розподіл відповідей респондентів на запитання
«Які заходи безпеки Ви вживаєте?»**

Варіанти відповіді	%
Регулярно оновлюю антивірус	25,1
Знаходячись вдома, перевіряю, чи замкнені двері помешкання на замок	69,9
Ношу із собою те, що може захистити	19,2
Ховаю гроші та цінності	53,9
Вивчаю прийоми самозахисту	15,4
Укріплюю двері, встановлюю сигналізацію	14,1
Виходжу з другом/подругою, звертаюсь до сусідів щодо нагляду за помешканням	10,3
Тримаю сторожову собаку	11,9
Сплачую за послуги консьержа, вахтера, охоронця	26,3
Не роблю нічого із зазначеного вище	6,5
n	505

Завершують перелік такі позиції: «вивчення прийомів самозахисту» (15,4 %, 6-й ранг), «укріплення дверей, встановлення сигналізації» (14,1 %, 7-й ранг), «утримання сторожової собаки» (11,9 %, 8-й ранг), «вихід із помешкання з другом/подругою, звернення до сусідів щодо нагляду за помешканням (10,3 %, 9-й ранг). На останньому, 10 місці виявився такий варіант поведінки, як «не робити нічого із зазначеного вище» (6,5 %).

Показники сформованості серед студентів тих чи тих безпекових практик фіксувалися нами на основі розподілу їхніх відповідей на табличне запитання зі спільним формулюванням «Як часто Ви...» та низкою підзапитань стосовно частоти певних видів безпекової поведінки (рис. 1). Шкала відповідей мала чотири градації: від «майже ніколи» до «майже завжди».

З рисунку 1 видно, що частіше за інші київські студенти практикують такі види безпекової поведінки, як поводження себе обачливо з незнайомими людьми при безпосередньому контакті: 49,1 % опитаних поводять себе в такий спосіб майже завжди і 28,4 % – часто. Істотно рідше респонденти вдаються до таких видів безпекової поведінки, як перебування якомога далі від певних місць та зустрічей із певними людьми і уникання небезпечних побутових ситуацій. І все ж кількість опитаних, хто часто або майже завжди використовують аналогічні практики, виявилася вищою за кількість тих, хто поводить себе у подібний спосіб іноді або майже ніколи.

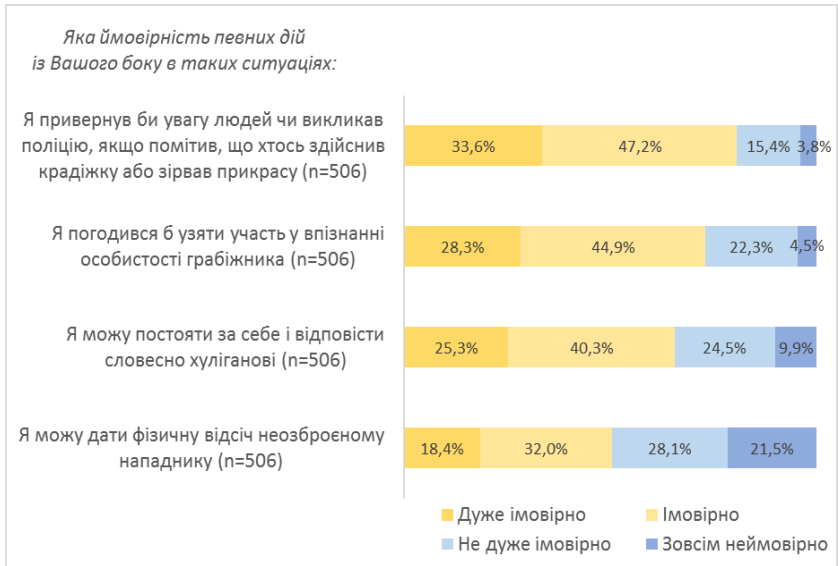
Рис. 1. Розповсюдженість деяких безпекових практик серед київських студентів

Нарешті, мінімально притаманні сучасним столичним студентам, як з'ясувалося, такі види безпекової поведінки, як уникання виходити з помешкання після настання темряви без зайвої потреби та уникання користуватися транспортом міста після настання темряви без зайвої потреби. В обох останніх випадках кількість респондентів, котрі зрідка практикують подібні дії, значно перевищила кількість тих, хто практикує їх часто.

Поширеність установок на певні дії як можливих реакцій на небезпечну ситуацію вбачається з рисунку 2. Шкала відповідей на табличне запитання щодо гіпотетичного варіанту реагування на кримінальну небезпеку міського середовища включала чотири градації: «від зовсім неймовірно» до «дуже імовірно».

Найбільш поширеною установкою сучасних студентів у ситуації небезпеки та/або правопорушення, вчиненого щодо інших осіб, виявилася наступна: «привернути увагу людей чи викликати поліцію». Про те, що така реакція дуже імовірна, висловилися 33,6 % респондентів, про те, що вона імовірна – 47,2 %, сумарно – 80,8 %. Дещо менше, але також доволі розповсюджена серед київського студентства установка на участь у впізнанні особистості грабіжника (сумарно 73,2 %).

Майже 2/3 респондентів (65,6 %) продекларували, що імовірно здатні постояти за себе і відповісти словесно хуліганові. Щодо надання фізичної відсічі неозброєному нападнику студентський загал поділився практично навпіл – на тих, хто, імовірно, здатний на подібну дію, і тих, хто не здатний.

Рис. 2. Самооцінка київськими студентами ймовірності своїх дій в ситуаціях небезпеки

Результати дослідження довели, що багато столичних студентів не дбають належним чином про власну безпеку в мегаполісі, й навіть обережні індивіди зазвичай використовують лише декілька безпекових практик з усього арсеналу.

Отже, усі суб'єкти соціалізуючого впливу мають всіляко формувати в підростаючого покоління життєво необхідні безпекові компетенції, прищеплювати молодим людям засади культури безпеки, навчати їх своєчасно й ефективно визначати й нейтралізувати різноманітні загрози великого міста – як за допомогою правоохоронців, так і самостійно. Чим більше буде серед молоді «інтерналів» – людей, котрі відповідальність за те, як складається їхнє життя, покладають передусім на самих себе, а не на зовнішні обставини, тим впевненіше можна буде констатувати, що українська молодь наближається до базисного типу особистості, притаманного економічно розвиненим демократичним країнам, а наша держава, відтак, наслідуює кращі соціокультурні цивілізаційні зразки й дійсно прямує до Європи.

Міський простір містить у собі як сприятливі можливості розвитку особистості, так і різноманітні кримінальні ризики. Попри те, що м. Київ адаптований до суспільства ризиків найкраще з-поміж усіх інших населених пунктів України, темою подальших досліджень могла б стати існуюча нерівність у доступі до безпекових ресурсів між різними соціальними

групами та типами поселень, а також шляхи її мінімізації, а в перспективі – подолання.

ГРОМОВА НАТАЛИЯ ВЛАДИМИРОВНА

*слушатель магистратуры Академии управления
при Президенте Республики Беларусь*

ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ И СОЦИАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ДЕТЕЙ С АУТИЗМОМ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Социальная безопасность является одним из основных элементов системы национальной безопасности. Нерешенные проблемы социальной безопасности человека могут привести к негативным социальным событиям.

Понятие «социальная безопасность» в узком понимании может быть ассоциировано с термином «социальное обеспечение» и сводиться к функции государства оказывать материальную помощь определенным категориям нуждающихся граждан. В широком смысле понятие «социальная безопасность», как составная часть национальной безопасности, может определяться как сложная система внешних и внутренних связей личности, общества и государства [1, с. 50].

Кроме того, понятие «социальная безопасность» может пониматься как состояние безопасности личности, общества и государства от целого комплекса разных угроз социального, экономического, экологического и иного характера – безработицы, нищеты, преступных посягательств, загрязнения окружающей среды, техногенных катастроф и т. д. [1, с. 51].

Наиболее незащищенными в рамках социальной безопасности являются люди с инвалидностью. Только 13 декабря 2006 года резолюцией 61/106 Генеральной Ассамблеей Организации Объединённых Наций принята Конвенция о правах инвалидов (далее Конвенция). Особое внимание уделено детям с инвалидностью. В соответствии с п.1 статьи 24 Конвенции признается право инвалидов на образование. В целях реализации этого права без дискриминации и на основе равенства возможностей государством должно обеспечиваться инклюзивное образование на всех уровнях и обучение в течение всей жизни [2].

В рамках реализации данного права детей-инвалидов в Республике Беларусь в соответствии с п.1 ст.14 Кодекса об образовании Республики Беларусь организовано только специальное образование – обучение и воспитание обучающихся, которые являются лицами с особенностями психофизического развития, посредством реализации образовательных программ специального образования на уровнях дошкольного, общего среднего образования [3]. Инклюзивное образование не закреплено в Кодексе об образовании Республики Беларусь.

По состоянию на 1 июля 2020 года в Республике Беларусь насчитывается 34 840 детей-инвалидов до 18 лет [4].

Особое внимание заслуживают дети с диагнозом аутизм. Общего представления о понятии «аутизм», его экзистенциальном смысле и клиническом содержании нет даже у специалистов со времени первых описаний феномена и до сегодняшнего дня. Отсюда и трудности, возникающие при желании оказать педагогическую, психологическую и медицинскую помощь детям с аутизмом. Проблема социальной интеграции определяется отсутствием интуиции и эмпатии у огромного количества окружающих людей, и научить этому невозможно.

В настоящее время в Республике Беларусь развивается процесс интеграции детей с аутизмом в образовательные учреждения. Функционируют специальные и интегрированные классы в общеобразовательных школах и специальные и интегрированные группы в детских дошкольных учреждениях. В образовательных учреждениях при организации воспитательного и образовательного процесса для ребенка с аутизмом предусмотрен учитель-дефектолог и индивидуальное сопровождение (тьютор). Обучение таких детей осуществляется по индивидуальной программе. Эффективность данного процесса затруднена социальными стереотипами в отношении к людям с инвалидностью. Достаточно часто возникает ситуация ярко выраженной отрицательной позиции со стороны родителей детей без особенностей развития. Это обусловлено тем, что дети с аутизмом имеют ряд особенностей, таких как медленный темпоритм, парадоксальные устные ответы или отказ от них, импульсивный или длительный смех, эхоллалии, речевая заикленность на чем-то значимом, интенсивный и малопонятный приступ страха, парадоксальные агрессивные реакции, отсутствие способности к естественной импровизации.

Детям, испытывающим речевой дефицит и дефицит социальных навыков, не хватает поведенческого репертуара для взаимодействия с другими людьми согласно общепринятым нормам.

Специальная помощь, которую могут оказывать квалифицированные коррекционные педагоги/психологи в специальной группе/классе или в реабилитационном центре, должна включать обучение навыкам эмоционального регулирования, понимания и принятия различных точек зрения, поддержания дружеских отношений, присоединения и эффективного взаимодействия в группах.

Описанную выше помощь возможно оказать только путем индивидуальной работы с ребенком. Так же очень важно, чтобы специалист имел профессиональную подготовку в области клинической (медицинской) психологии для дифференциальной диагностики и возможности применения наиболее подходящего метода работы с тем или иным ребенком аутичного спектра.

Из собственного пятилетнего практического опыта отметим, что для реализации эффективного взаимодействия с детьми с аутизмом очень важно установить доверительный контакт. В каждом отдельном случае – это различный по времени промежуток. Только после этого можно с определённой долей успешности приступать к образовательным программам. Целенаправленную работу необходимо проводить с родителями таких детей на предмет выполнения поставленных задач образовательной программы. Усилия, затраченные родителями, коррелируют с результатом сформированных навыков.

Из клинической практики можно выделить следующие алгоритмы работы:

- необходимость эмоционального принятия ребенка;
- формирование стрессоустойчивости к агрессивным реакциям;
- готовность к многократному повторению материала;
- формирование личного позитивного авторитета для ребенка;
- моделирование диалога, независимо от отсутствия обратной реакции;
- настойчивость и одновременно умение распознать возможность передачи инициативы ребенку.

В рамках практического опыта взаимодействия с детьми с аутизмом посредством программного обеспечения, направленного на обучение математическому счету с преобладанием ментальных техник («Школа устного счета «Соробан», «SmartUm», Минск, Беларусь), отмечалась положительная динамика у каждого ребенка. Возник эмоциональный контакт, на начальном этапе появилась простая речь, с дальнейшим развитием и возможностью обучения чтению, родители отмечают наличие у детей ролевых игр в самостоятельной занятости. Данные результаты находятся в стадии исследования.

Таким образом, для реализации права на образование, права на социальную безопасность людям с инвалидностью в современных реалиях можно выделить следующие необходимые условия:

- адекватная энергия общественного темперамента;
- высококвалифицированные и имеющие достаточный опыт под руководством учителей/врачей специалисты;
- индивидуальный подход с целью гармонизации жизни.

И самым важным элементом, с которого нужно начинать – это диагностика с качественной дифференцированностью в области детской психиатрии.

Список использованной литературы:

1. Чмыхало А. Ю. Социальная безопасность : учеб. пособ. / А. Ю. Чмыхало. – Томск : Изд-во ТПУ, 2007. – 168 с.

2. Конвенция о правах инвалидов // Организация Объединенных Наций. – Режим доступа : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml.

3. Инклюзивное образование // Министерство образования Республики Беларусь. – Режим доступа : http://edu.gov.by/sistema-obrazovaniya/glavnoe-upravlenie-obshchego-srednego-doshkolnogo-i-spetsialnogo-obrazovaniya/spets-obr/index.php?sphrase_id=194134/.

4. Численность инвалидов, получающих пенсию в органах по труду, занятости и социальной защите, по состоянию на 01.07.2020 // Министерство труда и социальной защиты Республики Беларусь. – Режим доступа : <http://mintrud.gov.by/ru/chislino/>.

ДОМБРОВСЬКИЙ КИРИЛО ГРИГОРОВИЧ

аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентові України, перший заступник Голови Державного агентства розвитку туризму України

УСИНОВЛЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування є найбільше вразливою та найменше соціально захищеною категорією населення. Соціальний захист є однією з основних функцій держави, головним завданням якої є соціальний захист дітей, тобто створення належних умов для фізичного, інтелектуального та духовного розвитку дитини й підготовка до самостійного життя, а також приведення в цілому національного законодавства стосовно дітей до міжнародних норм, Конвенції ООН про права дитини. Зокрема, статтею 25 Закону України «Про охорону дитинства» встановлено, що діти, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, мають право на особливий захист і допомогу з боку держави [1].

Соціальні, організаційні, правові засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молоді із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначаються Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», який набув чинності 13 січня 2005 р., він є складовою законодавства про охорону дитинства та соціальний захист такої категорії дітей [2].

Основними засадами державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа є: створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї; виховання та утримання дітей за принципом родинності; сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів; забезпечення пріоритету форм влаштування; захист

майнових, житлових та інших прав та інтересів таких дітей; створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя; забезпечення права на здоровий розвиток; забезпечення соціально-правових гарантій; створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги; формування системи соціальної адаптації; забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності, яка б оптимально відповідала потребам та бажанням особистості дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, а також особи із їх числа та запитам ринку праці; належне матеріально-технічне забезпечення незалежно від форми влаштування та утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, сприяння в наданні реальної допомоги і підтримки підприємствами, установами та організаціями різних форм власності, банківськими установами, культурно-освітніми, громадськими, спортивними та іншими організаціями; правової допомоги на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги [2].

Таким чином, усиновлення є пріоритетною формою влаштування у сім'ю дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Інститут усиновлення покликаний забезпечити гідне сімейне життя і виховання дітям, які не мають батьків або позбавлені батьківського піклування, з інших причин. Усиновлення провадиться у найвищих інтересах дитини для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Причому законодавство не встановлює обмежень щодо усиновлення дітей за ознаками раси, національності, ставлення до релігії [3, с. 34].

Характерними ознаками інституту усиновлення в незалежній Україні, на нашу думку, є такі: удосконалюється нормативно-правова база щодо порядку усиновлення, хоча прогалини в законодавстві існують; усиновлення як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є пріоритетною формою виховання таких дітей; пріоритетом виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є їх виховання у сім'ї; встановлено відповідальність за порушення процедури усиновлення; усиновлювачами можуть бути також іноземні громадяни.

Разом із тим, у сфері соціального захисту дітей під час усиновлення є проблеми, які пов'язані публічним адмініструванням у цій сфері. Так, до них віднесемо:

- недосконалість нормативно-правової бази щодо процедури усиновлення. Процедура усиновлення урегульована великою кількістю нормативно-правових актів різної юридичної сили, та містить прогалини в законодавстві;
- діяльність органів публічної адміністрації без нормативно-правового регулювання такої діяльності (наприклад, діяльність Департаменту захисту прав дітей та усиновлення Міністерства соціальної політики України);
- сучасна система усиновлення в повній мірі не використовує європейський досвід щодо розвитку інституту усиновлення. Наприклад,

близько 8 років Україна не може ратифікувати Гаазьку конвенцію про захист дітей щодо питань усиновлення. Даний документ мінімізує ризики кримінальних та комерційних усиновлень [4];

– відсутня можливість фінансування розвитку інформаційної сфери, де можна було б отримати всю інформацію про дітей-сиріт, та дітей, позбавлених батьківського піклування, документи, які необхідні для усиновлення, а також інформацію щодо покровоного процесу усиновлення;

– малоефективна діяльність Міністерства соціальної політики України щодо здійснення заходів, максимально спрямованих на влаштування дітей у сім'ї для захисту їх прав та гідного виховання;

– корупційна та бюрократична складова при оформленні документів на усиновлення дитини, особливо новонародженої, адже законодавчо не врегульовано строки процедури усиновлення;

– відсутність можливості здійснення контролю за дітьми, які були всиновлені іноземними громадянами, які проживають за межами території України.

Таким чином, сучасна Україна знаходиться на шляху реформування багатьох соціальних сфер, у тому числі, й сфери усиновлення. Сильна та економічно-розвинена держава, рівність прав та можливостей абсолютно для всіх без винятку, верховенство права, якісні медицина та освіта, соціальна захищеність, а також щасливе дитинство у дітей – це те, про що ми можемо поки тільки мріяти.

Список використаних джерел:

1. Про охорону дитинства : закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III / Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : закон України від 13 січ. 2005 р. № 2342-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 267.

4. Зілковська Л. М. Правове регулювання усиновлення в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук / Л. М. Зілковська. – К., 2002. – 177 с.

5. Ратифікація Гаазької конвенції про захист прав дітей – один із пріоритетів Міністерства соціальної політики. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/news/ratifikaciya-gaazkoyi-konvenciyi-pro-zahist-prav-ditej-odin-iz-prioritetiv-ministerstva-socialnoyi-politiki-sergij-nizhinskij>.

ЖОРНЯК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

*аспірант кафедри державного управління та адміністрування
Національної академії державного управління при Президентові України,
начальник управління молоді та спорту Мелітопольської міської ради*

СОЦІАЛЬНА СТИГМАТИЗАЦІЯ В ПИТАННЯХ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Розвиток світового суспільства можливий за умови розвитку окремих держав та спільноти цих територіальних одиниць. Громадянське суспільство завжди знаходиться на різних етапах розвитку. Невід'ємною частиною супутніх певним етапам розвитку внутрішніх соціальних процесів є використання інструментів категоризації суспільства та визначення якостей, які вважаються соціальною нормою кожної виділеної суспільної групи. Так позначення, визнані законодавством або громадською думкою так і певні якості будь-якої умовно відокремленої групи (наприклад: інваліди, малозабезпечені, колишні ув'язнені, ВІЧ-інфіковані), пов'язують із поняттям «соціальна стигматизація».

Поняття «стигма» зародилося в Стародавній Греції і застосовувалося по відношенню до осіб, які мали будь-який тілесний недолік внаслідок покарання або таврування. Таким чином, стигма свідчила про приналежність власника до певних, маргінальних верств (раби, злочинці, зрадники тощо) [1]. Теоретичне обґрунтування поняття «стигматизація» пов'язане з процесами взаємодії людей усередині соціальних інститутів. На сучасному етапі у політично-правовій та соціальній сферах термін «соціальна стигматизація» означає негативне виділення суспільством індивіда (або соціальної групи) за якоюсь ознакою з відповідним стереотипним набором соціальних реакцій на цього індивіда (або представників соціальної групи). На стигматизацію впливають забобони, ідеології, які історично встановилися у конкретному суспільстві і стали частиною його світогляду. При цьому певні характеристики індивіда не беруться до уваги [5].

Стигматизацію можна розглядати як процес «соціальної ексклюзії» (соціального виключення), коли відбувається відторгнення від домінуючих норм і цінностей. Соціальна ексклюзія – процес, що спричинює кризу, недолік або розрив соціальних зв'язків індивіда із суспільством [9]. У соціально-психологічному аспекті стигма – надзвичайно впливовий соціальний ярлик, який повністю змінює ставлення до інших людей і до себе, примушуючи ставитися до людини тільки як до носія небажаної якості. Стигма використовується для позначення несхвальної якості індивіда, а характер даної якості визначається не самою якістю, а нашим відношенням до неї [1, с. 4]. Це процес нав'язування людині або групі людей негативної соціальної ролі. Стигматизованими бувають погляди та дії, стигми виявляються в словах, підкріплюються страхом і невіглаством.

За даними Організації Об'єднаних Націй на сьогоднішній день більше 1 мільярда людей мають ту чи іншу форму інвалідності. В Україні чисельність осіб з інвалідністю станом на 01.01.2019 р. складає 2 659 679 осіб – це 6,3 % від загальної чисельності населення [2]. Історично відношення до людей з інвалідністю змінювалося: від повного неприйняття до толерантного ставлення до тих, хто відрізнявся від загальноприйнятого уявлення про людину та її можливостей. Саме це й було зафіксовано в законодавствах як окремих держав, так і усїєї світової спільноти, з використанням визначених термінів – «інвалід», «людина з інвалідністю», «людина з обмеженими можливостями» та наданням цим особам правового статусу, який передбачає певні пільги та обмеження.

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю» держава зобов'язана створити умови для реалізації прав осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами та забезпечити їх соціальний захист [8]. Згідно Кодексу законів про працю в Україні визнається і діє принцип рівності трудових прав громадян. Тобто праця для осіб з інвалідністю в Україні гарантується. Законодавець захищає права працівників з інвалідністю, гарантуючи останнім такі привілеї, як: неповний робочий тиждень, неповний робочий день, заборона до залучення до надурочних робіт та у нічний час, пільгові умови праці. Також роботодавець зобов'язується організувати навчання, перекваліфікацію і працевлаштування осіб з інвалідністю відповідно до медичних рекомендацій [3]. Підприємства, установи і організації за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів або за рішенням місцевої ради за рахунок власних коштів у разі потреби створюють спеціальні робочі місця для працевлаштування осіб з інвалідністю, здійснюючи для цього адаптацію основного і додаткового обладнання, технічного оснащення і пристосування з урахуванням обмежених можливостей осіб з інвалідністю [8].

Згідно із Конвенцією ООН про права інвалідів, «інвалідність» є результатом взаємодії між людьми, які мають порушення здоров'я, і перепонами, що заважають їх повній та ефективній участі у житті суспільства нарівні з іншими [4]. Ухвалення організацією світової спільноти основних правових документів в сфері протидії дискримінації всіх груп соціальних меншин дало поштовх для поступового «ідеологічного» перетворення традиційної «медичної» моделі інвалідності, яка визначається як порушення здоров'я, на «соціальну» модель, яка наголошує на тому що причина інвалідності – це не саме захворювання, а умовні бар'єри навколо людини з інвалідністю, які існують у суспільній свідомості, споруджені на певному соціальному позиціонуванні цієї категорії громадян. Тобто спроби зміни відношення до поняття «інвалід» поступово відбуваються не тільки на рівні законодавчих документів, а й у свідомості суспільства. Але наслідки соціальної сегрегації суспільства та специфічне ставлення до людей з інвалідністю, як до пасивних і невибагливих споживачів простежується й досі. Тож для подолання цього соціального маркера по відношенню до людей

з обмеженими можливостями, необхідна ментальна перебудова спільноти та надання людям з інвалідністю рівних можливостей у повноцінній участі у всіх сферах суспільного життя.

В українському законодавстві для вирішення цього питання були внесені деякі зміни до низки законодавчих актів. Поняття «інвалід», змінено на «особа з інвалідністю», зазначаючи, що акцент робитися не на інвалідності як соціальному статусі, а в першу чергу на людині як особистості [6]. Відповідно до Конституції України, Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації» [7] та міжнародних зобов'язань Україна має протидіяти дискримінації в будь-якій формі, рівною мірою забезпечувати всім групам населення право на безпеку й захист національної та релігійної гідності.

Отже, спираючись на законодавчу базу та на ті управлінські інструменти, які використовуються у державній політиці, можна зауважити, що на сьогодні державна політика, спрямована на соціальну інтеграцію людей з інвалідністю, недосконала та знаходиться у стані розвитку. Зроблені певні кроки, але до теперішнього часу у практичній реалізації соціальної політики щодо інтеграції людей з інвалідністю використовуються принципи соціального захисту, кількість практичних інструментів, що застосовуються в питаннях соціальної інтеграції людей з інвалідністю у різних сферах суспільних відносин є недостатньою. Українське законодавство має певні прогалини, наприклад на сьогоднішній день законодавець не дає чіткого визначення поняттю «соціальна інтеграція осіб з інвалідністю» та не закріплені на законодавчому рівні стратегічні документи щодо інтеграції людей з інвалідністю.

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації» [7]. встановлює перелік ознак, за якими заборонена дискримінація але фраза «або інші ознаки» підкреслює те, що наведений у положенні Закону перелік є невичерпним та ілюстративним, що підтверджується як аналізом міжнародного права так і практикою його застосування різними міжнародними судовими органами а також практикою Європейського суду з прав людини. Визначені Законом поняття «непряма дискримінація» та «утиск» також на практиці важко ідентифікуються при фактичному оцінюванні ситуацій щодо питань соціальної інтеграції людей з інвалідністю у різних сферах суспільних відносин. Загальна суспільна думка щодо людей з інвалідністю досі має негативний відтінок, а підтримка держави, заснована переважно на виплаті цим соціальним групам пільг та субсидій, призводить до збільшення кількості опікуваних людей та посилює податкове навантаження на працюючих, тим самим створюючи певні передумови для формування у людей з обмеженими можливостями «утриманської психології».

Список використаних джерел:

1. Гофман І. Стигма: заметки об управленні испорченної ідентичністю / І. Гофман. – М., 1963ю – Ч. 1 – 2.

2. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Кодекс законів про працю : кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
4. Конвенція про права осіб з інвалідністю : конвенція ООН від 13.12.2006 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.
5. Кравченко Г. М. Репрезентація стигматизації професій в мас-медійних комунікативних практиках / Г. М. Кравченко // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – 2019. – С. 165 – 173.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна «особа з інвалідністю» та похідних від нього : закон України від 02.10.2018 р. № 2581-VIII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2581-19>.
7. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.
8. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю : закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
9. Фурдига О. О. Культурне відторгнення як мас-медійні репрезентації природних ексклюзивних феноменів / О. О. Фурдига // Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей : тези доповідей учасників I Конгресу Соціологічної асоціації України. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – С. 159.

ИСАЕВ АЛЕКСЕЙ ВЛАДИМИРОВИЧ

канд. полит. наук, доцент кафедры гражданско-правовых дисциплин и социального обеспечения Среднерусского института управления – филиала РАНХиГС при Президенте РФ

ОСИПОВА ЕКАТЕРИНА ОЛЕГОВНА

студентка 3 курса направления подготовки «Организация работы с молодежью» Среднерусского института управления – филиала РАНХиГС при Президенте РФ

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ ПОЖИЛЫХ ГРАЖДАН: РЕГИОНАЛЬНЫЙ ОПЫТ

Актуальность заявленной темы обусловлена тем, что в современном мировом пространстве наблюдается рост количества пожилых людей. Так, по мнению экспертов, к 2050 году доля лиц пожилого возраста в мире составит 22 % от численности всего населения [1].

В России активная социальная политика по отношению к пожилым гражданам и меры их социальной поддержки неоднократно выдвигались в качестве государственного приоритета. В настоящее время программными документами в данной сфере являются Стратегия действий в интересах граждан пожилого возраста до 2025 года [1] и федеральный проект «Старшее поколение» национального проекта «Демография» [2].

В данном случае основная задача социальной политики – максимальное сохранение физической и умственной деятельности, улучшение (или, по крайней мере, не ухудшение) качества жизни указанной категории граждан [3, с. 145 – 154].

Рассмотрим реализацию социальной политики в сфере социальной защиты пожилых граждан на примере субъекта РФ – Орловской области.

Определим степень старения населения в регионе. Анализ численности населения Орловской области показывает увеличение числа жителей старше трудоспособного возраста с 201,1 тыс. человек в 2011 г. до 219,1 тыс. человек на начало 2020 года [4].

Коэффициент старения (по Э. Россету) для региона на начало 2020 года составляет 29,9 %, при этом ежегодная динамика увеличения лиц старше трудоспособного возраста составляет порядка 1,5 %, что свидетельствует о высоком уровне старения населения.

Таким образом, Орловская область является регионом с высокой долей в структуре населения лиц старших возрастных групп.

Отметим, что социальная защита ветеранов, пожилых людей, инвалидов в Орловской области является одним из приоритетных направлений в региональной социальной политике. Непосредственным актором ее реализации является Департамент социальной защиты, опеки и попечительства, труда и занятости Орловской области.

Мероприятия, направленные на совершенствование медицинской и социальной помощи для пожилых людей Орловской области, реализуются в соответствии с подпрограммой «Старшее поколение» государственной программы Орловской области «Социальная поддержка граждан Орловской области» [5].

В рамках реализации данной подпрограммы в 2019 году было приобретено 32 единицы автотранспорта российского производства на общую сумму 24 241 050,50 рублей, в том числе 2 автомобиля для перевозки маломобильных пассажиров с наличием мест для размещения инвалидных кресел-колясок [6].

По состоянию на 1 января 2020 года 54 мобильными бригадами учреждений социального обслуживания была организована доставка более 2400 лиц старше 65 лет, проживающих в отдаленных населенных пунктах. В 2019 году профилактическими осмотрами, включая диспансеризацию, было охвачено 30,1 % населения, у 59,8 % выявлены заболевания и патологические состояния [6].

Важное место в сфере социальной поддержки граждан старшего поколения региона занимает система социального обслуживания граждан.

Социальные услуги пожилым гражданам области с учетом их индивидуальных возможностей предоставляются в трех формах социального обслуживания: в стационарной форме, в полустационарной форме либо на дому.

Отметим, что из числа обслуживаемых на дому граждан в сельской местности, без коммунальных удобств, проживает 4225 человек, что составляет 49 % от общего числа получателей социальных услуг на дому. В городе с коммунальными удобствами обслуживается 4314 человек.

На 1 января 2020 года в Орловской области социальные услуги на дому предоставляли 803 социальных работника, которые обслужили 10 тыс. 579 человек на дому. Из общего числа граждан, получающих социальные услуги на дому, 22 % мужчин и 78 % женщин.

В настоящее время большинство центров социального обслуживания являются комплексными структурами, ведущими самую разнообразную деятельность по оказанию социальной помощи жителям Орловской области. В их структуре работают 136 отделений, в том числе 14 стационарных и хосписное отделения, в которых трудятся более 2-х тысяч сотрудников [6].

В 2019 году в учреждениях начата работа по созданию на территории региона системы долговременного ухода за гражданами пожилого возраста и инвалидами на дому. Данная система социального обслуживания позволяет своевременно выявить граждан, нуждающихся в предоставлении социальных и медицинских услугах, также позволяет объективно оценить обстоятельства, ухудшающие условия жизнедеятельности пожилых граждан и инвалидов.

В рамках заключенных соглашений о межведомственном взаимодействии с учреждениями здравоохранения организована работа по технологии «Санаторий на дому». Данная работа проводится на базе бюджетного учреждения Орловской области «Комплексный центр социального обслуживания населения города Мценска», организовано медикаментозное, физиотерапевтическое лечение по медицинским показаниям получателей социальных услуг, а также консультирование по вопросам сбалансированного питания под наблюдением медицинских и социальных работников. В 2019 году данной технологией было охвачено 201 чел. [6].

Важным направлением системы долговременного ухода за пожилыми людьми является проведение специальных занятий для их родственников, в связи с этим в 30 центрах социального обслуживания населения организованы бесплатные «Школы ухода» за пожилыми гражданами. В деятельность «Школы ухода» активно вовлекаются медицинский персонал районных медицинских организаций, специалисты сферы образования, психологи, которые проводят индивидуальные и групповые практические занятия посредством консультаций, семинаров, тренингов. Информация о работе данных школ размещается на официальных сайтах учреждений.

С целью удовлетворения познавательных интересов пожилых граждан и поддержания их активного образа жизни на базе отделений социальной реабилитации и активного долголетия учреждений социального обслуживания работают 219 клубов по интересам, 98 кружков разной направленности, 12 театральных студий, 26 хоровых коллективов [6].

Эффективным механизмом поддержки социальной активности граждан старшего поколения является их включение в образовательный процесс, учитывающий роль лиц старшего поколения в процессе образования в качестве как обучаемых, так и обучающихся.

В интересах граждан пожилого возраста, в учреждении созданы условия для приобретения навыков компьютерной, финансовой и правовой грамотности, применения современных технологических ресурсов.

В течение 2019 года специалистами отделений социальной реабилитации и активного долголетия учреждений социального обслуживания обучено пользованию компьютером и интернетом более 490 граждан пожилого возраста. Совместно с Отделением Пенсионного фонда Российской Федерации по Орловской области и региональным Отделением общероссийской общественной организации «Союз пенсионеров России» компьютерной грамотности обучено более 6,0 тыс. человек [6].

В 2019 году 737 граждан предпенсионного возраста прошли профессиональное и дополнительное профессиональное образование [6].

Таким образом, в Орловской области государственная социальная политика проводится с учетом региональных особенностей. Она гарантирует равные качества и условия жизни для граждан страны независимо от места проживания.

Список использованной литературы:

1. Стратегия действий в интересах граждан пожилого возраста до 2025 года. – Режим доступа : [http:// www.rosmintrud.ru/docs/mintrud/protection/203/msword](http://www.rosmintrud.ru/docs/mintrud/protection/203/msword).

2. Федеральный проект «Старшее поколение». – Режим доступа : <https://mintrud.gov.ru/ministry/programms/demography/3>.

3. Косенко О. Ю. Теория и практика развития системы предоставления социальных услуг лицам пожилого возраста / О. Ю. Косенко // Управление экономическими системами: электронный научный журнал. – 2010. – № 2 (22). – С. 145 – 154.

4. Орловская область в цифрах. 2010, 2015-2018 : краткий стат. сб. / Территориальный орган Федеральной службы государственной статистики по Орловской области. – Орел, 2019. – 211 с.

5. Об утверждении государственной программы Орловской области «Социальная поддержка граждан в Орловской области» : постановление Правительства Орловской области от 2.10.2019 г. № 556 (с изм. от 3.04.2020). – Режим доступа : <http://docs.cntd.ru/document/561559231/>.

6. Доклад Руководителя Департамента социальной защиты, опеки и попечительства, труда и занятости Орловской области: итоги работы в 2019

году и задачи на 2020 год // Официальный сайт Департамента социальной защиты, опеки и попечительства, труда и занятости Орловской области. – Режим доступа : <http://www.dszn57.ru/>.

КЕРБИКОВА АЛЛА СТЕПАНІВНА

старший викладач кафедри економіки та підприємництва ім. Т. Г. Беня факультету економіки і менеджменту Національної металургійної академії України

ЗАДОРОЖНЯ ВІКТОРІЯ ВАСИЛІВНА

студентка 4 курсу кафедри економіки та підприємництва Національної металургійної академії України

ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

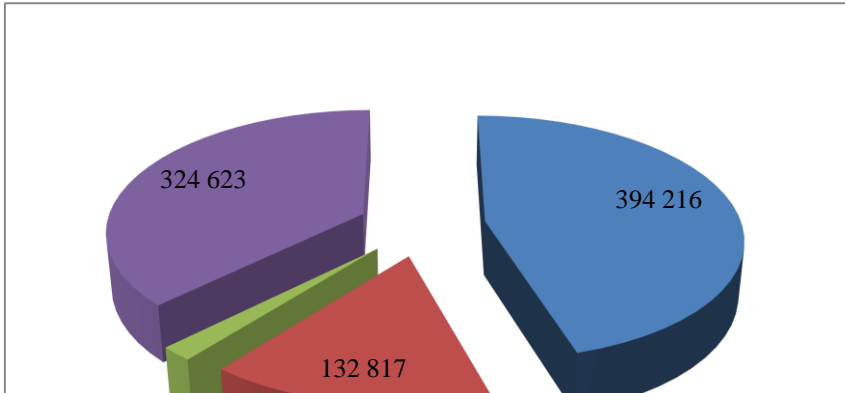
На сьогодні основною метою економічного розвитку більшості країн світу і їх регіонів є поліпшення якості життя населення, Тому процес соціально-економічного розвитку включає три найважливіші складові: підвищення доходів, поліпшення здоров'я населення і підвищення рівня його освіти, створення умов, сприяючих зростанню самоповаги людей у результаті формування соціальної, політичної, економічної і інституційної систем, орієнтованих на пошану людської гідності, збільшення свободи людей, зокрема їх економічної свободи.

Дослідженню теоретичних положень якості життя приділяється значна увага у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, зокрема такими науковцями, серед яких: Дж. Муллінз, С. Сірджі, В. Горбатов, О. Грішнова, М. Кизим, А. Колот, Е. Лібанова, Н. Лук'яненко, Л. Шаульська та ін. Вони досліджували тенденції та специфіку якості життя в Україні й обґрунтовували напрями її покращення. Дослідженню категорії якості життя населення та проблем її оцінки присвячено наукові праці таких відомих вчених, як В. Геєць, С. Пирожков, Л. Шевченко, В. Мандибуря.

У січні-червні 2020р. розмір середньої номінальної заробітної плати штатних працівників підприємств, установ, організацій (із кількістю працюючих 10 осіб і більше) становив 10928 грн. і порівняно з відповідним періодом попереднього року збільшився на 9,0 %.

До видів економічної діяльності з найвищим рівнем оплати праці відносилися державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування, професійна, наукова та технічна діяльність, сфера інформації та телекомунікацій, фінансової та страхової діяльності, а також авіаційний транспорт, а серед промислових видів діяльності – добування кам'яного та бурого вугілля, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення, виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, де заробітна плата перевищила середній показник по економіці в 1,4-1,9 рази.

Доходи населення у II кварталі 2020р. становили 867,5 млрд. грн., витрати – 865,6 млрд. грн., приріст заощаджень – 1,9 млрд. грн. (рис. 1). 45,5 % (394 216 млн. грн.) доходів складає заробітна плата.

Рис. 1. Доходи населення в II кварталі 2020 року, млн. грн. [1].

Найнижчий рівень оплати праці спостерігався на підприємствах тимчасового розміщування й організації харчування, текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів, поштової та кур'єрської діяльності, установ охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури, де заробітна плата не перевищувала 71 % від середнього рівня по економіці.

Середня номінальна заробітна плата в усіх регіонах була вище мінімальної, разом з тим лише у п'яти з них вона перевищила середній рівень по Україні: м. Київ – 16 186 грн., Донецька область – 12 011 грн., Київська – 11 233 грн., Дніпропетровська – 11 189 грн., Запорізька – 10 967 грн. Найнижчий рівень номінальної заробітної плати, який не перевищував 80 % від середнього по економіці, спостерігався в Чернівецькій, Тернопільській, Волинській та Херсонській областях.

Індекс реальної заробітної плати у січні-червні 2020р. порівняно з відповідним періодом 2019р. становив 106,5 %.

Загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати у січні-червні 2020р. збільшилася на 3,7 %, або на 112,0 млн. грн., і на 1 липня 2020р. становила 3146,4 млн. грн., що дорівнює 3,6 % фонду оплати праці, нарахованого за червень 2020р.

Заборгованість перед працівниками економічно активних підприємств упродовж січня-червня п.р. збільшилась на 5,0 %, або на 91,8 млн. грн., і на 1 липня 2020р. становила 1942,7 млн. грн.

Суттєве збільшення суми невиключеної заробітної плати у січні-червні 2020р. спостерігалось у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування (на 73,1 млн. грн.), транспорті,

складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності (на 71,3 млн. грн.), виробництві автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (на 56,5 млн. грн.).

У регіональному розрізі збільшення суми заборгованості економічно активних підприємств відбулось у 21 регіоні, а найвагоміше у Дніпропетровській (на 71,1 млн. грн.), Харківській (на 69,0 млн. грн.) областях та м. Києві (на 71,9 млн. грн.).

Кількість працівників, які вчасно не отримали заробітну плату, на 1 липня 2020 р. становила 94,6 тис. осіб, або 1,3 % від середньооблікової кількості штатних працівників, зайнятих в економіці. Кожному із зазначених працівників не було виплачено в середньому 20,5 тис. грн., що в 1,8 рази перевищує середню заробітну плату за червень 2020р.

Для підвищення якості життя та добробуту населення доцільно вжити таких заходів:

- підвищення рівня зайнятості населення;
- забезпечення своєчасної виплати заробітної плати та не допуск виникнення заборгованості з її виплати;
- пропагування здорового способу життя та особистісного розвитку громадян;
- скорочення рівня бідності;
- забезпечення гідного життя пенсіонерів, сиріт, інвалідів, соціально-незахищених верств населення.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Болтенкова К. В. Дослідження рівня життя різних соціальних груп населення / К. В. Болтенкова, А. С. Кербікова // Збірник тез доповідей учасників Міжнар. учнівсько-студентської конф., Черкаси, 22 листопада 2019 р. – Черкаси : Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, 2019. – С. 54 – 56.

3. Гулик Т. В. Прогнозування та макроекономічне планування : навч. посіб. / Т. В. Гулик, О. С. Малюк, А. С. Кербікова, Є. А. Дрофа. – Дніпро : НМетАУ, 2018. – Частина II. – 156 с.

4. Кербікова А. С. Доходи населення та їх вплив на економіку України / К. В. Болтенкова, А. С. Кербікова // Проблеми управління соціальним та гуманітарним розвитком : матеріали XIII наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяченої пам'яті Решетніченка Андрія Володимировича / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. – С. 210 – 212.

5. Соціальний захист населення України у 2019 році : статистичний збірник // Державна служба статистики України. – К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2020. – 116 с.

КОВАЛЬОВ МИХАЙЛО СЕРГІЙОВИЧ

*студент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ В УКРАЇНІ

Однією з найбільш пріоритетних і важливих задач кожної правової та демократичної держави в сучасному світі був і залишається соціальний захист всіх верств і прошарків її населення. Державна соціальна політика повинна забезпечувати повний і всебічний розвиток людської особистості, створювати всі необхідні умови для реалізації та захисту її прав і свобод, передбачених законом.

Соціальною групою, яка найбільше потребує державної соціальної підтримки в Україні є діти та підлітки. Фізичний, інтелектуальний та духовний розвиток молодого покоління українців, як майбутнього кадрового ресурсу, є запорукою економічного зростання в довгостроковій перспективі. Перед державою, як першочерговим організатором заходів із соціальної підтримки, постає проблема розробки ефективного механізму надання соціальних послуг.

За оцінкою, в Україні нараховується 7,5339 мільйонів осіб віком до 18 років. З них приблизно 21 тис. дітей-сиріт і 50 тис. дітей, позбавлених батьківського піклування [1]. В Україні передбачена матеріальна допомога дітям цієї категорії у розмірі 3018,11 гривень [2]. Для їх виховання в Україні функціонує 1180 державних закладів – дитячих будинків сімейного типу, в них виховується понад 8 тис. дітей-сиріт, дітей з вадами розумового і фізичного розвитку, дітей одиноких матерів та батьків, позбавлених батьківських прав і т.п. Також, в Україні налічується 61,6 тис. дітей з інвалідністю. Середній розмір пенсійних виплат для них становить 2641,97 гривень. Дітям з малозабезпечених сімей передбачена виплата соціальної пенсії, середній розмір якої по країні становить 1729,19 гривень.

В Україні надаються грошові виплати учням і студентам середніх спеціальних та вищих навчальних закладів – стипендії. Вони є формою державної допомоги для вразливих верств населення або може надаватися за умови успішного навчання. Дані про розмір стипендій у професійно-технічних та вищих навчальних закладах України наведені у таблиці 1 [2].

У структурі державного бюджету України в 2020 році передбачаються наступні видатки: 130,02 млн. гривень на реабілітацію дітей з інвалідністю, 43,895 млн. гривень на здійснення заходів державної політики з питань молоді, 43,895 млн. гривень – державна підтримка молодіжних та дитячих громадських організацій, 11,094 млн. гривень на наукову і науково-технічну діяльність у сфері розвитку молоді та спорту, 506,09 млн. гривень для розвитку спорту серед осіб з інвалідністю та їх фізкультурно-спортивної реабілітації. Заходи із соціального захисту дітей, сімей, жінок та інших найбільш вразливих категорій населення передбачають затрати у розмірі

85,764 млн. гривень, на оздоровлення і відпочинок дітей, які потребують особливої уваги та підтримки, в дитячих оздоровчих таборах в поточному році передбачають видатки в сумі 301,291 млн. гривень [3].

Таблиця 1

Розмір стипендій у навчальних закладах України

	Професійно-технічні заклади	Вищі навчальні заклади III-IV рівня акредитації
Розмір соціальної стипендії для учнів/студентів, грн.	450,0	1180,0
Розмір соціальної стипендії для учнів/студентів з числа дітей-сиріт, грн.	1180,0	2360,0
Розмір мінімальної академічної стипендії, грн.	490,0	1300,0

На сучасному етапі розвитку України, під впливом процесів інтеграції система соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зазнає трансформаційних змін. Зокрема, стратегічними напрямками політики держави у сфері охорони дитинства визнано забезпечення вдосконалення надання соціальних послуг сім'ям, дітям, підліткам, деінституціоналізація утримання і виховання сиріт, створення умов проживання посиротілих дітей, що максимально наближені до сімейних. У зв'язку з наведеними фактами, набуває важливого значення досвід зарубіжних країн, які відмовилися або в значній мірі скоротили державне інтернатне утримання дітей та надають перевагу системі підтримки біологічних батьків, розвитку соціальних послуг та розгалуженню інфраструктури служб соціального спрямування.

Ситуацію у сфері соціального захисту дітей ускладнюють існуючі в країні політичні та соціально-економічні проблеми. Поточний розмір соціальних виплат дітям та підліткам не відповідає мінімальному прожитковому мінімуму і недостатній, у разі відсутності сторонньої матеріальної підтримки, для забезпечення основними фізичними та соціальними потребами. Особливо критичною є стан матеріального забезпечення дітей-інвалідів. Критичною є ситуація із забезпеченням дітей-інвалідів, існуючий на даний момент розмір матеріальної підтримки не дозволяє забезпечити їх відповідним медичним лікуванням та реабілітацією.

Для вдосконалення здійснення соціальної допомоги дітям, можна запропонувати підвищення соціальних виплат, розширення програм психологічної допомоги дітям, розвиток мережі некомерційних організацій, які будуть задовольняти потреби соціально незахищених груп у соціальних послугах, залучення спеціалістів з захисту та допомоги дітям відповідної кваліфікації, створення повноцінного ринку соціальних послуг, створенню центрів психічної та фізичної реабілітації дітей та підлітків. Важливо приділити увагу соціальній інтеграції дітей-інвалідів, розвитку системи інклюзивної освіти. Найгострішою залишається проблема відсутності

інтеграційного підходу до соціального захисту дитинства. Попри ухвалення законів та інших нормативно-правових актів, покликаних забезпечувати реалізацію і захист прав дітей, в країні досі не сформована цілісна державна система забезпечення прав кожної дитини, створення умов для її гармонійного і повноцінного розвитку. Вищезазначені заходи якісно покращать соціальне забезпечення дітей та підлітків, підвищать рівень соціальної орієнтації нинішньої державної політики та існуючої в країні економічної системи. Розвиток соціальної інфраструктури є одним із ключових показників розвитку держави і суспільства в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>.

КРАВЦОВ ОЛЕГ ВАЛЕНТИНОВИЧ

к. т. н., доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та інформаційних систем Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

СОЦІАЛЬНІ ЕФЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Інформаційні технології стали потужним перетворювачем економічної, соціальної та інших видів діяльності. Комп'ютеризація всіх сфер людської діяльності виступає сьогодні і як найважливіше завдання суспільства, і як імператив соціального розвитку.

Найважливішим наслідком інформаційної революції в сучасному суспільстві стала актуалізація проблеми інформаційної безпеки. Інформаційна безпека досягається шляхом реалізації відповідного комплексу заходів з управління інформаційною безпекою, які можуть бути представлені політиками, методами, процедурами, організаційними структурами і функціями програмного забезпечення.

У сучасному суспільстві процеси впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій набувають глобального характеру. Інформатика, електронна обчислювальна техніка, автоматизовані системи визначають магістральні напрямки розвитку та ефективність виробництва і технологій, проектно-конструкторських розробок і наукових досліджень. Інформаційні системи істотно перетворюють зміст і характер праці та навчання, по-новому ставлять проблеми розвитку людського інтелекту та особистості, справляють серйозний вплив на світогляд людини. Осмислення

соціальних, інтелектуальних і культурних наслідків масового впровадження інформаційних технологій становить найважливіше завдання сучасної науки.

Інтернет все більше набуває роль соціального фактору. Поява та поширення мережі призвело до того, що основним джерелом інформації для людини став Інтернет – світова інформаційна комп'ютерна мережа, яку по праву називають всесвітньою павутиною. Вона об'єднує в одне ціле безліч комп'ютерних мереж, що працюють за єдиними правилами, і має своїх користувачів практично у всіх країнах світу.

Говорячи про особливості Інтернету, слід зазначити наступні:

– широка аудиторія користувачів і можливість її необмеженого розширення;

– транскордонне розповсюдження інформації;

– висока швидкість і оперативність надання інформації;

– практично необмежений вибір джерел і видів інформації;

– практична відсутність попереднього контролю змісту інформації;

– можливість обговорення питань, що виникають, в режимі реального часу.

Наслідком глобалізації процесів інформатизації в сучасному суспільстві стала зміна не тільки змісту наших знань про світ, а й способів їх отримання, відтворення і передачі, що в кінцевому рахунку суттєво впливає на внутрішні структури особистості. Багато сучасних дослідників проблем особистості відзначають, що людина, яка сформувалася в старій школі та вищому навчальному закладі старого типу, за своїми внутрішніми психологічними характеристиками відрізняється від тієї, яка вже в дитячому садку грає в комп'ютерні ігри, відвідує в школі комп'ютерні класи, працює на комп'ютеризованому робочому місці і спілкується з друзями за допомогою мережевих технологій. Під впливом нових інформаційних технологій змінюється стиль мислення, способи спілкування, оцінки оточуючих і самооцінки. Досить актуальною стає проблема комп'ютерної залежності людини.

Особливої актуальності набувають питання, пов'язані з «віртуалізацією» людини в кіберпросторі. З одного боку, виникає явище аутизації особистості та посилення відчуження. З іншого боку, істотно змінюється рольовий набір людини, що активно використовує сучасні можливості мережі Інтернет. Видимість свободи в учасника телекомунікаційних взаємодій обертається посиленням соціально-психологічної залежності і деградацією особистості. Виникає небезпека формування великої маси уніфікованих, відчужених, анонімних індивідів, для яких цінність і значення реальних соціальних зв'язків відступають на другий план. Виступаючи елементом соціальності, Інтернет і віртуальна реальність в цілому, що створена за допомогою нових інформаційних технологій, стає потужним агентом вторинної, а часом і первинної соціалізації індивіда: соціалізації стосовно не тільки до мережевих груп, але й до офлайнової дійсності.

Соціалізація і культурна ідентифікація людини в віртуальних мережових спільнотах реалізується через приналежність індивіда до того чи іншого мережового співтовариства, причому двояким чином: або через віртуальну реконструкцію статусної соціокультурної позиції і символів ідентичності, або через активне і вільне конструювання свого віртуального «я» і персональної ідентичності. Звідси і виникає подвійність віртуальної соціалізації, бо творчість в кіберпросторі часто замінюється його симуляцією, а саморозвиток – новими формами відчуження. Різні «віртуальні життя» як би розкривають перед індивідом віяло тих соціальних можливостей, згідно з якими проєктується його життєдіяльність. При цьому в мережових спільнотах головну роль в розвитку і поведінці членів даних спільнот відіграє культурний базис індивіда, його потреба в ідентифікації, самопрезентації тощо.

Умовна єдність мережового соціуму з приводу загальної для всіх соціальної реальності заснована на тому, що користувачі в процесі соціалізації засвоїли загальну точку зору на більшість типів взаємодій, що здійснюються у віртуальному середовищі. В процесі соціалізації особистість неминуче стикається з альтернативними зразками мислення і реальними типами поведінки. Відповідно можна говорити про те, що поряд з процесами соціалізації в соціальних мережах відбуваються і процеси ресоціалізації, тобто засвоєння учасниками віртуальних соціальних відносин нових цінностей, навичок, рольових дискурсів в зв'язку з переходом в інше комунікаційне середовище. Природно, що накладення старих і нових інформаційних впливів може призвести до витіснення, трансформації орієнтації на норми і цінності, прийняті в реальній соціальній взаємодії.

Таким чином, соціалізація особистості у віртуальному просторі здійснюється як взаємовплив двох процесів: слідування особистості тим нормам і правилам поведінки, які вона сприйняла в первинній соціальній реальності (в результаті первинної та вторинної соціалізації), та засвоєння норм, цінностей і установок як конкретного віртуального мережового співтовариства, так і моделей поведінки, прийнятих в рамках соціальної системи кіберпростору в цілому. Останнє можна назвати «третинною соціалізацією». Повертаючись в первинну соціальну реальність, особистість є вже продуктом трьох типів соціалізації. Сучасний комунікативний простір обіймає собою всі форми спілкування між людьми: міжособистісне, міжгрупове, міжнародне.

Інформація – це актив, який, подібно до інших активів, має цінність і, отже, повинен бути захищений належним чином. Інформаційна безпека захищає інформацію від широкого діапазону загроз з метою забезпечення впевненості в безперервності бізнесу, мінімізації збитку, отримання максимальної віддачі від інвестицій, а також реалізації потенційних можливостей бізнесу. Безвідносно форми вираження інформації, засобів її поширення або зберігання вона повинна завжди бути адекватно захищена.

Сучасні фахівці в галузі інформаційної безпеки особистості виділяють цілу групу основних інформаційних загроз.

1. Обмеження, свободи слова та доступу громадян до інформації.
2. Руїнування системи цінностей, духовного та фізичного здоров'я особистості, суспільства, негативні зміни їх цільових настанов.
3. Маніпулювання громадською думкою з боку влади, фінансово-політичних кіл.
4. Обмеження можливостей органів влади прийняти адекватні рішення.
5. Порушення штатного режиму функціонування (руїнування) критично важливих інформаційних мереж, систем управління.
6. Несанкціонований виток таємної, конфіденційної та іншої інформації.
7. Спотворення (знищення) інформаційних ресурсів, програмного забезпечення.
8. Низький рівень інтегрованості у світовий інформаційний простір.
9. Низький рівень обізнаності користувачів з питань інформаційної безпеки.
10. Недостатню розробленість вітчизняної нормативно-правової бази в сфері інформаційної безпеки.

При цьому слід враховувати і деякі небезпечні тенденції глобальної інформатизації, серед яких можна особливо виділити наступні:

- зростаючий вплив на суспільство засобів масової інформації;
- зростаючі можливості проникнення в приватне життя громадян або організацій за допомогою використання інформаційних технологій, в тому числі проблема комп'ютерного злодійства;
- складна проблема відбору якісної і достовірної інформації;
- збільшення розриву між розробниками і споживачами інформаційних технологій до стратегічно небезпечної величини;
- посилення проблеми адаптації частини людей до середовища інформаційного суспільства.

Досі не вирішена проблема цифрового виключення громадян. Так, згідно з дослідженням Європейського Союзу, близько 80 мільйонів європейців ніколи не користуються Інтернетом, тому що у них немає комп'ютера або це занадто дорого. Ще однією причиною може бути те, що для них це занадто складно або не актуально.

Розв'язання вищезазначених проблем треба оперативно вирішувати за допомогою: удосконалення законодавства, розробки доступних для всіх верств населення ІКТ; застосування допоміжних технологій, які мають допомагати людям з інвалідністю вчиняти дії, які вони раніше не могли зробити, та краще взаємодіяти з сучасними технологіями; формувати навички та вміння у сфері цифрових технологій, які мають розширювати можливості громадян у боротьбі з соціальною ізоляцією, включаючи кар'єру через ІКТ в освіті; сприяння соціальній інтеграції, яка передбачає підвищення рівня

участі знедолених людей у громадській, соціальній та економічній діяльності через проєкти соціальної інтеграції.

КРАВЧЕНКО МІЛЕНА В'ЯЧЕСЛАВІВНА

д. держ. упр., професор, професор кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентіві України

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ COVID-19

Пандемія вірусу COVID-19 детермінувала нову світову соціальну та економічну реальність [1; 2]. Визначальний вплив на соціально-економічний розвиток у короткостроковій та середньостроковій перспективі матимуть зміни у соціально-трудовах відносинах, охороні здоров'я, освіті та ринку праці. На нашу думку, в Україні можна очікувати наступне.

В умовах світової кризи у підприємств, установ та організацій актуальним стане процес оптимізації витрат шляхом скорочення посад і вивільнення робочої сили, що призведе до збільшення кількості безробітних осіб у багатьох сферах. Нині значний рівень безробіття спостерігається передусім у сфері продажу товарів та послуг, водночас ринок «швидких» послуг розшириться і стане звичним для значної частини громадян, оскільки за період карантину змінилися поведінкові патерни. Наприклад, набуває популярності доставка товарів першої необхідності – замовлення ліків, продуктів із супермаркетів, книжок, квітів, швидкої їжі тощо, а також товарів із інтернет-магазинів та доставка достатньо дорогих напоїв та страв із ресторанів.

Зростання рівня безробіття, зниження сукупності економічних і правових гарантій впливатимуть на зміну усвідомлення найманими працівниками важливості отримувати «білу» заробітну плату та соціальний пакет, де буде медична страховка, каси взаємодопомоги тощо. Зміни призведуть до більш уважного вивчення пунктів трудової угоди працюючими особами, що, очікувано, знизить звичну формалізацію відносин між роботодавцями та працівниками, останні більш активно та свідомо вимагатимуть захисту своїх соціально-трудовах прав.

Із великою вірогідністю у контракт між роботодавцем і найманою особою будуть внесені такі поняття як «простій», «робота в дистанційному режимі», «часткова виплата заробітної плати у умовах епідемії/пандемії», тобто актуальності набувають прописані умови виплати заробітної плати в умовах форс-мажору.

У зв'язку з можливістю здійснювати роботу дистанційно відбудеться перегляд функціональних обов'язків працівників, що призведе до скорочень певних посад/працівників або, навпаки, розширення їх повноважень і

компетенцій. З іншого боку, режим роботи в опції «домашніх офісів», який став широкомасштабно застосовуватися практично в усіх організаціях, установах, підприємствах, суттєво вирішує питання зайнятості т.зв. «проблемної» робочої сили, зокрема жінок, у яких малолітні діти, осіб з інвалідністю, працівників, які приїздили на роботу з інших населених пунктів, тощо.

Неминучими вбачаються зміни до вимог щодо якості людського ресурсу. У період пандемії набули актуальності здатність до швидкої адаптації та миттєвого реагування на нові виклики, нестандартне мислення, креативність, гнучкість у прийнятті рішень та комунікативні навички. Ця потреба оперативного оновлювати знання та навички стосується як працівників, так і роботодавців.

Таким чином, як це не парадоксально, але пандемія відкрила нові можливості для різних сфер бізнесу та найманих працівників. Це призведе до конкурентної боротьби за якісну робочу силу – відбуватиметься «перекупка» працівників збанкрутілих компаній, а кваліфіковані працівники змусять роботодавців переглянути роль і значення соціальних гарантій у бік їх збільшення.

У сфері охорони здоров'я формується потужний суспільний запит на переосмислення механізмів фінансування вітчизняної медичної галузі та захист громадського здоров'я. Актуалізувалося питання доцільності запровадження державної загальнообов'язкової системи медичного страхування для економічно активного (працездатного) населення. Розширилися можливості страхування в приватній медичній системі за рахунок т.зв. лайфових компаній, які внесли у свій перелік страхових ризиків захворювання на COVID-19.

Окремо постала проблема страхування медиків, які працюють з хворими на COVID-19, а також забезпечення їм підвищених соціальних гарантій – збільшення заробітної плати та покращення умов праці (в т.ч. достатня кількість захисних костюмів, масок, рукавичок, санітаїзерів), осучаснення системи кваліфікації та перекваліфікації медичних працівників тощо.

Сфера освіти також зазнає змін як по формі – через посилення ролі дистанційної освіти, значно ширшого застосування онлайн-платформ для освіти, так і по змісту стандартів освіти – набуде універсальності навичка самоосвіти, а також формування таких важливих у сучасних умовах умінь як критичне мислення, комунікація, колективна робота та креативність.

Традиційний набір абітурієнтів у заклади вищої освіти втрачає актуальність – у найближчому майбутньому на ринку праці затребуваними будуть медичні працівники, зокрема інфекціоністи; соціальні працівники; надавачі соціальних послуг; кризові менеджери, психологи, психотерапевти тощо. В умовах життя мутованих вірусів варто замислитися про підготовку науковців, які здійснюватимуть передові дослідження й розроблятимуть нові ліки чи впроваджуватимуть сучасні хірургічні процедури.

Оскільки пандемія, за прогнозами фахівців, буде розвиватися по синусоїді, тому доцільно врахувати нові виклики та тренди для зміни ustalених підходів у вітчизняній соціальній політиці.

Список використаних джерел:

1. Козюк В. Коронакриза vs глобальна фінансова криза. Чим нинішній економічний стрес відрізняється від стресу 2008 року / В. Козюк. – Режим доступу : https://dt.ua/macrolevel/koronakriza-vs-globalna-finansova-kriza-344090_.html.

2. Умланд А. Прекрасний новий світ... Роздуми про безпеку людства, переважанню міжнародної системи та долю України після пандемії / А. Умланд, П. Клімкін. – Режим доступу : https://dt.ua/international/prekrasniy-noviy-svit-344760_.html.

КУЛЕБЯКИНА ДАРЬЯ ИГОРЕВНА

студентка 3 курсу факультета управління Нижгородського інституту управління – філіала РАНХуГС при Президенті РФ

СОЦИАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА И ОБЩЕСТВА В РФ УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ

В настоящее время вопрос обеспечения социальной безопасности российских граждан становится приоритетным для нашего государства. Это обуславливает необходимость разработки социальной политики, которая способствует созданию условий для благоприятных общественных отношений, удовлетворения материальных, социальных, интеллектуальных потребностей населения, повышения стабильности в государстве. Кроме того, на текущий момент стремительными темпами распространяется новая угроза – пандемия COVID-19, оказывающая прямое воздействие на общество, поскольку здоровье нации находится под настоящей угрозой. Именно поэтому, важность вопроса социальной безопасности повышается с каждым днем. В связи этим государству необходимо знать актуальные аспекты социальной безопасности, чтобы уже сейчас сформировать и реализовать эффективную программу социальной политики.

Изучением социальной безопасности уже длительное время занимаются следующие науки: политология, экономика, социология и др. Однако ученые до сих пор не пришли к единому мнению по поводу ключевого определения термина «социальная безопасность». Например, Дрегалю А. А. и Ульяновский В. И. считают, что социальная безопасность определяется состоянием экономики, характером демографических процессов, степенью доверия населения к федеральным и местным органам власти, а также степенью социальной напряженности, характером социальных действий и др. [1]. Иными словами, по мнению авторов, социальная безопасность касается практически всех сфер жизни людей. Указанную особенность отметил также

Яновский Р.Г., уточнив, что неотъемлемыми компонентами социальной сферы являются экономические, политические, духовно-нравственные и иные аспекты, а в каждом из упомянутых направлений присутствует социальная безопасность в узком смысле [2].

Отдельно стоит отметить, что современная литература не содержит общепринятой универсальной методики оценки социальной безопасности. Так, например, Скифская А. Л. выделяет следующие ключевые критерии социальной безопасности, затрагивающие правовую и экономическую сферы жизнедеятельности [3]: возможность реализации прав человека (право на жизнь, труд, получение образования, доступные медицинские услуги и т.д.); неприкосновенность личности и собственности; возможность свободного развития личности. Это не полный перечень критериев, которые могут быть использованы при оценке состояния социальной безопасности.

Таким образом, на основе анализа научной литературы можно сделать вывод о том, что социальная безопасность населения может характеризоваться следующими критериями:

- состоянием трудовых ресурсов;
- уровнем обеспеченности населения необходимыми материальными благами;
- качеством системы здравоохранения;
- уверенностью граждан в завтрашнем дне и т.д.

При этом для качественного исследования социальной безопасности важно уметь измерять критерии в количественных показателях. К примеру, в соответствии с международными стандартами, основными критериями для оценки трудовых ресурсов используется, как правило, количество экономически активного населения, занятых и безработных. Оценка уровня обеспеченности необходимыми материальными благами включает в себя множество различных показателей: прожиточный минимум, средние денежные доходы, размер пенсий, расходы и потребления населением и т.д. Критерии оценки системы здравоохранения разрабатываются и устанавливаются ВОЗ и состоят из расходов на систему здравоохранения, охвата услугами здравоохранения, уровня смертности и заболеваемости и других показателей. И наконец, заключительный критерий уверенности граждан в завтрашнем дне можно измерить с помощью социологических методов, а именно интервью, анкетирования, опросов и т.п.

Центр социально-политического мониторинга РАНХиГС в сентябре 2020 г. провел выборочный социологический опрос в рамках общероссийского социологического исследования населения РФ, занятого на предприятиях различных видов экономической деятельности и форм собственности, а также самозанятых. Результаты опроса позволяют составить представление о мнении населения, в том числе касающегося социальной безопасности. Ниже будут представлены результаты данного исследования по Нижегородской области.

В современном мире профессиональная деятельность является неотъемлемой частью жизни человека. Отсутствие затруднений, барьеров, которые могут возникать в процессе профессиональной деятельности, являются одним из важных критериев социальной безопасности. Результаты социологического опроса показывают, что более половины респондентов (58 %) отметило, что экономический кризис, вызванный пандемией, не оказал значительного воздействия на их профессиональную деятельность. Кроме того, абсолютное большинство респондентов (74 %) отметило сохранение на прежнем уровне продолжительности рабочего графика. Таким образом, можно говорить о том, что большая часть занятых граждан в профессиональной деятельности не ощутила кардинальных изменений, вызванных последствиями пандемии COVID-19.

При этом наиболее ощутимыми для всех респондентов являются изменения в материальном положении. Новая коронавирусная инфекция нанесла также удар по финансовому положению людей, занимающихся бизнесом или предпринимательством.

Результаты исследования показывают, что чуть менее половины респондентов (41 %) заметило ухудшение своего материального положения. Более того, практически у каждого пятого опрошенного предпринимателя (20 %) ухудшились дела, а некоторым и вовсе пришлось полностью прекратить предпринимательскую деятельность. Очевидным становится факт, что экономический кризис, вызванный пандемией, напрямую влияет на материальное положение граждан, занимающихся коммерческой деятельностью.

С учетом ухудшения социально-экономических отношений и серьёзного влияния пандемии важно понять какие ожидания у респондентов от будущего. Исходя из полученных данных, респонденты настроены достаточно пессимистично: в совокупности подавляющее большинство участников опроса (72 %) отметило особое переживание за неопределенность будущего. При этом практически треть респондентов (28 %) затруднилась ответить об ожиданиях от 2021 года, а каждый третий респондент (38 %), отметил, что ожидает в основном ухудшение жизни в 2021 году. Таким образом, негативное влияние пандемии COVID-19 однозначно сказалось на ощущении незащищенности и социальной безопасности населения РФ.

Важно учитывать, что целью социальной политики любого государства, в первую очередь, является реализация потребностей и интересов граждан, улучшение качества их жизни, защита от угроз и др. В этой связи одним из средств обеспечения социальной безопасности является эффективная реализация социальной политики, основными направлениями которой могут стать: выработка системы постоянной занятости граждан, возможность их профессионального развития, сохранение рабочих мест и создание новых; совершенствование программ поддержки малого и среднего предпринимательства; финансовая поддержка системы здравоохранения, в

том числе, для компенсации расходов медицинских организаций в связи с эпидемией.

Подводя итог, можно сделать ряд выводов. Во-первых, изучение вопроса социальной безопасности важно, как для исследователей, так и для государственных и муниципальных служащих, поскольку политика в области социальной безопасности должна основываться на всестороннем изучении проблем граждан и поиске путей защиты населения от множества угроз.

Во-вторых, основываясь на результатах социологического опроса, можно отметить, что в профессиональной деятельности граждане не ощущают перемен. Однако ощутимые изменения прослеживаются в материальном положении респондентов. Важной тенденцией в этом вопросе является связь между формой ведения трудовой деятельности и влиянием ограничительных мер, связанных с пандемией. Так, например, по результатам опроса, многие предприниматели вынуждены были прекратить свою деятельность. Кроме того, прослеживается и другая тенденция – пессимистичность настроений граждан и их неопределенные ожидания от 2021 года.

В-третьих, для преодоления негативных последствий пандемии важно решить первоочередные вопросы социальной безопасности граждан. Ключевыми здесь должны стать задачи повышения занятости населения, поддержки предпринимательства, финансовой поддержки системы здравоохранения, а также материальной поддержки социально незащищенных слоев населения.

Список использованной литературы:

1. Кисляков П. А. Социальная безопасность личности, общества, государства. Теория и практика обеспечения : учеб. пособ. / П. А. Кисляков, С. В. Петров, В. В. Филанковский. – Саратов : Ай Пи Ар Букс, 2015. – 263 с.

2. Седов А. А. К вопросу о правовых основах социальной безопасности / А. А. Седов // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Юриспруденция. – 2018. – № 3. – С. 96 – 106.

3. Скифская А. Л. Социальная безопасность личности и социальная защита / А. Л. Скифская // Вестник ЧелГУ. – 2014. – № 24 (353). – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-bezopasnost-lichnosti-i-sotsialnaya-zaschita>.

ЛЕБЕДЄВА НАДІЯ АНАТОЛІЇВНА

PhD in cultural studies of the International Open University, старший викладач іноземної мови кафедри готельно-ресторанного бізнесу та іноземних мов Херсонського державного аграрного університету

THE PROBLEM OF AFGHAN VETERANS' SOCIAL PROTECTION IN THE CONTEXT OF PUBLIC ADMINISTRATION

Social protection of veterans and people with disabilities is gaining its actuality annually due the difficult socio-political and economic situation in our country contributes to the emergence of conflict situations between government institutions and society. Thus, with the Ukrainian Union of Afghan Veterans initiative, there peaceful protests were held, and the representatives of other civic associations also were joined to them. It's not the first time such a problem has occurred and needs to be resolved by state administration. Thus, the urgency of considering the social protection of combatants in Afghanistan and their family members in the context of the development of public administration is beyond doubt.

A great deal of researches are devoted to social protection and the problems of people who've returned from the war. For example, the formation of a system for providing social and psychological rehabilitation services for the war veterans was considered by E. Gordienko [5]. Ukrainian researcher M. Zverev studied the social protection of people with military competencies in the united territorial communities of Ukraine [6]. O. Bobro and S. Shepelenko investigated the organization of medical and sanitary provision for the population in different types of emergencies [3]. Foreign experience of social and psychological rehabilitation of combatants: on the example of the United States has been studied by V. Krivosheev and P. Crow [7]. The participation of public associations in the process of decentralization has been written by M. Rusinyuk [11]. Innovative approaches to protecting the population from safe factors were described by E. Budynska, A. Budyanska-Shmal, O. Boyarsky, N. Vyshnevska [4]. Unfortunately, health care and social protection of veterans remain as a topic that is constantly in the spotlight of public administration, due to its complexity.

The purpose of the report is to consider the problem of social protection of participants in the hostilities in Afghanistan, which led to the protests.

Protests have been held in Kyiv on the initiative of the Ukrainian Union of Afghan war Veterans, and other veterans' organizations of Ukraine have also been joined to them. Representatives of all regions of our country took part in such events [1].

It is known that there is a social control, and as noted by scientists V. P. Rubtsov and N. I. Perinska, one of its species is public. It is usually carried out by associations of citizens. Public control prevents violations in public administration by applying social influence through its mechanism. Citizens

exercise their right to control state institutions with the help of public associations, which are based on the Law of Ukraine «On Associations of Citizens» [10, p. 197].

The Ukrainian Union of Afghan Veterans has existed for more than 25 years, it is a public union that is not only large in number, but also differs from others in stability and principle. «Afghans» are not only concerned about themselves, they are caring for the families of those killed in Afghanistan, widows, mothers and children left alone with social problems as a result of the fighting in Afghanistan. Thus, it is a large public association with an opinion and demands that must be taken into account by any government.

The veterans' movement should be supported not only due to its public nature, but also have a separate committee in the structure of public administration in order to reduce the number of conflicts that arise [12; 13].

As a result of the numerous actions, the participants in the hostilities agreed to establish a working group of representatives of the participants in the hostilities in Afghanistan and other veterans' organizations, representatives of the Cabinet of Ministers, employees of relevant ministries, which considers and makes decisions on all families of the dead [1].

The National Academy of Medical Sciences of Ukraine received a letter -031-03 / 1026 dated 10.05.2018, stating that «the National Academy of Medical Sciences of Ukraine is ready to conduct research to study the long-term effects of traumatic situations on the health of war veterans in Afghanistan and to take part, within the limits of its competence, in the development of clinical protocols for the treatment of war veterans in specialized rehabilitation institutions» [9].

The negotiation process between the representatives of the Ukrainian Union of Afghan Veterans and the heads of state institutions showed that there is a problem in the dialogue between the government and the public on the issue of social protection of Afghan veterans.

In a broad sense, public administration can be understood as a system of social development management. This is revealed through the activities of public administration and local self-government. They are fully accountable to society, and carry out activities in its interests, through the coordination of decisions on the development and implementation of state development policy. But the public association of Afghan veterans is an effective form of public scrutiny, and civil servants need to find a way out of the conflict between government officials and veterans. The mechanism for resolving the issue is the creation of a specialized committee of Afghan veterans in the structure of public administration in order to address the social protection of this category of Ukrainian society.

References:

1. Акция протесту 25 апреля 2018 года в Киеве // Офіційний сайт Херсонської обласної організації Української Спілки ветеранів Афганістану. – Режим доступу : <http://usva.ks.ua/news/21-04-2017.php>.

2. Бабаков С. Отношение к ветеранам – это отношение к будущему страны / С. Бабаков // Офіційний сайт Української Спілки ветеранів

Афганістану. – Режим доступу : http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php?option=com_content&task=view&id=248.

3. Бобро О. В. Організація медико-санітарного забезпечення населення при різних видах надзвичайних ситуацій / О. В. Бобро, С. С. Шепеленко // Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності : сучасні реалії України : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. – С. 17.

4. Будинська Е. М. Інноваційні підходи до захисту населення від безпечних факторів / Е. М. Будинська, А. Р. Будянська-Шмаль, О. М. Боярський, Н. П. Вишнеvsька // Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності : сучасні реалії України : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. – С. 19.

5. Гордієнко Є. Формування системи надання послуг соціально-психологічної реабілітації ветеранам війни / Э. Гордієнко // Науково-практичне забезпечення децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах : матеріали наук.-практ. конф., Київ, 18 квіт. 2018 р. / за заг. ред. Р. В. Войтович, П. В. Ворони. – К. : ІПК ДСЗУ, 2018. – С. 298 – 300.

6. Зверєв М. Соціальний захист людей з військовими компетентностями в об'єднаних територіальних громадах України / М. Зверєв // Науково-практичне забезпечення децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах : матеріали наук.-практ. конф., Київ, 18 квіт. 2018 р. / за заг. ред. Р. В. Войтович, П. В. Ворони. – К. : ІПК ДСЗУ, 2018. – С. 303 – 305.

7. Кривошеєв В. Зарубіжний досвід соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій : на прикладі США / В. Кривошеєв, П. Ворона // Науково-практичне забезпечення децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах : матеріали наук.-практ. конф., Київ, 18 квіт. 2018 р. / за заг. ред. Р. В. Войтович, П. В. Ворони. – К. : ІПК ДСЗУ, 2018. – С. 305 – 309.

8. Лист від Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини №1/10-31626, 18-21 НД-102 від 25 квітня 2018 року Л. Денисової // Офіційний сайт Української Спільки ветеранів Афганістану. – Режим доступу : http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php?option=com_content&task=view&id=7366&Itemid=30.

9. Лист Національної Академії Медичних наук України надійшов лист №1-03/1026 від 10.05.2018 р. // Офіційний сайт Української Спільки ветеранів Афганістану. – Режим доступу : http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php?option=com_content&task=view&id=7368&Itemid=30.

10. Рубцов В. П. Державне управління та державні установи / В. П. Рубцов, Н. І. Перинська. – К. : Університет «Україна», 2008. – 440 с.

11. Русинюк М. Участь громадських об'єднань у процесі децентралізації / М. Русинюк // Науково-практичне забезпечення децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах :

матеріали наук.-практ. конф., Київ, 18 квіт. 2018 р. / за заг. ред. Р. В. Войтович, П. В. Ворони. – К. : ППК ДСЗУ, 2018. – С. 316 – 319.

12. Червонописький С. Вимоги до Прем'єр-міністра України від 25. 04. 2018 / С. Червонописький // Офіційний сайт Української Спілки ветеранів Афганістану. – Режим доступу : http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php?option=com_content&task=view&id=7330&Itemid=30.

13. Червонописький С. До уваги членів УСВА! / С. Червонописький // Офіційний сайт Української Спілки ветеранів Афганістану. – Режим доступу : http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php?option=com_content&task=view&id=7349&Itemid=30.

ЛЕЩУХ ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

к. е. н., науковий співробітник відділу просторового розвитку

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України»

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЦЕНТРО-ПЕРИФЕРІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА РІВНІ «ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР – РАЙОНИ ОБЛАСТІ»

В регіоні обласний центр – це своєрідне «ядро», «лідуючий центр», «голове місто», осередок «підключення» регіону до глобальних на національних зв'язків і процесів, головною функцією якого виступає передача імпульсів розвитку, що виникають з зазначених зв'язків, на прилеглі території. Попри чітко оконтурені та інституціоналізовані межі обласного центра, генеровані та передані ним позитивні імпульси зумовлюють структурні зміни соціально-економічного характеру всього регіону [1].

Відповідно до теорії регіонального розвитку Дж. Фрідмана нерівномірність економічного зростання регіональної системи і процес просторової поляризації неминує породжувати диспропорції між «ядром» та периферією. Периферія не є якимось однорідним полем, вона поділяється на так звану внутрішню (ближню), тісно пов'язану з «ядром» і безпосередньо одержує від нього імпульси до розвитку, і зовнішню (дальню) – на яку «ядро» практично не виявляє мобілізуючого впливу. Центр і периферія на будь-якому просторовому рівні пов'язані між собою потоками інформації, капіталу, товарів, робочої сили тощо, причому саме напрями цих потоків визначають характер взаємодії між центральними і периферійними структурами, перетворюючи простір на силове поле. Рушійною силою або свого роду мотором, що забезпечує постійний розвиток і відтворення системи відносин «центр-периферія» є постійна якісна трансформація ядра за рахунок генерування, впровадження та дифузії нововведень [2].

Разом з тим, глибина проникнення по території регіону позитивних імпульсів розвитку, генерованих обласним центром, є різною, що

проявляється у відповідних структурних змінах соціально-економічного характеру в регіоні. А досягнення відповідних «позитивних ефектів» у просторовому аспекті залежить від абсорбційної здатності економік прилеглої території та віддалених районів до сприйняття технологічних, управлінських і соціальних інновацій, наявності відповідних умов і ресурсів розвитку, транспортно-комунікаційних коридорів та мереж, інтелектуального капіталу.

Природа генерованих центром імпульсів розвитку є складною та мало дослідженою як у вітчизняній, так і світовій науці, незважаючи на те, що потенціал концепції «центр-периферія» дозволяє використовувати її домінанти при постановці численних завдань не лише політико-географічного, а й соціально-економічного характеру на всіх рівнях ієрархії територіальних систем. До основних факторів, що генерують імпульси розвитку «ядер», відносять [3]:

- функціонування великих міст як потужних ринків товарів та послуг, що притягує до себе виробника, дає йому додаткові економічні переваги за рахунок економії масштабу та скорочення транспортних витрат;

- економія витрат внаслідок спільного використання суб'єктами господарювання великих міст та навколишньої території інженерної, виробничої, соціальної інфраструктури, наявних умов та ресурсів розвитку, людського капіталу, що породжує агломераційний ефект;

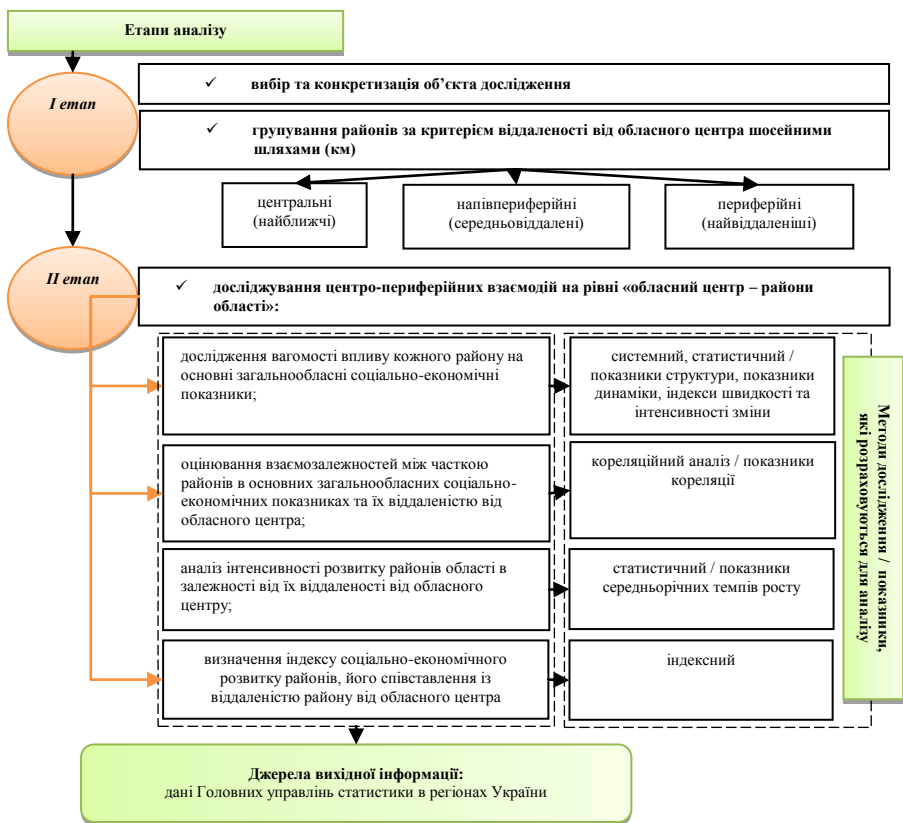
- ущільнення у великих містах та довкола них комунікативного простору міжособистісних зв'язків, що забезпечує виникнення інновативних ефектів внаслідок оперативного обміну інформацією, ідеями, винаходами тощо;

- стрімке зростання ціни на землю та інші ресурси розвитку в межах великих міст, що зумовлює «виштовхування» на прилеглу територію окремих видів економічної діяльності та стимулює її розвиток;

- динамічне соціальне середовище з високою здатністю генерування та сприйняття соціальних інновацій (форми зайнятості, ритм життя, соціальні потреби, стандарти споживання).

Дослідження центр-периферійної взаємодії на рівні «обласний центр – райони області» пропонуємо здійснити на основі якісної оцінки залежності рівня соціально-економічного розвитку районів області від їх віддаленості від обласного центра – осередка концентрації ділової активності, ресурсів та капіталу (рис. 1).

Використання запропонованого методичного підходу (рис. 1) дозволить визначити в регіоні просторові зони з різною інтенсивністю впливу «ядра», встановити ареали центрального, напівпериферійного та периферійного типів.

Рис. 1. Методичний підхід до оцінювання центрo-периферійної взаємодії на рівні «обласний центр – райони області»*

*складено автором

Список використаних джерел:

1. Лещух І. В. Вплив обласного центра на соціально-економічний розвиток районів регіону / І. В. Лещух // Облік і фінанси. – 2020. – № 3 (89). – С. 24 – 29.
2. Friedmann J. Regional development policy / J. Friedmann. – Boston : Mass. Inst. Techn. 1966.
3. Підгрушний Г. П. Київ та прилегла територія в системі центрo-периферійної взаємодії / Г. П. Підгрушний, О. О. Денисенко // Український географічний журнал. – 2013. – № 1. – С. 27 – 34.

МАКАРЧУК ВІКТОР ГРИГОРОВИЧ

к. т. н., провідний судовий експерт-еколог Львівського НДІ судових експертиз Мін'юсту України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ ТА СОЦІАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА

Соціальна держава являє собою таку модель організації публічної влади, яка реалізована у XXI столітті для підтримання миру, соціальної солідарності та взаємної відповідальності влади, бізнесу і громадянського суспільства. Основою такої солідарності є суспільний діалог і компроміс, тобто здатність держави і громадян до узгодження своїх інтересів для досягнення суспільного блага, яким є економічне зростання, соціальна справедливість, культурний і духовний розвиток, демократичні гуманістичні цінності, життя і здоров'я людини.

Метою державної соціальної політики є створення умов для збереження і зміцнення здоров'я людини як найвищої соціальної цінності, а також підвищення рівня фізичного, духовного здоров'я, психологічного та соціального благополуччя шляхом пріоритетності здорового способу життя як основного чинника відновлення здоров'я, його збереження та зміцнення.

Кожний громадянин України має право на належний життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини; безпечно для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; санітарно-епідемічне благополуччя території і населеного пункту, де він проживає; безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку; кваліфіковану медичну допомогу.

Пріоритетні напрями соціальної політики – медицина, сфера обслуговування і догляд, система громадського здоров'я, медичне страхування, підтримка здоров'я сім'ї, максимальне збереження фізичного, інтелектуального, духовно-етичного і культурного потенціалу країни – вимагають пильної уваги та великих зусиль як держави, так і громадянського суспільства.

Проте, ідеологія, покладена в основу діяльності Української держави, позбавлена здоров'язбережних складових. Тому і загальні показники стану здоров'я населення України погіршуються з кожним роком. Соціальна функція держави не спрямована на мінімізацію відмінностей в доступі громадян до суспільних благ і не забезпечує стабільність (самозбереження) соціуму.

Викликає занепокоєння і екологічна складова державної політики управління соціальним захистом та соціальною безпекою людини і суспільства. Хоча Україна, у порівнянні з багатьма іншими країнами, і знаходиться у екологічно вигідних кліматичних умовах, проте має ряд

проблем. В першу групу проблем слід віднести нормативно-правове забезпечення. У проєктній стадії знаходяться закони та нормативно-правові акти України щодо стратегічних засад державної екологічної політики України, основних правових, економічних, організаційних та екологічних принципів відносин і діяльності, пов'язаних з особливостями користування надрами для видобутку бурштину-сирцю. Без вирішення вже багато років ситуація з карпатськими лісами, накопиченням твердих побутових відходів та проблемами очищення питної води. Близько 15 відсотків території України з населенням понад 10 млн. перебуває у критичному екологічному стані. Щільність викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря останнім часом становить понад 130 кілограмів на кожного мешканця України, що в кілька разів перевищує зазначений показник у розвинутих країнах.

Сьогодні, в момент виникнення пандемії, перед спільнотою стоїть завдання не лише мінімізувати її вплив, а й отримати досвід, який допоможе передбачити її виникнення та запобігти цьому. Дослідники Гарвардського університету прийшли до висновку, що новий коронавірус призводить до різкого збільшення смертності серед пацієнтів у районах з навіть злегка підвищеним рівнем забруднення повітря. Вчені університету вважають, що навіть невелике збільшення довгострокового впливу «дрібних частинок» призводить до значного збільшення смертності від COVID-19. На сьогодні абсолютно точно доведено безпосередню залежність здоров'я населення тієї чи іншої території від якості навколишнього середовища.

Відповідно до визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я забруднення – це поява у довіллі людини забруднюючих речовин чи будь-яких інших агентів (від вірусів до звукових хвиль надмірної інтенсивності), які безпосередньо чи опосередковано негативно впливають на людину і створене нею, для власних потреб, штучне середовище [1].

Всебічне вивчення людини, її взаємовідносини із навколишнім світом призвели до розуміння того, що здоров'я – це природний стан організму, що характеризується його повною рівновагою з біосферою і відсутністю будь-яких хворобливих змін. Внутрішнє середовище людини, в якому функціонують елементарні частини організму, що беруть участь в обміні речовин та енергії, і яке забезпечує нервові, гуморальні механізми регуляції та гомеостаз організму, тісно пов'язане з навколишнім середовищем.

Відповідно до Конституції України кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50) і зобов'язаний не заподіювати шкоди природі та відшкодувати завдані ним збитки (ст. 66) [2]. Злочини та інші правопорушення проти довкілля посягають на суспільні відносини у сфері охорони конституційного права громадян на безпечне довкілля, а також у сфері охорони, використання, збереження і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання й усунення негативного впливу господарської та іншої діяльності людини на навколишнє природне середовище, збереження генетичного фонду живої природи, ландшафтів та

інших природних комплексів, унікальних територій, а також природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Одним з важливих засобів захисту гарантованого Конституцією права громадян на безпечне довкілля, а також суспільних відносин у сфері охорони й відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини є своєчасний і правильний розгляд кримінальних проваджень про злочини, відповідальність за які передбачена статтями 236-254 Кримінального кодексу України [3].

Належний супровід судово-слідчої практики в державі при розслідуванні екологічних правопорушень у формі суспільно небезпечних діянь, які зазіхають на екологічний правопорядок і екологічну безпеку суспільства, забезпечується новим напрямком судово-експертних досліджень – судовою інженерно-екологічною експертизою [4; 5]. Переважно судова інженерно-екологічна експертиза носить комплексний характер, оскільки спеціальні знання, які використовуються судовим експертом-екологом у процесі проведення інженерно-технічних експертиз, стосуються різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання). Найчастіше – це знання у галузі як загально-інженерних дисципліни (фізика, хімія, механіка, техніка, технологія, інженерія та ін.), так і спеціально-екологічних дисциплін (екологія, екологічна безпека, економіка природокористування та ін.).

Судовий експерт-еколог, досліджуючи в межах інженерно-екологічної експертизи обставини екологічного правопорушення, зустрічається з необхідністю використання спеціальних знань мінімум в трьох областях: техніки, екології та економіки природокористування) [6].

Особливим об'єктом судової експертизи екологічного спрямування є людина, її життя та здоров'я у взаємозв'язку з оточуючим середовищем, оскільки встановлення причинного взаємозв'язку між станом здоров'я людини, його змінами та шкідливим впливом навколишнього середовища, спричиненого антропогенною діяльністю, має принципове значення для вирішення питань щодо відшкодування шкоди, нанесеної здоров'ю громадян негативним впливом навколишнього середовища.

Отже, важливим завданням державного управління соціальним захистом та соціальною безпекою людини і суспільства є недопущення незворотних змін, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища. Наш навколишній світ – це наш організм, оберігаючи навколишнє середовище – ми оберігаємо своє здоров'я. Щоб забезпечити виживання в нинішньому світі, потрібна єдність сучасного світорозуміння, єдність дій всього людства щодо питань збереження природи.

Список використаних джерел:

1. Про оцінку впливу на довкілля : закон України від 23 трав. 2017 р. № 2059-VIII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.
2. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text/>.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.
5. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.
6. Про судову експертизу : закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
7. Про охорону навколишнього природного середовища : закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

МУКАН ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ

*аспірант кафедри управління та бізнес-адміністрування
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: РОЛЬ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА

В умовах стрімкої глобалізації України поступово інтегрується у світову спільноту стаючи її частиною. Проводиться реформа політичної й адміністративної систем. З огляду на це набувають вагомості теоретичні дослідження прогнозування розвитку сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) в контексті глобалізації механізмів соціального захисту людини, розуміння потреби ефективного механізму виконання рішень ЄСПЛ як засобу усунення та запобігання порушенню прав людини, як формі захисту прав людини, як функції держави у формуванні демократичного ладу в країні, забезпечення прогнозованості діяльності правоохоронної і судової системи та інвестиційної привабливості України. Система Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод через рішення ЄСПЛ впроваджує практику розуміння і захисту прав людини та основоположних свобод у правовій системі держав-учасниць

конвенції, допомагає державам-учасницям Конвенції виявляти системні проблеми щодо захисту прав людини та пропонує шляхи їх вирішення. Вищі судові установи Високої Договірної Сторони можуть звертатися до Суду щодо надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї [1].

Станом на жовтень 2020 р. Європейським судом з прав людини було ухвалено 1619 рішень, якими констатовано порушення Україною положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколів до неї, та які передані для нагляду за їхнім виконанням до Комітету міністрів Ради Європи. Станом на жовтень 2020 року по 1045 рішеннях Комітетом Міністрів прийнято резолюції про їх остаточне виконання [2]. Більшість невиконаних рішень ЄСПЛ стосується невиконання саме заходів загального характеру. До заходів загального відноситься – внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування, внесення змін до адміністративної практики, забезпечення юридичної експертизи законопроектів, забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Суду – прокурорів, суддів, адвокатів та інших правоохоронних органів, інші заходи, які визначаються з боку Комітету міністрів Ради Європи.

Зазвичай відповідачами за заявами, поданими до Європейського суду з прав людини стають держави, які мають проблеми із якістю роботи судової системи та з довірою до неї з боку громадян. Станом на 31 грудня 2019 р., відповідачами по більш, ніж 2/3 поданих до ЄСПЛ заяв були чотири держави: Росія (15 050 заяв, що становить 25,2 % від загальної кількості справ, які перебувають на розгляді в ЄСПЛ), Туреччина (9250 заяв, 15,5 % від загальної кількості), Україна (8850 заяв, 14,8 % від загальної кількості), Румунія (7900 заяв, що становить 13,2 % від загальної їх кількості) [3]. Спостерігається динаміка до збільшення поданих заяв в ЄСПЛ у 2019 році (8850 заяв, 14,8 % від загальної кількості) проти у 2018 (7250 заяв, 12,9 % від загальної кількості) та у 2017 році (7250 заяв, 12,6 % від загальної кількості).

Участь України в ЄСПЛ – це механізм, який, перш за все, має гарантувати дотримання прав громадян у випадках, коли їм не вдалося зробити цього в межах діяльності української правової системи. Це особливо важливо, зважаючи на традиційно низький рівень довіри населення до судової системи в Україні. Всеукраїнським дослідження громадської думки, проведене соціологічною службою Центру Разумкова 13-17 лютого 2020 р. показало, що судовій системі в цілому в Україні повністю довіряють лише 1,7 % опитаних, скоріше довіряють – 11,5 %, скоріше не довіряють – 35,1 % і зовсім не довіряють 40,5 % опитаних. Незначно вищий рівень довіри до місцевих судів та до Верховного Суду, але і в їх випадках рівень недовіри суттєво перевищує рівень довіри (негативний баланс довіри-недовіри у випадку місцевих судів становить – 54,9 а Верховного Суду – 45,5 %) [4]. Цей аналіз вказує на тенденцію до збільшення в майбутньому заяв до ЄСПЛ

оскільки суспільство прагне справедливості та в умовах тотальної недовіри до національної судової системи намагається її шукати в ЄСПЛ. Це негативно відобразиться на інвестиційній привабливості України. Ефективне виконання рішень ЄСПЛ може покращити інвестиційний клімат.

Згідно Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) від 02 жовтня 2006 р. № 1516, ПАРЄ закликала національні парламенти запровадити спеціальні механізми та процедури для ефективного парламентського контролю за виконанням рішень ЄСПЛ шляхом регулярного звітування відповідальних міністерств. Після конференції в Брайтоні в 2012 році Декларація заохочувала відкритий діалог між Судом та державами-членами як засіб розвитку більш глибокого розуміння їх ролі у виконанні спільної відповідальності у застосуванні Конвенції, включаючи, зокрема, діалоги між ЄСПЛ і вищими судами держав-учасниць [5]. Декларація від березня 2015 року прийнята Брюссельською конференцією заохочувала діалог Суду з вищими національними судами та створення мережі, що сприятиме обміну інформацією про свої рішення з національними судами та запропонувала Суду ще більше поглибити цей діалог [6].

Ефективному забезпеченню права громадян України на подачу заяв до ЄСПЛ активно сприяють міжнародні неурядові організації. Зокрема, щодо видання довідкової літератури та проведення просвітницьких заходів – тренінгів з метою забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Суду – прокурорів, суддів, адвокатів та працівників інших правоохоронних органів. Вагомим внеском міжнародних неурядових організацій у захист прав людини та основоположних свобод є допомога громадянам України у підготовці заяв для звернення до ЄСПЛ.

В період глобалізації та значних суспільних трансформаційних перетворень спостерігається збільшення впливу міжнародних неурядових організацій на світову правотворчу діяльність та міжнародний процес. Варто зазначити, що велика кількість неурядових організацій, діючи врозрід своїм першочерговим цілям, виступають політичним інструментом. Неурядові організації, як відповідні елементи глобальної системи трансформації міжнародних відносин, можуть бути як повністю самостійним суб'єктом, так і політичним інструментом [7]. Оцінюючи роль неурядових громадських організацій у сфері забезпечення виконання Україною рішень ЄСПЛ щодо заходів загального характеру їхня ефективність є очевидною

Опрацювавши та проаналізувавши економічні, політичних та соціальні процеси, їхні статистичні показники, що впливають на формування тенденцій розвитку інститутів публічного управління та неурядовим міжнародних організацій сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини та взаємозв'язок з соціальною захищеністю людини в Україні приходжу до висновку, що спостерігається чітка тенденція до розширення інститутів публічного управління та збільшення ролі їхньої взаємодії з неурядовими міжнародними організаціями сфери виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Для більш ефективного управління та координації процесу виконання рішень ЄСПЛ в Україні варто створити постійно діючий комітет Верховної ради України з широкими повноваженнями щодо координації та контролю діяльності органів виконавчої влади, прокуратури та національних судів. Йому доцільно надати право законодавчої ініціативи у зв'язку з виконання рішень ЄСПЛ щодо виконання заходів загального характеру, повноваження розробляти спеціальні організаційно-правові засоби виконання рішень ЄСПЛ, ініціювати відповідальність державних органів та їхніх посадових осіб за невиконання та неналежне виконання рішень ЄСПЛ.

Список використаних джерел:

1. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ, ратифікований Законом № 2156-VIII від 05.10.2017 року, набрав чинності для України 01.08.2018. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13.

2. Committee of Ministers. Department for the execution of judgments of the European Court of Human Rights. Country Factsheet. Ukraine. . – Режим доступу : <https://rm.coe.int/1680709769>.

3. European Court of Human Rights. Analysis of statistics 2019. January 2020. – Access mode : https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2019_ENG.pdf.

4. Оцінка громадянами ситуації в країні, рівень довіри до виконавчих та правоохоронних органів влади, оцінка діяльності Уряду (лютий 2020 р. соціологія) // Разумков Центр. . – Режим доступу : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-riven-doviry-do-vykonavchykh-ta-pravookhoronnykh-organiv-vlady-otsinka-diialnosti-uriadu-liutyi-2020r>.

5. High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights Brighton Declaration. – Access mode : https://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf.

6. High-level Conference on the «Implementation of the European Convention on Human Rights, our shared responsibility» Brussels Declaration. – Access mode : https://www.echr.coe.int/Documents/Brussels_Declaration_ENG.pdf.

7. Балута І. В. Аналіз діяльності міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації / І. В. Балута // Актуальні проблеми державного управління. – 2017. – № 1 (51). – С. 106 – 112. . – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2017_1_18.

ПОПОВА ТАТЬЯНА ЕВГЕНЬЕВНА

*старший преподаватель кафедры международных отношений
Института управленческих кадров Академии управления
при Президенте Республики Беларусь*

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦИАЛА, РЫНКА ТРУДА И ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Целью государственного регулирования трудового потенциала, рынка труда и занятости населения в Республике Беларусь в соответствии с Программой социально-экономического развития Республики Беларусь на 2016-2020 годы определено повышение эффективности использования трудового потенциала.

Для достижения поставленной цели, предполагалось решение следующих задач: обеспечить сбалансированность спроса и предложения рабочей силы, повысить ее конкурентоспособность; оптимизировать численность кадрового потенциала исходя из реальных потребностей экономики; повысить трудовую мобильность рабочей силы; разработать новые гибкие и нестандартные формы занятости населения; обеспечить занятость молодежи, предоставлением первого рабочего места; стимулировать вовлечение в трудовую деятельность экономически неактивного населения для поддержания социальной стабильности в обществе.

Механизмами реализации государственной политики регулирования трудового потенциала, рынка труда и занятости населения были установлены: выполнение Государственной программы о социальной защите и содействии занятости населения на 2016-2020 годы; совершенствование законодательства о труде по вопросам расширения гибких форм занятости населения, ведение учета трудовой деятельности работников в электронном виде; реализация мероприятий по созданию рабочих мест на новых производствах и предприятиях; развитие системы прогнозирования потребности экономики в кадрах; совершенствование Национальной системы квалификаций Республики Беларусь; развитие партнерских отношений между государственной службой занятости и агентствами по трудоустройству; создание механизмов стимулирования нанимателей к обеспечению безопасных условий труда, профилактике травматизма и профессиональных заболеваний, а также работников к обеспечению безопасности труда на своем рабочем месте.

Индикаторами выполнения задач определены: уровень зарегистрированной безработицы ежегодно не более 1 процента; уровень безработицы по методологии Международной организации труда к концу 2020 года не более 5 процентов.

Правовое регулирование обеспечивает алгоритм функционирования, а также четко определяет и организует деятельность специально уполномоченных государственных органов. Регулирование рынка труда, занятости населения в Республике Беларусь осуществляют Министерство труда и социальной защиты Республики Беларусь и входящие в его структуру Государственная служба занятости, Департамент государственной инспекции труда.

В результате реализации, утвержденных государственными программами, мероприятий в сфере трудового потенциала, рынка труда и занятости достигнуто следующее.

В экономике Республики Беларусь по данным за 2019 год занято 4330,1 тыс. человек. Средний возраст занятых в экономике – 40,9 года. Занятое население по отдельным видам экономической деятельности в процентах к итогу составляет: промышленность – 23,6 %; оптовая и розничная торговля, ремонт автомобилей и мотоциклов – 14,6 %; образование – 10,4 %; сельское, лесное и рыбное хозяйство – 9 %; здравоохранение, социальная сфера – 7,6 %.

Распределение численности мужчин и женщин, работающих в организациях, по видам экономической деятельности, по данным на начало 2020 года; в общей численности работников соответствующего вида экономической деятельности: сельское, лесное и рыбное хозяйство: мужчины – 60,8 %, женщины – 39,2 %; промышленность – 58,5 %, 41,5 %; строительство – 81,5 %, 18,5 %; оптовая и розничная торговля, ремонт автомобилей и мотоциклов – 30,9 %, 69,1 %; транспортная деятельность, складирование, почтовая и курьерская деятельность – 64,2 %, 35,8 %.

Уровень образования среди занятых в экономике: высшее образование – 33,1 %; среднее специальное – 23,1 %; профессионально-техническое – 28,5 %; общее среднее – 13,9 %; общее базовое (включая общее начальное) – 1,4 %.

Номинальная начисленная среднемесячная заработная плата без учета микро- и малых организаций без ведомственной подчиненности – Br1090,9.

Коронавирусная инфекция явилась «чёрным лебедем» мировой экономики 2020 года. Главная задача, которая решалась в этот период, – не допустить веерной потери рабочих мест, закрытия трудовых коллективов. За время пандемии в Республике Беларусь производство не закрывалось, падение ВВП составило 1,2 %. Около 60 тыс. человек работали в режиме неполной занятости, около 50 тыс. – по сокращенной рабочей неделе. В настоящее время предприятия возвращаются к нормальному ритму работы, а люди – к нормальному режиму рабочего времени, прогнозируется нулевое падение темпов экономического роста к концу года.

Особое внимание уделено недопущению необоснованного увольнения работников, особенно в частном секторе. Государственными инспекциями по труду проведены проверки в 700 крупных и средних организациях на предмет соблюдения трудового законодательства. Осуществляется

мониторинг 200 малых и средних предприятий частной формы собственности. Выявлены единичные случаи нарушений прав работников. Ситуация на рынке занятости управляемая, работа продолжается.

В январе-июне 2020 года в органы по труду, занятости и социальной защите за содействием в трудоустройстве обратилось 79,6 тыс. человек (82,9 процента к январю-июню 2019 года), из них 38,2 тыс. человек зарегистрированы в качестве безработных (75,8 процента к 2019 году). С учетом граждан, состоящих на учете на 1 января 2020 года, в трудоустройстве нуждалось 92,4 тыс. человек, из них 47,1 тыс. безработных.

Уровень зарегистрированной безработицы на 1 июля 2020 года составил 0,2 процента к численности рабочей силы (на 1 июля 2019 года – 0,3 процента).

На 1 июля 2020 года в органы по труду, занятости и социальной защите поступили сведения о наличии 74,4 тыс. вакансий, что составило 83,9 процента к аналогичному периоду предыдущего года. Потребность в работниках по рабочим профессиям составила 60,5 процента от общего числа вакансий. Численность безработных, состоящих на учете в органах по труду, занятости и социальной защите, на 1 июля 2020 года составила 10 тыс. человек, что на 19,5 процента меньше, чем на 1 июля 2019 года.

Коэффициент напряженности на рынке труда республики не изменился и на 1 июля 2020 г. составил 0,1 безработных на одну вакансию.

В рамках пакета указов по поддержке организаций, которые пострадали от кризисных явлений в мировой экономике, предоставлены налоговые льготы и преференции около 47 тыс. субъектам хозяйствования и индивидуальным предпринимателям на общую сумму более Br34 млн. [1]. Принято около 8 тыс. решений о предоставлении арендных каникул, объем поддержки составил более Br30 млн.», Госбанки прокредитовали под гарантии правительства более 50 предприятий на сумму около Br700 млн., под гарантии местных органов власти – почти на Br100 млн.

Средняя зарплата по стране за полугодие 2020 года выросла на 7,8 %, а реальные располагаемые доходы населения составили 105,4 %. Заработная плата отдельных категорий работников (например, воспитателей детских садов) еще не достигает Br1 тыс. Этот вопрос находится на пристальном контроле Президента Республики Беларусь. Выдерживается пропорция, когда работники бюджетной сферы должны получать не менее 80 % от средней зарплаты по стране. Экономические результаты работы за 9 месяцев 2020 года Республики Беларусь лучше, чем экономика региона в целом, благодаря принимаемым выверенным, точечным мерам государственной поддержки экономического роста. К 2025 году планируется выход по двум самым большим резонансным категориям бюджетников – это медицинские работники и педагоги – на пропорцию 150 % и 100 % соответственно к средней зарплате по стране.

Список использованной литературы:

1. Господдержка экономики в виде налоговых льгот и преференций на фоне пандемии составила более Br34 млн. // БЕЛТА – Белорусское телеграфное агентство. – Режим доступа : <https://www.belta.by/economics/view/gospodderzhka-ekonomiki-v-vide-nalogovyh-lgot-i-preferentsij-na-fone-pandemii-sostavila-bolee-br34-mln-409182-2020/>.

РАДИШ ЯРОСЛАВ ФЕДОРОВИЧ

д. держ. упр., профессор, профессор кафедры управління охороною здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

ЄВТУШЕНКО ВЯЧЕСЛАВ ВІКТОРОВИЧ

к. держ. упр., заступник завідувача відділу з питань охорони здоров'я Секретаріату Кабінету Міністрів України

ЩЕ РАЗ ПРО ЗЦІЛЮЮЧІ ВЛАСТИВОСТІ МАРИХУАНИ

«Дух творчого пошуку, дослідження
не терпить грубого дотику адміністрування»
В.О. Сухомлинський

До канабісу і його похідних можна ставитися по-різному. Але людей, які переконані, що абсолютно всі наркотики однаково шкідливі й точно небезпечніші за алкоголь, мабуть, спантеличує той факт, що в Європі та за океаном марихуану послідовно легалізують і все частіше застосовують в медичних цілях (рис. 1).

Що лікують медичним канабісом?

Епілесія. Відзначається висока результативність такого лікування – кількість нападів зменшується більше ніж на 50 відсотків.

Хвороба Альцгеймера – хронічне нейродегенеративне захворювання, що руйнує людську психіку. З кожним роком зростає кількість хворих (переважно людей похилого віку). Хвороба наразі вважається невиліковною, проте канабіноїди значно уповільнюють її розвиток і є надія, що з часом саме на основі цієї складової конопель будуть створені ефективні ліки.

Розсіяний склероз. Страждають нервові клітини головного та спинного мозку, виникають спазми м'язів, що призводить до тяжких психічних і фізичних розладів. Вживання препаратів, які містять канабіноїди, набагато полегшує стан хворих.

Онкозахворювання. У США та в Ізраїлі канабіноїди застосовують як для лікування деяких видів раку, так і для зменшення больового синдрому. Результати доволі обнадійливі.

Окрім того, похідними канабісу лікують гепатит С, діабет другого типу, вони також сприяють зниженню холестерину, запобігаючи тим самим ризикам серцево-судинних захворювань.

Рис. 1. Розподіл легалізації використання марихуани у світі

Люди, які страждають посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), повідомляють, що марихуана знижує тяжкість їхніх симптомів більш ніж у два рази. Принаймні, в короткостроковій перспективі.

До такого висновку дійшли дослідники Вашингтонського університету, професором психології.

Доцентка Каттлер і її колеги проаналізували дані понад 400 осіб, які відстежували зміни своїх симптомів ПТСР до і після вживання марихуани за допомогою спеціального додатка Strainprint. Група колективно використовувала додаток понад 11 тисяч разів за 31 місяць спостереження.

Дослідження показує, що марихуана знижує ступінь нав'язливих повторних переживань того, що сталося на 62 %, спогади про погану подію скорочуються на 51 %, дратівливість і тривожність стають менше на 67 і 57 відсотків відповідно. Однак симптоми зменшуються не назавжди.

Недавно опубліковані результати нового дослідження. Вони дають підстави припускати, що марихуана дійсно різко зменшує симптоми ПТСР, але вона може не надавати довгострокового позитивного впливу. Ми вважаємо, що симптоми маскуються, тому використовувати марихуану можна тільки як допоміжний засіб, – розповіли науковці.

Дослідження показало, що канабідіол може бути ефективний для використання проти грампозитивних бактерій – наприклад, стафілокока і пневмокока. Нове дослідження показує, що канабідіол може також використовуватися в якості антибіотику.

Вчені з Університету Квінсленда виявили, що канабідіол був дуже ефективний проти широкого спектра грампозитивних бактерій, включаючи бактерії, стійкі до інших антибіотиків. При цьому, виділена з конопель речовина не втрачає ефективності після тривалого лікування. Зазвичай тривале застосування якого-небудь антибіотика викликає звикання – резистентність – у бактерій, і вони стають несприйнятливими до його дії. До канабідіола, за результатами спостережень, резистентність у бактерій так і не розвинулася.

Вчені також порівнювали ефективність цієї речовини з дією двох популярних антимікробних препаратів – ванкоміцина і даптоміцина.

Виявилось, канабідіол не тільки ефективний там, де безсилі інші антибіотики, але і дозволяє знищувати біоплівки з бактерій – утворення, які важко зруйнувати звичайними методами.

В Україні до 2 мільйонів хворих страждають від хронічного болю та інших розладів, яких можливо уникнути завдяки препаратам на основі фітоканабіноїдів – активних компонентів, що містяться в коноплях, наголосили автори петиції. Серед таких пацієнтів більше 20 тисяч дітей з фармрезистентними (стійкими до ліків) формами епілепсії, сотні тисяч онкохворих, більше ста тисяч паліативних пацієнтів, десятки тисяч ветеранів війни із посттравматичним стресовим розладом.

Але в Україні заборонено використання медичного канабісу навіть у наукових цілях. Це істотно ускладнює доступ пацієнтів до ефективного лікування, яке покращує якість життя мільйонам хворих у цивілізованих країнах світу.

Як відомо, навколо канабісу існує безліч міфів та перекручень. На п'ять, основних із них, висловлює свої міркування та представляє на них відповіді Олександр Бевза у програмі Здоров'я 24.

Марихуана шкідлива для здоров'я?

Задokumentованих випадків смерті від передозування марихуаною немає. Але все-таки вона приносить шкоду. Основний ризик пов'язаний з втратою контролю над поведінкою від вживання канабіноїдів (можна травмуватися при падінні або потрапити в ДТП). Її куріння підвищує ризик легеневих захворювань, може спровокувати психічні розлади. Діти курців марихуани, в процесі вагітності матерів, ризикують народитися з меншою вагою (тут все приблизно, як і з тютюном). Але в цілому дослідники визнають, що шкода для здоров'я від куріння марихуани – менша, ніж від куріння тютюну. У тому числі й тому, що «косяки» курять значно рідше, ніж звичайні сигарети.

Марихуана викликає залежність?

Так, але меншою мірою, ніж алкоголь, нікотин і важкі наркотики. Хвороблива пристрасть розвивається приблизно у 10 % людей, як правило, при тривалому і щоденному прийомі речовини (рідше, ніж у випадку з кофеїном). У більшості випадків мова про психологічну залежність. Фізіологічної залежності від марихуани – не існує. Тобто, «ломки» через відмову від конопель не буває.

Марихуана – сходинка на шляху до важчих наркотиків?

Невідомо. Люди, що курять травичку, дійсно частіше підсаджуються на героїн, але, можливо, справа тільки в кореляції, а не в причинно-наслідковому зв'язку. Тобто, у них спочатку була схильність до вживання наркотиків, просто почали вони з найбільш доступного і дешевого.

Марихуана не може бути корисною для здоров'я?

Може. Вона здатна полегшити хронічний біль, симптоми розсіяного склерозу, нудоту і блювоту при хіміотерапії, епілепсію і синдром роздратованого кишківника. Але досліджень із цього приводу не дуже багато. Ще марихуана знімає судоми при синдромі Паркінсона – ось популярний ролик, де добре видно, як це відбувається:

Марихуана є небезпечною для суспільства?

Це складне питання. Вживання конопель не стимулює агресивну поведінку (як у випадку з алкоголем). Навпаки, сп'янілі від марихуани люди схильні поводитися більш розслаблено, але у них підвищується сонливість та може знизитися лібідо.

Як свідчить аналіз досліджень щодо підтримки легалізації медичної марихуани, то сайт / rixabaу.com дає з цього приводу наступну інформацію. Українці підтримують легалізацію медичної марихуани. Понад половина українців підтримує легалізацію медичної марихуани, 33 % – категорично проти. 30 % опитаних українців повністю, а 28 % певною мірою підтримують можливу легалізацію медичної марихуани в Україні для пацієнтів, яким вона зможе полегшити симптоми і/або полегшити біль, йдеться в опитуванні соціологічної групи «Рейтинг».

Таким чином, 58 % підтримує цю ініціативу, а 33 % – протилежної думки. Про це свідчать результати опитування Соціологічної групи «Рейтинг», проведеного в травні 2019 року. Зазначається, що відновлюється високий рівень абсолютної «легалізації» медичної марихуани серед мешканців Києва, чоловіків, молодих і заможних опитаних.

Ми усвідомлюємо, що люди, далекі від цієї теми, не зовсім розуміють, як може лікувати «трава», котра протягом багатьох років вважалася небезпечним наркотиком. Спробую пояснити це максимально просто. Річ у тім, що канабіс має величезну кількість складових, в тому числі тетрагідроканабінол (саме він спричиняє психотропну дію) і канабідіол, котрий практично не містить наркотичних сполук.

Для лікування використовуються обидві речовини. Ліки, виготовлені на основі тетрагідроканабінолу, частіше призводять до негативних наслідків (тривога, напади паніки, тахікардія чи аритмія), ніж ті препарати, в основі

яких лежить канабідіол. Втім при правильному вживанні та контролю медиків негатив зводиться до мінімуму, особливо якщо взяти до уваги результати лікування, про які інформували учасників конференції шановні доповідачі, лікарі-практики та їхні пацієнти.

Що вимагають у петиції активісти Української асоціації медичного канабісу?

Ініціатори петиції наголошують – мова не про легалізацію коноплі. А про законодавче врегулювання доступу пацієнтів до препаратів з канабісу. Зокрема, для лікування хронічного болю, епілепсії, анорексії, посттравматичного синдрому, захворювань імунної системи, артриту та ревматизму, астми, хвороби Альцгеймера, хвороби Паркінсона, хореї Гетінгтона, герпесу, виразок, втрати ваги під час СНІДу, діабетичної нейропатії, різних форм склерозу та багатьох інших важких хвороб.

Що, на думку активістів, має зробити Верховна Рада України?

Внести зміни до законодавства, щоб:

- забезпечити дотримання прав людини на доступ і використання ефективних лікарських засобів, в тому числі виготовлених на основі конопель;

- створити належні умови для повноцінного застосування рослин у медичній та науковій діяльності, в тому числі з метою розробки, клінічних досліджень та державної реєстрації дієвих лікарських засобів чи протоколів лікування, що передбачають використання продуктів з вмістом канабіноїдів;

- врегулювати питання легального обігу (придбання, зберігання, переміщення) продуктів, що містять канабіноїди, в тому числі хворими особами, які їх застосовують виключно у власних медичних цілях за призначенням лікаря та без мети збуту.

Наше дослідження виконане на основі аналізу нормативно-правових актів України щодо регламентації використання наркотичних засобів, психотропних речовини і прекурсорів, стратегії державної політики України щодо наркотиків на період до 2020 року та низки публікацій 2018-2020 рр. за темою дослідження.

На завершення ми хочемо сказати, що поділяємо думку авторів однієї з використаних нами публікація про те, що суспільство повинно усвідомити, що не можна огульно відмовлятися навіть від тих речей, які багато років вважалися великим злом. Світ змінюється, не стоїть на місці наука – саме тому сьогодні тисячі важкохворих людей отримали надію і можливість зцілення. І наша країна не має стояти на узбіччі, ми повинні бути в процесі.

Список використаних джерел:

1. Відповідь на петицію. – Режим доступу : <https://itd.rada.gov.ua/services/Petition/Index/4871?aname=published&fbclid=IwAR080iHE2Ep7G1pDdwm66Y0Gvd05CyfcOHsSNaQwAzSjxPddgPEIK60YAcS>.

2. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : закон України від 15 лют. 1995 р. № 60/95-ВР. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>.

3. Канада легалізувала марихуану. Як це працюватиме? // Інтернет-ресурс. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-44535286>.

4. Коноплі: наркотик чи ліки, або чому потрібно легалізувати канабіс в Україні? – Режим доступу : https://24tv.ua/konopli_narkotik_chi_liki_abo_chomu_potribno_legalizuvati_kanabis_v_ukrayini_n1159527.

5. Cannabinoids for Medical Use. A Systematic Review and Meta-analysis. – Access mode : <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/2338251>.

6. WHO Expert Committee on Drug Dependence Critical Review Extracts and tinctures of cannabis. – Access mode : <https://www.who.int/medicines/access/controlled-substances/Extracts-and-tinctures.pdf?ua=1>.

РУТКО ДИНА ФЕДОРОВНА

канд. економ. наук, доцент, заступитель директора по научной работе и магистерским образовательным программам Института управленческих кадров Академии управления при Президенте Республики Беларусь

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКСПОРТА МЕДИЦИНСКИХ УСЛУГ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Современное состояние экономики Республики Беларусь требует повышения рыночной конкурентоспособности в сфере медицинских услуг. В связи с ростом общего экономического потенциала страны перед организациями здравоохранения правительством страны поставлены определенные задачи. Так, в Послании белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь Президент Республики Беларусь указал на особую актуальность для страны развития сектора услуг, в частности медицинских, образовательных и туристических, на их экспортную ориентацию, а также подчеркнул необходимость активного развития именно платных услуг в медицине и добровольного медицинского страхования [1].

Формирование рыночных отношений в современном здравоохранении Республики Беларусь повлекли за собой активное развитие рынка медицинских услуг и их экспорт. Анализ рынка медицинских услуг Республики Беларусь позволил сделать следующие выводы.

1. В республике активно формируется и развивается рынок медицинских услуг. Регрессивный тип возрастной структуры населения способствуют уменьшению спроса на медицинские услуги. С каждым годом происходит сокращение финансирования из средств государственного бюджета, что требует привлечения внебюджетных источников финансирования и развития платных медицинских услуг, что в свою очередь требует увеличения уровня экспорта медицинских услуг. Клиники Минска, Витебска и Бреста являются основными экспортёрами медицинских услуг и таким образом занимают свои позиции в международной торговле, имея преимущества в качестве лечения,

условиях пребывания пациентов и стоимости медицинских услуг. Привлекательными направлениями для иностранных граждан являются стоматология, пластическая хирургия, гинекология и офтальмология.

2. В страны СНГ приходится более 90 % белорусского экспорта медицинских услуг. Основной потребитель медицинских услуг, оказываемых на территории Республики Беларусь – Российская Федерация, на которую приходится более половины экспорта медицинских услуг.

3. Выявлена высокая степень концентрации экспорта медицинских услуг: на 5 организаций здравоохранения приходится более 80 % совокупного экспорта медицинских услуг Республики Беларусь, оказываемых организациями Министерства здравоохранения. Установлено, что Республика Беларусь обладает конкурентными преимуществами по ценовому признаку, по отдельным видам медицинских услуг цены ниже в 2-5 раз, чем в Российской Федерации, США, странах Европы [2].

4. Уточнены направления специализации экспорта медицинских услуг Республики Беларусь: кардиология, онкология, стоматология, пластическая хирургия, экстракорпоральное оплодотворение (ЭКО), реабилитация, спелеолечение, санаторно-курортное оздоровление, радиационная медицина.

5. Проведенный анализ позволил выделить ряд проблем в организации экспорта медицинских услуг Республики Беларусь: отсутствует статистический учет иностранных пациентов; не отработано взаимодействие между организациями, оказывающими медицинские услуги и организациями, оказывающими визовую поддержку, транспортное обслуживание, расселение, питание; отсутствует единая национальная поисковая система, объединяющая всех субъектов хозяйствования, оказывающих медицинские услуги иностранным пациентам, недостаточно инициатив по мобильной медицине; организации здравоохранения не имеют международной аккредитации, поэтому крупные международные страховые компании не обслуживают своих клиентов в нашей стране; иностранные пациенты сталкиваются с языковым барьером; нет образовательных программ для маркетологов по медицинскому туризму.

В последние годы ежегодно в Беларусь за медицинскими услугами приезжает более 108 тыс. иностранцев. Преобразование белорусской медицинской сферы открыла широкие возможности для развития медицинского туризма и экспорта медицинских услуг. Переоснащение медицинских учреждений республики современным оборудованием открыло широкие возможности для экспорта белорусских медицинских услуг [3].

Продвижению медицинских услуг способствуют развитие медицинского маркетинга, налаживание сотрудничества с иностранными учреждениями и информирование иностранной общественности о преимуществах отечественной системы здравоохранения с точки зрения качества и стоимости предоставляемых услуг. С помощью медицинского маркетинга также прогнозируется, формируется, расширяется и удовлетворяется спрос на медицинские услуги путем их разработки, продвижения и реализации. Для

наращивания экспорта медицинских услуг необходима маркетинговая реструктуризация, направленная на совершенствование производственной, сбытовой и ценовой политики в сфере здравоохранения. В этой связи предлагается:

- предусмотреть комплектование маркетинговых служб медицинских учреждений специалистами с обязательным знанием английского языка (языков перспективных рынков), владеющими навыками получения и обработки коммерческой информации из открытых источников (интернет, специализированные базы данных и др.);

- организовать сотрудничество с зарубежными специалистами в области здравоохранения для изучения организации международного рынка медицинских услуг в других странах;

- заключить договоры на оказание платных медицинских услуг организациям здравоохранения со страховыми организациями в соответствии с действующим законодательством;

- развивать сотрудничество с зарубежными специалистами в области экономики здравоохранения для изучения международных подходов к формированию цен на рынке медицинских, образовательных и прочих услуг в других странах;

- организовать проведение рекламных компаний по созданию благоприятного имиджа и психологического доверия к белорусскому здравоохранению;

- систематически проводить конференции и семинары по вопросам организации экспорта медицинских услуг, в том числе по развитию медицинского туризма;

- заключить договоры комиссии с туристическими фирмами, предоставлять им перечень выполняемых медицинских услуг для привлечения ими физических лиц, заинтересованных в получении медицинских услуг. Важной задачей является развитие диверсификации рынка медицинских услуг для иностранных клиентов и расширение предоставления высокотехнологичной помощи иностранцам не только в республиканских центрах, но и в региональных клиниках.

Необходимо обеспечить во всех местах оказания услуг помощь зарубежным пациентам в возможности дистанционно уточнить диагноз, прояснить, в каких медучреждениях и на какую помощь при их заболевании они реально могут рассчитывать, четко спланировать пребывание и подсчитать, во что это обойдется; сопровождение иностранцев: встречу по прибытию, заселение в гостиницу или на съемную квартиру, услуги переводчиков, помощь в оформлении документов и так далее.

Реализация данных мероприятий будет способствовать: повышению конкурентоспособности оказываемых медицинских и образовательных услуг на международном уровне; улучшению информационного обеспечения экспорта медицинских и образовательных услуг; расширению видов медицинских, образовательных услуг и сопутствующих им (гостиничных,

туристических, издательских, транспортных и т.д.), предоставляемых иностранным гражданам.

Список использованной литературы:

1. Лукашенко А. Г. Послание Президента Республики Беларусь А. Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию Республики Беларусь «От уверенного старта – к успеху нового пятилетия» / А. Г. Лукашенко // Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Режим доступа : <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=P016p0001>.

2. Беларусь в цифрах, 2020 : стат. справ. 2020 / Национальный стат. ком. Республики Беларусь. – Минск, 2020. – Режим доступа : <http://www.belstat.gov.by/upload/iblock/372/372c458c7e0e0196257ac51b11a0cf73.pdf>.

3. Белорусский рынок платной медицины // ООО «Медпортал 103.by». – Режим доступа : <http://mag.103.by/news/v-miremediciny/10005-belarusian-market-of-paid-medicine-today>.

САВОСТЕНКО ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ДОГЛЯДУ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є однією з важливих складових соціальної політики України. Соціально-економічна стабільність держави, її розвиток значною мірою залежать від фізичного та духовного благополуччя дитини, ставлення держави до проблем дітей, їх інтересів та потреб. Одним з пріоритетних напрямів сучасної соціальної політики є покращення становища дітей, забезпечення їх прав, особливо права на виховання у сім'ї [1].

Розвитку теми інституційного догляду та виховання дітей, реалізації прав дітей з інвалідністю, дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування в закладах інституційного догляду та виховання присвячені праці сучасних українських учених, таких як: О. Гурська, Е. Лібанова, Е. Манжула, О. Мордань, В. Скуратівський, О. Палій, Л. Мироненко, А. Толкачова, Ю. Харченко, Т. Харук, М. Черепань, А. Шеремет, І. Ярмолинська та інші.

Сучасна система інституційного догляду та виховання дітей почала формуватись у середині 50-х років минулого століття. На момент свого формування дана система задовольняла потреби тогочасного суспільства і цілком реалізовувала освітню та соціальну політику післявоєнної держави. Влаштування дітей, що потребували опіки держави у відповідні інституції

було єдиною альтернативою їх бездоглядності через складний матеріальний стан населення у післявоєнний період. Діяльність закладів інституційного догляду та виховання дітей була ефективною в умовах економічної кризи та становлення державної політики нового радянського режиму.

Однак, на сьогоднішній день система інституційного догляду та виховання дітей є не лише затратною, а й неефективною та шкідливою як для самої дитини, так і для її сім'ї та суспільства в цілому. Особливо негативні наслідки такий догляд та виховання мають для дітей віком до 3 років, у яких найбільше спостерігається затримка фізичного та психоемоційного розвитку.

Більшість дітей перебувають в закладах тривалий час – більше трьох, а іноді й понад 10 років. Тривале перебування дитини поза межами сім'ї призводить до руйнування особистісних зв'язків дитини з батьками. Діти виростають не підготовленими до життя поза межами закладу, не маючи необхідних соціальних вмінь і навичок, адже середовище інтернатного закладу не сприяє формуванню в дитини здатності вибудовувати стосунки протягом життя – і це становить пряму загрозу при створенні власної сім'ї. Дослідження свідчать, що діти матерів, які у дитинстві виховувались в інтернаті, ризикують також опинитися в інституційному закладі: інтернатна модель виховання є звичною моделлю для таких батьків [2].

Курс України у напрямку європейської інтеграції вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері охорони дитинства, впровадження кращих світових практик забезпечення та захисту прав дітей. Такі практики базуються на забезпеченні прав і найкращих інтересів дитини, спрямовані на підтримку сім'ї, створення умов для виховання і розвитку дітей у сім'ї або середовищі максимально наближеному до сімейного. Крім того, Україна має міжнародні зобов'язання у сфері соціального захисту дітей у рамках членства та співробітництва з ООН (дитячий фонд ООН, ЮНІСЕФ), СОР (міжнародна спільна мережа для захисту дітей у всьому світі від загроз в кіберпросторі) та ЄС, у яких визначено, що сім'я є найкращим середовищем для виховання дитини, її розвитку та становлення особистості, необхідності створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї, забезпечення пріоритету сімейних форм улаштування дитини [3].

Це означає необхідність проведення деінституціалізації. Деінституціалізація в сфері захисту прав дітей – це процес реформування системи догляду за дітьми, заснований на принципі найкращих інтересів дитини, визнанні пріоритету сімейного виховання та шкоди таких форм догляду як дитячі будинки й інтернати. В ході таких реформ сім'я отримує послуги та допомогу, що сприяє її збереженню і повноцінному дитячому розвитку; усиновлення або сімейні форми альтернативного догляду стають пріоритетом влаштування дітей, що втратили батьківське піклування з причин сирітства, насильства чи недбалого ставлення батьків; інституції перепрофільовуються в центри надання спеціалізованих послуг або закриваються.

В розвинених країнах цей процес стартував у середині ХХ століття і полягав у поступовій відмові від великих дитячих інституцій, одночасно з розвитком усиновлення, нових (як правило, сімейних) форм тимчасового влаштування дітей та послуг з підтримки вразливих сімей. На сьогодні описана вище модель стала загальноприйнятною для розвинених країн: абсолютна більшість сиріт виховуються в родиних родичів або усиновлені, завдяки розвиненим доступним послугам у громадах стало не прийнятним віддавати дітей в інституції. Більше того, практика міжнародного усиновлення показує, що сім'ї з країн Заходу приймають до себе дітей навіть із інвалідністю й важкими ураженнями здоров'я [3].

Міжнародний досвід свідчить, що під час реформування системи інституційного догляду та виховання дітей особлива увага приділялася розвитку альтернативних форм догляду за дітьми, які з певних причин не можуть проживати з біологічними батьками: встановлення опіки та піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, патронатні сім'ї, дитячі заклади з умовами проживання, наближеними до сімейних, не більш ніж на 15 дітей.

Кабінет Міністрів України 11 травня 2006 р. схвалив Концепцію Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яка була розрахована на 10 років. Фактично був проголошений старт деінституалізації. Проте зазначена Концепція лише привернула увагу до проблеми розміщення дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування, дітей з інвалідністю, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах та частково дітей з особливими освітніми потребами, які мають складні вади розвитку, до закладів інституційного догляду та виховання дітей, але не сприяла ані зменшенню кількості закладів, ані кількості мешканців у них.

Нинішня державна політика України у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, орієнтується на міжнародні вимоги та стандарти соціального захисту та спрямована на розвиток і підтримку національного усиновлення та інших форм сімейного виховання таких дітей. До сучасних інституційних форм вирішення проблеми дітей-сирітства та дітей, що позбавлені батьківського піклування відносять: усиновлення (удочеріння); встановлення опіки та піклування; передача дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Концептуальні підходи до процесу реформування системи інституційного догляду та виховання дітей закладені в Національній стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр., де визначено цілі та пріоритетні напрями проведення реформи у сфері інституційного догляду та виховання дітей, що передбачає заходи щодо перетворення застарілої системи інституційного догляду та виховання дітей на систему формування особистості дітей, позбавлених батьківського піклування, у сімейному середовищі та соціальної адаптації дітей з інвалідністю [4].

Тим самим у державній політиці України закладається фундамент деінституціалізації, яка допоможе розробити ефективні та сучасні послуги з догляду для дітей і родини. Основними компонентами деінституціалізації є:

- запобігання направленню та перебуванню в інституціях без необхідності;

- пошук та розробка належного альтернативного догляду за дитиною в межах громади (забезпечення житлом, лікування, навчання, освіта) та реабілітація дітей та їхніх родин;

- удосконалення послуг у громаді для дітей, які дійсно потребують державного догляду, а також надання підтримки сім'ї;

- довгострокові плани з догляду і постійне влаштування в забезпечені родини для тих дітей, чиї батьки виявилися неспроможними відреагувати на відповідні втручання та реабілітацію й оцінені, як такі, які нездатні піклуватися про дитину.

Отже у державній політиці України закладено фундамент деінституціалізації, яка допоможе розробити ефективні та сучасні послуги з догляду для дітей і родини. Виконання цих завдань буде можливе тільки шляхом об'єднання зусиль органів державної влади та громадських і благодійних організацій, що дозволить прискорити процес реформування системи опіки над дітьми як на державному, так і на місцевому рівні.

Список використаних джерел:

1. Шеремет А. Реформування державної системи опіки як пріоритетний напрям політики України / А. Шеремет. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2016_4_24.

2. Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу : збірник метод. матер. / Г. М. Бевз, А. Й. Капська, Н. М. Комарова [та ін.]. – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 188 с.

3. Ярмолинська І. В. Сутність поняття системи інституційного догляду та виховання дітей в контексті державного управління / І. В. Ярмолинська // Інвестиції: практика та досвід. – Київ, 2018. – № 16. – С. 123 – 126.

4. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу : розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпн. 2017 р. № 526-р. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250190226>.

СИДОРЕНКО НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА

*к. держ. упр., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

СКОПА АНАСТАСІЯ

*студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Життя людини залежить від багатьох чинників, які, на жаль, передбачити, в більшості своїй, неможливо. Це пов'язано із впливом чинників зовнішньої дії, на яку людина не в змозі впливати. Як наслідок, виникає ризикова ситуація із негативними наслідками (починаючи від фізичних недомагань, закінчуючи непоправними діями). Одним з найбільш дієвих інструментів захисту, в даному випадку, є страхування життя, метою якого є захист та покриття фінансових втрат від настання страхового випадку. Останніми роками ринок страхування життя має позитивну динаміку розвитку та оцінюється фахівцями як один з найбільш перспективних напрямків ринку фінансових послуг, що пояснює актуальність та доцільність дослідження.

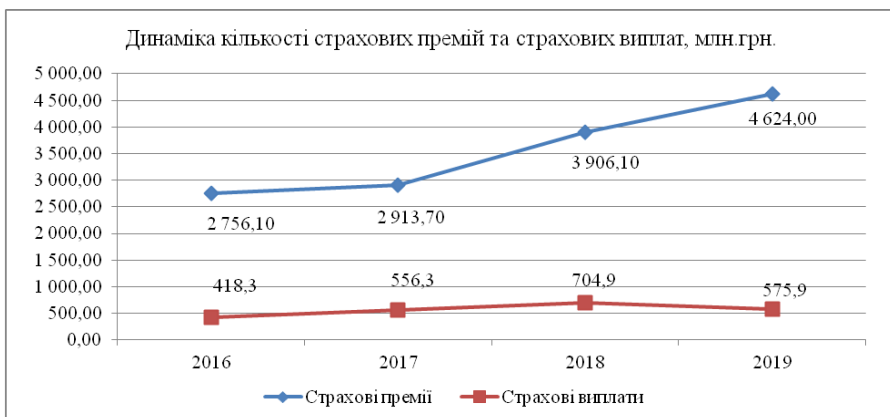
Страховання життя є надійним інструментом та засобом примноження коштів суб'єктів господарювання за рахунок захисту свого життя та своєї родини від потенційних ризиків, пов'язаних зі зміною стану здоров'я. Страховання життя як вид страхових послуг передбачає обов'язок страховика здійснити виплату згідно договору страхування у разі настання нещасного випадку або виникнення захворювання. Станом на кінець 2019 року частка компаній, які здійснюють страхування життя, склала 9,87 % у структурі всіх страхових компаній в Україні. Динаміка кількості страхових компаній у 2016-2019 роках представлена на рис. 1.

Отже, з рис. 1 слідує, що динаміка страхових компаній в Україні має негативну динаміку. Так, за аналізований період відбулося скорочення кількості страхових компаній «non-life» на 22,51 % та зменшення кількості страхових компаній «life» на 41,02 %. Тобто, відбулося загальне скорочення кількості страхових компаній, що вказує на наявність прогалин у даному секторі ринку фінансових послуг. Крім того, слід зазначити, що у 2019 році страхові компанії зі страхування життя склали 9,8 % у структурі всіх компаній, в той час як у 2016 році дана частка склала 12,6 %, що вказує на скорочення структури страхових компаній зі страхування життя та зростання частки компаній зі страхування «non-life».

Рис. 1. Динаміка страхових компаній в Україні у 2016-2019 роках [1]

Для більш об'єктивної оцінки ефективності функціонування компаній зі страхування життя слід проаналізувати фінансову складову їхньої діяльності: динаміку страхових премій та страхових виплат, яка проілюстрована на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка фінансових результатів компаній зі страхування життя у 2016-2019 роках [1]

З рис. 2 видно, що динаміка валових страхових премій за аналізований період характеризується позитивними змінами, адже не зважаючи на скорочення кількості компаній зі страхування життя обсяг валових премій збільшився (+67,7 %). Обсяг страхових виплат у 2016-2019 роках також зріс (+37,6 %), що вказує на зростання сукупного прибутку компаніями зі страхування життя.

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити висновок про загальне зростання ринку страхових послуг, а саме, сектору страхування життя. Однак, ринок є досить схильним до змін через наступні чинники:

- нестабільність політичної та економічної ситуації в країні;
- стагнаційні процеси у виробництві;
- низька платоспроможність населення;
- недосконалість законодавчої бази;
- прояви монополізму;
- ускладненість функціонування фондового ринку;
- високий рівень інфляції тощо.

Для активізації ринку страхування життя в Україні слід модифікувати всі аспекти страхування, а саме, забезпечити повноцінний розвиток промисловості та, як наслідок, підвищення добробуту населення, посилення державної підтримки страхових компаній з боку соціального захисту громадян та введення обов'язково страхування життя осіб, які працюють на потенційно небезпечних та шкідливих роботах (шахтарі, добувачі, металурги тощо), розробка дієвого механізму мінімізації ризиків виробничого характеру для працівників небезпечних підприємств, підвищення якості страхових продуктів та умов страхування життя. Саме комплексність та систематичність дозволить досягти максимального ефекту та забезпечити розвитку вектору страхування життя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національної комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-gynku-Ukrainy.html>.

ТКАЧУК-РИЖА РІГІНА АНАТОЛІВНА

аспірантка кафедри гуманітарних та соціально-політичних наук

Одеського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД В РАНЬОМУ ВИЯВЛЕННІ ТА ВИЗНАЧЕННІ ПОТРЕБ ВРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ – ЕФЕКТИВНИЙ ФАКТОР УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНИМ РОЗВИТКОМ СУСПІЛЬСТВА

Українська держава та її сучасний розвиток характеризується змінами у багатьох сферах суспільного життя. У співвідношенні до європейського вибору, нашою державою започатковано процес законодавчих змін та реформ. Відповідно принципів Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини та Європейської соціальної хартії, в основу свого подальшого розвитку Україна покладає інтереси людини, її прагнення жити і

творити в гармонії зі своїми цінностями, суспільством та природою. Таким чином актуалізуються питання соціально-гуманітарної політики та гуманітарного розвитку. Особливо гостро постає потреба удосконалення механізмів державного регулювання розвитку соціально-гуманітарної сфери в Україні, визначення чіткої мети соціально-гуманітарної політики, завдань, механізмів і етапів її реалізації [1; 2]. В Україні ще не створено єдиного цілісного інституту, який би органічно поєднував у собі структурні та інфраструктурні елементи, здійснював багатофакторний аналіз та міждисциплінарний підхід в розробці стратегії держави у вирішенні питань соціально – гуманітарної сфери.

Все більш актуальним стає дослідження основних тенденцій та прогалин розвитку соціально-гуманітарної сфери, розробка інноваційних багатофакторних моделей діагностики явищ, прогнозування та корекції існуючих деформацій соціального простору.

До деформацій у соціально-гуманітарній сфері України можна віднести:

- нестачу стратегічного бачення інституціональних трансформацій у соціально-гуманітарній політиці – пануючою залишається захисна функція держави, а інтеграційний і розвиваючий, мотивуючий потенціал соціальної політики не використовується у необхідному обсязі, як важливий ресурс здійснюваних соціально-економічних реформ;

- відсутність системного підходу до формування державних соціальних гарантій, сучасного інструментарію вибору пріоритетів соціальної політики і механізмів її реалізації; повільне просування соціальних реформ;

- уповільнення темпів зростання реальної заробітної плати через прискорення інфляційних тенденцій; значна диференціація заробітної плати в регіональному вимірі та за видами економічної діяльності;

- незавершеність пенсійної реформи;

- різке погіршення ситуації на ринку праці: тенденції збільшення кількості працюючих без укладання трудових договорів та відповідних податкових відрахувань до бюджету; збільшення кількості звільнених працівників та невідповідність розмірів заробітної плати реальним витратам громадян.

- недосконалість нормативно-правового забезпечення у сфері соціального захисту, відсутність єдиної системи соціального права;

- невідповідність кількості задекларованих соціальних пільг їх фактичному призначенню та дотриманню їх виплат; збільшення кількості пільг і розширення кола пільговиків не підкріплено можливостями бюджетного фінансування;

- нерациональність системи соціальних послуг, перевантаженість держави мережею бюджетних установ, які виконують різні функції в соціальній сфері;

- зведення соціальної політики до, переважно, елементів компенсаційного характеру стосовно окремих верств населення;

- безадресність під час розподілу значної частини державних коштів, які направляються на соціальний захист населення;
- недостатня соціально-економічна привабливість науково-технічної діяльності; відсутність діючого механізму впровадження інноваційних розробок і проєктів;
- відсутність чітких стратегічних пріоритетів державної соціальної політики [3; 4].

Також слід зазначити, що збільшення кількості та розширення кола пільговиків призводить до інертності деяких представників уразливих верств населення у вирішенні власних проблемних питань та підкріплює стагнацію, не сприяє соціально-психологічній зрілості зазначених осіб.

До актуальних проблем у гуманітарній сфері можна віднести:

- відсутність нової системи культурних цінностей; втрата у широких верств суспільства ціннісних орієнтирів;
- вибірковий доступ до культурних надбань, обмежене використання у цій сфері новітніх інформаційних технологій;
- недостатня популяризація і поширення якісних і різноманітних зразків культури і мистецтва; відторгнення від культурних надбань значної частини соціуму [5].

Слід зауважити, що виявлення та визначення потреб вразливих груп населення, чинників, що призводять до труднощів та превентивні заходи зазвичай та, відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», зводиться до оцінки потреб сім'ї/особи та надання відповідних соціальних послуг, коли така сім'я або особа вже опинились у складних життєвих обставинах. ЗУ «Про соціальні послуги», ст. 1, п. 2,3: «Визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах – збір, узагальнення та аналіз інформації про наявність на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці вразливих груп населення, осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, про їхні потреби у соціальних послугах, на основі результатів яких приймаються управлінські рішення щодо організації надання таких послуг; вразливі групи населення – особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників...»

Аналіз наведених даних свідчить, що подолання деформацій у соціально-гуманітарній сфері неможливе без зміни формату, збагачення методології досліджень, наповнення її інструментарієм міждисциплінарного характеру. Явища, що відбуваються у сучасному вітчизняному суспільстві є досить складними, багатоплановими та різновекторними, тому соціальна та гуманітарна політика держави повинна працювати на випередження, виявлення та запобігання небажаних чинників та результатів, умов розвитку як окремих громадян, так і громади в цілому [7; 8]. Соціально-гуманітарна політика держави повинна мати стратегічну мету та бути послідовною. Саме міждисциплінарність, збагачена здобутками споріднених наукових шкіл –

соціоінженерних, соціологічних, філософських, економічних, психологічних, політологічних та низки інших, може надати можливість вирішення зазначених питань.

Категорію « міждисциплінарність», необхідно розглядати з декількох сторін. Міждисциплінарність – це :

- запозичення і перетікання підходів і методів різних наук (дисциплін).
- здатність побачити, розпізнати, сприйняти те, що стає доступним в межах окремо взятої науки (дисципліни) за використання методів та інструментів інших наук;
- розширення міждисциплінарних зв'язків у якості антагоніста слабкості ланцюга превентивних заходів у соціально-гуманітарній сфері;
- не лише звичайне запозичення методів, інструментарію з інших наук, а й інтеграція останніх на рівні конструювання міждисциплінарних об'єктів, предметів, опрацювання яких дозволяє отримати наукове знання;
- науково-педагогічна новація, що породжує здатність побачити, розпізнати, сприйняти те, що є недоступним в межах окремо взятої науки (дисципліни) з її специфічним, вузько орієнтованим об'єктом і методами досліджень [9; 10].

Саме через брак міждисциплінарного підходу надавачі соціальних послуг дедалі більше втрачають здатність цілісного бачення природи соціально-значущих процесів, негативних явищ, тенденцій розвитку та способів забезпечення стійкої позитивної динаміки як соціального, так і гуманітарного розвитку.

Список використаних джерел:

2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н. Б. Болотіна. – К. : Знання, 2005. – 381 с.
3. Горелов Д. Роль громадянського суспільства у реформуванні системи надання соціальних послуг населенню / Д. Горелов. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/28.htm>.
4. Гошовська В. Соціальна держава: типи, сутність, зміст / В. Гошовська // Вісн. НАДУ. – 2007. – № 3. – С. 259 – 265.
5. Євтушенко О. Н. Роль державної влади і місцевого самоврядування в розбудові сервісної держави з надання якісних публічних послуг / О. Н. Євтушенко // Наукові праці. Політичні науки. – Т. 122. – Вип. 109. – С. 32 – 37.
6. Жерліцин Д. К. Теоретико-методологічні засади надання послуг органами місцевого самоврядування / Д. К. Жерліцин // Теорія і практика державного управління : зб. наук. пр. Харків. регіон. ін-ту держ. упр. НАДУ при Президентіві України. – 2010. – № 4 (31). – С. 433 – 440.
7. Про соціальні послуги : закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2019. – № 18. – Ст. 73.
8. Куценко В. Соціальна держава (проблеми теорії, методології, практики) / В. Куценко. – К. : Заповіт, 2013. – 228 с.

9. Міняйло О. Л. Державне реформування системи соціальних послуг / Л. Міняйло // Економіка та держава. – 2007. – № 4. – С. 67 – 69.

10. Скороход О. П. Надання послуг населенню органами місцевого самоврядування як пріоритет діяльності місцевої громади / О. П. Скороход // Стратег. пріоритети. – 2010. – № 1. – С. 41 – 46.

11. Сташків Б. Соціальне обслуговування у системі соціального забезпечення: правові питання / Б. Сташків // Право України. – 2005. – № 1. – С. 76 – 79.

ЧУРКІНА ОЛЕКСАНДРА ІГОРІВНА

аспірантка кафедри соціальної і гуманітарної політики

Національної академії державного управління при Президентові України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗМІНИ АДМІНІСТРУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Протягом останніх років в нашій державі почала активно розбудовуватися соціальна сфера, трансформуючись з урахуванням провідного європейського досвіду. Одним з мотиваційних чинників розвитку соціальної сфери, є поступове впровадження фундаментальної та доленосної реформи щодо децентралізації влади та наближення послуг до кінцевого споживача – людей.

Найближчою до людей владою є органи місцевого самоврядування: сільські, селищні та міські ради та їхні виконкоми. Отже саме вони повинні мати широкі повноваження і достатньо коштів, щоб бути спроможними вирішувати усі місцеві питання і нести за це відповідальність. З цією метою Міністерством соціальної політики за участю представників громадянського суспільства було ініційовано, Урядом схвалено та прийнято Верховною Радою України нову редакцію Закону України «Про соціальні послуги» (далі – Закон), що набрав чинності 1 січня 2020 року [1]. Закон визначає основні організаційні та правові засади адміністрування системи соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин (далі – СЖО), подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у СЖО.

Прийнятий Закон, який враховує кращий досвід європейських країн у поєднанні з національною правовою системою, дає поштовх для активних дій на всіх рівнях щодо обов'язковості консолідації зусиль центральних та місцевих органів влади, інститутів громадянського суспільства з метою забезпечення найкращих інтересів отримувачів соціальних послуг.

З точки зору публічного адміністрування інтегрованої системи соціальних послуг, важливим є визначення потреб населення громад в інтегрованих соціальних послугах, що передбачає збір, узагальнення та аналіз інформації про наявність на території відповідної громади вразливих

груп населення, про їхні потреби у соціальних послугах, на основі результатів яких приймаються управлінські рішення щодо організації надання таких послуг.

Таким чином, до основних засад функціонування інтегрованої системи надання соціальних послуг на базовому рівні, що максимально наближено до кінцевого споживача, належать:

- профілактичний характер;
- відповідність соціальних послуг потребам осіб/сімей, які належать до вразливих груп населення або перебувають у складних життєвих обставинах;
- безперервність, послідовність надання соціальних послуг та їх різноманітність, що забезпечуються шляхом взаємодії суб'єктів системи надання соціальних послуг;
- забезпечення державних гарантій у сфері надання соціальних послуг та демонополізації на ринку соціальних послуг;
- рівність прав, обов'язків та відповідальності надавачів соціальних послуг державного та недержавного секторів.

До прийняття нового закону щодо соціальних послуг, однією з головних прогалин було відсутність чіткої класифікації соціальних послуг, що ускладнювало процес адміністрування системою соціальних послуг, включаючи питання планування бюджетної складової, навіть при наявності методичних рекомендацій із впровадження інтегрованої системи соціального захисту, затвердженого Наказом Міністерства соціальної політики України від 25.02.2019 р. № 282 [2]. Відтепер чинне законодавство України передбачає чітку класифікацію соціальних послуг та їх типи, що поділяються на послуги: соціальну профілактику – запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини; соціальну підтримку – сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин; соціальне обслуговування – мінімізацію для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримку їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду.

Соціальні послуги за типами поділяються на: прості соціальні послуги, що не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо); комплексні соціальні послуги, що передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо); комплексні спеціалізовані соціальні послуги, що надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг (ВІЛ-інфікованим особам, особам із залежністю від психотропних речовин, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим); допоміжні соціальні послуги, що надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби

догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічні послуги (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо).

Соціальні послуги залежно від місця надання поділяються на послуги, що надаються: за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома); у приміщенні надавача соціальних послуг (стаціонарно – в умовах цілодобового перебування (проживання) отримувача соціальної послуги із забезпеченням харчуванням та умовами для проживання; напівстаціонарно – протягом визначеного часу доби з умовами для нічного або денного перебування); за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг, у тому числі на вулиці.

Соціальні послуги залежно від строку надання поділяються на послуги, що надаються: екстрено (кризово) – невідкладно (протягом доби) у зв'язку з обставинами, що загрожують життю та/або здоров'ю отримувача соціальних послуг; постійно (не менше одного разу на місяць протягом більше одного року); тимчасово (не менше одного разу на місяць протягом до одного року); одноразово.

Така чітка визначеність дає змогу системно реалізовувати державну політику на різних рівнях і враховувати усі аспекти, пов'язані з наданням інтегрованих соціальних послуг, орієнтуючись виключно на якісний результат. Показники якості соціальних послуг та критерії дотримання цих показників наведено у відповідних державних стандартах соціальних послуг або у специфікації соціальних послуг, що надаються згідно з договором про соціальне замовлення [3].

На сьогодні продовжується робота з удосконалення законодавчої бази, що регулює надання соціальних послуг, спрощення процедури соціального замовлення, стандартизації соціальних послуг, запровадження інформаційно-аналітичної системи соціальних послуг, запровадження системи моніторингу та оцінки якості соціальних послуг, визначення нових механізмів фінансування послуг (фінансування не установ, що надають послуги, а безпосередньо послуг) тощо.

Тому у підсумку необхідно констатувати, що у сьогоdnішньому глобалізованому світі, де відповідне місце займає й Україна, в умовах збільшення ряду чинників, що призводять до складних життєвих обставин населення, тематика щодо розвитку системи інтегрованих соціальних послуг в нашій державі матиме лише пріоритетне значення, а тому потребуватиме постійного нормативно-правового вдосконалення

Список використаних джерел:

1. Про соціальні послуги : закон України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
2. Методичні рекомендації щодо соціального замовлення соціальних послуг. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2377.html.

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження інтегрованої системи соціального захисту : наказ Мінсоцполітики від 25.02.2019 р. № 282. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua/files/deinst/metod/282.pdf>.

ШАРАСКІН АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ

аспірант кафедри європейської інтеграції та права

Львівського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

ІЛЬНИЦЬКИЙ СЕРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

аспірант кафедри європейської інтеграції та права

Львівського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЩОДО
ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ**

Глобалізаційні процеси, в умовах яких існує сучасне українське суспільство, кидають нові виклики до існуючої системи публічного управління та адміністрування в аспекті її захищеності. Внутрішні суперечності як на рівні інформаційного, технічного та організаційного забезпечення систем електронного урядування стикаються із додатковими труднощами невідповідності закордонним механізмам захисту та провадження.

Складність і різноманітність програмного та апаратного забезпечення, що використовують у процесах публічного як вітчизняного, так і закордонного адміністрування; наявність в системах електронного урядування потужної розгалуженості вузлів комутації широких мас користувачів та зовнішнього доступу до таких систем, як і складнощі у функціональному поділі обов'язків різних груп обслуговуючого їх персоналу, спричиняють нагальну потребу у розробленні на теренах українського інформаційного простору уніфікованої системи публічного адміністрування, впорядкованої за загальними принципами європейських стандартів.

Визначення протидії загрозам безпеки в інформаційних системах становить комплексну проблему, для вирішення якої необхідно поєднання заходів на законодавчому, адміністративному, процедурному і програмно-технічному рівнях інформаційної безпеки. Упровадження нормативно-правових актів у напрямку безпечного публічного адміністрування дозволить захищене використання інформаційно-комунікаційних технологій, доступ до інформації, її захист від несанкціонованого доступу та витоку технічними каналами. Інформаційна безпека – найважливіший елемент системи безпеки публічного управління та адміністрування.

Заходи із забезпечення інформаційної безпеки, з одного боку, спрямовані на охорону конфіденційної інформації (зокрема, усунення «жучків», запобігання несанкціонованому доступу до локальних комп'ютерних мереж тощо). З іншого – включають контрзаходи (пошук даних про конкурентів, партнерів і контрагентів), які сприяють розвитку довіри до владних структур з боку народу і слугують для запобігання неприємним несподіванкам.

Феномен впливу фейк-ньюс на масову свідомість досяг свого апогею з глобальним поширенням соціальних мереж, власне сам ставши проблемою глобальною.

Останнім часом фейк-ньюс стали причиною ще однієї проблеми – під гаслом боротьби з фейковими новинами впроваджується державна монополізація чи невиварено жорсткий контроль за ЗМІ, переважно у країнах з нерозвинутими громадянським суспільством й політичною культурою, та, як правило, з авторитарною владою.

Фейкові новини створюються за однією і тією самою схемою: новинні сайти пишуть статтю із посиланням на фейкову заяву або факт, який базується на підміні понять. Потім сторінки цих сайтів у Facebook, які мають до двох мільйонів абонентів, публікують пости.

Завданням фейків може бути не лише легка популярність в Інтернеті. Вони можуть нести й реальну загрозу національній безпеці, особливо в умовах гібридної війни. Це й відбувається зараз в Україні та країнах Європи.

Мета таких кампаній – розкол держави зсередини, внутрішня дестабілізація, підбурення до протестів. Усі пам'ятають історію про розп'ятих хлопчиків на Донбасі чи начебто звалтовану мігрантом дівчинку в Німеччині. У ЄС вже визнають на офіційному рівні: фейки – справжня загроза укладу Європи. А у Франції та Німеччині з'явилися законодавчі ініціативи щодо покарання за розповсюдження фейків. А у США медіаграмотності будуть вчити в школах.

В час зовнішньої агресії громадяни не довіряють і не підтримують владу, немає переважання державницької позиції, й це дуже загрозово.

Рівень сприйняття фейків в Україні – це ще й показник недовіри до влади та офіційних установ. Урешті-решт, найкращий спосіб боротьби із фейком – це правда. І чим її більше у комунікації влади з населенням, тим менше шансів у фейків. Але й кожний має сам перевіряти інформацію, критично ставитися до будь-яких новин. Це основа особистої інформаційної гігієни кожної людини.

Список використаних джерел:

1. Азарова А. О. Управління інформаційною безпекою в державних установах на основі біометричної аутентифікації відбитків пальців для захисту інформації від несанкціонованого доступу / А. О. Азарова, В. О. Гудзь, В. О. Блонський // Матеріали XLVIII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 13-15 березня 2019 р. – Електрон.

текст. дані. – 2019. – Режим доступу : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2019/paper/view/7429>.

2. Електронний ресурс. – Режим доступу : https://zik.ua/news/2014/10/30/ukraintsi_ne_povelysya_na_populistski_gasla.

3. Марущак А. І. Інформаційно-правові напрями дослідження проблем інформаційної безпеки / А. І. Марущак // Державна безпека України. – 2011. – № 21. – С. 92 – 95.

4. Шемшученко Ю. С. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / Ю. С. Шемшученко. – Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2011. – 384 с.

СЕКЦІЯ 4
Соціально-політичний простір сучасності:
проблеми та перспективи розвитку

АЙРУМЯН ГАРІК ВАГРАМОВИЧ

студент Університету митної справи та фінансів

**РОЛЬ КЕРІВНИКА У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ
КУЛЬТУРИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ**

На сьогоднішній день Україна знаходиться у стані активних змін у суспільному житті. Процеси демократизації суспільства спонукають до подолання кризових явищ у сфері державної служби, зокрема, таких як непрофесіоналізм, безвідповідальність, зловживання владою, корупція тощо. Необхідно підкреслити, що органи публічної влади можуть функціонувати адекватно суспільним викликам в разі орієнтації на ідеал керівника, який, за визначенням Аристотеля, має володіти етосом, пафосом і логосом. Етос – це властивість морального плану, джерело вміння переконувати інших; пафос – властивість торкатися почуттів, впливати на людей емоційно; логос – властивість забезпечувати вагомими аргументами для дій, впливати на розум людей. Наша країна потребується в новій моделі «керівника», який насамперед зорієнтований на цінності демократичної правової і соціальної держави, служіння народові України, дотримується морально-етичних норм, здатний ефективно виконувати покладені на нього функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що тема керівництва і лідерства в системі державної служби України постійно перебуває в полі зору вітчизняних науковців. Серед дослідників цієї проблематики необхідно назвати В. Бакуменка, Р. Войтович, А. Гаврилюк, Н. Гончарук, В. Гошовську, В. Гурієвську, І. Ібрагімову, Н. Ларіну, Н. Липовську, С. Лукіна, І. Надольного, Н. Нижник, Т. Новаченко, В. Новіка, Г. Одінцову, Л. Пашко, М. Пірен, А. Рачинського, С. Серьогіна, І. Сурай, Т. Федорів та ін. Серед останніх публікацій варто виділити, зокрема, праці науковців, що розглядали функції, якості, управлінські ролі, ресурси та основні сфери навичок керівника; які досліджують якості, що мають бути притаманні керівникові у сфері публічного управління; які розглядають типи лідерів і керівників, якості й управлінські ролі керівника, елітарне лідерство; які досліджують феномен авторитету керівника. Однак серед невіршених частин загальної проблеми залишається невизначеною модель сучасного керівника в системі органів публічної влади з огляду на вимоги часу.

Керівник повинен вміти швидко мислити, приймати ефективні рішення та залишатися вірними вищому баченню та обраної стратегії.

У інформаційному світі, світі віртуальної реальності та штучного інтелекту, ми переходимо в новий простір. Належне лідерство є ключовим, оскільки поняття самого лідерства зазнає змін.

Щоб керівник дійсно мав авторитет лідера та зразку із сервісно-орієнтованим підходом, необхідно вміти швидко мислити, приймати ефективні рішення та залишатися вірним розширенню бачення та стратегічної перспективи.

У цьому сенсі вважаємо важливими рисами для сучасного лідера вміння визначати та транслювати чітке бачення та набір цінностей органу публічної влади, орієнтація на потреби колективу, інноваційний підхід та здатність до впровадження у діяльність позитивного досвіду, лояльних для орану експериментів, відкритість у спілкуванні, сприйняття зовнішніх стейкхолдерів та довіра колективу.

Керівники повинні використовувати у своїй діяльності доцільний баланс між різними стилями керівництва відповідно до профілю персоналу, характеру завдань і організаційної культури, якщо вони хочуть підвищити внутрішню мотивацію та організаційну прихильність персоналу.

Список використаних джерел:

1. Прокопенко Л. Л. Європейські підходи до підвищення кваліфікації державних службовців / Л. Л. Прокопенко, П. С. Щербаков // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 3 (14). – С. 160 – 165.

2. Miao Q. How Leadership and Public Service Motivation Enhance Innovative Behavior / Q. Miao, A. Newman, G. Schwarz, B. Cooper. Access mode : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/puar.12839>.

ВОРОНА ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ

д. держ. упр., доцент, перший проректор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ПРОСТІР МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ 2020: РЕАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙ ЗІ ВСЕУКРАЇНСЬКИМ СТАТУСОМ

Особливістю місцевих виборів 2020 року є їх максимальна партизація, адже у всіх територіальних громадах з чисельністю виборців понад 10 тис. вони проводились на партійній основі. Як зазначає чинне законодавство, політична партія, це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян, які є прихильниками певної ідеології чи загальнонаціональної програми суспільного розвитку суспільства, яке має за мету сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян та бере участь у виборах та інших політичних заходах (акції підтримки чи протесту до влади, волевиявлення, політичні дискурси тощо) [1]. Але експерти зазначають, політологічний аналіз діяльності та програмних засад деяких українських партій, особливо за критеріями наявності загальнонаціональної програми

розвитку держави та участі у виборах дає змогу зазначати, що деякі політсили в Україні (навіть офіційно зареєстровані) не є типовими політичними партіями (тобто не є партіями загальнодержавними) а мають регіональне «базування» і електоральне ядро.

Саме поняття «регіональна політична партія» в українському законодавстві не зафіксоване та реально місцеві політичні партії («регіональні») в Україні діють «під прикриттям» формальних документів, які засвідчують їхній всеукраїнський статус. Вони мають формально зареєстровані осередки в більшості областей, що необхідно для їх легалізації. До речі, у Законі про політичні партії діє правова норма, що рішення про створення політичної партії (приймається на її установчому з'їзді) має бути підтримано підписами не менше 10 тис. громадян України (виборців), зібраними не менш як у двох третирах районів не менш як двох третин областей України. Після проведення реформи АТУ, зменшення кількості районів – процес реєстрації містечкових партій стане ще легшим. А ця вимога виконується хоча і реально, але формально – бо діяльність в інших областях не планується. Бо чого б у двох третирах областей громадяни підтримували своїми підписами партію, названу ім'ям якогось політики чи обласного центру, чи містечка. Наприклад політичні партії: «Довіра», «ВО «Черкашани», «Рівне разом», «Команда Дніпра», «Київська громада», «Біла Церква разом», «Наш дім – Одеса», «Успішний Харків», Українська Галицька партія, «Партія угорців України», «Команда Андрія Балоги» та інші носять суто регіонально-містечковий характер. Але методологія створення регіональної партії є теж різна. Одна з них – «придбання партії» та перейменування. Як правило ці та інші подібні політсили, які мають у своїх назвах назви міст, прізвища мерів чи інших політиків регіонального рівня, засновані регіональними політиками та беруть участь лише у місцевих виборах у певній області або місті – все це партії із формально всеукраїнським статусом. Наприклад політична партія «Рівне разом» до 17 липня цього року називалася «Партія громади об'єднаних власників багатоквартирних будинків, будівельників та будівельних організацій» (партія «ОСББУД»), згодом мала назву «Влада народу». На честь міста Рівного вона отримала назву з 17 липня цього року. Партія «Команда Дніпра» теж до 26 квітня 2017 року мала іншу назву – вона називалась партією «Союз українських демократів», потім стала «За рідне місто», а в листопаді 2018 року ця політсила перейменувалась на «Громадську позицію» («ззовсім випадково» вона на минулих парламентських виборах асоціювалася з партією «Громадянська позиція Анатолія Гриценка»). 30 липня цього року вона отримала назву «Команда Дніпра». Регіональною варто вважати і партію «Перемога Пальчевського». Її лідер претендував на крісло міського голови Києва, але лише столицею вона не обмежилась, а делегувала своїх представників до складу рад інших областей і міст. До 27 червня цього року партія «Перемога Пальчевського» називалась партією «Україна завтра», але й

під цією назвою вона не брала участі ні в місцевих виборах 2015 року, ні в парламентських 2019 року.

Міські голови та інші очільники місцевих еліт не лише навчилися обходити чинне законодавство і видавати свої регіональні партії за загальнодержавні, а й навчилися співпрацювати «дистанційно», надаючи одним підтримку під час організації виборчого процесу. Тобто, умовна «Партія мера Іваненка» делегує своїх представників до комісій в регіон мера Василенка, а «Партія мера Василенка» підставляє плече в комісіях у тій області, де балотується дружній мер Іваненко [2]. Окрім цього, місцеві еліти уникли потреби просити підтримки у партійних лідерів парламентських партій (іноді не задарма) для свого балотування за умови партизації місцевих виборів – вони отримали свої партійні структури і політичну незалежність від «центру».

Як приклад, до Закарпатської обласної ради нині пройшло 8 політичних сил: «Рідне Закарпаття» – 59 845 голосів (17,78 %); «Слуга народу» – 58 783 (17,47 %); ВО «Батьківщина» – 42 432 (12,61 %); «КМКС «Партія угорців України» – 39 049 (11,60 %); «Команда Андрія Балоги» – 36 583 (10,87 %); «Європейська солідарність» – 30 407 (9,03 %); «За майбутнє» – 30 214 (8,98 %); «Опозиційна платформа – За життя» – 26 980 (8,02 %). Отже із 8 партій переможців – три регіональні (разом – 40, 25 % виборців). Інші п'ять разом отримали – 56, 11 %.

Всього кандидатів у депутати Закарпатської обласної ради висували 10 політичних сил. Найбільше депутатів у новій раді буде від партії «Рідне Закарпаття», найменше – від політсил «Європейська солідарність», «За майбутнє» та «Опозиційна платформа – За життя». Всього в обласній раді налічуватиметься 64 депутати, 34 обрані за територіальними виборчими списками (перемогли у своїх конкретних округах), 30 – в єдиному багатомандатному виборчому окрузі (пройшли за списком партій-переможців). Серед них – 16 жінок, що становить 25 %. В раді 2015-2020 років було лише 7 жінок, що становило 11 %. Найбільше жінок наразі представлятимуть партію «КМКС «Партія угорців України». Серед майбутніх депутатів 40 людей не є членами будь-якої партії, 24 – є членами політичних сил. Зокрема, усі шестеро депутатів «Європейської солідарності» є її членами, а от жоден із 11 депутатів «Слуги народу» не є членом цієї партії. До оновленої Закарпатської обласної ради знову обралися 22 чинних депутатів облради та одна народна депутатка – Іванна Климпуш-Цинцадзе. Також депутатом обласної ради став і чинний голова Закарпатської ОДА Олексій Петров [3].

Така ж ситуація є у більшості областей України де на місцевих виборах до обласних рад та обласних центрів зайшли регіональні політичні проєкти. Серед цих партій: «Довіра» (Полтавська обл. рада – 17, 7 %), Українська Галицька партія (Львівська обл. рада – 5,66 %), «Варта» (м. Львів – 5,6 %), «Партія Ігоря Колихаєва «Нам тут жити» (м. Херсон – 22,96 %), «Українська Стратегія Гройсмана» (Вінницька обл. рада – 44,37 %), Команда Симчишина

(Хмельницька обл. рада – 19,04 %), «Платформа громад» (Івано-Франківська обл. рада – 10, 33 %), Блок Вілкула «Українська перспектива» (Дніпропетровська обл. рада -13,33 %), партія «Блок Вадима Бойченка» (м. Маріуполь – 45,6 %), «Рідний дім» (Чернігівська обл. рада – 30,7 %), «Блок Кернеса – Успішний Харків» (Харківська обл. рада – 34,56 %), «Блок Світличної – «Разом» (Харківська обл. рада – 12,4 %), ВО «Черкашани» (Черкаська обл. рада – 9,16 %), «Єдність» О. Омельченка (м. Київ – 8,74 %), УДАР В. Кличка (м. Київ – 19,98 %) та інші проекти.

Виборець на місцевих виборах на регіональному чи місцевому рівні орієнтується не лише на «кйївського лідера партії», а й місцевого лідера та на список кандидатів. Саме наявність «сильної місцевої команди» та харизматичного місцевого лідера є важливим посилом у електоральних симпатіях для мешканців усіх міст та областей України. Тому і процес формування регіональної партії після отримання всеукраїнської структури, після перейменування продовжувався у напрямку формування елітної команди на чолі з «розкрученим» лідером. І хоча особливий громадський запит на нові обличчя з досвідченими управлінцями мав місце на місцевих виборах, але цей запит пропрезидентська партія «Слуги народу» та інші парламентські партії повністю не задовольняли. Тому і виникала потреба в регіональних проєктах.

Соціологи зазначають, що напередодні місцевих виборів 25 жовтня 2020 року майже третина опитаних виборців (у межах запланованої вибірки) вказали, що вони шукатимуть альтернативу серед нових облич при виборі партії, за яку голосуватимуть. Розглядаючи дані щодо альтернативи у розрізі регіонів, стає очевидно, що нові та місцеві партії внесли істотні корективи на місцевих виборах. Але якщо парламентські політичні партії займалися активною політичною діяльністю у регіонах то вони мали успіх, а ті хто не знаходились у центральній владі і теж мав активну позицію також отримав перемогу. Локальний успіх на місцях взяли НРУ, «Самопоміч» у Львові, «Свобода» у Хмельницькому та Івано-Франківську тощо.

Місцеві вибори восени 2020 року змінили розклад політичних гравців. Партії ЄС, «Слуга народу», ОПЗЖ залишаються лідерами підтримки українців у більшості регіонів (хоча президентська з тенденцією втрати голосів). Місцеві еліти в багатьох регіонах зробили ставку на непарламентські партії – це початок локальної політичної децентралізації. Більшість виборців зробили свій вибір на користь конкретної політичної сили, пов'язуючи з нею надію на вихід із кризи як на національному, так і на місцевому чи навіть особистому рівнях.

Список використаних джерел:

1. Ворона П. В. Особливості та суперечності проведення місцевих виборів на пропорційній основі / П. В. Ворона. – Режим доступу : <http://visnyk.academy.gov.ua/wp/content/uploads/2013/11/2009-1-22.pdf>.

2. Сегеда Г. Регіональні партії зі всеукраїнським статусом або «Ми самі (не) місцеві». 17 серпня 2020 / Г. Сегеда // ОПОРА. – Режим доступу :

https://www.oporaua.org/blog/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi_2020/20301-regionalni-partiyyi-zi-vseukrayinskim-statusom-abo-mi-sami-ne-mistsevi.

3. Хто пройшов до Закарпатської обласної ради: партійність, гендер, досвід. Закарпаття онлайн. 10 листопада 2020. – Режим доступу : <https://zakarpattya.net.ua/News/207154-KHto-proishov-do-Zakarpatskoi-oblasnoi-rady-partiinist-hender-dosvid>.

ЗАДОЄНКО КАТЕРИНА ОЛЕГІВНА

аспірантка кафедри соціальної і гуманітарної політики

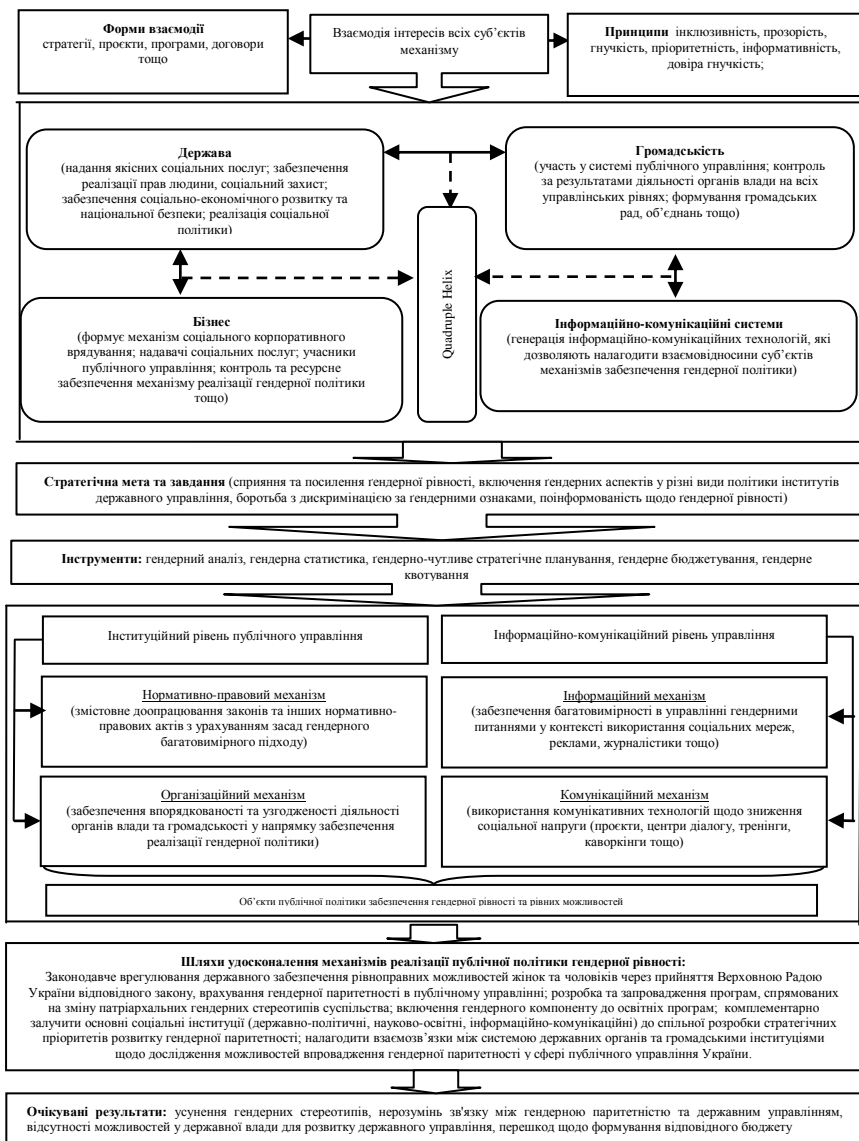
Національної академії державного управління при Президентові України

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ В УКРАЇНІ

На сьогодні рівень впровадження принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у реальному житті українського суспільства є недостатнім. У Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року зазначається, що в процесі реалізації цих конституційно гарантованих прав жінки стикаються багатьма проблемами, розв'язання яких потребує застосування комплексного підходу. Важливою складовою у вирішенні цих проблем є вдосконалення механізмів державного управління в цій сфері, зокрема: правового – удосконалення відповідної нормативно-правової бази, внесення змін до нормативно-правових актів щодо проведення гендерно-правової експертизи та ін.; інституційного – формування дієвої системи співробітництва між владними органами держави, міжнародними організаціями і громадськими об'єднаннями, які працюють над тим, щоб забезпечити у суспільстві рівність у правах та можливостях між жінками і чоловіками тощо [1 – 2].

Осмишуючи оптимізаційні напрями механізмів реалізації публічної політики забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей, виникає необхідність в розробленні відповідної моделі «Quadruple Helix», яка базується на теоретико-методологічних підходах до комплементарної взаємодії органів державної влади, бізнесу, громадськості та інформаційно-комунікаційної системи, яка дозволить забезпечити рівність прав та можливостей в суспільстві (рис. 1).

Сам даний аспект спонукає до необхідності забезпечення високого рівня освіти населення та своєчасне систематичне його інформування. Така солідарна взаємодія насамперед має мати систематичний характер та бути законодавчо врегульованим. Втілити гендерну рівність в нашій країні неможливо, якщо не будуть відповідно закріплені положення у чинному законодавстві.

Рис. 1. Концептуальна структура моделі «Quadruple Helix» комплексного механізму реалізації публічної політики гендерної рівності та рівних можливостей

У зв'язку з демократизацією України, становленням правової держави, розвитком громадянського суспільства, перспективами євроінтеграції постає

потреба сформувати ефективний інституційний механізм, згідно з яким реалізовувалася б гендерна політика, тобто ефективно провадилася політика рівності у правах та можливостях між жінками і чоловіками [3 – 4].

На основі отриманих результатів у процесі дослідження сучасного стану забезпечення гендерної рівності, для підвищення його ефективності пропонуємо здійснити такі заходи: комплементарно залучити основні соціальні інституції (насамперед державно-політичні, науково-освітні, інформаційно комунікаційні) до спільної розробки стратегічних пріоритетів розвитку гендерної рівності і рівних можливостей; згенерувати та впровадити інституційні інновації, що ґрунтуються на системі цінностей гендерної рівності та рівних можливостей; налагодити взаємозв'язки між системою державних органів та громадськими інституціями щодо дослідження можливостей впровадження гендерної рівності у сфері публічного управління України; призначити відповідальний орган за здійснення регулярних моніторингових досліджень щодо результативності здійснюваних заходів.

Модель «Quadruple Helix» комплексного механізму реалізації публічної політики гендерної рівності та рівних можливостей, за умови її впровадження, дозволить забезпечити усунення гендерних стереотипів, нерозумінь зв'язку між гендерною паритетністю та державним управлінням, відсутності можливостей у державної влади для розвитку державного управління, перешкод щодо формування відповідного бюджету. Отже, дослідження вітчизняної та світової практики функціонування механізмів попередження соціальних конфліктів, дозволило розробити відповідні оптимізаційні напрями для їх удосконалення. Врахувавши сучасний стан в державі, який свідчить про необхідність забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей, передбачено наступні напрями удосконалення механізмів реалізації гендерної політики: законодавче врегулювання державного забезпечення рівноправних можливостей жінок та чоловіків через прийняття Верховною Радою України відповідного закону, врахування гендерної паритетності в публічному управлінні; розробка та запровадження програм, спрямованих на зміну патріархальних гендерних стереотипів суспільства; включення гендерного компоненту до освітніх програм; комплементарно залучити основні соціальні інституції (державно-політичні, науково-освітні, інформаційно-комунікаційні) до спільної розробки стратегічних пріоритетів розвитку гендерної паритетності; налагодити взаємозв'язки між системою державних органів та громадськими інституціями щодо дослідження можливостей впровадження гендерної паритетності у сфері публічного управління України.

Список використаних джерел:

1. Саєнко Ю. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / Ю. Саєнко, Л. Амджадін, М. Васильчук, Г. Герасименко. – К. : Основи, 2010. – С. 142.

2. Карчевська О. В. Гендерний паритет у політиці як чинник консолідації демократії: досвід держав Європи / О. В. Карчевська, Л. А. Літвін // Гілея: науковий вісник. – 2018. – № 128. – С. 320 – 324.

3. Філіпс С. Д. Гендер і державна політика. Дискурс, ідентичність і думка: внесок фемінізму до політичних студій / С. Д. Філіпс. – К. : Основи, 2004. – 101 с.

4. Марценюк Т. Залученість жінок у політику: країни ЄС і Україна. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України / Т. Марценюк. – Київ, 2016. – С. 235 – 244. – Режим доступу : <http://lib.rada.gov.ua/LibRada/ static/about/text/Gender-FINAL-S.pdf>.

КОВАЛЕНКО ОЛЕКСАНДР ВІКТОРОВИЧ

аспірант Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, заступник командира військової частини А3297 з морально-психологічного забезпечення – начальник відділення, підполковник

ОРГАНИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ФАКТОР ПОКРАЩЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ У СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

В широкому сенсі соціально-політичний простір являє собою взаємосплетіння соціального (у якому будуються соціальні відносини) і політичного (у якому відбувається діяльність політиків) просторів і характеризує певний вид діяльності людини саме як соціальної істоти. В процесі цієї людської діяльності відбувається власне формування суспільств, суспільних відносин, держав, наддержавних утворень і відносин між ними.

Найбільш концентрованою специфічною формою виявлення соціально-політичних відносин, в якій панує збройна боротьба, як продовження політики держави, і яка підпорядковує своїм цілям усі сфери суспільного життя є війна. Головний інструмент у війні – армія. Такі думки у своїх роботах висловлював Карл фон Клаузевіц, а його вислів «Війна є продовження політики іншими засобами» став бестселером. І це було вірно до того часу, коли завдані війною втрати і руйнування виявилися незрівняними з отриманою вигодою від перемоги у війні. Адже ядерну війну вже не можна назвати продовженням політики держави. Це спонукало до появи нових інструментів в досягненні національних інтересів держав, таких як комунікаційні впливи.

І це закономірно, адже в соціально-політичному просторі комунікації займають особливе місце. Без комунікації соціально-політичний простір не можливий. Більш того, суспільство і формується через комунікації людей.

У західній науковій думці науковий напрям комунікаційних впливів на населення інших держав розробляється переважно в руслі досліджень «м'якої сили» – термін уперше вжив американський дослідник Д. Най у книзі «Зобов'язані бути лідером. Мінлива природа американської потужності» (1990 р.) [1], пізніше більш розгорнуто розкрито термін у книзі «М'яка сила. Шляхи до успіху у світовій політиці» (2004 р.) [2].

З розвитком сучасних інформаційних технологій, зростанням ролі інтернет-видань та соціальних мереж, структура комунікацій в сучасному суспільстві значно ускладнилася. За масштабом розрізняють стратегічні комунікації, які через засоби масової інформації охоплюють все суспільство держави і виходять на міждержавний рівень, і внутрішні комунікації, які функціонують в окремій групі, колективі, підприємстві чи військовій частині.

Сьогодні стратегічні комунікації викликають інтерес багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених. Стратегічним комунікаціям присвячено дослідження фахівців як щодо трансформації системи міжнародних відносин під впливом комунікаційного чинника, так і щодо з'ясування механізмів здійснення міжнародного співробітництва в умовах кризи. Зокрема, американський дослідник К. Пол визначає стратегічні комунікації як процес підтримки зовнішньополітичної стратегії для координації дій, повідомлень, зображень та інших форм візуалізації, призначених для інформування, впливу на цільові аудиторії та для підтримки зовнішньополітичних інтересів. К. Пол визначає взаємозв'язок між національною стратегією і стратегічними комунікаціями: такий зв'язок може бути стратегічно важливим тільки тоді, коли чітко заявлені національні цілі, що містять вкладені проміжні або допоміжні цілі, включаючи весь шлях до оперативного та тактичного рівня [3].

У доповіді 2009 року Міністерства оборони США про стратегічні комунікації дане поняття трактується як дії, що направлені на розуміння та залучення цільових аудиторій з метою створення, зміцнення та збереження сприятливих умов для досягнення цілей, інтересів та політики уряду завдяки координації програм, планів та ключових повідомлень. Стратегічні комунікації розглядаються і як процес поєднання сприйняття аудиторії та стейкхолдерів з отриманими результатами під час реалізації політики планування [4]. Отже, стратегічні комунікації це суспільна діяльність, яка включає в себе зв'язки з громадськістю, інформаційні операції, дипломатичні заходи та інші дії гравців на політичній арені для забезпечення підтримки зовнішньополітичних інтересів держави.

Стратегічні комунікації в публічному управлінні, це комплекс заходів органів публічного управління держави, направлених на управління цільовими аудиторіями як в середині країни, так і за її межами; систематична серія спланованих, довготривалих і узгоджених між собою дій, повідомлень, візуальних образів та інших форм відображення інформації, що здійснюється на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях управління, направлена на досягнення стратегічних цілей держави і призначених для інформування,

впливу або переконання різних спільнот людей, як в середині держави, так і за її межами, з метою підтримки національних інтересів.

Військовий стандарт 01.004.007, затверджений наказом начальника управління стандартизації, кодифікації та каталогізації Міністерства оборони України від 20.12.2017 р. №15 визначає стратегічні комунікації як «скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, інших суб'єктів інформаційної діяльності з метою виконання заходів спрямованих на просування цілей держави» [5].

З початком Російською Федерацією гібридної війни проти України, яка виявилася в анексії Криму та розв'язанні бойових дій на сході України під прикриттям терористичних угруповань ДНР та ЛНР гостро постала проблема відсутності на державному рівні системи стратегічних комунікацій. На початковому етапі «гібридної війни» всі заходи впливу на цільові аудиторії здійснювались безсистемно і лише як наслідок протидії впливу ворожим засобам в інформаційному середовищі, що призводило до провалів в протидії негативному дезінформаційному впливу противника. Відповідно відбувалися і порушення внутрішніх комунікацій у військових частинах Збройних Сил України. Ведення ворогом пропаганди та поширення неправдивої інформації через засоби масової інформації та соціальні мережі мали значний вплив як на військовослужбовців так і на громадян України в цілому. Існуюча на той час система роботи з особовим складом в Збройних Силах України виявилася не готовою ефективно діяти під час бойових дій. В 2014-2015 роках під час проведення Антитерористичної операції були випадки коли саботували виконання визначених завдань не лише окремі військовослужбовці, а цілі групи і навіть підрозділи.

Для покращення стану справ у внутрішніх комунікаціях військових частин Збройних Сил України під час проведення заходів морально-психологічного забезпечення в ході проведення Антитерористичної операції наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 03.12.2015 р. № 472 «Про організацію діяльності високомобільних груп внутрішніх комунікацій у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил України» була затверджена Програма налагодження внутрішніх комунікацій Збройних Сил України [6]. Були створені високомобільні групи внутрішніх комунікацій з числа військовослужбовців і працівників Збройних Сил України, які пройшли відповідне навчання і тренінги. Група, на яку було покладене завдання надавати допомогу службовим особам щодо підтримання та відновлення необхідного для виконання завдань бойового духу (морально-психологічного стану), здійснювати інформаційно-психологічну підтримку, отримала найменування «Альфа». Високомобільна група внутрішніх комунікацій «Альфа» складалась з інспектора, ідеолога, військового капелана і військового психолога. Інформація, отримана під час роботи цих груп у військових частинах, через Головне управління морально-психологічного

забезпечення Збройних Сил України надавалась особисто Начальнику Генерального штабу – Головнокомандувачу Збройних Сил України. В подальшому діяльність високомобільних груп внутрішніх комунікацій була дещо удосконалена, був виданий наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 22.10.2018 р. №345 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності високомобільних груп внутрішніх комунікацій у Збройних Силах України», а наказ від 03.12.2015 р. №472 втратив чинність [7].

Наказом Міністерства оборони України від 22.11.2017 р. № 612 затверджена Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України. Згідно цього наказу внутрішня комунікація реалізується Головним управлінням морально-психологічного забезпечення Генерального штабу Збройних Сил України. Концепція визначає «діяльність щодо підготовки та здійснення стратегічних комунікацій, проведення інших інформаційних заходів є складовою діяльності командувачів (командирів), керівників органів військового управління всіх рівнів. В організації дій в інформаційному просторі в мирний час та в особливий період, під час підготовки та проведення операцій (бойових дій) беруть безпосередню участь командувачі (командири) та штаби всіх рівнів. Кожен з органів військового управління в залежності від своїх повноважень розробляє та планує заходи і дії підпорядкованих військ (сил), які об'єднані єдиним замислом дій в інформаційному просторі» [8].

Для покращення морально-психологічного стану військових частин Збройних Сил України була переглянута існуюча на той час система роботи з особовим складом. В 2016 році в Збройних Силах України органи по роботі з особовим складом були трансформовані в органи морально-психологічного забезпечення. Нового сенсу набули мета і їх основні функції. Головною метою морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України, як виду всебічного забезпечення, було визначено – формування, підтримання та відновлення морально-психологічного стану особового складу військ (сил), необхідного для успішного виконання завдань за призначенням.

До оновленої структури морально-психологічного забезпечення увійшли: Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України, Центр морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України; управління морально-психологічного забезпечення у видах Збройних Сил України; відділи морально-психологічного забезпечення в окремих родах військ та оперативних командуваннях; групи морально-психологічного забезпечення в повітряних та морському командуваннях, в командуваннях оперативно-тактичних угруповань; заступники командирів військових частин (підрозділів) з морально-психологічного забезпечення, офіцери-психологи, офіцери-політологи – на тактичному рівні.

Основним завданням цих органів в контексті впровадження стратегічних комунікацій в Збройних Силах України є здійснення комунікаційного впливу на особовий склад військових частин та його найближче оточення, що має

зв'язок із Збройними Силами України, через дієві внутрішні комунікації у військових частинах (підрозділах).

В діяльність органів військового управління та військових частин впроваджена Настанова з морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України, затверджена наказом Генерального штабу Збройних Сил України 27.04.2018 р. № 173дск. Згідно Настанови внутрішньо-комунікаційна робота є напрямком інформаційно-пропагандистського забезпечення і «реалізується шляхом: налагодження комунікаційного процесу, системного та цільового проведення пропагандистської (контрпропагандистської), ідеологічної, інформаційно-роз'яснювальної, національно-історичної, військово-соціальної роботи з особовим складом; координації душпастирської опіки військовослужбовців; поширення здорового способу життя; участь у заходах щодо захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу противника; систематичного аналізу проведених дій; забезпечення командирів військових частин (підрозділів) та їх заступників з морально-психологічного забезпечення прикладними методичними матеріалами, необхідними для інформаційної роботи з особовим складом в умовах підготовки і ведення операцій (бойових дій); забезпечення військ (сил) матеріалами періодичного друку, тощо» [9].

Безпосередніми виконавцями внутрішньо-комунікаційної роботи у військових частинах є командири, штаби, заступники командирів з морально-психологічного забезпечення всіх рівнів. При проведенні заходів морально-психологічного забезпечення посадові особи військових частин керуються крім зазначеної Настанови з морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України ще й наказом Генерального штабу Збройних Сил України від 04.01.2017 р. №4 «Про затвердження Інструкції з організації інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України». В ньому було більш деталізовано і розкрито зміст такої складової морально-психологічного забезпечення як інформаційно-пропагандистське забезпечення. Дається визначення внутрішньо-комунікаційної роботи, як «напрямку інформаційно-пропагандистського забезпечення військових частин (підрозділів), військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України, що здійснюється в системі інформаційної роботи посадових осіб органів військового управління, командирів (начальників) через сукупність дій, пов'язаних з обробкою і передачею інформації до особового складу шляхом спілкування» [10]. В цьому наказі розкриті мета, види, основні принципи якими мають керуватися посадові особи військових частин Збройних Сил України при проведенні внутрішньо-комунікаційної роботи.

12 жовтня 2020 року Головнокомандувачем Збройних Сил України була затверджена Доктрина зі стратегічних комунікацій Збройних Сил України, яка дає наступні визначення: «Внутрішня аудиторія – військово-цивільний персонал Збройних Сил України та члени їх родин (найближче оточення).

Внутрішні комунікації – комунікативна діяльність, спрямована на внутрішню аудиторію, що має зв'язок із ЗС України» [11].

Доктрина зі стратегічних комунікацій Збройних Сил України була розроблена робочою групою Управління стратегічних комунікацій Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України та призначена для використання посадовими особами у органах військового управління, які виступають суб'єктом стратегічних комунікацій або реалізують завдання інформаційної політики у Збройних Силах України. В ній зазначено: «Внутрішні комунікації – обов'язковий елемент системи стратегічних комунікацій Збройних Сил України, основною метою якого є забезпечення ефективного обміну цільовою за змістом інформацією в межах військової структури, організації, частини (підрозділу), а також між окремими військовослужбовцями, підрозділами, командирами та підлеглими тощо. Внутрішні комунікації є головним мотиваційним чинником, який впливає на досягнення успіху в бойовій обстановці. Володіння командирами та особовим складом оперативною, достовірною, правдивою інформацією зміцнює морально-психологічний стан всього особового складу, сприяє довірі до дій військового керівництва» [11].

До основних завдань внутрішніх комунікацій згідно з Доктриною із стратегічних комунікацій Збройних Сил України відносяться:

- задоволення інформаційних потреб особового складу (зокрема через систематичне командирське (бойове) інформування особового складу);
- доведення та роз'яснення цілей і завдань діяльності;
- налагодження двостороннього зв'язку між керівництвом та особовим складом (зокрема, з використанням методики «Аналізу проведених дій», результатів роботи груп внутрішніх комунікацій тощо);
- впровадження та дотримання військових традицій;
- забезпечення лідерства військовослужбовців;
- удосконалення процесів об'єктивного інформування в підрозділах;
- мотивація підлеглих [11].

Без ефективної внутрішньо-комунікаційної роботи з особовим складом у військовій частині неможливо досягнути високої боєздатності підрозділу. Наприклад кожен в підрозділі може бути відмінним стрільцем, оператором, водієм, кухарем і таке інше, але без бойової злагодженості, без командної роботи, без налагодженої комунікації військовий підрозділ буде неефективним і підрозділ не вважатиметься сповна боєздатним. Кожен взвод чи рота окремо можуть бути цілком боєздатними, але без дієвої внутрішньої комунікації в полку чи бригаді, порушень комунікації між взводами і ротами ефективність бойового застосування батальйону чи бригади різко падає.

Історичний досвід війн і військових конфліктів доводить, що війни завжди вигравалися тими, хто міг краще координувати і комбінувати командну взаємодію сотень і тисяч озброєних воїнів, для того щоб перемагати навіть у значно чисельнішого війська.

Список використаних джерел:

1. Nye J. S. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power / Joseph S. Nye, Jr. – New York : Basic Books, 1991. – 336 p.
2. Nye J. S. Soft Power. The Means to Success in World Politics / Joseph S. Nye, Jr. – New York : PublicAffairs, 2004. – 191 p.
3. Cornish P. Strategic Communications and National Strategy / P. Cornish, J. Lindley–French, C. Yorke // A Chatham House Report – September 2011. – Access mode : <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/178465>.
4. US Department of Defense: Report on Strategic Communication. – Access mode : http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/dod/dod_report_strategic_communication_11feb10.pdf.
5. Військовий стандарт 01.004.007, затверджений наказом начальника управління стандартизації, кодифікації та каталогізації Міністерства оборони України від 20.12.2017 р. № 15 Communication. – Режим доступу : <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/Система-стратегічних-комунікацій-держави-у-воєнній-сфері.-Терміни-та-визначення.pdf>.
6. Про організацію діяльності високомобільних груп внутрішніх комунікацій у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил України : наказ ГШ ЗС України від 03.12.2015 р. № 472. – К. : ГШ ЗС України, 2015.
7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності високомобільних груп внутрішніх комунікацій у Збройних Силах України : наказ Генерального штабу ЗС України від 22.10.2018 р. № 345. – Режим доступу : <https://dovidnykmpz.info/zagalni/nakaz-heneral-noho-shtabu-zs-ukrainy-v-2>.
8. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України : наказ Міністерства оборони України від 22.11.2017 р. № 612. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text>.
9. Про затвердження Настанови з морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України : наказ ГШ ЗС України від 27.04.2018 р. № 173дск. – К. : ГШ ЗС України, 2018.
10. Про затвердження Інструкції з організації інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 04.01.2017 р. № 4. – Режим доступу : <https://dovidnykmpz.info/ipz/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy-4>.
11. Доктрина зі стратегічних комунікацій Збройних Сил України, затверджена Головнокомандувачем Збройних Сил України 12.10.2020, ВКП 10-00(49).01. – К. : ГШ ЗС України, 2020.

МАРМАШОВА СВЕТЛАНА ПРОКОПЬЕВНА

старший преподаватель кафедры маркетинга

ГУО «Институт бизнеса Белорусского государственного университета»

ПАПЛЕВКО ЮЛИЯ СЕРГЕЕВНА

специалист по маркетингу ООО «Еврошоп бел»

РОЛЬ БРЕНДБУКА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ

Фирменный стиль в современных условиях влияет практически на все сферы жизнедеятельности компании. Поддержание единого фирменного стиля позволяет потребителю значительно упростить процесс идентификации компании. Брендбук является официальным документом компании, который содержит в себе руководство по использованию элементов фирменного стиля и описывает правила использования каждого элемента на различных носителях, включает в себя идеологическую составляющую компании, в которую входят миссия, философия, ценности, целевая аудитория компании и т. д. Он создается с целью систематизации всей информации о бренде в одном документе.

Наличие брендбука обеспечивает единство понимания ценностей бренда сотрудниками компаний, решает разногласия относительно идеологии компании способов ее донесения до целевой аудитории. Также позволяет компании систематизировать все идеологические элементы бренда, создать комплексную сформированную картину бренда и рекомендации по его использованию, что приведет к формированию целостного восприятия бренда потребителями.

Брендбук помогает систематизировать и описать смысловое наполнение бренда, тем самым способствуя экономии времени руководителя и минимизированию ошибок, которые могут возникнуть в процессе использования элементов фирменного стиля. Использование брендбука не только сокращает затраты времени и сил на постановку и решение рекламных и маркетинговых задач, но и значительно оптимизирует финансовые затраты.

Разработка брендбука включает в себя несколько этапов: заполнение брифа; составление технического задания; анализ конкурентов и потребителей; создание структуры; согласование концепции с заказчиком; разработка частей брендбука; утверждение окончательного варианта; верстка и печать.

Исследование концепции брендбука организации осуществлялось для разработки проекта брендбука журнала «Народная асвета», входящего в РИУ «Издательский дом «Педагогическая пресса», основным направлением которого является издание периодических изданий. Журнал «Народная асвета» оперативно информирует педагогическую общественность о нововведениях в белорусской школе и передовом педагогическом опыте, оказывает методическую помощь педагогам и развивает их

профессиональную компетентность. Целью редакции является превращение журнала «Народная асвета» из традиционного научно-педагогического издания в авторитетный интерактивный научно-методический комплекс с различными медиасервисами.

Маркетинг в редакции журнала «Народная асвета» находится на начальном этапе развития. В редакции отсутствует отдел маркетинга и специалисты-маркетологи, а также система контроля маркетинга. Планирование маркетинга осуществляется в рамках ежегодных и ежемесячных совещаниях.

Товарная политика редакции имеет следующие принципы: формирование, планирование и контроль качества содержания журнала; разработка обложки журнала; наличие дополнительных медиасервисов. Метод ценообразования, применяемый в редакции, недостаточно эффективен, т. к. не учитывает все издержки учреждения, что приводит к превышению затрат над выручкой. Так в 2017 году убыток от деятельности редакции составил 42 961,69 руб. В 2018 году удалось сократить убыточность на 33,67 % и выйти на размер убытка в 28495,71. В 2019 году прибыль уменьшилась на 13,76 % по сравнению с 2018 годом, в результате чего убыток составил 32 417,64 руб.

Основным инструментом маркетинговых коммуникаций в редакции является проведение бесплатных мероприятий для существующих и потенциальных покупателей журнала. Участники мероприятий получают сувенирную продукцию с фирменной символикой журнала. В течении последних лет состоялось 7 выездных редколлегий, 48 семинаров, 10 круглых столов. Ежегодно проводится фестиваль школьной прессы «Алые паруса» и конкурс на лучшее школьное печатное издание «Проба пера», в Национальном детском образовательно-оздоровительном центре «Зубренок» реализуется смена «Пресс-перспектива». Редакция журнала «Народная асвета» использует косвенный каналы продаж первого уровня, который возникает при реализации журнала по подписке через РУП «Белпочта».

Элементы бренда журнала «Народная асвета» можно разделить на группы: идентификаторы бренда (название, логотип, обложка, фирменные цвета и шрифты), базовые ценности бренда (миссия, задачи, принцип журнала, его история) и трансляторы (сайт, проводимые мероприятия, сувенирная продукция).

Название журнала «Народная асвета» существует с 1960 года, однако не является уникальным, так как в Беларуси существует также издательство «Народная асвета», которое было образовано в 1951 году как учебно-педагогическое издательство. Это приводит к путанице потребителей и негативно складывается на узнаваемости учреждения.

Журнал «Народная асвета» имеет богатую историю с 1924 года и за время своего существования много раз изменял свое название. Сайт журнала имеет адрес <https://www.n-asveta.by/> и является неотъемлемой частью журнала, т. к. содержит дополнения к печатной версии [1].

Разработка брендбука поможет создать сувенирную продукцию журнала с использованием нового логотипа, оптимизирует расходы на изготовление сувенирной продукции, обеспечит соблюдение всех требований, предъявляемых к использованию элементов фирменного стиля журнала «Народная асвета». Единовременные расходы на разработку и печать брендбука составят 2216,15 рублей. Для достижения безубыточности деятельности редакции журнала «Народная асвета» необходимо увеличить тираж журнала на 18,38 % в год, что составляет 3303 журналов в год. В соответствии с брифом на разработку брендбука журнала «Народная асвета», его целью является разработка и систематизация элементов фирменного стиля.

Структура и содержание брендбука состоит из введения, основных элементов, деловой документации, сувенирной продукции. Введение брендбука журнала «Народная асвета» является его идеологической частью и описывает миссию, задачи, принцип и потребителей журнала.

Миссия журнала описывает его стратегическую цель: «Превращение журнала из традиционного научного педагогического издания в авторитетный интерактивный научно-методический комплекс с различными медиа-сервисами». Принцип журнала: «Журнал «Народная асвета» – в каждую школу Беларуси». Потребителями журнала являются: общеобразовательные школы; новые типы учебных заведений; институты развития образования и повышения квалификации; высшие и средние специальные учебные заведения педагогического профиля; методические службы; органы управления образованием.

Логотип представляет собой шрифтовую композицию белого цвета, которая обязательно размещается на цветном фоне. Монохромная версия используется только в том случае, если использование основной невозможно. Запрещено размещать логотип на фоне с пестрыми и черно-белыми узорами, блеклыми и неконтрастными цветами, изменять его пропорции, положение и цвет его частей. Логотип журнала «Народная асвета» представлен на рис. 1 [1].

Рис. 1. Логотип журнала «Народная асвета»

Фирменные шрифты журнала: Geometria, Georgia, AGBengaly. Фирменные цвета: бордово-красный, белый и черный. В брендбуке указаны значения цветов в цветовых моделях CMYK и RGB, а также их шестизначные коды.

К фирменной документации относятся фирменный бланк и фирменный конверт. Фирменный бланк содержит информацию об учреждении, а фирменный конверт может быть двух вариантов: красный с белым логотипом и белый с черным логотипом (рис. 2).

Рис. 2. Фирменная документация и сувенирная продукция журнала «Народная света»

Источник: собственная разработка.

Сувенирная продукция изготавливается в фирменном красно-бордовом цвете с размещением на ней логотипа журнала, к ней относятся: блокнот, кружка, флажок, флешка, ручка (рис.2). Брендбук разработан в формате А4. Печатается на бумаге 130 гр. и сшивается на 2 скобы.

Таким образом использование брендбука журнала «Народная света» позволит повысить корпоративную культуру редакции и упростит процесс донесения идеологии журнала и правил использования элементов фирменного стиля до сотрудников редакции, а также увеличить узнаваемость бренда у потребителей.

Список использованной литературы:

1. Народная света – наукова-педагогічні часопис. – Режим доступа : <https://www.n-asveta.by>.
2. Логотип журнала «Народная света» на 2020 г. // Редакция журнала «Народная света». – Минск, 2020. – 1 с.

ПЕЛЄВІН ЄВГЕН ЮРІЙОВИЧ

*к. істор. н., старший викладач кафедри філософії та методології науки
Одеського національного політехнічного університету*

ЧИ МОЖЛИВЕ УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИЧНИМИ ЗМІНАМИ?

Сьогодні Україна переживає непростий період своєї політичної історії. Перетворення охопили майже всі сектори політико-управлінської системи. Відбуваються зміни політичної еліти, змінюється конфігурація партійних уподобань українського виборця, перебудовується архітектоніка апарату публічного управління, трансформується модель адміністрування на регіональному на місцевому рівнях. Але, чи зможуть ці зміни забезпечити розв'язання актуальних для українського суспільства соціальних, економічних, зовнішньополітичних, екологічних проблем? Відповідь на це питання, на наше переконання, криється у його політико-процесуальному контексті.

Політична зміна – це завжди результат певного політичного процесу. У загальному вигляді поняття політичного процесу зводиться до характеристики політичної взаємодії суб'єктів і носіїв влади та їх політичної діяльності. Звідси політичний процес зручно визначати як форму функціонування політичної системи. Отже, політичний процес – це сукупна діяльність суб'єктів політики, що визначає розвиток і спосіб функціонування політичної системи суспільства.

Якщо екстраполювати структуру фізичної моделі реальності «простір-час» на реальність політичну, то політична система – це простір в якому відбувається політика, а політичний процес – її часовий вимір. В цьому випадку політичний процес відображує зміну взаємодії політичних суб'єктів з плином часу, яка в кінцевому рахунку призводить до зміни положення політичної влади в просторі політичної системи.

Характер впливу політичного процесу на зміни в структурі політичної влади визначає режим його протікання, а саме: функціонування, розвиток, занепад.

Коли політичний процес протікає у режимі функціонування, увесь спектр політичної взаємодії відтворюється в рамках політичної системи. У даному випадку політичний процес обмежується характеристикою взаємовідносин громадян і політичних інститутів, де акцент робиться на формалізацію і процедуру.

У режимі розвитку на перебіг політичного процесу впливають, в першу чергу, не нормативно-ціннісна основа суспільства (яка є фундаментом політичної системи), а реальні політичні чинники, що народжуються на межі соціального і політичного життя суспільства. Це дозволяє підтримувати зворотний зв'язок, чітко формулювати цілі та завдання влади і адекватно відповідати на політичні виклики.

Режим занепаду характеризується процесами розпаду політичної цілісності, результатом чого стає делегітимізація влади.

Суб'єкти політики приречені реалізувати свою владу в рамках названих режимів протікання політичного процесу. Характер і спосіб цієї реалізації визначається фазами реалізації політичного процесу, а саме: формуванням цілей і завдань; конституюванням політичних інститутів; прийняттям і виконанням політичних рішень; підтримкою функціонування політичних інститутів та контролем за їх діяльністю.

Перш за все реалізується етап представлення політичних інтересів груп інститутам, що приймають управлінські рішення. Накопичення критичної маси політичних вимог та заяв включає у політичний процес організаційні структури (інститути) як масового (електорального) характеру, так і спеціалізованого призначення (партії, групи інтересів). Центральне значення на даних етапах політичного процесу має електоральний процес.

На наступному етапі політичний процес являє собою сукупність конкретних прийомів, методів, процедур, усвідомлених і спонтанних стратегій, що ведуть до прийняття конкретних рішень. Ця стадія політичного процесу включає обов'язковість процедур політичного аналізу.

При аналізі фаз реалізації політичного процесу стають очевидними ключові особливості протікання політичного процесу:

По-перше, це двоїстий характер протікання політичного процесу, виражений в його одномоментній реалізації як в нормативно-правовому полі, так і в режимі неконвенційних змін. Так, визнання виборів такими, що відбулися, є виключно юридичним процесом. Однак тільки «визнання» результатів виборів з боку всіх суб'єктів політики гарантує належний рівень легітимності в межах існуючої політичної системи. Не випадково, сторона що програла «зобов'язана» привітати з перемогою своїх опонентів.

По-друге, політичному процесу властива специфічна ритміка. Наприклад, вибори – це циклічний політичний процес, а революція – спонтанний.

По-третє, будь-який політичний процес є технологічним. Суб'єкти політики при реалізації своєї політичної влади в рамках політичного процесу використовують різні техніки впливу: від нарації, до політичного тероризму.

Зміст політичного процесу буде залежати від рівня централізації (децентралізації) влади; співвідношення прав і прерогатив центральних і місцевих органів державної влади; взаємодії партійних і державних структур, що прямо або опосередковано впливають на процес прийняття політичних рішень; ступеня розподілу гілок влади. Якісні відмінності політичних процесів залежать від того, чи базуються вони на консенсусі, згоді політичних сил, чи знайдені компроміси з приводу ролей і функцій правлячої еліти й контреліти, чи розходяться статусні та реальні можливості суб'єктів, що беруть участь у виробленні рішень.

Результатом будь-якого політичного процесу стає політична зміна. Під політичною зміною розуміють зміну в характері взаємозв'язків суб'єктів політики або появу нових якостей та властивостей у політичній системі.

У разі протікання політичного процесу в режимі функціонування, політичні зміни не зачіпають структуру політичної системи – не виходять за її рамки, і відбуваються, переважно, шляхом реформ.

Втім, варто наголосити, що політичні зміни не завжди носять позитивний характер. У багатьох випадках неефективна реалізація суб'єктами політики своєї влади призводить до неможливості пристосувати політичну систему до нових соціальних, економічних та інших викликів. В даному випадку політичний процес набуває неконвенційних характеристик, а політичні зміни відбуваються вже за рамками існуючої політичної системи. Це призводить до радикального перерозподілу влади в суспільстві і формування якісно нової системи управління. Така форма політичних змін може бути інтерпретована як політичний розвиток.

Якщо функціонування політичної системи протягом тривалого терміну порушено, а процес політичного розвитку не веде до формування в ній нових властивостей в силу об'єктивних причин, то політичні зміни приймають форму політичного регресу, а політичний процес носить дезінтеграційний характер і призводить до розпаду політичної системи.

Численні історичні приклади наочно ілюструють, що форми, які приймають політичні зміни не самодостатні, а залежать від безлічі факторів. Але які з них слід вважати ключовими? С. Ліпсет, У. Ростоу називають такими економічний розвиток і похідні від нього соціальні чинники (освіта, охорона здоров'я та ін.) (S. Lipset, 1959; W. Rostow, 1960). У свою чергу, К. Дойч та А. Інкельс розглядають політичні зміни як наслідок змін в системі цінностей і моделях поведінки громадян (K. Deutsch, 1970; A. Inkeles, 1978). Т. Парсонс вважає, що політичні зміни залежать виключно від політичних чинників – функціональної диференціації всередині політичної системи (Parsons, 1971). У цьому випадку зміст політичних змін полягає в загальному підвищенні адаптивності політичної організації суспільства.

У той же час, причиною політичних змін не завжди виступають внутрішні передумови. Іноді вони носять екзогенний характер, заданий зовнішніми, по відношенню до суспільства, обставинами. В цьому випадку, політичні зміни слід розглядати в контексті двох глобальних процесів – політичної модернізації та демократизації.

Аналізуючи перебіг політичних змін, що відбуваються в Україні на даному етапі демократичного транзиту, варто пам'ятати наступне. Демократизацію завжди слід розглядати як складову модернізації, оскільки остання є первинним за суттю та більш масштабним за охопленням процесом. Незворотність демократизації може бути забезпечена тільки шляхом успішної модернізації усіх сфер суспільного буття (економічної, соціальної, політичної, правової, культурної) та досягненням політичного консенсусу у

процесах демократизації на всіх рівнях (ціннісному, процедурному, інституціональному).

Список використаних джерел:

1. Deutsch K. Politics and Government : How people decide their fate / K. Deutsch. –N.Y., 1970.
2. Inkeles A. National Differences in Individual Modernity / A. Inkeles // Comparative Studies in Sociology. – 1978. – 1. – P. 47 – 72.
3. Lipset S. M. Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy / S. M. Lipset // American Political Science Review. – 1959. – 53 (March). – P. 69 – 105
4. Parsons T. The System of Modern Societies. Englewood Cliffs / T. Parsons. – NJ : Prentice Hall, 1971.
5. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto / W. W. Rostow. – Cambridge : Cambridge University Press, 1960. – Access mode : <http://books.google.co.uk/books?id=yZNwKHku4UoC>.

СЕМЕНОВА ВЛАДИСЛАВА НИКОЛАЕВНА

*канд. филос. наук, доцент, заведуюча кафедрою філософії та методології університетського образования
ГУО «Республіканський інститут вищої школи»*

ГОРОД КАК ПОЛИТИЧЕСКОЕ ПРОСТРАНСТВО

Город является символом развитой технической цивилизации, в особенности, город новоевропейский: с развитым капиталистическим производством, высокой плотностью и численностью населения, развитой транспортной логистикой, культурным пространством. Такой город является площадкой для появления и развития предпринимательской инициативы, технического и технологического развития, развития науки, культуры, образования. В городах зарождаются и зреют изменения, способные перевернуть ход истории. Как метко заметил социолог З. Бауман, «город и социальные изменения – почти синонимы» [1, с. 26]. Здесь в Новое время появляются новые социальные слои (городские рабочие, мелкая и средняя буржуазия, студенчество, городская интеллигенция и культурная маргинальная среда), формирующие новые общественные запросы. Город становится авансценой социально-политической, духовной и культурной истории западной цивилизации. Все основные политические события Новой и Новейшей истории происходили в городах, ставших естественной и закономерной площадкой радикальных социально-экономических и политических изменений.

Досовременный город, нестоличный и небольшой по численности, был устроен по «средневековому» принципу, где центральная рыночная площадь и костел были сердцевиной города, местом обмена и общения. В таком

городе долго оставаться чужаком не удавалось: приходилось ассимилироваться, становиться «своим», либо уезжать или становиться изгоем.

Современный большой город и, тем более, мегаполис, предполагает наличие огромного количества незнакомцев. Это именно незнакомцы, а не чужие, справедливо отмечает З. Бауман. С этими незнакомцами, например, соседями по дому или коллегами по работе, можно прожить в городе всю жизнь, так и не став ближе. В отличие от деревни, город позволяет незнакомцам существовать в таком статусе и не быть «одомашненными». Наличие компонента «иноного» и «чуждого» делает город питательной средой для изобретений и нововведений, самокритики и саморефлексии [1, с. 27].

Развитие капиталистического производства, рост и укрупнение городов, появление городов-миллинеров и мегаполисов привело к иной крайности – «одиночеству в толпе», массовому отчуждению и одиночеству маленького человека среди огней большого города. Рост городов в XX в. сопровождался распадом традиционных социальных общностей и связей, символом чего уже в 30-е гг. XX в. становится чаплиновский бродяга. «Переварить» такое количество незнакомцев оказывается просто невозможно. Уже в конце XIX – начале XX вв. взаимное отчуждение между людьми в крупных городах становится нормой. И если в романах рубежа веков это отчуждение вызывает ностальгию по старым добрым временам, то к 30-40-м гг. XX в. отчужденность и отстраненность большого города воспринимается как неприятная данность, с которой необходимо иметь дело. Несколько поколений городских жителей XX в., особенно жителей новых, недавно построенных городов, или чрезвычайно разросшихся городов с пригородами «без истории», привыкли жить в «каменных джунглях», заводских и спальных районах, криминальных кварталах, городских трущобах. Здесь чувство опасности и необходимости быть осторожным сопровождало всегда и повсеместно. А образ холодного чужого города, доводящего героя до сумасшествия или преступления, прочно вошло в культурный багаж русского/советского человека с произведениями Н. Гоголя, Ф. Достоевского, А. Белого, М. Булгакова и др. (достаточно вспомнить образ Петербурга в произведениях «Шинель» Гоголя, «Преступление и наказание» Достоевского, «Петербург» Белого или Москву в «Мастере и Маргарите»).

Если досовременный город пытался изгнать или ассимилировать незнакомца, то развитый капиталистический город стремился всех незнакомцев превратить в чужих и чуждых друг другу, разрушая любые попытки установить более тесные взаимосвязи.

Однако в начале XXI в. в противовес бездушному капиталистическому городу с кафкианской бюрократической системой управления, все большую популярность получают концепции нового урбанизма. Реализация различных подходов в общем русле нового урбанизма является примером настоящей городской политики. Новый урбанизм стремится найти золотую середину между городским местечком и отчужденным мегаполисом как

космополисом, создать новый тип пространства, в котором вершится настоящая политика в традиционном ее смысле – как общее дело, как решение локальных вопросов, волнующих большинство жителей города.

Город, его площади и улицы превратились в новое политическое пространство. Реальная политика сегодня осуществляется не на парламентских заседаниях и даже не в «коридорах власти». Государственная власть больше не производит политику. Она нацелена на обеспечение и поддержание самой себя, и прежде всего, силовым способом (правом и судебной системой, полицией, внутренними войсками, армией). Одновременно идет сворачивание идеи «государства всеобщего благосостояния». Нацеленное на самосохранение своей власти в лице все более нелегитимных своих институтов, государство освобождается от своих обязательств перед населением, ставшим для него фактически ненужной обузой. В свою очередь, основная масса населения в эпоху информационного общества становится все более информированной, а также постепенно избавляется от иллюзии заботливого государства-благотетеля. Старый конфликт между элитой, обладающей властью и привилегиями, и обслуживающей ее основной массой населения, сглаженный во второй половине XX в., в начале нового столетия обострился с новой силой.

На одной стороне – политическая и управленческая элита; получивший от государства преференции крупный бизнес; силовые структуры, на поддержку которых государство не жалеет средств; «бюджетная» сфера, полностью зависящая от государственных структур. Реальной властью обладает политико-управленческая элита и крупный бизнес. Образ жизни данных социальных групп давно вышел за пределы местного пространства, все чаще связан с виртуальной реальностью и космополитическим образом мысли и стилем жизни.

На другой стороне, замечает З. Бауман, находятся те, кто «обречены оставаться локальными». Прежде всего, это все «этажи» среднего класса: люди, связывающие свое благосостояние, свой бизнес с этим пространством и этим населением. Это те, кто связывает жизнь своей семьи, бизнес, профессию и карьеру с локальным пространством: «Они «обречены оставаться локальными», поэтому можно и нужно ожидать, что их внимание, полное неудовлетворенности, грез и надежд, будет приковано к «локальным вопросам». Для них борьба за выживание и достойное место в мире начинается, ведется, проигрывается или выигрывается в городе, в котором они живут» [1, с. 35].

Результатом противостояния между космополитично настроенной элитой и обслуживающими ее силовыми структурами, с одной стороны, и средним классом в лице мелкого и среднего бизнеса, представителей культуры, науки и образования, с другой, является противостояние между властью/силой и политикой.

Бауман справедливо отмечает, что «... в экстратерриториальном киберпространстве практически нет политики, места для игры сил. В нашем

глобализующемся мире политика становится все более горячо и осознанно локальной. Изгнанная из киберпространства или не допущенная в него, она отступает и ограничивается «реальными» и «малыми» делами» [1, с. 36].

Подтверждением локальности политики в начале XXI в. стали массовые протестные выступления в различных регионах мира (Франция, Гонконг, США, Россия, Беларусь и др.). Данные протестные выступления имеют различные причины и идеологическое содержание, однако общим здесь являются большие социальные группы, чьи социально-экономические и политические интересы власти не хотят услышать. Каналы представительства этих интересов, каналы политической социализации отсутствуют, либо не работают. Подобного рода протесты «возникают за рамками традиционных способов выражения политического недовольства через партии, профсоюзы, общественные организации или ассоциации. У них нет ни лидера, ни программы, они поддерживают принцип ненасилия и отказываются от системы представительного правления. Этот новый способ осуществления уличной политики противостоит политике голосования, поскольку требует прямой демократии (общих собраний, открытых заседаний, отказа от решений большинства, равно распределенных обязанностей, прозрачности и т. д.), при этом горячо отстаивая принцип ненасилия» [2, с. 38].

В сегодняшнем противостоянии элиты и большей части народа сила, конечно, на стороне власти, но политическое из кабинетов и залов заседаний ушло в город, на площади, улицы и городские дворы.

Поиск возможного консенсуса должен подчиняться логике «диалогического планирования» (Ф. Розенцвейг), диалогу, вне которого невозможны ни понимание общественного запроса, ни реализация общественных интересов. Для преодоления существующей конфронтации нужны не паллиативные решения, а стратегия нового города, куда снова придет городская политика и политика вообще.

Список использованной литературы:

1. Бауман З. Город страхов, город надежд / З. Бауман // Логос. – 2008. – № 3 (66). – С. 24 – 53.
2. Ожъен А. Уличная политика и политика голосования / А. Ожъен // Социологическое обозрение. – 2014. – Т. 13. – № 1. – С. 38 – 51.

СЕКЦІЯ 5

Політика щодо розвитку освіти, культури, фізичної культури і спорту, охорони здоров'я в контексті реалізації секторальних реформ

ВЕРНИГОР АННА ЄВГЕНІВНА

*студентка 4 курсу факультету управління
Університету митної справи та фінансів*

КРИТЕНКО ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

*к. держ. упр., доцент кафедри публічного управління та митного
адміністрування Університету митної справи та фінансів*

СЕРЬОГІН СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

*к. держ. упр., доцент кафедри публічного управління та митного
адміністрування Університету митної справи та фінансів*

FORMATION OF YOUTH POLICY IN UKRAINE AT THE LEVEL OF ESTABLISHMENT OF YOUTH COUNCILS

Youth policy is one of the components of the success of state development, because the key aspects of long-term formation and sustainable development are ambitious youth. Currently, more than 11.5 million young people aged 14 to 35 live in Ukraine, which is 27 % of the country's population.

Youth policy is a certain system of ideas, theoretical provisions regarding the place, role and prospects of youth in society, enshrined in laws, regulations, other documents, as well as the activities of youth policy actors to implement these theoretical provisions into reality.

The subjects of its implementation are all public institutions that interact directly or indirectly with young people, as well as young people themselves. Youth policy is a complex phenomenon that is the result of practical, scientific-theoretical, ideological and other activities of social institutions in relation to youth, which covers all spheres of youth, includes all issues related to the formation and education of youth, covers all socialization processes, the whole set of ideas about the place and role of youth in society and their implementation.

The strategic goal of Ukraine's youth policy is to create conditions for self-realization and creative development of every young person – citizens of Ukraine, realization of innovative potential of youth in all spheres of public life, education of a generation of people able to work and learn effectively, preserve and increase values society, to develop and strengthen a sovereign, democratic, legal state as an integral part of the European and world community.

The effectiveness of youth policy in Ukraine in the context of decentralization largely depends only on the unity and coordination of actions of the executive branch, local self-government and youth representation. The Ministry of Youth and Sports together with representatives of the state and public sectors, local government, experts, youth leaders developed a model for implementing youth policy in decentralization, which was approved at a meeting of the board on

December 21, 2017 and recommended for implementation. The main idea of which is the formation of a new approach: from «work with youth» to «youth participation» and is based on intersectoral interaction and takes into account the territorial features of youth work according to the specific needs of youth.

Thus, at the national level, the central executive body that ensures the formation and implementation of youth policy is the Ministry of Youth and Sports, which in the context of decentralization should perform the following functions: regulatory and legal support; formation of development strategy and priority directions of youth policy; financing or assistance in attracting funds for the implementation of programs, projects, etc.

The regional level should be responsible for the implementation of youth policy within the approaches proposed at the national level, in particular within the State Program «Youth of Ukraine». At their level, regional programs tailored to the needs of young people can also be developed and adopted, taking into account local specifics.

The local level is characterized by the fact that decentralization involves increasing responsibility on the ground, reviewing opportunities for the implementation of youth policy at the local level, according to the functions of key players.

We will focus on the level of creation of youth representations in cities, namely youth councils, which in the future will form a key link between youth and government in the city.

The youth advisory body of the regional level is formed as a youth council at the regional, Kyiv city state administrations, regional council. The Youth Council is guided by the Constitution and laws of Ukraine, decrees of the President of Ukraine, resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine adopted in accordance with the Constitution and laws of Ukraine, acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine, orders of ministries, acts of regional, city state administration, regional council and its officials. European Charter on the Participation of Young People in Public Life at Local and Regional Level, other regulations in the field of youth, as well as regulations on the Youth Council.

The main tasks in the activities of the youth council are: participation of youth in the development process, issuance of acts of the local state administration on the implementation of state policy in the youth sphere at the regional level; cooperation with public associations and their separate subdivisions, student and student self-government bodies, creative unions, trade unions and their associations, associations; submission of proposals on definition and substantiation of priority directions of realization of the state policy in the sphere of youth; involvement of socially active youth in the implementation of state policy in the field of youth of local importance in this area.

The effective mechanism of implementation of the provision should be considered on the example of the Youth Council of Dnipro (hereinafter – MRD). MRD is a permanent, representative, advisory body established under the mayor to ensure coherence in addressing issues affecting the lives of young people,

improving the implementation of state youth policy, as well as to ensure youth participation in political, social and economic life of the city. and in making decisions on the implementation of youth policy.

In its activity it is assigned a number of tasks and a list of actions, obligations, responsibilities. The structure of the youth council includes the administration of MRD, which in turn includes such positions as: chairman of MRD; deputy heads of the MRD administration; secretary of MRD; heads of structural subdivisions of the MRD administration. There are also permanent structural units: the secretariat of the chairman of the MRD; MRD press center; organizational service of MRD.

During the existence of the Youth Council, 2,000 events have been implemented and more than 100,000 people have been involved. Today MRD is one big team, which includes 4 different structures, namely: Dnipro Youth Center, Dnipro Youth Media Center, Association of City Dormitories and Dnipro Helpers

Thanks to good communication, MRD closely cooperates with public authorities, last year the Dnipro Youth Forum was held for the third time in the city council. There is a two-month internship for young people in the Department, more than 30 % of interns are currently employed in the structures of the Dnieper City Council and the Dnepropetrovsk Regional State Administration.

The Youth Council works closely with student and student self-government. By delegating their representatives to the MRD, joint events are held. A striking example of such cooperation is the MRD together with the Department of Youth, Extracurricular Education and National-Patriotic Education of the interuniversity tournament in non-traditional sports «Battle for Higher Education», which in 2018 was included in the catalog «Best Practices of Youth Work».

It is worth noting that in the context of modernization of society and growing demands for human capital, state youth policy should become an instrument of development and transformation of the country.

References:

1. On the general principles of state youth policy in Ukraine : Declaration of the Verkhovna Rada of Ukraine of December 15, 1992, № 859-XII. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>.

2. On approval of standard provisions on youth advisory bodies : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 18, 2018, № 1198. – Access mode : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018- %D0 %BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-%D0%BF#Text).

3. On the establishment of the Dnipro Youth Council : Mayor's Order of September 7, 2016, № 632-r. – Access mode : [https://dniprorada.gov.ua/uk/Widgets/GetWidgetContent?Url=/WebSolution2/wsGetTextPublicDocument?PID=214317&name=1787- %D1 %80](https://dniprorada.gov.ua/uk/Widgets/GetWidgetContent?Url=/WebSolution2/wsGetTextPublicDocument?PID=214317&name=1787-%D1%80).

БУКАНОВ ГРИГОРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

к. політ. н., доцент, докторант кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ І СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

В Українському законодавстві державна екологічна політика визначається як «система специфічних політичних, економічних, юридичних та інших заходів, що вживаються державою для управління екологічною ситуацією, забезпечення раціонального використання природних ресурсів на території України та забезпечення гармонійного, динамічно збалансованого розвитку економіки, суспільства, природи» [1, с. 12], а в прийнятому Законі України «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року» метою екологічної політики є досягнення задовільного стану навколишнього середовища шляхом впровадження екосистемного підходу у всі напрямки соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на безпечне навколишнє середовище, впровадження збалансованого природокористування, збереження і відтворення природних екосистем [2].

Еколого-економічні інструменти визначають фінансову стратегію, і це надійне підґрунтя концепції сталого розвитку. Можливо виділити дві основні групи еколого-економічних інструментів державного регулювання в сфері охорони навколишнього середовища: перша група представлена фіскально-бюджетними економічними інструментами (екологічне оподаткування, екологічні платежі і збори, екологічне нормування і штрафні санкції за порушення екологічного законодавства), друга група економічних інструментів реалізації державної екологічної політики пов'язана із системою фінансово-економічного стимулювання природоохоронної діяльності (пільгові податки, пільгові кредити, субсидії, формування ринку екологічних товарів і послуг).

Кількість інструментів еко-політики, що використовуються для економічного захисту навколишнього природного середовища, постійно змінюється та поширюється.

Теоретичною основою використання економічних інструментів виступає ідея зовнішніх екологічних витрат, що знаходять свій вираз у негативних формах впливу виробництва і споживання на довкілля. Еколого-економічні інструменти спрямовані, з одного боку, на економічне забезпечення раціонального природокористування, а з другого – на охорону навколишнього середовища. Основою практичного застосування економічних інструментів є принципи «збруднювач платить» і «користувач

платить»; по-четверте, економічні інструменти сприяють розвитку «зеленої» економіки, що виступає рушійною силою сталого (збалансованого) розвитку. Еколого-економічні інструменти визначають фінансову стратегію, і це надійне підґрунтя концепції сталого розвитку.

Виділено дві основні групи еколого-економічних інструментів державного регулювання в сфері охорони навколишнього середовища: перша група представлена фіскально-бюджетними економічними інструментами (екологічне оподаткування, екологічні платежі і збори, екологічне нормування і штрафні санкції за порушення екологічного законодавства), друга група економічних інструментів реалізації державної екологічної політики пов'язана із системою фінансово-економічного стимулювання природоохоронної діяльності (пільгові податки, пільгові кредити, субсидії, формування ринку екологічних товарів і послуг). Виокремлено основні напрями вдосконалення реалізації економічних інструментів державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

Економічні інструменти якнайкраще забезпечують узгодження проблем навколишнього природного середовища з потребами розвитку та інтеграції екологічної й економічної політики, що зумовлено [3, с. 5]: якістю коригування ринку; ефективністю, або цілями мінімізації витрат; гнучкістю в урахуванні неоднорідності; пристосованістю до зміни обставин.

Еколого-економічні інструменти (ЕЕІ) – це насамперед заходи, що використовують ринкові механізми для досягнення поставлених цілей, призначені для направлення діяльності економічних суб'єктів в екологічно сприятливому напрямку шляхом впливу на витрати і вигоди наявних в їх розпорядженні різних альтернатив поведінки [4].

У Довіднику «На шляху до зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання і виробництва» економічні інструменти визначено наступним чином: «Економічні інструменти – важлива група інструментів реалізації екологічної політики. Їх використання забезпечує зміну поведінки суб'єктів господарювання за рахунок переведення зовнішніх витрат від руйнування або виснаження об'єктів довкілля в категорію внутрішніх витрат і зміни набору та структури стимулів для цих суб'єктів. Ключовою роллю економічних інструментів є те, що саме через них відбувається вплив на мотивацію діяльності суб'єктів господарювання, їх економічні інтереси» [5, с. 19].

В Україні сьогодні найбільш поширеними економічними інструментами в сфері екологічної політики залишаються насамперед бюджетно-фіскальні інструменти – екологічне оподаткування, платежі і збори, екологічне нормування і штрафні санкції. Інструменти фінансово-економічного стимулювання лише починають впроваджувати в систему державного управління екологічною сферою, зокрема в Законі України «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [2] зазначено, що «економічні та фінансові механізми, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки

екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку) забезпечать стабільне фінансування природоохоронної діяльності та стимулювання розвитку екологічного підприємництва, зокрема виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг природоохоронного призначення, а також сприятимуть створенню податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу в природоохоронну діяльність».

Таким чином, екологічно – економічні інструменти у сфері реалізації екологічної політики виступають як система державного стимулювання, попередження та обмеження різноманітних видів діяльності, пов'язаної з небезпечним для людини впливом на навколишнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : закон України від 21 груд. 2010 р. № 2818-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/page>.

2. Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року : закон України // Вісник Верховної Ради України. – 2019. – № 16. – Ст. 70. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19?lang=uk>.

3. Panayotou T. Economic instruments for environmental management and sustainable development / T. Panayotou // International Environment Program Harvard Institute for International Development. – Harvard University : UNEP, 1994. – 73 p.

4. Пиріков О. В. Формування та обґрунтування інструментарію еколого-економічного розвитку / О. В. Пиріков // Ефективна економіка. – 2015. – № 2. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>.

5. На шляху зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання та виробництва : дов. / С. В. Берзіна [та ін.]. – К. : Іститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 138 с.

ДЖУМАДУЛЛАЕВА СВЕТЛАНА АБСАДЫКОВНА

канд. хім. наук, доцент, професор кафедри екології та хімії факультета естествознания Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави

КОНЫСБАЙ АЛТЫН САБИТОВНА

студентка факультета естествознания Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави

THE USE OF DIDACTIC GAMES TO ENHANCE THE COGNITIVE ACTIVITY OF PUPILS AT LESSONS OF CHEMISTRY

Increasing cognitive interest is one of the components of success in mastering chemistry. Intensive changes in the surrounding life, the active penetration of

scientific and technological progress in all its spheres dictates the need for teachers to choose more effective means of training and education based on modern technologies. One of the promising technologies that helps to solve this problem is the didactic game. Based on a person-centered approach to learning and education, it increases cognitive interest in chemistry, and forms collaboration skills. The object of this study is the process of increasing the cognitive activity of students in chemistry classes.

The purpose of the research: to reveal the features of didactic games as a means of increasing cognitive activity in chemistry lessons. The study of psychological and pedagogical literature on the subject of the study allowed us to put forward the following hypothesis: it is assumed that cognitive activity can be really and significantly increased if the capabilities of the didactic game technology are purposefully and comprehensively used in the process of teaching students.

Didactic games used in the classroom allow you to develop the creative abilities of students, as they encourage search activity, destroy psychological inertia, apathy. The game is particularly important when working with children who have a predominant right hemisphere. These children are easy to distinguish – they write with their left hand. Chemistry and biology, in my opinion, are special subjects in the school schedule. I call them «objects of life». When students first find themselves in the chemistry and biology classroom, most of them have an increased interest. To biology lessons, persistent interest remains almost until the end of training. As for chemistry, interest in it begins to fall after the end of experiments and the beginning of theoretical classes. And only a teacher can help students maintain a constant interest in the subject by diversifying the methods and forms of educational activities, actively organizing students in the classroom. And it is necessary to constantly prove that chemistry is the Queen of natural Sciences. After all, chemistry is a sorceress, a master at inventing all sorts of miracles. It is necessary to use such methods in the chemistry lesson that would allow you to maintain a constant interest in the subject. As long as the teacher is standing in front of the children in the classroom, he should remain interesting to them. The lesson is a complex psychological and pedagogical process, which is led by the teacher. And the result of the lesson will depend on his preparation, on his creative attitude to his work.

Cognitive interest is the most important incentive for learning and work. It serves as the basis of a person's conscious activity and includes the following stages.

1. Search.
2. Playback.
3. Memorizing.
4. Processing and implementation of information in thinking.
5. Imagination and action.

Game-as one of the methods of psychological influence on the child has been around for a long time. The use of games in the classroom is a necessary condition

for the development of students. Of course, along with solving illustrated problems and creating a positive emotional coloring of educational activities, any educational games should have a great content and cognitive saturation, scientific character. Interest and pleasure are important psychological effects of the game.

You can select role-playing games (KVN, lessons-courts, quizzes) and games-simulators (logic circuits, games to find similarities and differences, restore the missing, to continue the series, or remove excess, riddles, etc.). Simulator games, of course, are easier to implement than role-playing games with a scenario and do not require much time to prepare, rehearse and conduct. Any game is aimed at developing the intellectual and emotional spheres of the student's personality. The methodology of games depends on the purpose and educational objectives, as well as on the level of play, age, the degree of their activity. First of all, it is necessary to clearly understand the educational and educational tasks that need to be solved during and as a result of the game. The structural components of the didactic game and the activities of each structural component can be presented in the table.

Structural components	Activity of the structural component
1) Game plan	expressed, as a rule, in the name of the game, embedded in the didactic task that must be solved in the educational process, acts as a question, as if projecting certain requirements for knowledge.
2) Rules	determine the order of actions in the behavior of students during the game, contribute to the creation of a working environment in the classroom.
3) Game actions	they are regulated by the rules of the game, contribute to the cognitive activity of students, and give them the opportunity to show their abilities.
4) Cognitive content of a didactic task	it consists in mastering the knowledge and skills that are used to solve the educational problem posed by the game.
5) Equipment	it includes the equipment of the lesson, the availability of technical training tools, various visual AIDS: tables, models, didactic handouts, flags, medals awarded to the winning teams.
6) Result	this is the end of the game, betraying its completeness, acts in the form of solving the assigned educational task and gives moral and mental satisfaction, an indicator of the conditions for students to achieve or learn knowledge, or their application.

Well, now let's give a description of some games.

Similarities and differences.

The game trains the ability to give a comparative characteristic. The teacher offers students two chemical objects: two substances, two elements, physical and chemical phenomena, two chemical phenomena, a mixture and a compound, etc. Students should find and write out in two columns as many common features and

differences of these objects as possible. Then the students join in pairs or fours and make a common list. The longest list is read aloud, and it is supplemented with signs that were not marked from the lists of other groups. Further work with the list may be different. You can ask students to identify the most significant features and justify their choice, or choose features that will help: a) distinguish objects; b) divide objects; c) classify objects. Many didactic games do not seem to bring anything new to the knowledge of students, but they are very useful in that they teach students to apply knowledge in new conditions or set a mental task, the solution of which requires the manifestation of activity. Students like the didactic games held in chemistry classes, and they are willing to join in the work. Students, working independently in groups, gain knowledge. This leads to better results in learning the program material. And as a result, increased interest in the subject of chemistry. The game allows you to develop students' creative abilities, as it simulates the environment, provides additional information, encourages intelligence to search activity, destroys psychological inertia, and activates the right hemisphere. It follows that the use of didactic games in chemistry lessons is a necessary condition for increasing the cognitive activity of students. The task of the teacher is to find the maximum pedagogical situations in which the child's desire for active cognitive activity can be realized. The teacher must constantly improve the learning process that allows children to effectively and efficiently assimilate the program material. This is why it is so important to use game elements and play in chemistry lessons.

References:

1. Bibikova O. A. Modern educational technologies in education: experience, development of lessons / O. A. Bibikova, L. A. Lazikova, N. Prikhod'ko. – Volgograd : Teacher, 2016. – 127 p.
2. Selevko G. K. Modern educational technologies. Textbook / G. K. Selevko. – M. : National education, 1998. – 25 p.

ДЖУМАДУЛЛАЕВА СВЕТЛАНА АБСАДЫКОВНА

канд. хим. наук, доцент, профессор кафедры экологии и химии факультета естествознания Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави

АМАНЖОЛ АЛИЯ КУАНДЫКОВНА

студентка факультета естествознания Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави

FORMATION OF THE SCIENTIFIC WORLDVIEW OF STUDENTS IN THE STUDY OF CHEMISTRY

The aim of this article is to reveal the features in the formation of a scientific worldview and creative activity in teaching chemistry. An important purpose of general education schools is the upbringing of a non-standard and harmoniously

developed personality. The learning process pass by parallel with education. Under the worldview lies a whole system of persuasions and views. These views open the relationship of man to nature and the social environment.

The natural science foundation of knowledge realization t in the teaching of academic disciplines. Chemical education is one of the components of natural science education and is based on chemical, scientific and methodological ideas. Also, the basis should be worldview ideas. It is necessary to understand, between selecting ideas, the connection between the textbook and its, the ability to use the studied material in the future, logical understanding and fixation among students in the study of the subject of chemistry.

Chemistry includes a naturally scientific nature, but also bring up topics about socioeconomic and philosophical nature. Teaching chemistry at school should be considered as a developmental and educational complex, because humanistic values, the ability of self-expression and self-realization are being formed. As a rule, knowledge is successful if the student is interested. It is important to create the necessary circumstances where the learner subjectively feel with the study of the subject of chemistry. Activities of a kind of inter group competition in order to increase responsibility for the general work and success.

The methodology for the creation of a worldview consists phases and contents of this process. It is necessary to create circumstances and methods of work opportunely for studying a school chemistry course in accordance with ideological ideas. Revealing the meaning, the depth is gradually provided by the system of methodology of influence to the student.

The content of the scientific worldview consists of groups of knowledge about the role of science in the picture of the world.

1. Conversion of science into a productive force.
2. The appearance of large-scale problems (lack of natural resources, pollution of our environment, and how this is influenced by human activities and disarmament.
3. Application of scientific goals of science.
4. Development of science and technology, and connection with the social environment.
5. Humanization of science (man, self-development and self-realization are the measure of social progress).

The teacher accept control over the formation of a scientific worldview in students.

1. Digestion of the content of worldview knowledge.
2. Positive attitudes towards this knowledge.
3. Skills to use them..

Philosophy present as basis of the scientific worldview, because students stats to understand chemistry not as unchanging, but as the result of the extraordinary insight of scientists. Chemistry gives a basis for scientific and materialistic views, on social life, on nature, on the world around us. As a outcome, a picture of the

modern scientific world is built, and the student realizes the role of chemistry in the creation of the scientific world.

Practice increases the assimilation of the scientific worldview, because it is the necessary arbitrator. Practice introduce clarity to a particular theoretical concept in the creation of a scientific picture. The teacher explains about practice as a storage device of observations and phenomena, and what is the advance the creation of chemical science. By chemical practice, students symbolically understand chemical experiments performed by them. In a school chemistry experiment, the student's brain work activity is combined with practical, and theoretical with logical. This is a complicated process, in which the teacher guides the students not only in practical and theoretical terms, but also in worldview ways.

As a result of the teacher's systematic and directed work on the formation of a scientific worldview, students should form a system of worldview knowledge about the object of chemistry. Knowledge of this kind have to use in life, and on with scientific basis will form scientific opinion. As a result, the scientific worldview of modern students is mature as a result of educational and social activities, and also affect information field and practice.

References:

1. Ogurtsov N. G. Didactic foundations of the formation of the scientific worldview of high school students / N. G. Ogurtsov. – Minsk, 2008.– 96 p.
2. Rakitov A. I. Principles of scientific thinking / A. I. Rakitov. – M. : Education, 2007. – 142 p.

ГУЛЄВИЧ АЛЬОНА ЮРІЇВНА

начальник відділу профорієнтації та конкурсного відбору

Одеського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

ВПЛИВ ОСВІТИ НА РОЗВИТОК ТА ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Сьогодні, в Україні, в умовах децентралізації та активного реформування управлінських підходів, проблеми та перспективи формування кадрового потенціалу фахівців органів публічної влади стають дедалі актуальнішими.

Під час зустрічі з керівниками закладів освіти Президент України, Володимир Зеленський наголошує на проблемах формування та розвитку кадрового потенціалу в Україні. На переконання голови держави, такі проблеми мають вирішувати саме керівники ЗВО [5].

Дослідженнями з даної проблематики займалися такі вчені, як Гусак І., Єрмоленко О. А., Кікньова К. О., Ковбасюк Ю. В., Мордовець А. В., Фуртатов В. С. та інші

Науковці розглядають питання перспектив та проблем кадрового потенціалу за різними напрямками. Так, Ковбасюк Ю. В. [4] загостріє увагу професійного зростання та розвитку керівників органів публічної влади саме на фундаментальних здобутках професійного навчання. Автор виділяє провідне місце Національній академії державного управління при Президентові України та її регіональним інститутам у формуванні та реалізації державної кадрової політики. Науковець вважає, що стратегічно-важливий для держави кадровий потенціал формується саме в системі професійного навчання, яке фахівці органів публічної влади здобувають в Національній академії державного управління при Президентові України та її регіональних інститутах. Зазначається необхідність позитивного реформування та розвитку системи НАДУ при Президентові України, для використання її, як більш ефективного інструменту формування кадрового потенціалу для органів публічної влади. Приділяється увага отриманню практичних здобутків слухачами академії та її регіональних інститутів під час їх обов'язкового стажування в органах публічної влади України [4].

Актуальність дослідження спирається на «Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки» та зазначених в ній завданнях, щодо формування високопрофесійного кадрового резерву, на зайняття керівних посад у сферах державного управління. Особлива увага в роботі приділяється і участі НАДУ при Президентові України у накопиченні кандидатів, що зараховуються до Президентського кадрового резерву «Нова еліта нації» [4]. Проте, слід зазначити, що на сьогодні Укази Президента України про «Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки» та «Президентський кадровий резерв «Нова еліта нації»» втратили чинність, а поняття «кадрового резерву» в Законі України «Про державну службу» [1] більше не існує.

Однак, поняття «кадрового резерву» збережено в статті 16 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [2]. Крім цього, стаття 48 – «Підвищення рівня професійної компетентності державних службовців», Закону України «Про державну службу» в частині 3 зазначає, що «науково-методичне забезпечення діяльності системи підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців здійснює Національна академія державного управління при Президентові України – вищий навчальний заклад з особливими умовами навчання, які визначаються Кабінетом Міністрів України» [1]. Відтак дослідження, Ковбасюка Ю. В. [4] залишаються актуальними на сьогодні.

Розвиток кадрового потенціалу фахівців органів публічної влади, з позиції професіоналізації та з урахуванням європейських стандартів розглядає Кікіньова К. О. [3]. Професіоналізація розглядається, як безперервний процес професійного становлення особистості та її придатність і готовність до професійної діяльності.

Визначається, що практично професіоналізація має відобразитись в набутті службовцями органів публічної влади професійних знань та навичок,

що націлені на досягнення максимально ефективного результату їх професійної діяльності. Кікіньова К. О. акцентує увагу, що професіоналізація передбачає необхідність отримання службовцями органів публічної влади відповідної освіти професійного навчання [3].

Отже, професіоналізація виступає інструментом державної кадрової політики, який позитивно впливає на становлення професійного зростання службовців органів публічної влади та розвиток професії.

Фуртатов В. С. [6] розглядає кількісний та якісний склад працівників органів публічної влади та зазначає, що перспективою розвитку кадрового потенціалу в органах публічної влади має стати залучення молоді до публічної служби. В якості інструментів реалізації визначає наявність закладів освіти, що здійснюють професійну підготовку службовців для органів публічної влади [6].

Таким чином, більшість вчених розглядають інструментом розвитку формування кадрового потенціалу фахівців органів публічної влади професійне навчання. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів визначаються ефективними методами професіоналізації фахівців органів публічної влади. Недослідженими та потребує уваги залишаються аспекти партнерства та взаємодії закладів освіти та органів публічної влади з метою формування нового кадрового потенціалу на етапі професійного визначення особистості.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу : закон України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/print>.

2. Про службу в органах місцевого самоврядування : закон України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14/print>.

3. Кікіньова К. О. Професіоналізація як процес підвищення ефективності державної служби у контексті європейських стандартів / К. О. Кікіньова // Державне будівництво. – 2008. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_2_52.

4. Ковбасюк Ю. В. Підготовка управлінських кадрів як складова державної кадрової політики / Ю. В. Ковбасюк // Аналітика і влада. – 2012. – № 6. – С. 11 – 16. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/avlad_2012_6_4.

5. Офіційне інтернет-представництво «Президент України». – Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/news/v-ukrayini-isnuye-kadrovij-golod-i-syu-problemu-mayut-virish-61429>.

6. Фуртатов В. С. Кадрова політика держави в системі державного управління / В. С. Фуртатов // Наукові праці. Політичні науки. – Т. 54. – С. 178 – 181.

СУЧАСНИЙ СТАН КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ОГЛЯД СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ

Серед невідкладних завдань, що стоять перед вітчизняною системою охорони здоров'я, на перший план виступає вдосконалення кадрової політики у цій сфері. Кадровий потенціал є найвагомішою складовою ресурсного забезпечення системи охорони здоров'я. Наявність кадрів, їх кваліфікація та розподіл, умови діяльності, оплата праці, соціальний добробут, матеріально-технічне та технологічне забезпечення трудового процесу обумовлюють належний рівень надання медичної допомоги населенню. Це підтверджують і міжнародні експерти, які зазначають, що для усунення ризиків на шляху досягнення національних і глобальних цілей у сфері охорони здоров'я необхідно створити контингент кваліфікованих, цілеспрямованих і авторитетних працівників охорони здоров'я. Крім того, медичні кадри розглядаються як стратегічний капітал, і 70 % усіх капіталовкладень в галузь охорони здоров'я у світі спрямовуються саме на кадрове забезпечення.

На сьогодні в Україні триває Реформа системи охорони здоров'я, яка передбачає реорганізацію первинної ланки до 2020 року із наданням пріоритету лікарям загальної практики – сімейної медицини із поступовою перепідготовкою дільничних терапевтів та педіатрів. Завдання таких фахівців забезпечити доступність до населення медичної допомоги на первинному рівні, де зосереджені основна маса пацієнтів, але не диспетчерські функції для вторинної ланки, оскільки таке спрощене розуміння завдань сімейної медицини може знівелювати саму суть реформування галузі [3]. Натомість стан кадрового забезпечення галузі залишається складним і потребує дієвого удосконалення у процесі провадження реформ. Нині на перший план виходить потреба підготовки якісно нової генерації медиків, про що свідчать і статистичні дані.

Відповідно до Звіту про медичні кадри за 2019 рік [1] загальна кількість лікарів (без урахування лікарів-стоматологів) налічує 154 265 осіб. У тому числі на основній роботі в закладах підготовки кадрів, науково-дослідних інститутах та апарату органів управління працюють 13 037 лікарів (8,5 %). При цьому, у Дніпропетровській області налічується 12 093 лікарів, що є досить високим показником (7,8 %), у порівнянні з іншими областями, де налічується приблизно 4-7 тис. лікарів. Із загальної кількості лікарів осіб пенсійного віку – 38 132 особи (24,7 %), з них у Дніпропетровській області 3 216 осіб (26,5 %). Щодо кваліфікаційних категорій, то по Україні вищу категорію мають 63 144 лікарі (40,9 %), першу – 28 650 лікарів (18,6 %), другу категорію – 14 303 лікарів (9,3 %). У Дніпропетровській області вищу категорію мають 4 490 лікарі (37,1 %), першу – 2 798 лікарів (23,1 %), другу категорію – 1 187 лікарів (9,8 %). Кількість середнього медичного персоналу

налічує 296 054 осіб, з них у Дніпропетровській області 21 918 осіб (найбільший показник по Україні – 7,4 %). Із загальної кількості середнього медичного персоналу осіб пенсійного віку 37 131 осіб (12,5 %), з них у Дніпропетровській області 3 227 осіб (14,7 %) [1].

Таким чином, з огляду на наведені показники, можна зробити висновок, що досить велику частину лікарів та середнього медичного персоналу складають особи пенсійного віку (кожна четверта особа), що свідчить про низький рівень залучення молоді до цієї професії. Менше половини лікарів мають вищу категорію (40,9 %), що також свідчить про те, що це особи зі стажем роботи за певною спеціальністю понад десять років, а не молодь.

Ми погоджуємося із дослідниками, які говорять про те, що вітчизняна галузь охорони здоров'я потребує креативних фахівців, які володіють сучасними лікувально-діагностичними технологіями, з розвинутим профілактичним світоглядом [2]. Для залучення таких працівників необхідно

- переглянути застарілі методи і розробити нові підходи до виконання програми виробничої практики студентів медичних закладів вищої освіти у напрямку можливості подальшого працевлаштування молодих спеціалістів;

- впровадити системи «наставництва», що дасть можливість досвідченим працівникам навчати молоді кадри, адаптуючи їх до умов професійної діяльності;

- розробити та впровадити автоматизовані інформаційні системи для забезпечення відбору, навчання, оцінки професійної компетентності кадрів, у тому числі психологічної;

- організувати мережеву взаємодію медичних освітніх установ, органів та закладів охорони здоров'я для розвитку мобільності у сфері освіти та науки, удосконалити інформаційний обмін;

- розробити та впровадити моделі безперервної професійної медичної освіти, що може забезпечити формування індивідуальної освітньої траєкторії для подальшого професійного, кар'єрного і особистісного росту;

- впровадити нові освітні технології і принципи організації навчального процесу, які забезпечують реалізацію нових моделей і змісту безперервної професійної освіти [2].

Отже ефективна кадрова політика має бути спрямована на покращення результативності діяльності як окремого медичного працівника, так і системи охорони здоров'я в цілому. Стратегія вироблення кадрової політики повинна ґрунтуватися на реальних потребах медичної галузі. Саме тому для забезпечення ефективного впровадження системних змін у медичній сфері особливу увагу слід приділяти кадровому питанню.

Список використаних джерел:

1. Звіт про медичні кадри за 2019 рік. Статистичні дані системи МОЗ за 2019 рік. – Режим доступу : <http://medstat.gov.ua/im/upload/2019z.zip>.

2. Короленко В. В. Кадрова політика у сфері охорони здоров'я України в контексті європейської інтеграції : монографія / В. В. Короленко, Т. П. Юрочко. – К. : Кім, 2018. – 96 с. – Режим доступу :

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15804/Korolenko_Kadrov_a_polityka_u_sferi_okhorony_zdorovia_Ukrainy_v_konteksti_yevropeiskoi.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

3. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015-2020 років. – Режим доступу : <https://moz.gov.ua/uploads/0/691-strategiya.pdf>.

ИГНАТОВИЧ МИХАИЛ ГЕННАДЬЕВИЧ

учитель информатики ГУО «Средняя школа №154 г. Минска», студент 3 курса Академии управления при Президенте Республики Беларусь

СУЩНОСТЬ И ПРОБЛЕМЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В информационном обществе интеллектуальное развитие каждого из его членов становится главным стратегическим ресурсом и важным фактором развития общества. Если сказать иначе, то самым важным ресурсом оказывается человек, который может приобретать и применять знания, а также, что тоже важно, участвовать в процессе их создания. Очень быстрыми шагами в современном мире развивается информатизация общества, постоянно внедряются всё новые технологии в процессы обучения. Информатизация общества вызывает информатизацию образования. А она подразумевает процесс создания определенной информационно-образовательной среды.

Для активного внедрения в образовательный процесс информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), для удобства организации дистанционной работы учителей в школах сейчас создаются различные информационные базы электронного документооборота, электронные журналы, образовательные платформы, организовывается проведение высокоскоростных линий связи, для доступа в сеть Интернет.

Объектом нашего исследования в статье мы выбрали дистанционное образование, а в частности проблемы существующие в современной системе образования Республики Беларусь при организации дистанционного образования.

Процесс цифровизации и информатизации связан с созданием необходимой материально-технической базы в системе образования и с подготовкой учебно-методических материалов нового формата, а также формирование принципиально нового способа преподавания. А самое главное, нужны новые изменения в образовательном кодексе для узаконивания дистанционного образования наряду с классическим образованием.

Решению этих задач посвящены различные исследовательские и методические работы. Исходя из содержания многих работ можно говорить о

том, что процесс информатизации системы образования развивается по четырем основным направлениям:

- снабжение учреждений современными техническими средствами для использования ИКТ и применение их в качестве инструмента педагогического воздействия, который позволит повысить эффективность процесса образования;

- применение современных ИКТ для развития образовательного процесса, обеспечения возможности удаленного доступа учителей и учащихся учебной информации;

- развитие и распространение дистанционного обучения (полностью нового способа реализации процесса образования);

- пересмотр и изменение содержания образования.

Одним из наиболее эффективных методов расширения и глобализации открытого образовательного пространства является развитие дистанционных образовательных технологий [1].

Одной из главных задач системы дистанционного обучения является предоставление учащимся возможности освоения образовательных программ, не выходя из дома. Есть несколько основных дистанционных образовательных технологий: кейсовая, интернет-технология и телекоммуникационная [2].

Кейсовая технология реализуется с помощью специального набора учебно-методических материалов, структурированных и скомплектованных. Эти материалы пересылаются учащимся для самостоятельного изучения. Консультации с учителем проводятся в специально созданных для этих целей удаленных учебных центрах. Интернет-технология предполагает использование сети Интернет для взаимодействия между учащимися и учителем и для получения учебно-методических материалов. Телекоммуникационная технология существует как способ использования телевизионных лекций с консультациями преподавателей по месту жительства обучающихся.

В зависимости от используемых дистанционных технологий представление информации для обучающихся осуществляется в виде печатных (например, традиционные учебники) или электронных материалов (электронные учебники, компьютерные образовательные среды, базы данных, аудио- и видеоматериалы и др.) [3].

Ситуация, которую мы наблюдаем на данный момент в системе образования, позволяет говорить о том, что существует ряд проблем, которые возникли во время перехода от традиционной системы образования к новой, которая ещё не полностью сформировалась.

Одной из проблем является отсутствие ИКТ-компетентности у большей части учителей, что оказалось значительным препятствием для использования дистанционного обучения, в которой учащийся должен не только находить знания, но и знания должны находить его сами.

Другой проблемой является отсутствие высокой мотивации у учащихся,

работающих дистанционно. Решить ее традиционными методами невозможно из-за специфики процесса обучения (удаленности учителя от учащихся).

Третьей проблемой (на наш взгляд, самой важной) является практически полное отсутствие нормативной базы для организации дистанционного образования в РБ. Только лишь в 2002 году появились первые подвижки в этом направлении. Министерство образования утвердило «Положение о научно-методическом совете по дистанционному обучению Министерства образования Белорусского государственного университета информатики и электронике» [4].

Процесс формирования законодательной базы дистанционного обучения в Беларуси основывается на следующих нормативно-правовых актах.

1. Конституция Республики Беларусь, статья 34 которой гарантирует всем гражданам право на получение образования, а также право на получение, хранение и распространение полной, достоверной и своевременной информации [5].

2. До 2011 на основании постановления Совета Министров РБ от 1 марта 2007 г. № 265 года действовала Программа «Комплексная информатизация системы образования Республики Беларусь на 2007-2010 годы», в соответствие с которой к приоритетным задачам развития педагогического образования и средствам их решения относят развитие и создание новых учебно- и научно-педагогических инфраструктур, предполагающих организацию учебного процесса как непрерывной научной, учебной и практической деятельности будущих педагогических работников [6].

3. Закон Республики Беларусь № 455-З «Об информации, информатизации и защите информации» от 10 ноября 2008 г., регулирует правовые отношения, возникающие в процессе формирования и использования документированной информации и информационных ресурсов, создания информационных технологий, автоматизированных информационных систем и сетей [6].

4. «Кодекс об образовании», принятый Палатой представителей Национального собрания РБ 2 декабря 2010 года и подписанный 13 января 2011 года Президентом Республики Беларусь. Основываясь на Законе Республики Беларусь от 19 марта 2002 г. «Об образовании». Кодекс регулирует правовые отношения между участниками образовательного процесса и предлагает новые образовательные стандарты. При этом предусматривается развитие сферы образования на основе новых прогрессивных концепций, внедрение в учебно-воспитательный процесс новейших педагогических технологий и научно-методических разработок, создание новой системы информационного обеспечения образования.

Статья 17 Кодекса «Формы получения образования» завершила теоретическое определение понятия «дистанционное обучение»: это вид заочной формы получения образования, когда получение образования

осуществляется преимущественно с использованием современных коммуникационных и информационных технологий [6].

На данный момент высшие учебные заведения активно используют все возможности для организации дистанционного обучения, однако остаются школы, гимназии и лицеи, в которых до сих пор существует проблема внедрения дистанционного обучения, а главное контроля и оценки результатов и эффективности такого образования.

Список использованной литературы:

1. Tomlinson B. Blended learning in English teaching: course, design and implementation / B. Tomlinson, C. Whittaker. – British Council, London, 2013.

2. Аузан А. Миссия университета: взгляд экономиста / А. Аузан. – Режим доступа : <http://polit.ru/article/2013/05/07/auzan>.

3. Лебедева М. Б. Массовые открытые онлайн-курсы как тенденция развития образования / М. Б. Лебедева // Человек и образование. – 2015. – № 1 (42).

4. Тавгень И. А. Дистанционное обучение: опыт, проблемы, перспективы. – 2 изд., исправл. и доп. / / И. А. Тавгень ; Ю. В. Позняк – гл. ред. – Мн. : БГУ, 2003 – 227 с.

5. Конституция Республики Беларусь 1994 года: с изм. и доп., принятыми на респ. Референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. / М-во внутрен. дел. Респ. Беларусь. – Минск : Акад. МВД Респ. Беларусь, 2010. – 40 с.

6. Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – Режим доступа : <https://www.pravo.by>.

ИЛУРИДЗЕ ГЕОРГИЙ ДАВИДОВИЧ

слушатель магистратуры Среднерусского института управления – филиала РАНХиГС при Президенте РФ

ГОСУДАРСТВЕННАЯ КАДРОВАЯ ПОЛИТИКА В СФЕРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ ОРИЕНТИР

В современных модернизационных условиях, а также в связи с распространением COVID-19 государством поставлена задача – сделать медицину более качественной и доступной в интересах пациента.

При этом, следует согласиться с мнением ряда исследователей, что движущим организационно-правовым и управленческим механизмом внедрения изменений в здравоохранении должен стать эффективный кадровый потенциал здравоохранения [1, с. 135 – 137].

Данный тезис подтверждается выводами международных экспертов, которые указывают, «что любые, самые передовые технологии и достижения в области медицины, не смогут положительно повлиять на здоровье

населения при отсутствии надлежащим образом подготовленных работников системы здравоохранения» [2].

К сожалению, как отмечается в Стратегии развития здравоохранения в Российской Федерации на период до 2025 года, в настоящее время остаются нерешенными проблемы качества подготовки медицинских работников, ощущается дефицит врачей [3]. При этом в качестве приоритетов совершенствования системы медицинского образования и кадрового обеспечения системы здравоохранения указанный нормативный акт предусматривает:

- увеличение объема целевого обучения медицинских специалистов;
- постоянное повышение профессионального уровня и расширение квалификации медицинских работников;
- устранение дисбаланса между наличием медицинских работников определенных специальностей и категорий и потребностью в таких работниках, особенно в медицинских организациях, оказывающих первичную медико-санитарную помощь;
- предоставление медицинским работникам мер социальной поддержки, в том числе обеспечение их жильем [3].

С нашей точки зрения, формирование целостной системы подготовки и привлечения кадров для системы здравоохранения требует реализации последовательной государственной кадровой политики в сфере здравоохранения.

В целом кадровая политика любой организации делает акцент на управлении человеческими ресурсами и социальной поддержки персонала в целях своевременного и качественного достижения стратегических целей и задач. Кроме того, определенный акцент делается на профессиональном образовании и развитии молодых работников.

В методологическом плане кадровую политику следует рассматривать как:

- систему знаний, взглядов, принципов, методов и практических мероприятий государственных органов и организаций основного звена управления, направленных на установление целей, задач, форм и методов кадровой работы во всех сферах человеческой деятельности» (А. Я. Кибанов, В. Р. Веснин);
- общее руководство в принятии решений по важнейшим направлениям в области управления персоналом (Дж. Иванцевич и А. А. Лобанов);
- комплекс организационных и содержательных мер, направленных на эффективное использование способностей и профессиональных навыков каждого отдельного работника в реализации конечных целей (миссии) организации, предприятия, фирмы (Н. А. Чижов и В. А. Спивак).

В научном дискурсе сущностное содержание, проблемы и направления развития (в том числе и на региональном уровне) государственной кадровой

политики в здравоохранении рассматривают Ю. Ю. Антонова, В. В. Верна, А. А. Костин, К. Н. Онищенко, С. К. Онищенко, Б. Т. Пономаренко, Ю. В. Самсонов, С. Г. Сиротина, Л. С. Михайлова, В. А. Лазаренко, Р. А. Костромин, Н. Г. Чевтаева, Т. С. Михайлова, О. А. Уржа, С. Р. Зарипова, Е. А. Титова, Е. А. Сергеев, В. Ю. Чернецкий А. Н. Курдюкова, А. И. Прутуляк, Я. С. Хизева.

Проведенный анализ позволяет определить рассматриваемый концепт как деятельность актора управления сферой здравоохранения, выраженную в стратегии формирования, профессионального развития и рационального использования кадрового потенциала [4].

Акцентируем внимание на том, что указанная политика проводится на уровне государства, отраслевом и учрежденческом уровнях [5, с. 12].

Следует отметить, что в Орловской области функции по реализации государственной кадровой политики в своей сфере возложены на Департамент здравоохранения Орловской области.

Так, в частности, Департамент организует кадровое обеспечение государственной системы здравоохранения:

- организует подготовку, последипломную подготовку, переподготовку и повышение квалификации работников подведомственных медицинских организаций;

- утверждает номенклатуру, список, Положение о главных внештатных специалистах Департамента в сфере здравоохранения, утверждаемое приказом Департамента, осуществляет контроль за их деятельностью;

- проводит аттестацию медицинских работников и фармацевтических работников для установления им квалификационных категорий;

- представляет к награждению и поощрению ведомственными и государственными наградами работников организаций системы здравоохранения;

- выдает разрешение для занятия народной медициной;

- формирует и организует ведение территориальных секвестров Федерального регистра специалистов участковой службы, службы родовспоможения, персонала скорой медицинской помощи, персонала фельдшерско-акушерских пунктов, а также передачу полученных сведений (базы данных) в Управление Федеральной службы по надзору в сфере защиты прав потребителей и благополучия человека по Орловской области.

В целях повышения качества кадрового состава в регионе проводится, например, конкурсы «Лучший врач», «Лучший специалист со средним медицинским и фармацевтическим образованием», а также конкурсный отбор граждан для заключения договора о целевом обучении в организации, осуществляющие образовательную деятельность по программам подготовки в ординатуре, в рамках квоты целевого приема.

Также отметим реализуемую в регионе программу «Развитие отрасли здравоохранения в Орловской области» на 2020-2025 годы, подпрограммой которой является «Кадровое обеспечение системы здравоохранения».

Программа призвана ликвидировать кадровый дефицит (дефицит кадров по региону составляет 244 врача и 858 специалистов со средним медицинским образованием) в медицинских организациях, в первую очередь, первичного звена.

На сегодняшний день общая численность врачей-специалистов в учреждениях здравоохранения Орловской области составляет – 2 893 человека, специалистов со средним медицинским образованием – 7 652 человека. При этом в текущем году запланировано привлечение 49 врачей и 243 специалиста со средним медицинским образованием. К 2024 году запланировано, что в медучреждениях области будут работать 3127 врачей и 8542 специалиста со средним медицинским образованием.

В Подпрограмму заложен комплекс мероприятий, направленных на улучшение социальной защищенности медицинских работников, в том числе предоставление единовременных компенсационных выплат медицинским работникам по программе «Земский доктор». С 2012-2018 гг. участниками программы «Земский доктор» стали 145 врачей – специалистов. В настоящее время подано 9 заявлений о предоставлении единовременной компенсационной выплаты по программе «Земский доктор /Земский фельдшер 2019».

В целом, на поэтапное устранение дефицита медицинских кадров, повышение престижа и привлекательности медицинской профессии в Орловской области дополнительно запланированы финансовые средства в сумме 452377,2 тысяч рублей.

В данном контексте следует резюмировать: показатели программы должны быть выполнены, а не остаться «очередным бумажным проектом». В этой связи в данном направлении должен быть четкий контроль как управленческих решений, так и финансовых затрат.

Список использованной литературы:

1. Онищенко К. Н. Государственная кадровая политика в сфере здравоохранения / К. Н. Онищенко, В. В. Верна, С. К. Онищенко // Экономика устойчивого развития. – 2020. – № 1 (41). – С. 135 – 137.
2. Saltman R. B. European Health Care Reform: Analysis of Current Strategies / R. B. Saltman, J. Figueras // WHO. – 1997. – 172 p.
3. Стратегия развития здравоохранения в Российской Федерации на период до 2025 года // СЗ РФ. – 2019. – № 23. – Ст. 2927.
4. Государственная кадровая политика и механизмы ее реализации / под общ. ред. А. И. Турчинова. – М. : РАГС, 2002.
5. Государственная кадровая политика в сфере здравоохранении. Научное издание / общ. ред. Костина А. А., Пономаренко Б. Т. – М. : Международный издательский центр «Этносоциум», 2015. – 92 с.

КАРАПИШ СВІТЛАНА ПАВЛІВНА

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій Полтавського державного аграрного університету, заступник директора з навчально-виховної роботи Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ РЕФОРМ

Реформаційні процеси, які наразі відбуваються в Україні та стосуються системи освіти, спрямовані на виведення її на якісно новий рівень, що відповідає загальноновизнаним у Європі та світі стандартам. Перехід України до демократичного суспільства, правової держави та ринкової економіки зумовлює необхідність запровадження державної освітньої політики, яка відповідала б потребам сьогодення. Провідними завданнями державної політики постають: своєчасне виявлення проблем розвитку суспільства, аналіз причин їх виникнення та шляхів розв'язання [1].

Термін «державна політика в галузі освіти», або «державна освітня політика» почав використовуватися в науковій літературі у 60-70-ті рр. ХХ ст. – період, який характеризувався «інформаційним вибухом», тобто бурхливим розвитком природничих і фізико-математичних наук. Як наслідок, у Радянському Союзі, Сполучених Штатах Америки, державах Європи та в Японії освіта почала розглядатися як найважливіший чинник економічного розвитку й соціального прогресу, сфера, що потребує особливої уваги на загальнодержавному рівні, врахування в змісті та напрямках державної політики [2].

Методологічні засади та різноманітні аспекти реалізації державної освітньої політики досліджували у своїх працях Г. Атаманчук, В. Журавський, В. Луговий, С. Ніколаєнко, В. Кремень, Н. Протасова, К. Корсак, Н. Шульга та інші вітчизняні вчені. Суттєві проблеми в контексті державної політики у галузі освіти, становлення сучасної освіти та напрями формування державної освітньої політики розглянуті в працях: Л. Парашенко, У. Парпан, Л. Прокопенко, Д. Петрашенко, С. Стасюк, В. Тарнавської, Я. Тицьки, І. Хомишин, Р. Шокіна.

Серед визначень державної освітньої політики, що використовуються в сучасній науковій літературі, можна навести такі:

– «відповідь на суспільні потреби, вимоги, дії/бездіяльність інших суб'єктів освітньої політики, цілеспрямованій, відносно стабільній офіційний курс уряду та підпорядкованих йому установ, спрямований на забезпечення функціонування системи освіти» [3, с. 623];

– «політика, що забезпечує розвиток і функціонування системи освіти, спрямована на забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку» [2, с. 20];

– «сукупність пріоритетів і цілей, які формує уряд чи інший вищий орган для здійснення заходів щодо удосконалення і розвитку системи освіти чи її елементів» [4, с. 112].

Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності визначені статтею 6 Розділу I Закону України «Про освіту», що налічує 36 пунктів. Зазначимо деякі з них, враховуючи оновлені позиції Закону України «Про освіту» у редакції 2017 року.

Серед них [5]: людиноцентризм; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; науковий характер освіти; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти; прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень; відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством; інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; інтеграція з ринком праці; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; академічна добросесність; академічна свобода; фінансова, академічна, кадрова та організаційна автономія закладів освіти у межах, визначених законом; демократизм; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

Ці завдання актуалізуються процесами трансформації і модернізації інтелектуального світу людини під впливом інтелектуалізації праці, сучасних потужних технологій, коли дедалі набувають більшого значення не матеріальні блага, а саморозвиток людини, вивільнення її потенціалу для творчості.

Суспільство розглядає сучасну освіту не тільки як засіб здобуття професії та отримання необхідних професійних компетентностей, знань, умінь та навичок, а й як важливу умову для адаптації особистості до життя в умовах сучасних модернізаційних змін в суспільстві.

На сьогодні реформа у сфері загальної середньої освіти здійснюється за вектором – Нова українська школа [6], ключові результати якої в дії.

Прийнято Закон України «Про повну загальну середню освіту» [7], яким передбачені такі новації: можливість для учнів обирати свою освітню траєкторію, учнівське самоврядування, можливість для створення мережі старшої профільної школи, більше можливостей для професійного зростання та збільшення зарплат вчителів, педагогічна інтернатура, контракти для директорів та вчителів на пенсії та ін.

Визначено новий зміст початкової освіти, вже майже мільйон учнів навчаються в Новій українській школі. Запроваджено процедуру сертифікації педагогічних працівників.

У 2020 році затверджений обсяг освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам склав 79,7 млрд. грн. Вперше у 2020 році до розрахунку обсягу освітньої субвенції було взято реальний контингент учнів станом на 5 вересня 2019 року, що забезпечило більш справедливий розподіл освітньої субвенції для місцевих бюджетів та збільшило їх спроможність для встановлення надбавок та доплат педагогам у максимальному розмірі. Цього року додалась субвенція «Спроможна школа» та субвенція на STEM освіту [8].

Урядом затверджено положення про Центри професійного розвитку педагогів. Сформовано мережу опорних шкіл, що станом на червень 2020 року складає 912 закладів. Сформовано мережу з 610 інклюзивно-ресурсних центрів та 25 ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти в усіх областях України [8].

Вперше взято участь у міжнародному порівняльному дослідженні якості освіти PISA-2018, а також організовано проведення національних моніторингових досліджень щодо впровадження НУШ, які допоможуть визначати тенденції щодо зміни якості шкільної освіти та вплив реформи на них.

Проте, проблемами у сфері повної загальної середньої освіти залишаються:

- відсутність системи мотивацій і стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти, нівелювання ризиків у зазначеній діяльності;
- недостатній розвиток громадського самоврядування освітніх закладів, недосконалість механізмів залучення до управління освітою та її оновлення інституцій громадськості;
- суттєві територіальні відмінності в якості освіти та, відповідно, результатах навчання;
- низький соціальний статус педагогічних працівників, а відтак відсутність внутрішньої мотивації педагогічних працівників та керівників закладів освіти до професійного розвитку;
- неготовність педагогів та керівників закладів працювати в умовах автономії та академічної свободи;
- застаріле матеріально-технічне забезпечення, що не мотивує до навчання та особистісного розвитку здобувачів освіти;
- потреба розбудови освітнього середовища, яке б забезпечувало комфортні, сприятливі й рівні можливості для навчання, та відповідало індексу інклюзії;
- потреба якісної академічної та профільної освіти в умовах діяльності ліцею.

Отже, державна політика в галузі освіти є основою загальнодержавної політики із цілісною комплексною системою заходів державних інституцій

щодо планомірного управління освітньою сферою з метою покращення її функціонування та престижності й ролі в суспільстві з врахуванням швидкоплинних глобальних та соціальних змін.

Список використаних джерел:

1. Тертичка В. Механізм формування і здійснення державної політики / В. Тертичка // Вісн. держ. служби України. – 2000. – № 4.
2. Журавський В. С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти / В. С. Журавський // Правова держава : щорічник наукових праць. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ, 2003. – Вип. 14. – С. 20 – 30.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; відп. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Корсак К. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз / К. Корсак. – К. ; Ніжин, 2004. – 218 с.
5. Про освіту: закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. Концепція Нової української школи. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/52819>.
7. Про повну загальну середню освіту : закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX // Верховна Рада України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.
8. Реформа освіти і науки. Урядовий портал // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>.

КІЯНКА ІРИНА БОГДАНІВНА

д. політ. н., доцент, доцент кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ТУРКАЛО МИРОСЛАВА ВОЛОДИМИРІВНА

аспірантка кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРНОЮ ПОЛІТИКОЮ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

Україна, яка твердо стала на шлях прогресивних реформ, потребує сьогодні реформатування всіх без виключення державних і недержавних важелів впливу на управління культурно-мистецькою сферою. Передусім йдеться про адекватну державну кадрову політику, продиктовану необхідністю якнайскорішого виходу національної культури з кризової

ситуації, а скоріше, зі стану самовиживання, в якому вона дотепер знаходиться.

Вирішуючи багатогранне завдання розбудови розвинутого громадянського суспільства, Україна, як і все людство, зіткнулась з глобальними викликами сучасності. Реалії світу, що склалися нині, привели до необхідності змін у свідомості людини. Її погляди розширилися до турботи про долю всього людства. Закономірною тенденцією стає усвідомлення себе в контексті історичного часу, в орієнтації на соціально-культурні ідеали та можливості їх реалізації через розширення міжнародних зв'язків.

Значні соціокультурні зміни, що стосуються практично всіх аспектів громадського життя різних країн і народів, гостро ставлять питання про міжнародну взаємодію, її роль в еволюції культур різних народів. Перед багатонаціональною Україною постала ще одна проблема, яка довгий час замовчувалась. Одним з головних аспектів розбудови незалежної України стала проблема пошуку її нової культурної ідентичності, яку на початку незалежності у публіцистиці було прийнято іменувати культурним відродженням. Найважливішим інструментом вирішення цієї проблеми є культурна політика.

Поняття «культурна політика» вже стало загально визнаним у міжнародній суспільно-політичній думці, широко використовується ООН, ЮНЕСКО, Радою Європи, але у вітчизняній науковій літературі лише починає завойовувати місце.

Сучасний світ все більше входить в еру інформаційного суспільства, де інформація та достовірність інформації відіграє все більш вагомую роль та накопичується у таких обсягах і з такою швидкістю, що людина стає все менш спроможною встигнути усвідомити навалу потоку інформації, і тому управління культурною політикою, як ніколи стає важливим та актуальним).

На сучасному етапі для прийняття ефективних управлінських рішень вже неможливо спиратися тільки на традиційний адміністративний досвід, необхідно спиратися на наукове знання, всебічну поінформованість, здатність до аналізу й прогнозування, адекватне сприйняття соціально-політичних процесів, що впливають на процеси управління, беручи до уваги європейський досвід та нові можливості.

У зв'язку з цим важливого значення набуває розробка поняття культурної політики, її принципів, суб'єктів, засобів регулювання, зокрема – нормативно-правових. Розробка проблематики культурної політики також є актуальною з огляду на орієнтацію нашої держави на інтеграцію до європейських структур. Інтеграційні процеси зумовлюють необхідність імплементації міжнародно-правових стандартів у внутрішнє законодавство держави, приведення правових актів України з питань культури та прав людини у відповідність міжнародним вимогам.

Курс здійснюваних в Україні реформ передбачає чітку соціальну спрямованість перетворень в усіх сферах суспільного життя. Особливу роль в

його реалізації виконують галузі соціально-культурної сфери, в яких акумулюються соціальні інтереси різних верств населення і які безпосередньо націлені на задоволення людських потреб в культурно-освітньому та інтелектуальному розвитку, відпочинку.

Сучасне, притаманне європейському суспільству розуміння функцій культури, її ролі в суспільному житті виходить далеко за межі бачення її як сфери чистого мистецтва, естетичних і духовних пошуків, збереження та плекання фольклорних традицій. Культура розглядається як один із потужних рушіїв соціального та економічного розвитку.

На сучасному етапі суспільно-історичного розвитку, в умовах військової агресії Російської Федерації, анексії Криму та проявів сепаратизму на сході і південному сході України культура покликана стати одним із базових елементів консолідації суспільства на основі духовних і загальнолюдських цінностей. Саме культура має стати майданчиком для діалогу різних етнічних груп. Одночасно, культура формує імідж країни на міжнародній арені, служить інструментом просування її зовнішньополітичних інтересів.

Історично доведено, що політичні та економічні успіхи держави мають бути підкріплені її успішною культурною промоцією у світі. І навпаки, прогресивна, розвинена, співзвучна відповідним сучасним тенденціям культура часто підтримувала позитивний образ нації, навіть позбавленої своєї державності, допомагала їй зберегти історичну суб'єктність.

Особливістю галузі культури є те, що основні результати культурної діяльності виражаються, як правило, у відкладеному соціальному ефекті і проявляються у збільшенні інтелектуального потенціалу, зміні ціннісних орієнтацій і норм поведінки людини, позначаються на модернізації всього суспільства. Очевидно, що наслідки такого роду не піддаються звичайним статистичним вимірам. Однак у практиці вітчизняної статистики, державного та регіонального управління існує система показників, що можуть бути використані для оцінювання розвитку культурного середовища: показники, що характеризують фінансове забезпечення сфери культури; показники рівня розвитку інфраструктури галузі культури; рівень залучення людей в різноманітні форми обслуговування; показники кадрового потенціалу сфери культури.

До основних об'єктивних причин складного становища у сфері культури слід віднести трансформаційні процеси, що відбувались в українському суспільстві в роки незалежності, зокрема, перехід до ринкової економіки. Це гостро проявилось у сфері культури – з одного боку, в занепаді успадкованої від радянської доби культурно-мистецької інфраструктури та системи управління нею, у кризі старої системи цінностей; а з іншого боку – в надто повільному напрацюванні нових принципів та механізмів державної підтримки культури, у проявах нового культурного розшарування суспільства, що супроводжує соціальне розшарування.

Проблематика становлення, формування і реалізації культурної політики в інформаційному забезпечення діяльності органів публічної влади в Україні

сьогодні доволі жваво дискутується як у зарубіжному, так і у вітчизняному науково-практичному та суспільно-політичному дискурсі.

Список використаних джерел:

1. Акуленко В. За принципом європейської спільності: Охорона культурних цінностей у конвенціях Ради Європи / В. Акуленко // Політика і час. – 1999. – № 4. – С. 44 – 49.
2. Берегова О. М. Комунікаційні аспекти культурної політики незалежної України / О. М. Берегова // Культура і сучасність: Альманах. – К. : ДАКККіМ, 2004. – № 2. – С. 49 – 58.
3. Бідзюра І. П. Філософія системних реформ в Україні на рубежі століть / І. П. Бідзюра. – К. : Навчальна книга, 2004. – 189 с.
4. Биструшкін О. Культурна політика в столиці / О. Биструшкін // Українська культура. – 2002. – № 1. – С. 6 – 7.
5. Дітковська // Теорія та практика державного управління. – 2008. – Вип. 4. – С. 138 – 144.
6. Труш О. П., Гудима І. С. Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 3. – С. 287 – 295.
7. Україна медійна: на порозі інформаційної революції : монографія / О. Бухтатий, О. Радченко, Г. Головченко ; за наук. ред. д. держ. упр., проф. Радченка О. В. – К. : Видавець СВС Панасенко, 2015. – 208 с.
8. Фурман Р. Інформаційне забезпечення органів державної влади: проблеми та шляхи їх подолання / Р. Ф. Фурман // Університетські наукові записки. – 2009. – № 1. – С. 357 – 361.
9. Чала Н. Система інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління розвитком переваг країни / Н. Д. Чала // Теорія та практика державного управління. – 2012. – Вип. 1. – С. 122 – 129.

КРИВЕНКОВА РУСЛАНА ЮРІЙВНА

старший викладач кафедри туризму факультету туризму та міжнародних комунікацій ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА

Сфера туризму, як і майже будь-яка сфера суспільних відносин, врегульована нормами права, яке найбільш повно виражено у формі законодавства. Нормативно-правове регулювання у вказаній сфері здійснюється на основі Конституції України [1] – основного закону держави, на вимогу та на основі якого здійснюється розширення законодавчої та підзаконної бази. Значення норм Конституції для сфери туризму полягає у тому, що саме конституційно-правовим регулюванням встановлено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава;

територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою; носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ; народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування тощо. Іншими словами, конституційні норми встановлюють правопорядок у державі, є підґрунтям всієї національної правової системи, формують керівні органи влади тощо, чим сприяють функціонуванню держави як такої, регулюванню нею суспільних відносин та реалізації державою своїх функцій.

Конституцією України встановлено і більш профільні норми, які так чи інакше пов'язані зі сферою туризму. Пропонуємо проаналізувати вищесказані норми та довести їх зв'язок зі сферою туризму. Ст. 41 Конституції України [1] встановлює право власності, зокрема гарантує право приватної власності та право користуватися в разі потреби об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Додатково, зазначена стаття захищає власність та право власності шляхом встановлення прямої заборони протиправного позбавлення права власності. Слід вважати гарантування права власності важливим для сфери туризму, зокрема для сфери індустрії готельного, розважального та інших напрямків, оскільки конституційно-правовим регулюванням встановлено гарантії права власності на ті об'єкти, які створюватимуться у вказаній сфері. Ця норма є істотною перевагою також для зовнішньо-економічних партнерів України або ж для іноземних туристичних фірм, оскільки в Україні на конституційному рівні встановлено захист від свавільного позбавлення права власності, що означає мінімізацію ризиків для тих осіб, які бажають займатися туристичною діяльністю.

Додатково, однією з ключових для сфери туризму є ст. 42 Конституції України [1], нормами якої встановлено свободу будь-якої підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, а також її державний захист та захист прав споживачів. Де-факто, саме зазначеною нормою встановлено право будь-якої особи займатися комерційною діяльністю, у тому числі в сфері туризму. Вказана стаття гарантує відсутність обмежень для будь-якого суб'єкта права, який бажає займатися господарською діяльністю у сфері туризму, а також встановлює правовий захист такої діяльності від будь-яких протиправних посягань, у тому числі від сваволі органів влади.

Ще однією зі статей Конституції, яка має сферою регулювання зокрема й сферу туризму, є норма ст. 67 [1], яка встановлює обов'язок кожного сплачувати податки та збори в порядку та розмірах, установлених законом. Норма зазначеної статті Конституції спрямована на формування доходів у державний та місцеві бюджети, чим фактично пов'язується сфера туризму (як комерційна сфера) з інтересами держави. Таке поєднання інтересів підприємців та держави викликане співвідношенням доходу перших та платежів на користь держави, а тому обидві сторони зацікавлені у активному розвитку сфери туризму.

Наприкінці аналізу конституційних норм у сфері туризму, варто відзначити норму ст. 66 [1], яка встановлює заборону заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, та відшкодовувати завдані збитки, що сприяє збереженню природних та історико-культурних туристичних ресурсів нашої держави. Варто зазначити, що ця норма містить позитивний ефект як для екологічної, архітектурної, рекреаційної, так і для сфери туризму в повному обсязі. Однак вважаємо найбільш релевантною до сфери туризму норму ст. 33 Конституції України [1], яку як ніколи важливо підкреслити в умовах тимчасово введених обмежень під час карантинних заходів із запобігання поширенню вірусу COVID-19. Так, ст. 33 Конституції України [1] встановлює, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. З цього випливає, що будь-яка особа, яка законно знаходиться на території України (у тому числі турист) має право вільно пересуватися за власним бажанням та за власними туристичними потребами.

Разом із тим, ст. 64 [1] встановлює, що будь-які конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України, і тут же передбачає, що такі обмеження можуть бути запроваджені лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Виходячи з наведеного, можна свідчити про те, що будь-який орган державної влади, що належить до будь-якої з гілок влади, не може обмежити право на пересування для жодних осіб, у тому числі й для туристів, іноземців, осіб без громадянства та інших категорій осіб. У контексті наведеного, слід вважати доречним зазначити, що норми Конституції є нормами прямої дії, тобто звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України (без посилання на будь-які інші норми законодавства) гарантується.

Окреме місце у правовому регулюванні туристичних правовідносин займають Цивільний кодекс України [7] та Господарський кодекс України [2]. Зокрема, цими нормативно-правовими актами врегульовано особливості майнових правовідносин, немайнових правовідносин, порядку створення/ліквідації юридичної особи та порядку її заснування й функціонування, що є критично необхідним для туристичних агентів або ж операторів. Кодексами передбачено конкретні види господарської діяльності та господарських правовідносин, інститути підприємництва, договірних елементів у правовідносинах тощо. Де-факто, можна сказати, що саме Цивільний та Господарський кодекси України стають підґрунтям функціонування туристичних фірм, баз, послуг та туристичної сфери загалом як певного роду діяльності. Однак, зазначені нормативно-правові акти, з огляду на важливість сфери туризму та її розвитку для України на сучасному етапі, можуть бути істотно доповнені положеннями, згідно з якими регулюватимуться спеціальні ділянки суспільних відносин, які притаманні тільки сфері туризму.

З аналізу законодавства України випливає, що суб'єкти господарювання, які відповідно до КВЕДу займаються туристичними видами господарської діяльності, мають ряд характерних особливостей уже з моменту заснування такого суб'єкта, та у процесі всієї його господарської діяльності. Саме тому, на нашу думку, «туристичних» суб'єктів господарювання варто прирівняти до особливих суб'єктів господарювання, і включити відповідні положення у главу 11 Господарського Кодексу України [2]. Вказані положення будуть покликані відрізнити туристичних суб'єктів господарювання від інших, спираючись на численні відмінності туристичних суб'єктів.

Окрім того, одним із найбільш право-регуляторних у сфері туризму є Податковий кодекс України [6], яким встановлено як матеріальні, так і процесуальні аспекти справляння податків з будь-яких суб'єктів, в тому числі суб'єктів господарювання у туристичній сфері. Саме Податковий кодекс України встановлює туристичний збір, що є одним із видів місцевих податків та надходить до місцевих бюджетів, а також встановлює його конкретні розміри: 0,5 відсотка для внутрішнього туризму та до 5 відсотків для в'їзного туризму від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, для однієї особи за одну добу тимчасового розміщення. Наведене є позитивним для територіальних громад та адміністративно-територіальних одиниць України, оскільки сфера туризму завдяки встановленню такого обов'язкового збору приносить у місцевий бюджет дохід. На наш погляд, встановлення у Податковому кодексі України норми, яка тлумачить визначення внутрішнього та в'їзного туризму є нерелевантним, оскільки для визначення цих понять має існувати Закон України «Про туризм» [5], а тому слід рекомендувати видалити дані положення із тексту Податкового кодексу України. Варто зазначити, що ст. 207 Податкового кодексу України [6] досить чітко встановлює порядок оподаткування туроператорської та турагентської діяльності.

Потрібно зазначити, що окремим спеціальним законом, яким врегульовано безпосередньо сферу туризму, є Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. [5] (з наступними правками [3]). Будучи спеціальним законом, вказаний нормативно-правовий акт покликаний врегульовувати більшість суспільних відносин, які виникають у сфері туризму та туристичної діяльності. Водночас, не можна не помітити ряд недоліків у зазначеному акті законодавства, які призводять до зменшення його ефективності в якості соціального регулятора правовідносин у туристичній галузі. Закон України «Про туризм», на нашу суб'єктивну думку, потребує суттєвих змін та має стати кодифікованим і дієвим нормативно-правовим актом, у якому зібрано конкретні спеціальні правові норми правового регулювання сфери туризму.

Так само потребує модернізації й Закон України «Про страхування» [4], оскільки страхування у сфері туризму відіграє значну роль стосовно забезпечення рівня безпеки та правових гарантій споживача туристичних послуг, однак у найголовнішому законі, яким врегульовано питання страхування, немає окремого розділу про страхування у сфері туризму.

Включення такого розділу слід вважати особливо необхідним для покращення рівня туристичних послуг, що надаються.

Таким чином, здійснивши короткий аналіз основних законодавчих актів у сфері туризму та формуванні туристичного потенціалу України, можна стверджувати про існування ряду проблемних питань у нормативно-правовому регулюванні досліджуваної ділянки суспільних відносин, які потребують якнайскорішого вирішення, оскільки для розвитку перспективної для нашої держави сфери туризму необхідне в першу чергу якісне правове регулювання та надійний юридичний захист як суб'єктів господарювання у сфері туризму, так і кінцевих споживачів туристичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Господарський Кодекс України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Про внесення змін до Закону України «Про туризм» : закон України від 18.11.2003 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15#Text>.
4. Про страхування : закон України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Про туризм : закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
6. Податковий Кодекс України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Цивільний кодекс України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

МАЛА СВІТЛАНА ГРИГОРІВНА

аспірантка кафедри менеджменту та управління проектами

Дніпропетровського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

Політика щодо розвитку освіти в Україні направлена на реалізацію конституційного права людини на освіту, забезпечення гарантованими доступними та якісними освітніми послугами здобувачів освіти для задоволення їх потреб та запитів відповідно до сучасних європейських та міжнародних стандартів і вимог.

Пріоритетними напрямками реформування освіти в Україні є доступна та якісна дошкільна освіта, Нова українська школа, сучасна професійна освіта, якісна вища освіта та розвиток освіти дорослих, розвиток науки та інновацій.

Необхідні майбутні кроки для забезпечення якісної освіти в контексті Цілей сталого розвитку в Україні окреслені у Добровільному національному огляді, представленому в липні 2020 року Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України у співпраці з провідними експертами органів виконавчої влади, НАН України, Інституту демографії та соціальних досліджень, ООН, ЮНІСЕФ, ЮНІДО, ВООЗ, аналітичних центрів та громадських організацій. Серед них: завершення впровадження Нової української школи у початковій школі та забезпечення її подальшого впровадження у базовій середній школі; імплементація Закону України «Про повну загальну середню освіту» з підвищенням соціального статусу, заробітної плати, престижності професії педагогів, забезпеченням умов їх професійного зростання; ухвалення Концепції розвитку дошкільної освіти, прийняття Закону України «Про дошкільну освіту» та Базового компоненту дошкільної освіти для надання якісних та сучасних послуг дітям дошкільного віку з підвищенням заробітної плати вихователям; прийняття Національної стратегії та плану заходів щодо розвитку інклюзивної освіти на 2020 – 2030 роки з подальшою деінституалізацією закладів освіти; розвиток громадянських компетентностей здобувачів освіти [3, с. 39].

Реформування сучасної освіти та освітні зміни тісно взаємопов'язані з реалізацією та імплементацією всіх реформ і програм розвитку держави, які взаємопідштовхують, взаємоприскорюють та взаємопідсилюють процеси проведення внутрішніх секторальних змін.

Так, освітня реформа є суспільно важливою та з'єднуючою ланкою при проведенні змін адміністративно-територіального устрою, системи територіальних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, бюджетної системи, медицини, соціальної сфери.

Крім того, в контексті стійких процесів децентралізації, секторальних змін, трансформації суспільних відносин, у тому числі і в українській освіті, оголились загальносекторальні проблеми, які були закладені стагнаційною адміністративно-командною системою, бюрократично-вертикальним стилем управління, формальною партисипацією та іншими складовими «пострадянської» державної політики.

Реформування місцевого самоврядування, соціально-економічні та соціокультурні виклики сьогодення вимагають збалансованості, динамічності та системності в проведенні освітніх змін.

Так, нові реалії, у тому числі глобальні, пов'язані із загальнонаціональним карантинном через поширення коронавірусної інфекції, виявили нагальну потребу української освіти в неперервності, якості та сталості надання освітніх послуг за будь-яких несприятливих умов (епідемій; надзвичайних техногенних, кліматичних та екологічних ситуацій; збройної агресії тощо) через наскрізну діджиталізацію освітньої сфери: впровадження та розвиток нових форм навчання (дистанційної та змішаної освіти), створення Національної освітньої е-платформи, опанування технологій е-освіти учасниками освітнього процесу, формування е-компетентностей

органів управління освітою та впровадження е-врядування освітою [1, с. 8 – 9].

На державному рівні приймаються низки нагальних нормативно-правових актів, вносяться необхідні зміни до законодавчої бази з питань освіти, визначаються поточні завдання діяльності Міністерства освіти і науки України для продовження стратегічного курсу реформування усіх сфер освіти (зміцнення кадрового потенціалу школи, 100-відсоткове забезпечення безкоштовного підвезення дітей і педагогічних працівників сільських територій, відновлення професійно-технічної освіти, реформування наукової сфери, зміна підходу держави до системи вищої освіти) [2], приймаються колегіальні міжгалузеві рішення, поглиблюється співпраця із зарубіжними партнерами, асоціаціями, громадськими організаціями, виносяться на громадське обговорення проблемні питання подальшого розвитку сучасної освіти, проводяться опитування серед стейкхолдерів освіти та ін.

На регіональному рівні департаментами (управліннями) освіти активізується міжгалузєва, міжструктурна співпраця та систематична комунікаційна взаємодія, запроваджується проектна діяльність координаційних міжсекторальних робочих груп з питань освіти, розробляються рекомендації, орієнтовні розрахунки, роз'яснювальні та ініціативні листи, приймаються колегіальні рішення з академіями (інститутами) післядипломної педагогічної освіти, запроваджуються у щоденній практиці ІТ-технології (для участі та організації проведення онлайн-конференцій, онлайн-нарад, онлайн-конкурсів та ін., створюються сайти та групи у соціальних мережах), поглиблюється співпраця з громадськими організаціями тощо.

В умовах децентралізації влади та утворення принципово нових місцевих рад об'єднаних територіальних громад органам місцевого самоврядування надається значний обсяг владних функцій, обов'язків, вагомий фінансовий надходження та видатки.

Подальший розвиток освіти в громадах залежить від ефективності та відповідальності місцевої ради, громадянських компетентностей депутатів (верховенства права, демократії, правової культури, забезпечення прав людини, недискримінації та ін.), спроможності місцевих рад забезпечити швидкісну та безболісну для території громади передачу владних повноважень без гальмування невідворотних процесів реформування освіти залежить.

Місцеві ради, отримав державні преференції, мають розробити з урахуванням специфіки та потреби громади власну унікальну стратегію розвитку щодо реалізації власних (самоврядних) повноважень у сфері освіти: управління закладами освіти, організації їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення, забезпечення надання освітніх послуг та створення необхідних для цього умов, безкоштовного підвезення учнів, вихованців та педагогічних працівників до місця навчання і додому,

організації харчування здобувачів освіти, медичного обслуговування в закладах освіти тощо

Крім того, несприйняття деяких нестандартних, іноді непопулярних, але вкрай необхідних рішень та загальносуспільне емоційне занепокоєння в контексті сучасних викликів потребують скорегувати роботу органів місцевого самоврядування в напрямку проведення широкомасштабної кампанії серед здобувачів освіти та батьківської громадськості щодо надання освітніх послуг, вдосконалення форм співпраці та налагодження більш відкритих партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу.

Публічність прийняття рішень, прозорість та інформаційна відкритість освітньої політики, формування відкритих та загальнодоступних ресурсів місцевих рад з інформацією про свою діяльність з питань освіти та оприлюднення такої інформації стануть дієвими інструментами забезпечення стійкого фідбеку в управлінні освітою органами місцевого самоврядування.

Отже, в умовах проведення секторальних реформ нові сучасні виклики відкривають нові можливості та створюють сприятливі передумови для прискорення процесів реформування освіти та проведення освітніх змін, формування нової парадигми освітнього менеджменту як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях в контексті децентралізації.

Список використаних джерел:

1. Освіта в Україні: виклики та перспективи: Інформаційно-аналітичний збірник // МОН та Державна наукова установа Інститут освітньої аналітики. – Київ, 2020. – Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna_%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf.

2. Сергій Шкарлет назвав п'ять завдань для команди МОН // Офіційний сайт МОН. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-nazvav-pyat-zavdan-dlya-komandi-mon>.

3. Цілі сталого розвитку. Україна: Добровільний національний огляд. // Мінекономіка України, 2020. – Режим доступу : <https://mof.gov.ua/storage>.

МОРОЗ СВІТЛАНА АНАТОЛІВНА

к. держ. упр., старший науковий співробітник навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЯКІСТЮ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗВО: АНАЛІЗ ДУМКИ РОБОТОДАВЦІВ ЩОДО ПОТУЖНОСТІ КОНТРОЛЮ

Проблематика забезпечення якості вищої освіти не є принципово новим напрямом в організації наукових пошуків у межах галузі знань «Публічне управління та адміністрування». Окремі з її питань набули свого розвитку у роботах В. М. Бабаєва, Л. А. Гаєвської, С. М. Домбровської, О. Я. Лазора,

В. І. Лугового, Т. О. Лукіної, В. М. Мороза, А. В. Озаровської, В. П. Садкового, І. А. Семенець-Орлової та інших дослідників. Деякі з напрямів порушеної вище проблематики були обрані нами на рівні пріоритетних для організації власних наукових досліджень [2 – 4]. Не дивлячись на достатній рівень наукової уваги до розв'язання проблематики забезпечення якості вищої освіти, окремі її питання все ще залишаються відкритими для подальших наукових пошуків. Серед таких питань неабиякої значущості набувають ті з них, які пов'язані з визначенням компетенції держави у реалізації функції контролю за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти. Саме це питання було обрано нами на рівні об'єкту наукової уваги. У межах цього об'єкту ми зосередились на з'ясуванні думки роботодавців щодо доцільного за силою свого прояву державного контролю за якістю надання освітніх послуг ЗВО.

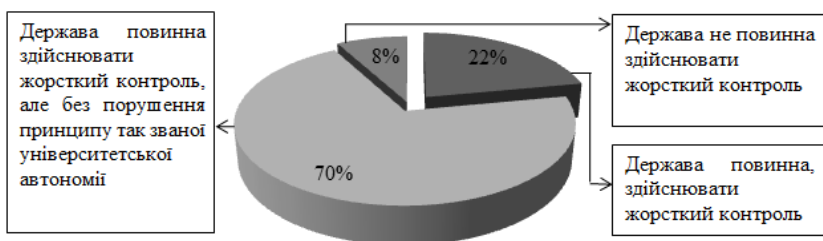
З'ясування думки роботодавців було здійснено у межах авторського позагрантового дослідження «Якість вищої освіти» (автори дослідження – С. А. Мороз та В. М. Мороз). Серед завдань дослідження було у тому числі й те, яке було пов'язано з опитуванням роботодавців щодо якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти. Опитування роботодавців було проведено у період з січня 2019 по лютий 2020 років. Для організації та проведення опитування було використано інструментарій експертного інтерв'ю та анкетування. Під час вибіркового інтерв'ю з роботодавцями було з'ясовано актуальність запропонованих організатором дослідження у межах анкети запитань, а також визначено рівень розуміння потенціальними респондентами варіантів відповідей. За результатами експертних інтерв'ю організаторами дослідження було уточнено зміст деяких із запитань запропонованої анкети, а також отримано оцінку охоплених інтерв'юванням роботодавців щодо окремих з детермінант якості вищої освіти. Крім того, у змісті анкети також було враховано думку тих з наукових та науково-педагогічних працівників, до кола наукової уваги яких входять питання забезпечення якості вищої освіти. Під час формулювання запитань анкети були використані методичні поради С. Судмана щодо особливостей розбудови архітекτονіки змісту анкети [7], а також Т. О. Лукіної щодо особливостей формулювання запитань анкети [1].

В опитуванні прийняло 184 роботодавця з Харківської, Полтавської, Сумської, а також підконтрольних Україні частин Донецької та Луганської областей. З огляду на порівняно обмежену кількість респондентів ми не можемо вести мову про достатню репрезентативність опитування, а відповідно й отриманих результатів. Разом з тим, результати опитування можуть вважатися такими, що в цілому відображують основні характеристики генеральної сукупності на регіональному рівні. Серед запропонованих до уваги респондентів питань анкети було у тому числі й питання щодо необхідності здійснення державою контролю за якістю надання ЗВО освітніх послуг, а також достатності існуючого рівня контролю держави за якістю вищої освіти. Іншими словами, роботодавцям було

запропоновано обрати один з варіантів відповіді на запитання – «Чи повинна держава здійснювати жорсткий контроль за якістю надання освітніх послуг ЗВО?»». Результати аналізу отриманих організаторами дослідження відповідей подано на рисунку 1.

За результатами аналізу відповідей респондентів можемо сформулювати такі основні узагальнення.

По-перше, переважна більшість респондентів (92 %) переконана у тому, що держава повинна здійснювати контроль за якістю надання освітніх послуг ЗВО. Цікаво, що майже кожен п'ятий з опитаних роботодавців (22 %) переконаний у тому, що відповідний контроль з боку держави повинен бути достатньо жорстким та навіть без прийняття до уваги суб'єктом контролю принципів так званої університетської автономії.

Рис. 1. Розподіл думок роботодавців щодо необхідності забезпечення державою контролю за якістю надання ЗВО освітніх послуг

Порівняно високий відсоток прихильників необхідності державного контролю за якістю надання освітніх послуг ЗВО свідчить про існування очікування у роботодавців щодо підвищення ролі держави у забезпеченні якості вищої освіти. Таке зауваження є вкрай важливим, особливо в контексті зростання кількості прихильників ідеї державно-громадського управління освітою та актуалізації думки про необхідність зростання ролі, а відповідно й відповідальності, недержавних або (та) незалежних організацій у забезпеченні якості вищої освіти. Такий результат опитування, хоча безумовно й на опосередкованому рівні, може свідчити про факт доцільності порушених МОН України заходів щодо «удосконалення механізмів реалізації державної освітньої політики, зокрема через визначення організаційно-правового статусу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» [5]. На нашу думку, забезпечення відповідності норм постанови Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 244 «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» вимогам Законів України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про державну службу», в частині уточнення організаційно-правового статусу НАЗЯВО (визначається правового статусу НАЗЯВО як центрального органу

виконавчої влади із забезпечення якості вищої освіти) сприятиме підвищенню ролі держави у забезпеченні якості вищої освіти. Разом з тим, ми не заперечуємо необхідність існування недержавного (громадського) органу до компетенції якого входили б питання моніторингу якості вищої освіти та питання безпосередньої участі в акредитації освітніх програм.

По-друге, 8 % респондентів переконано у тому, що держава не повинна здійснювати жорсткий контроль за якістю надання ЗВО освітніх послуг. Такий результат, з одного боку, свідчить про існування потенціалів ЗВО до саморозвитку, у тому числі й за напрямом забезпечення якості надання освітніх послуг. Під час експертних інтерв'ю, деякі з респондентів, переважна більшість з яких у межах проведеного опитування була представлена роботодавцями з комерційних організацій, звертали увагу на ефективність використання окремих з ринкових механізмів в системі забезпечення якості вищої освіти, а саме механізму конкуренції серед ЗВО (суб'єктів які надають послуги у сфері вищої освіти) та механізму попиту і пропозиції. Іншими словами, експерти висловили припущення про можливість ефективного забезпечення якості вищої освіти без участі держави. З огляду на порівняно невелику частку респондентів які підтримали таку думку під час опитування (8 %), можемо стверджувати про те, що переважна більшість роботодавців неготова безапеляційно визнати ефективність ринкових механізмів в системі вищої освіти. Така позиція роботодавців, щодо місця та ролі держави у забезпеченні ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, не стала несподіваною для організаторів дослідження, адже розвиток системи вищої освіти України не має стійких традицій щодо актуалізації механізмів саморозвитку, а відповідно й досвіду використання переваг університетської автономії та академічних свобод. Разом з тим, ми не можемо не враховувати думку стейкхолдера (роботодавців) щодо можливості функціонування системи вищої освіти без державного контролю за якістю надання ЗВО освітніх послуг. На нашу думку, відсутність відповідного за предметно-об'єктивним спрямуванням державного контролю не означає відсутність контролю взагалі. Практика функціонування систем вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти свідчить про те, що функції контролю за якістю надання ЗВО освітніх послуг покладено на недержавні (громадські) організації. За результатами досліджень І. І. Тригуб «європейська практика оцінки якості освіти характеризується створенням спеціалізованих акредитаційних агенцій – громадських організацій, що займаються розробкою інструментарію й методик оцінки якості, а також здійснюють перевірку якості освіти» [6, с. 67]. Держава, через представництво тих чи інших органів публічного управління, не є засновницею спеціалізованих акредитаційних агенцій. Засновниками таких агенцій також не можуть виступати й будь-які представники зацікавлених сторін, наприклад ЗВО, адже вони, з одного боку, не є носіями приватної ініціативи у сфері вищої освіти, а з іншого – не здатні забезпечити проведення незалежної експертизи.

З огляду на досвід формування та функціонування спеціалізованих акредитаційних агенцій в Європейському просторі вищої освіти, вважаємо за доцільне ініціювати створення незалежної (недержаної) спеціалізованої агенції з контролю за якістю вищої освіти.

Приймаючи до уваги результати аналізу думки роботодавців щодо державного контролю за якістю надання освітніх послуг ЗВО можемо сформулювати такі основні висновки. На думку роботодавців, держава була і залишається одним з основних суб'єктів забезпечення якості вищої освіти. З огляду на цей факт, пропонуємо розглянути можливість розширення повноважень місцевих державних адміністрацій щодо державного контролю за додержанням законодавства з питань освіти. Нажаль, закріплена у статті 16 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» відповідна норма не конкретизована через призму повноважень суб'єктів публічного управління. Пропонує доповнити статтю 22 згаданого вище Закону України, а саме «Повноваження в галузі науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, материнства і дитинства, сім'ї та молоді» нормою про реалізацію функції державного контролю за якістю надання освітніх послуг ЗВО та координації зусиль стейкхолдерів щодо забезпечення якості вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Лукіна Т. О. Технологія розробки анкет для моніторингових досліджень освітніх проблем: методичні рекомендації / Т. О. Лукіна. – Миколаїв : ОППО, 2012. – 32 с.

2. Мороз С. А. Державне управління розвитком трудового потенціалу внз: компетенція людини, університету та держави / С. А. Мороз // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2016. – № 4. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=967>.

3. Мороз С. А. Державне управління якістю вищої освіти в контексті норм міжнародних стандартів якості: принцип процесного підходу / С. А. Мороз // Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 27 жовтня 2017 р. – Одеса, 2017. – С. 365 – 366.

4. Мороз С. А. Досвід Китаю у забезпеченні розвитку галузі освіти як підґрунтя для вдосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти України / С. А. Мороз // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – № 9. – С. 70 – 77.

5. Офіційна заява МОН щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України» / Новини від 03.08.2020 року. – МОН України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/news/oficijna-zayava-mon-shodo-zakonoprojektu-pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-zakoniv-ukrayini-stosovno-udoshkonalennya-mehanizmv-realizaciyi-derzhavnoyi-osvitnoyi-politiki-zokrema-v-chastini-zabezpechennya-yakosti-osviti>.

6. Тригуб І. Класифікація країн Східної Європи щодо подібності підготовки експертів у галузі освіти / І. Тригуб // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2016. – Вип. 1 – 2. – С. 66 – 70.

7. Sudman S. Thinking About Answers: The Application of Cognitive Processes to Survey Methodology / S. Sudman, N. Bradburn, N. Schwarz. – San Francisco : Jossey-Bass, 2010. – 322 p.

СОРОКА ОКСАНА ЯРОСЛАВІВНА

*к. держ. упр., доцент, доцент кафедри судової медицини та медичного права
Івано-Франківського національного медичного університету*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ КЛІНІЧНИХ БАЗ ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ КЛІНІК

Сьогодні в Україні формуються якісно нові системи охорони здоров'я та вищої освіти і ці процеси потребують нових підходів до державного регулювання охороною здоров'я загалом і підготовки професійних кадрів для цієї системи, зокрема.

Тривалий час система вищої медичної освіти опиралася на діяльність клінічних кафедр, бази яких були розміщені в державних чи комунальних клінічних закладах охорони здоров'я. В Законі України «Про вищу освіту» передбачена можливість утворення в закладі вищої медичної освіти спеціальних структурних підрозділів (на базі закладів охорони здоров'я, у тому числі тих, що належать територіальним громадам) – клінічних баз, університетських клінік чи лікарень (надалі – клінічні бази), які створюються з метою забезпечення освітнього процесу особам, що навчаються у закладі, підвищення кваліфікації медичних працівників, проведення наукових досліджень, а також надання спеціалізованої медичної допомоги [2]. Законом передбачено, що порядок утворення і функціонування таких підрозділів визначається нормативно-правовими актами центрального органу виконавчої влади у сфері охорони здоров'я. На сьогоднішній день чинними є два юстовані накази Міністерства охорони здоров'я України:

– від 06.07.2015 р. № 408 «Про затвердження Типового положення про університетську клініку вищого навчального закладу (закладу післядипломної освіти)». Згідно цього наказу університетська клініка – це заклад охорони здоров'я, який є лікувально-навчально-науковим структурним підрозділом вищого навчального закладу (закладу післядипломної освіти), а головною метою її діяльності – є надання третинної (високоспеціалізованої), вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги, забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації медичних працівників за стандартами вищої освіти, проведення науково-дослідної роботи, розробка, апробація та впровадження нових медичних технологій [4];

– від 05.06.1997 р. № 174 «Про затвердження Положення про клінічний заклад охорони здоров'я». Згідно цього наказу клінікою називається однопрофільна кафедра (відділ, лабораторія) закладу вищої медичної освіти, що співпрацює з відділенням клінічного закладу охорони здоров'я для надання медичної допомоги та наукової і навчально-виховної роботи [3].

Варто зазначити, що не всі лікарні є клінічними, а тільки ті, які використовується для розташування кафедр, лабораторій закладів вищої (післядипломної) медичної освіти, науково-дослідних установ з метою забезпечення лікувально-діагностичного процесу, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації медичних кадрів та проведення і впровадження у практику охорони здоров'я результатів наукових досліджень, на договірній основі [3].

Однак з 1 квітня 2020 року, внаслідок впровадження другого етапу медичної реформи, клінічні кафедри фактично опинилися поза законом, науково-педагогічні працівники (професори, доценти, асистенти) втратили можливість легально лікувати пацієнтів на цих базах та повноцінно проводити наукову роботу, а студенти – набуті практичні навички біля ліжка пацієнта.

Законодавець вирішив врегулювати цю ситуацію і в липні того ж таки року статтю 33 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» було доповнено новою частиною та визначено, що з метою забезпечення освітнього процесу медична допомога може надаватися науково-педагогічними працівниками закладів вищої (післядипломної) освіти, які здійснюють підготовку кадрів у сфері охорони здоров'я, за умови, що вони мають сертифікат лікаря-спеціаліста та отримали погодження керівника закладу охорони здоров'я на надання медичної допомоги пацієнту, форма якого затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [1]. Однак механізм реалізації цих норм на сьогоднішній день відсутній, а всі ці питання вирішуються керівниками закладів охорони здоров'я на власний розсуд.

Неврегульованими залишаються ключові питання – хто і де навчатиме практичним навичкам студентів-медиків, інтернів, слухачів післядипломної освіти? Як забезпечити не тільки навчальний процес, а й наукову діяльність на клінічних базах? На яких принципах відбуватиметься експлуатація майна, яке спільно використовується для надання медичної допомоги населенню? На превеликий жаль оприлюднений (05 листопада 2020 року) для громадського обговорення проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про організацію освітнього процесу у закладах охорони здоров'я за участі науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти у сфері охорони здоров'я» відповіді на ці питання не дає [5].

До низки невіршених питань необхідно додати й непросту ситуацію при якій з 1 квітня 2020 року «дружню» співпрацю між закладами охорони

здоров'я і клінічними кафедрами замінено «суворими» орендними відносинами. Однак в кошторисі закладів вищої медичної освіти, які готують кадри згідно з державним замовленням, витрати на оренду таких приміщень не передбачено.

«Ідеальними» клінічними базами для підготовки медичних кадрів в Україні могли б стати університетські клініки. Однак, ті невеликі однопрофільні, що існують на сьогодні (ще й не в кожному закладі вищої медичної освіти) не вирішують проблеми. Університетські клініки – це великі багатопрофільні спеціалізовані лікарні, а такі лікарні на даний час є у власності громади міста чи області. Тому риторичним залишається питання: чи здатна громада на те, щоб передати університетові один зі своїх кращих лікувальних закладів, а потім спільно забезпечувати і надання якісної медичної допомоги населенню, і підготовку медичних кадрів для системи охорони здоров'я. Видається, що настав час прийняти вольове державницьке рішення в інтересах функціонування ефективної системи охорони здоров'я загалом і підготовки професійних кадрів для цієї системи, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : закон України від 19.11.1992 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

2. Про вищу освіту : закон України від 01.07.2014 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

3. Про затвердження Типового положення про університетську клініку вищого навчального закладу (закладу післядипломної освіти) : наказ МОЗ України від 06.07.2015 р. № 408. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1104-15#Text>.

4. Про затвердження Положення про клінічний заклад охорони здоров'я : наказ МОЗ України від 05.06.1997 р. № 174. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0245-97#Text>.

5. Про затвердження Положення про організацію освітнього процесу у закладах охорони здоров'я за участі науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти у сфері охорони здоров'я : проект постанови КМУ України. – Режим доступу : <https://moz.gov.ua/article/public-discussions/proekt-postanovi-kabinetu-ministriv-ukraini-pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-organizaciju-osvitnogo-procesu-u-zakladah-ohoroni-zdorovja-za-uchasti-naukovo-pedagogichnih-pracivnikiv-zakladiv-vischoi-osviti-scho-zdijsnjut-pidgotovku-zdobuvachiv-vischoi>.

СПИРИДОНОВА ЄВГЕНІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

аспірантка Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Національної Академії педагогічних наук України, викладач Індустріального коледжу ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», прокурор відділу Дніпропетровської обласної прокуратури

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ПРАВОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Актуальність та значущість процесу формування правових компетентностей студентів технічних спеціальностей коледжу в умовах діджиталізації суспільства полягає у необхідності формування нового вищого рівня правової свідомості, правової культури населення країни. Без глибоких знань права та законодавства, прав, свобод і обов'язків людини та громадянина еволюційний, ефективний розвиток суспільства стає неможливим.

Формування сучасних компетентностей у студентів є важливою складовою забезпечення механізмів ефективного впровадження новітніх навчальних процесів. В основі цих механізмів мають лежати такі принципи як технічний розвиток, побудова інноваційних освітніх проектів та проведення їх оцінювання; розвиток горизонтальної моделі управління; поглиблення та взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу. Правова компетентність студентів дозволить підвищити якість управління коледжу, що має бути враховано в освітній підготовці відповідних фахівців у закладах освіти.

Поняття «компетентність» використовується у філософській, педагогічній, психологічній і правовій літературі, проте широке розповсюдження воно отримало відносно недавно, у зв'язку з упровадженням компетентнісного підходу в освіті. У рамках цього підходу найчастіше компетентність розглядається як певний рівень інтеграції знань, умінь, навичок, досвіду і особистісних якостей фахівця, який забезпечує ефективність і якість виконуваної ним професійної діяльності.

Як зазначає в своїй роботі Ржевська Н. В. компетентність має інтегрований характер, ґрунтується на індивідуальних характеристиках особистості, теоретичних академічних знаннях, практичному досвіді та життєвих принципах, забезпечує професійну соціалізацію і визначається як фрагмент загальної характеристики особистості до успішного працевлаштування [1].

Однією із важливих її компонентів є правова компетентність, оскільки її сформованість забезпечує ефективну реалізацію правового аспекту науково-педагогічної діяльності, здатність робити вплив на процес формування

правосвідомості, правової культури всіх учасників навчально-виховного процесу у коледжі засобами педагогічної дії.

В основу формування правової компетентності студентів мають бути покладені досконалі знання діючого законодавства України, що має відобразитись в ефективному застосуванні своїх прав, підвищенні правосвідомості.

Правосвідомість – це форма суспільної свідомості, що охоплюється системою когнітивних, вольових, афективних процесів з приводу чинного, минулого чи бажаного права та діяльності, пов'язаної з ним, виступає ідейним джерелом формування права через усвідомлення його цінності її носіями як регулятора суспільних відносин.

Правосвідомість суспільства ґрунтується на історично визначеній системі суспільних відносин – економічних, соціальних, політичних, духовних – у масштабах усього суспільства. Вона відображає правову природу відносин у суспільстві, принципи і схеми правового спілкування між членами суспільства, досвід правової діяльності [2].

На думку М. Є. Черкаса існує тісний стійкий взаємозв'язок між правом та політикою. Право – це один із численних засобів вираження політичних рішень, закріплення усталених політичних відносин та політичної системи суспільства. Варто зауважити, що правосвідомість безпосередньо стосується політики державної влади, проявляючись через розуміння цієї політики та ставлення до неї з позиції принципу правомірності та справедливості. Вона нерозривно пов'язана з процесом легітимації та демократизації публічної влади, і притаманна всім членам громадянського суспільства, які є активними учасниками державних політичних процесів [3].

За таких обставин, формування правової компетентності студентів є важливою передумовою розвитку громадянської правосвідомості та удосконалення політичних процесів в Україні. Існують різні підходи до формування правової компетентності в процесі підготовки студентів технічних спеціальностей.

Термін «діджиталізація» увійшов в українську мову лише кілька років тому, є транслітерацією англійського digitalization та, згідно з визначенням словника, означає зміни в усіх сферах суспільного життя, пов'язанні з використанням цифрових технологій. Слово являє собою спрощену форму більш точного терміну «цифрова трансформація» та є проявом глобальної цифрової революції.

Діджиталізація приходить на заміну старим засобам електронної комунікації – телефону, факсу, телеграфу. Нові цифрові технології дозволяють створювати і поширювати величезні обсяги інформації майже необмеженому колу осіб – швидко, якісно, без будь-яких істотних витрат.

Наразі діджиталізація означає зміну не тільки в тому, як ми комунікуємо, але й що ми комунікуємо. Насамперед це суспільні та технологічні зміни, які пов'язані із проникненням цифрової технології в усі аспекти взаємодії з

людиною. Суть цих трансформацій полягає в пошуку нових підходів та управлінських концепцій для вирішення сучасних проблем суспільства.

Основними напрямками цифровізації освіти є запровадження цифрових платформ з підтримкою інтерактивного й мультимедійного контенту для загального доступу закладів освіти та учнів; організація ширококутового доступу до інтернету учнів і студентів у закладах освіти всіх рівнів; розвиток дистанційної форми освіти з використанням когнітивних та мультимедійних технологій. На теперішній час Міністерство цифрової трансформації презентувало проєкт освітньої платформи з цифрових навичок та компетенцій, який заплановано створити. Це безкоштовна онлайн-платформа, якою кожен може скористатися, та яка об'єднуватиме авторські та партнерські курси з цифрової грамотності.

Отже, надзвичайної актуальності нині набувають питання змін у системі підготовки студентів технічних спеціальностей коледжу в умовах діджиталізації суспільства, зокрема це стосується таких аспектів: – формування технічної бази, що дозволить реалізувати інноваційні підходи в навчальному процесі, розвиток інтеграційних процесів України до ЄС, що вимагає глибокої трансформації та реформування; застосування сучасного світового досвіду в системі управління коледжу; забезпечення відповідності педагогів достатньому професійному рівню; запровадження в повному обсязі дисциплін для студентів технічних спеціальностей коледжу, пов'язаних з діджиталізацією суспільства; застосування принципу «безперервності освіти», «самоосвіти», «безперервності удосконалення правових компетенцій»; реалізація ефективної моделі професійної підготовки студентів технічних спеціальностей коледжу на основі інноваційного підходу в умовах діджиталізації суспільства.

Отже, процеси діджиталізації в системі формування правових компетентностей студентів технічних спеціальностей коледжу дозволять реалізувати інноваційну модель підготовки студентів та створити педагогічні умови для підвищення якості освіти на всіх структурних рівнях.

Крім того, процеси діджиталізації забезпечать здатність навчатися та підвищувати свою правову компетентність впродовж життя, генерувати нові ідеї та приймати обґрунтовані рішення, діяти на основі етичних мотивів; критичне мислення та вміння взяти на себе ініціативу, діяти з урахуванням соціальної відповідальності та громадянських зобов'язань; здатності до критики та самокритики; працювати автономно; адаптуватися та діяти в умовах невизначеності.

Основними педагогічними умовами формування правової компетентності студентів технічних спеціальностей коледжу є наявність освітньо-правового середовища, що підтримує правові установки й соціально-правові цінності; організація освітнього процесу на основі взаємодії його суб'єктів – викладача та студентів; забезпечення реалізації актуальної правової освіти відповідно до сучасних і перспективних потреб студентів. Використання технологічного підходу в освітньому процесі

зумовлює його проєктування, виходячи з освітніх тенденцій, цілей і змісту навчання.

Педагогічними умовами формування правової компетентності студентів технічних спеціальностей коледжу повинно бути вжиття заходів щодо коригування освітнього середовища з метою ефективної реалізації новітніх технологій, що мають наукове, теоретичне обґрунтування, практичну апробацію і повинні характеризуватися обов'язковим плануванням, методичною та психологічною обґрунтованістю.

Список використаних джерел:

1. Ржевська Н. В. Педагогічна деконструкція поняття «компетентність» / Н. В. Ржевська // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. – 2016. – № 26. – С. 36 – 40.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
3. Черкас М. Є. Актуальні проблеми формування правосвідомості в Україні / М. Є. Черкас // Право та інновації. – 2015. – № 4 (12). – С. 169 – 175.
4. Ковальчук В. Б. Громадянська правосвідомість як фактор утвердження легітимності державної влади / В. Б. Ковальчук // Академія митної служби України. Вісник Академії митної служби України. Серія «Право» : наук. зб. / Акад. митної служби України ; гол. ред. К. В. Антонов. – Д. : Акад. митної служби України, 2014. – № 1 (12). – С. 47 – 53.
5. Шаравара І. І. Правосвідомість як юридична категорія та її основні структурні елементи / І. І. Шаравара // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Серія ПРАВО. – Вип. 33. – Том 1. – С. 56 – 59.
6. Ситянін В.В. Формування правової компетентності науково-педагогічних працівників як потреба розвитку сучасного суспільства / В. В. Ситянін // Вісник післядипломної освіти. – К. : Університет Менеджменту освіти АПН України, 2007. – Вип. 5. – С. 103 – 113.

ТКАЧУК ДМИТРО ГЕННАДІЙОВИЧ

аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики

Національної академії державного управління при Президентові України

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОПОЛІТИКИ

Питання національних меншин як об'єктів-суб'єктів етнополітики є актуальним в Україні та потребує детального вивчення та аналізу. Кожен народ має право на самовизначення, а значить вони можуть вільно встановлювати свій політичний статус та вільно забезпечувати соціальний, економічний та культурний розвиток. Кожному народові гарантується право на створення власної держави або на виокремлення в межах іншого

складного державного утворення. З моменту набуття незалежності для нашої держави постали як теоретичні, так і практичні завдання, а саме розробка та реалізація власної концепції національної політики. Статус національних меншин в Україні потребує додаткових напрацювань демографічних, культурних, соціальних, особистісних чинників. Всі ці фактори зумовлюють актуальність даного дослідження.

Відповідно до Закону України «Про національні меншини в Україні» до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою [2]. Національні меншини України – це громадяни України, які проживають на території України і які не є етнічними українцями та за чисельністю перебувають у меншості, відрізняючись від етнічних українців своєю мовою, культурою і традиціями, виявляючи національне самоусвідомлення. Вони є елементом суспільного ладу, а отже, усіх основних систем: політичної, економічної, соціальної, культурної та інших [1, с. 76 – 79].

Визначальним чином на формування законодавчого поля держави з питань етнополітики вплинула Конституція України, ухвалена 28 червня 1996 р. Воно поповнилося і законами України: «Про професійно-технічну освіту» (10 лютого 1998 р.); «Про загальну середню освіту» (13 травня 1999 р.); «Про позашкільну освіту» (22 червня 2000 р.); «Про дошкільну освіту» (17 липня 2001 р.); «Про культуру» (14 грудня 2010 р.); «Про засади державної мовної політики» (3 липня 2012 р.); новою редакцією Закону України «Про вищу освіту» (1 липня 2014 р.) та ін.

Разом з тим характерною особливістю формування нормативно-правової бази регулювання етнополітичних процесів стало активне впровадження в національне законодавство та державотворчу практику міжнародного досвіду. У такій практиці немає нічого дивного, адже Україна досить активно співпрацює з ООН, ОБСЄ, Радою Європи, Європейським Союзом, Міжнародною організацією з міграції (МОМ), ЮНЕСКО та ін. Так, у листопаді 1995 р. Україна стала членом Ради Європи і виконує взяті перед нею зобов'язання, керуючись, зокрема, такими важливими документами, як Рамкова конвенція про захист національних меншин та Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Згідно із ст. 9 Конституції України, «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України», – ці міжнародні документи з їх ратифікацією стали повноправним компонентом вітчизняного законодавства, яким необхідно керуватися в прийнятті відповідних управлінських рішень [3, с. 626 – 627].

Досить значним фактором розвитку сфери захисту національних меншин було утворення у 90-х роках українсько-румунської, українсько-словацької та українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин. Українська частина Змішаної міжурядової Українсько-Румунської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належали

до національних меншин (далі – Українська частина Комісії), координувала діяльність міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим щодо забезпечення прав української меншини в Румунії та румунської меншини в Україні. Основними завданнями Української частини Комісії були: організація розроблення та реалізації комплексу заходів щодо співробітництва між Україною та Румунією в питаннях забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин; сприяння створенню необхідних соціально-економічних та інших умов для збереження і розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин; контроль за виконанням міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим рішень Кабінету Міністрів України, прийнятих на основі рекомендацій Змішаної міжурядової Українсько-Румунської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин [4].

Українська частина Двосторонньої українсько-словацької комісії з питань національних меншин, освіти і культури була створена постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 1994 р. і була діючим органом і здійснювала свою діяльність під керівництвом Кабінету Міністрів України. Комісія координувала діяльність міністерств і відомств України, інших органів державної виконавчої влади щодо забезпечення прав осіб, які належать до словацької національної меншини в Україні та української національної меншини в Словацькій Республіці, а також стосовно співробітництва між Україною та Словацькою Республікою в галузі освіти і культури. Основними завданнями Комісії були: організація роботи, пов'язаної з розробленням та реалізацією комплексу заходів щодо співробітництва між Україною та Словацькою Республікою в забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин, а також у галузі освіти і культури; сприяння створенню необхідних соціально-економічних та інших умов для збереження й розвитку етнічної, культурної, мовної і релігійної самобутності словацької національної меншини в Україні та української національної меншини в Словацькій Республіці; здійснення контролю за виконанням міністерствами і відомствами України, іншими органами державної виконавчої влади рішень, прийнятих на основі рекомендацій Комісії.

Українська частина Змішаної українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав національних меншин створена постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 1992 р. і була постійно діючим органом, координувала діяльність міністерств і відомств України, Уряду Криму та інших органів державної виконавчої влади щодо забезпечення прав угорської меншини в Україні та української меншини в Угорській Республіці. Основними функціями Комісії були: організація розроблення та реалізації комплексу заходів щодо співробітництва між Україною та Угорською Республікою для забезпечення прав національних меншин; сприяння

створенню необхідних соціально-економічних та інших умов для збереження і розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин; контроль за виконанням міністерствами і відомствами України, Урядом Криму, іншими органами державної виконавчої влади рішень Кабінету Міністрів України, прийнятих на основі рекомендацій Комісії.

Таким чином, права національних меншин є особливими, адже реалізуються позитивні дії, які спрямовані на збереження особливостей та традицій. У сучасних умовах відродження в Україні різних національних спільнот, сучасної еволюції концепції національно-культурної автономії та розвитку правового статусу національних меншин важливого практичного та теоретичного значення набуває проблематика статусу національних меншин та правового регулювання національно-культурних питань на основі світового та вітчизняного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Биков О. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні : монографія / О. Биков. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 354 с.

2. Про національні меншини в Україні : закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text>.

3. Ковбасюк Ю. Соціальна і гуманітарна політика : підручник / Ю. Ковбасюк В. Трощинський. – Київ : НАДУ, 2016. – 792 с.

4. Про затвердження Положення про Українську частину Змішаної українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав національних меншин : постанова Кабінету Міністрів України. – 1994. – № 389. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-94-%D0%BF#Text>.

ШВИДУН ЛЮДМИЛА ТАРАСІВНА

*старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Дніпровської академії неперервної освіти*

МОНІТОРИНГ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЯКІСНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ

Напевно сьогодні немає жодної держави, яка була б повністю задоволена якістю своєї освіти. Глобалізація, швидкі зміни, вплив інформації, інші тенденції розвитку суспільства призводять до проблем у системі освіти. І вони не можуть успішно бути вирішені без усвідомлення того, що ми рухаємося шляхом глобального інформаційного суспільства, а тому невід'ємною складовою при переході до нової форми державно-громадського управління освітою має стати сучасний механізм оцінювання освіти. Він повинен бути заснований на отриманні та використанні для аналізу,

прийняття управлінських рішень достовірних і порівнюваних даних про досягнуті освітні результати, ступінь їх відповідності нормативним вимогам (державним освітнім стандартам, навчальним програмам), соціальним та особистісним очікуванням тощо. Таким інструментом оцінювання й управління якістю освіти може і має стати моніторинг, основне призначення якого – надання надійної, оперативної і ґрунтовної інформації щодо досягнутого стану освітньої системи, а також виявлення сутності і причин виникнення проблем у цій сфері, ступеня впливу зовнішніх чинників на перебіг процесів, ефективності прийняття управлінських рішень, просування освітніх реформ тощо.

Тому можемо стверджувати, що будь-яка управлінська діяльність немислима без постійного моніторингу й оцінювання досягнутих результатів.

Моніторингові дослідження якості освіти є звичним явищем в системах освіти розвинутих країн. Завдяки їм можна отримувати необхідну об'єктивну інформацію, виявляти проблеми і визначати передумови для прийняття управлінських рішень і запровадження необхідних змін в освіті. Вони передбачають постійне спостереження за будь-яким процесом в освіті з метою виявлення його відповідності очікуваним результатам [5, с. 88].

Цікавим з цього погляду є результати дослідження, проведеного в Дніпровській академії неперервної освіти. Дане дослідження передбачало з'ясування реального уявлення педагогів (вибірка була сформована методом випадкового добору) щодо сутності поняття «моніторинг», ставлення керівників закладів загальної середньої освіти до впровадження моніторингу тощо.

Аналіз результатів опитування свідчить, що приблизно 40 % опитаних керівників дали точне визначення моніторингу. Інші моніторингом вважають статистичні дані, контроль, тестування, перевірку, анкетування, обробку даних. Неправильне розуміння моніторингу приводить до боязні відповідальності керівників за результати моніторингових досліджень.

До основних проблем та недоліків моніторингу керівниками закладів загальної середньої освіти було віднесено:

- невизначеність і відсутність чітко сформульованих інформаційних потреб різних рівнів управління;
- технологічно застарілу систему збору статистичної інформації;
- відсутність сучасного моніторингового інструментарію;
- відсутність зворотного зв'язку та моніторингу результативності прийнятих управлінських рішень;
- недостатню активність використання моніторингових досліджень педагогічними і науково-педагогічними працівниками, значна кількість статистичних матеріалів не має аналітичних висновків та інтерпретацій;
- невисокий рівень інформаційної культури працівників органів управління освітою щодо використання сучасних засобів, методів, форм оброблення, зберігання, використання, аналізу інформації.

Метою моніторингу є діалог, а не контроль; співпраця, творення автономної спільноти, а не нав'язування єдиної моделі школи.

Важливим чинником для формування системи моніторингу якості освіти на рівні закладу загальної середньої освіти є нормативно-правове, організаційне та науково-методичне забезпечення, тобто сукупність методології, інструментальних засобів і технологій, нормативно-правової бази.

Проводячи моніторингові дослідження необхідно пам'ятати, що вони не можуть бути самоціллю, ними мають користуватися ті, кого це стосується. Необхідно відійти від моделей (системи) моніторингу, які передбачають лише вивчення результату і порівняння його з результатами інших респондентів дослідження; працювати над підвищенням рівня культури проведення моніторингових досліджень та академічної доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти. Теорія і практика / Т. О. Лукіна. – К. : Шк. світ, 2006. – 127 с.
2. Житник Б. О. Практикум з моніторингу розвитку освіти в ЗНЗ / Б. О. Житник. – Х. : Видавнича група «Основа», 2014. – Ч. 1. – 128 с.
3. Житник Б. О. Практикум з моніторингу розвитку освіти в ЗНЗ / Б. О. Житник. – Х. : Видавнича група «Основа», 2014. – Ч. 2. – 112 с.
4. Лунячек В. Е. Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом / В. Е. Лунячек. – Х. : Видавнича група «Основа», 2004. – 96 с.
5. Гриневич Л. Розробка моделей організації управління освітою на місцевому рівні. Національний та зарубіжний досвід : навч. посіб. / Л. Гриневич, П. Хобзей, О. Прошак. – К., 2006. – 115 с.
6. Перехейда О.М. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти / О. М. Перехейда // Управління школою : науково-методичний журнал. – 2015. – № 28/30. – С. 2 – 94.
7. Перехейда О. М. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти / О. М. Перехейда // Управління школою : науково-методичний журнал. – 2015. – № 31/33. – С. 4 – 94.

СЕКЦІЯ 6

Трансформація соціальної політики в контексті децентралізації влади

БАРАН МАРІЯ ПЕТРІВНА

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ВОЙТАШЕК ІВАННА ІВАНІВНА

слухачка магістратури Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

СИМБІОЗ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДИ У НАДАННІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ: ДОСВІД ГРОМАД ПРИКАРПАТТЯ

Початок 2020 року ознаменувався нормативним врегулюванням (набув чинності Закон України «Про соціальні послуги») «організаційних та правових засад надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах» [1].

Реформа місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою змінила підходи до визначення обсягів повноважень органів місцевого самоврядування на рівні об'єднаних територіальних громад. У процесі децентралізації громади отримали низку невластивих їм раніше повноважень, у тому числі повноваження з надання соціальних послуг населенню. Громадам потрібно пройти низку кроків для якісної реалізації повноважень у сфері надання соціальних послуг, основними із яких є створення відповідного структурного підрозділу, навчання персоналу, прийняття відповідних програм та ін. Процес передачі повноважень з надання соціальних послуг на місця закономірно супроводжується труднощами. Щоб допомогти громадам у 2019 р. у департаменті соціальної політики Івано-Франківської ОДА була введена посада спеціаліста по взаємодії із територіальними громадами (ТГ). В обов'язки роботи якого ввійшла виключно робота із ТГ в рамках впровадження соціального захисту населення у громадах та надання методичної допомоги.

Спеціалістом із взаємодії з територіальними громадами здійснено інформаційну, консультаційну та методичну підтримку щодо створення структурних підрозділів із соціального захисту населення в ТГ; щодо забезпечення надання послуг із соціального обслуговування одиноких непрацездатних громадян та осіб з інвалідністю шляхом утворення окремих підрозділів у 15 ТГ; щодо функціонування комунальних закладів, які надають соціальні послуги мешканцям 5 ТГ (Івано-Франківської, Коломийської, Тлумачької, Нижнійвербізької, Витвицької) та ін.

Протягом 2019-2020 років за сприяння департаменту соціальної політики Івано-Франківської ОДА для ТГ Прикарпаття: проведено 12 тренінгів та навчань у департаменті соціальної політики ОДА; 4 виїзні куцові наради для уповноважених осіб 22 ТГ; 54 виїзди у ТГ; 6 онлайн-нарад; створено Viber-групу «Соціальний захист населення», яка ефективно функціонує як швидкий засіб консультування, обміну досвідом, вирішення проблемних питань тощо.

Сьогодні департамент соціальної політики Івано-Франківської ОДА активно працює над впровадженням в ТГ програмного комплексу «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада» (далі – ПК «Соціальна громада») [2]. Зауважимо, що передбачено низку переваг ПК «Соціальна громада» як для посадових осіб органів місцевого самоврядування, так і для населення (можливість оформити та отримати адміністративну послугу соціального характеру ближче до місця проживання, а не їхати за нею у районний центр; пришвидшення процесу прийому заяв від громадян шляхом формування електронних заяв, як для призначення усіх видів соціальних допомог та компенсаційних виплат, так і для взяття пільговика на облік, призначення житлової субсидії; можливість відстеження стану розгляду заяв після звернення до фронт-офісу). Детальніше з перевагами ПК «Соціальна громада» можна ознайомитися за посиланням <https://socgromada.ioc.gov.ua/>. Через ПК «Соціальна громада» можна отримати 22 групи послуг, серед яких: допомога сім'ям з дітьми; допомога малозабезпеченим сім'ям; допомога особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю; допомога особам, які не мають право на пенсію та особам з інвалідністю; допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме; допомога на поховання; допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату; субсидія для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива та ін. [2].

Департаментом проведено аналіз стану надання адміністративних послуг соціального характеру суб'єктами ПК «Соціальна громада» у 2020 році. Результати аналізу свідчать, що станом на 09.11.2020 р. 10 ТГ успішно підключено та надають послуги соціального характеру з використанням ПК «Соціальна громада» (Верхнянська, Спаська, Рожнівська, Старобогородчанська, Ланчинська, Долинська, Тлумацька, Нижньовербізька, Матеївецька та Брошнів-Осадська ТГ); у процесі підключення до ПК «Соціальна громада» знаходяться ще 13 громад (Олешанська, Заболотівська, Делятинська, Коршівська, Печеніжинська, Космацька, Переріслянська, Більшівцівська, Яблунівська, Войнилівська, Коломийська, Витвицька, та Новицька).

Сьогодні проводиться активна інформаційна кампанія з питань підключення ТГ, вибори в яких відбулися 25 жовтня 2020 р., до ПК «Соціальна громада».

Варто зауважити, що процес підключення до ПК «Соціальна громада» супроводжується низкою труднощів, які громади мають подолати. Основними з них є: низька технічна спроможність окремих громад для впровадження ПК «Соціальна громада»; відсутність у переважній більшості громад кваліфікованих спеціалістів, які можуть здійснити налаштування ПК, встановити модулі шифрування та налаштувати криптосервер тощо; платне обслуговування даного комплексу (вартість обслуговування одного робочого місця становить 8600 грн. у рік), не всі громади можуть першочергово виділити кошти саме на фінансування підключення до ПК «Соціальна громада» (варто зауважити, що Мінсоцполітики планує з 2021 року зробити безкоштовним користування програмним комплексом територіальними громадами); практична відсутність інформаційної кампанії серед жителів громади щодо можливостей та переваг ПК «Соціальна громада» (люди звертаються із документами на призначення державних допомог не у ТГ, а у районні ЦНАП і структурні підрозділи соціального захисту населення райдержадміністрацій тощо) та ін.

Як бачимо, держава створює та фінансує проекти у сфері надання соціальних послуг. Вважаємо, що подальша взаємовигідна співпраця держави та громади у напрямі надання соціальних послуг населенню сприятиме досягненню цілей ТГ щодо підвищення якості та доступності надання соціальних послуг населенню та цілей держави щодо профілактики та подолання складних життєвих обставин та мінімізації їх негативних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Про соціальні послуги : закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
2. Програмний комплекс «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада». – Режим доступу : <https://socgromada.ioc.gov.ua>.

БОНДАРЕВСЬКА ІРИНА ЄВГЕНІВНА

студентка кафедри публічного управління та митного адміністрування факультету управління Університету митної справи та фінансів

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ЗАСАДАХ ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ

Проблематика щодо аналізу системи управління персоналом органів місцевого самоврядування України та можливостей упровадження до неї проектного підходу є нині актуальною у контексті розвитку соціального ресурсу для забезпечення місцевого самоврядування на рівні територіальних громад в Україні. Система управління персоналом органів публічної влади в Україні на сьогодні ще не повною мірою відповідає викликам сьогодення. На

різних рівнях влади, зокрема на місцевому, досі відсутня програма дій щодо розвитку персоналу, а кадровий процес зводиться до забезпечення усталених кадрових процедур, здійснення контролю за діяльністю персоналу, попередження конфліктів та їх розв'язання. Характерною є відсутність висококваліфікованого персоналу, мотивації до праці посадовців, засобів діагностики кадрової ситуації, оцінки праці та персоналу, прогнозу кадрових потреб тощо.

Найбільш поширеним шляхом розвитку суспільства є реформи, що розробляються і поетапно впроваджуються в різні сфери суспільного життя. Проте реформи в загальному вигляді – не що інше, як взаємопов'язана сукупність різноманітних за масштабами та складністю проєктів: соціальних, організаційних, технічних, інноваційних та інвестиційних. А саме управління зазначеними проєктами в такому розумінні є невід'ємною функцією органів місцевого самоврядування. На сьогодні тільки гармонійне поєднання інструментів стратегічного управління й проєктного менеджменту може забезпечити сталий розвиток регіонів в рамках роботи органів місцевого самоврядування.

Процес поєднання стратегічного планування та проєктного підходу в діяльності органів місцевого самоврядування на цей час є недостатньо вивченим та систематизованим. Однак з розвитком суспільного життя та розширенням повноважень органів місцевого самоврядування створюються умови щодо вдосконалення цього процесу, у тому числі з питань здійснення управління персоналом.

Світовий досвід проєктного управління сконцентрований в загальноновизначених стандартах управління. У більшості держав є власні стандарти управління проєктами: PMBOK®, NASA Project Management (США); PRINCE2, BSI BS 6079, OSCEng (Велика Британія), DIN 69901, V-Modell (Німеччина); Hermes method (Швейцарія); ANCSPM (Австралія); CAN/CSA-ISO 10006-98 (Канада); P2M (Японія); C-PMBOK (Китай); South African NQF4 (ПАР) тощо. Також існують стандарти з розширеною географією застосування: IPMA (Євросоюз); MSA EN 9200:2004 (Європа); ISO 10006:2003 і GAPPS (міжнародні стандарти) [1, с. 113].

Стандарт PMI PMBOK® є найбільш розповсюдженим у світі. В Україні управління проєктами вивчають та ведуть в основному за ним. Проте, в якості національного стандарту він придатний не в повній мірі, потребує доопрацювання з урахуванням особливостей роботи в нашій країні, більш детальне розкриття ролей тощо. Але його можна взяти за основу при розробці національного стандарту управління проєктами в Україні.

Враховуючи позитивний досвід упровадження проєктного підходу до роботи з персоналом в управлінні культури департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради, варто зазначити, що одні й ті самі ролі на різних етапах реалізації проєкту мають виконуватися різними спеціалістами структурного підрозділу (окрім ролі координатора проєкту, яка завжди залишається за начальником управління чи директором

департаменту). Тобто, для реалізації заходів різних етапів проєктів створюються різні команди у зв'язку із специфікою кожного етапу (необхідність працювати з дітьми, переносити фізичні навантаження, можливість домовлятися з артистами різних жанрів, а також регіонів, готовність до відряджень, роботи у вихідні та святкові дні тощо) [2]. Тому можна зробити висновок про те, що під кожен конкретний проєкт потрібно створювати свою команду, найбільш адекватну саме для нього. Причому йдеться не про заміну персонального складу, а про перерозподіл управлінських ролей, взаємозв'язків між членами команди, відповідальності тощо. Отже, доручення щодо реалізації нового проєкту команді іншого проєкту без її «переналаштування» на виконання інших унікальних завдань (бо кожен проєкт є унікальним за своїм визначенням) майже завжди призведе до неефективності управління відповідним новим проєктом.

На нашу думку, напрямами розвитку системи управління персоналом органів місцевого самоврядування України на засадах проєктного підходу є такі.

1. Створення національного стандарту управління проєктами в органах місцевого самоврядування, у якому будуть зазначені питання формування, безпосередньої діяльності з реалізації проєкту, розформування команди проєкту. В національному стандарті управління проєктами в Україні оптимально було б зібрати найкращий зарубіжний досвід та додати до нього вітчизняну специфіку – коли все раптом і терміново, а ресурсів і часу вже немає. При створенні стандарту обов'язково необхідно врахувати вже існуючий досвід, а також пропозиції безпосередніх виконавців проєктів на місцях.

2. Зазначення позиції щодо застосування технологій проєктного менеджменту в державному управлінні та місцевому самоврядуванні в Стратегії державної кадрової політики на наступні роки.

3. Надання органам місцевого самоврядування ширших повноважень з питань управління персоналом на місцях, у той же час забезпечення прозорості та відкритості проведення конкурсів на посади служби в органах місцевого самоврядування, здійснення громадського контролю за цим.

4. Правове врегулювання питання тимчасового залучення співробітників з різних структурних підрозділів органу місцевого самоврядування до проєктної діяльності цього органу відповідно до специфіки проєкту шляхом прийняття локальних нормативно-правових актах.

5. Передбачення місцевим бюджетом матеріального заохочення для членів команди таких проєктів, які є співробітниками структурних підрозділів, у зв'язку з додатковим навантаженням на них.

6. За необхідності залучення незалежних фахівців (на умовах строкового контракту відповідно до строків реалізації проєкту) та правове врегулювання цього питання на місцевому рівні.

7. Здійснення зворотного зв'язку з населенням країни, що дасть змогу оцінити діяльність органу місцевого самоврядування безпосередньо місцевою громадою.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що система місцевого самоврядування є однією з пріоритетних щодо використання проєктного підходу, зокрема щодо питань управління персоналом. Наразі розуміння цього та потенціалу саме методології проєктного підходу у відповідних колах є недостатнім. Відсутність політичної волі, безперечно, один із головних чинників, що перешкоджає широкому використанню та поширенню застосування проєктного підходу в Україні. Водночас багато проблем, що стоять перед державою, за допомогою такого підходу можна було б ефективно вирішити у досить короткі терміни.

Список використаних джерел:

1. Безверхнюк Т. М. Управління проєктами в публічній сфері / Т. М. Безверхнюк, Н. О. Котова, С. А. Попов. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2011. – 295 с.

2. Про Комплексну програму розвитку галузі культури м. Дніпропетровська на 2016-2020 роки : рішення Дніпропетровської міської ради від 30.03.2016 р. № 27/5. – Режим доступу : <https://dniprorada.gov.ua/uk/Widgets/GetWidgetContent?url=/WebSolution2/wsGetTextPublicDocument?plD=240055&name=27/5>.

БОРОДІНА ОКСАНА АНАТОЛІВНА

к. держ. упр, експертка ГРУПИ Компаній «МЕДІА-ПРО», м. Київ

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ Е-УРЯДУВАННЯ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У Постанові Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» [1] визначено, що не менше ніж одна стратегічна ціль регіональної стратегії визначається на засадах смарт-спеціалізації, підвищення рівня конкурентоспроможності регіону. Зазначений підхід є визнаним і апробованим у Європейському Союзі.

Проєктом Стратегії розвитку Дніпропетровської області до 2027 року, що розробляється на виконання Розпорядження голови обласної державної адміністрації від 11 квітня 2019 р. № Р-196/0/3-19 (далі – Проєкт Стратегії) передбачено смарт-спеціалізація та кластерна модель розвитку економіки регіону. Кластери визнаються одним із механізмів реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності для забезпечення розвитку територіальних громад області, для реалізації передбачається сім кластерів в основних

галузях економіки. В тому числі, ІТ-кластер в рамках Стратегічної цілі 3. «Забезпечення якісних умов життя, яку деталізує Оперативна ціль 3.D. Підвищення ефективності публічного управління, інформатизація суспільства та розвиток е-демократії».

Доцільність вибору та розвитку ІТ-кластеру, зокрема щодо е-урядування та цифровізації публічного управління у Проєкті Стратегії абсолютно прогнозована.

Так, європейська цифрова ініціатива EU4DIGITAL, яка спрямована на розширення Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу Digital Single Market Strategy (DSM) на Східні країни-сусіди ЄС, у 2019-2022 рр. фінансує трирічну програму «EU4Digital: Підтримка цифрової економіки і суспільства в Східному партнерстві». Програма надає підтримку в шести ключових областях економічного та соціального розвитку: правила телекомунікацій, довіра та безпека, електронна торгівля, інновації в сфері ІКТ, електронна охорона здоров'я та електронні навички. Вона має на меті гармонізацію цифрових ринків, та, як показав Саміт Східного партнерства, поєднує таких стейкхолдерів, як державні адміністрації, професійні та промислові асоціації, регулюючі органи, громадянське суспільство і фінансові інститути [2].

Кластерний підхід, що запропонований Проєктом Стратегії, також відповідає провідним європейським практикам, зокрема, щодо інтелектуальної спеціалізації. Відповідно до політики Європейської Комісії, кластерні ініціативи було запущено в рамках програми COSME та HORIZON2020 для підтримки інновацій та єдиного цифрового середовища.

Кластеризація економіки – дуже динамічний процес. Безумовним є той факт, що розробка кластерної політики та запуск кластерного механізму економічного зростання на інноваційній основі вимагає серйозного організаційного проєктування, а її функціонування – фасилітації.

При цьому, держава відіграє роль фасилітатора на початкових стадіях кластерного розвитку, згодом, передаючи ці функції до відповідних інституцій інноваційного розвитку [3].

Дніпропетровська область має значний досвід у впровадженні технологій електронного урядування. Так, у 2010 році Дніпропетровською та Одеською областями успішно реалізовано пілотний проєкт упровадження технологій електронного урядування згідно з розпорядженням КМУ від 01.03.2010 р. № 360-р «Питання реалізації пілотного проєкту впровадження технологій електронного урядування», головною метою якого було відпрацювання єдиних стандартів обміну електронними документами.

Європейські практики демонструють, що ключовий рівень розвитку кластерів – саме регіональний. Але ж кластерний підхід здатний принципово змінити сутність державної регіональної політики. У цьому випадку зусилля уряду мають бути спрямовані не на підтримку окремих підприємств і галузей, а на створення інституціональних умов для розвитку взаємовідносин між постачальниками і споживачами, між кінцевими споживачами і виробниками, між самими виробниками й урядовими інститутами і т. ін. Роль

держави у створенні кластеру полягає в активному посередництві. Проте зазначене вимагає зміни організаційної структури державного управління, зміни ментальності, розбудови системи моніторингу інформації про стан справ в економіці на рівні окремих ринків і компаній.

Для Дніпропетровської області кластерному підходу у побудові регіону із залученням інформаційних технологій та технологій електронного урядування передував стратегічний підхід, що розпочався з прийняттям Стратегії розвитку регіону, Регіональної програми інформатизації «Електронна Дніпропетровщина» (далі – РПІ). Сьома РПІ на поточний період була затверджена рішенням Дніпропетровської обласної ради від 25.10.2019 р. № 506-18/VII.

На регіональному рівні основним інструментом для надання публічних послуг в цифровій формі є ЦНАПи, які розпочали роботу у 2014 р. Саме для ЦНАПів розроблено та проводиться активне впровадження системи обміну даними «Трембіта» та інформаційної системи «Вулик», в рамках Проекту EGOV4UKRAINE (підтримка процесу децентралізації електронного урядування в Україні), що є частиною української програми підтримки реформи децентралізації «U-LEAD з Європою», яка фінансується ЄС і представлена державами Данією, Естонією, Німеччиною, Польщею та Швецією.

Досвід Дніпропетровщини у цьому напрямку свідчить, що станом на 01.10.2019 року на території області створено 50 ЦНАП та їх 10 філій. Це найбільший показник в Україні щодо кількості офісів ЦНАП у межах однієї області.

Формування IT-кластеру в рамках вищенаведеної Оперативної цілі 3.D. Підвищення ефективності публічного управління, інформатизація суспільства та розвиток е-демократії слід проводити на засадах відкритості, гнучкості та співпраці у своїх відносинах з громадянами та бізнесом, використовуючи інструменти е-урядування для підвищення своєї ефективності та результативності та постійно покращуючи публічні послуги.

Органи державного управління та державні установи повинні бути відкритими, ефективними та інклюзивними, надаючи широкі, персоналізовані, зручні для користувача, наскрізні цифрові громадські послуги для всіх громадян і підприємств.

Європейська методологія S3 вимагає виходити за межі національних/регіональних адміністративних кордонів, та, сконцентрувавши увагу на обмеженій кількості амбіційних, але реалістичних проєктів, проводити в регіоні постійну ідентифікацію власних конкурентних переваг з іншими регіонами та країнами.

Тобто, процес побудови кластеру повинен бути рухливим та інтерактивним в пошуках найкращих прикладів, на яких можна навчатися, або проводити порівняльний аналіз.

В той же час, мета проєкту, що реалізується, повинна корелювати із вектором соціально-економічного спрямування розвитку держави у цьому

напрямку. Отже, відповідно до загальнодержавного процесу децентралізації влади в Україні, однією з передумов успішності цього процесу є децентралізація адміністративних послуг, підвищення їх якості, а також подальший розвиток мережі ЦНАПів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 932. – Режим доступу : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/932-2015- %D0 %BF](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF).

2. Eastern Partnership summit, 24 November 2017. – Access mode : <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2017/11/24>.

3. Цифровізація економіки України: трансформаційний потенціал : монографія / В. П. Вишневський, О. М. Гаркушенко, С. І. Князев, Д. В. Липницький, В. Д. Чекіна ; за ред. В. П. Вишневського та С. І. Князева ; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Київ : Академперіодика, 2020. – 188 с.

4. Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області. – Режим доступу : http://e-services.dp.gov.ua/_Layouts/Information/pgCentersServices.aspx?TypeAg=0.

БОСЬКО ОЛЬГА ВЛАДИМИРОВНА

*канд. філол. наук, методист Інститута інформаційних технологій
Белорусского государственного университета информатики и
радиоэлектроники*

ОБУЧЕНИЕ СТАРШЕКЛАССНИКОВ ИТ-ПРОФЕССИЯМ

Широкое распространение информационных технологий в различных сферах деятельности человека требует значительного количества подготовленных специалистов для обслуживания компьютерной техники, обеспечения её бесперебойного и эффективного функционирования.

Белорусский государственный университет информатики и радиоэлектроники (далее – БГУИР) совместно с Республиканским институтом профессионального образования (далее – РИПО) на базе средних школ г. Орши реализует экспериментальный проект «Разработка и апробация модели реализации образовательной программы профессиональной подготовки рабочих (служащих) по ИТ-профессиям в рамках трудового обучения учащихся X-XI классов учреждений общего среднего образования с использованием дистанционных образовательных технологий».

Программа экспериментальной деятельности рассчитана на период с 2019 до 2023 года. Основной целью проекта является разработка качественно

новых подходов в профессиональной ориентации молодёжи к освоению профессий ИТ-отрасли, к развитию непрерывного ИТ-образования.

В целях реализации экспериментального проекта была разработана модель профессиональной подготовки учащихся X-XI классов учреждений общего среднего образования по рабочей профессии «Наладчик аппаратного и программного обеспечения» в рамках трудового обучения с использованием дистанционных образовательных технологий.

При создании модели в качестве обязательных элементов рассматривалось использование дистанционных технологий, которые позволяют расширить возможности учащихся, и очных занятий, которые необходимы для овладения практическими профессиональными навыками.

Так была разработана модель, которая совмещает обучение с участием преподавателя и дистанционное. Данная модель в настоящее время используется при реализации образовательной программы подготовки рабочих (служащих) по ИТ-профессиям в рамках экспериментального проекта и представляет собой сочетание аудиторных занятий и элементов электронного обучения, таких как видеофайлы, интерактивные элементы, компьютерная графика и т. п. Учебный процесс состоит из чередующихся фаз традиционного и дистанционного обучения и предполагает активное использование информационно-коммуникационных технологий.

Этапу непосредственной реализации экспериментального проекта предшествовал подготовительный этап, в ходе которого был создан учебный контент – дистанционный обучающий курс «Основы компьютерной техники», размещённый в системе электронного обучения БГУИР. Материал, предназначенный для изучения, включает два взаимодополняющих формата (видеоуроки и текстовые материалы) и разделён на пять учебных модулей. Каждый из них содержит теоретический материал, задания для закрепления и отработки знаний и навыков и заканчивается тестом. В завершение обучения предусмотрен итоговый тест по всему курсу.

При подготовке обучающих материалов акцент сделан на доступность изложения содержания и использование наглядности при его подаче. Каждый видеурок раскрывает одну конкретную тему, имеет четко определённые цели и задачи. Это позволяет учащимся самостоятельно обратиться к той части информации, которая вызвала затруднения, и изучить её повторно.

Ещё одно преимущество электронных обучающих материалов заключается в том, что за счёт сочетания изображения, текста и голоса задействуются сразу несколько каналов восприятия информации: зрительный, моторный и слуховой, обеспечивая высокую степень усвоения учебного материала.

Для обеспечения органичного сочетания очной и дистанционной части обучения при практической реализации экспериментального проекта к участию в нём привлечены учителя-тьюторы и интернет-преподаватель.

Функции тьюторов возложены на учителей информатики школ, на базе которых осуществляется экспериментальная деятельность. Они следят за

ходом усвоєння матеріала, консультують навчаючихся, підтримують їх зацікавленість в навчанні, допомагають школярам отримати максимальну віддачу від навчання.

Інтернет-преподаватель (автор навчального контенту) супроводжує учнів та вчителя-тьютора в освітньому процесі: проводить консультації, надає необхідну допомогу та підтримку. Комунікація з ним здійснюється переважно за допомогою онлайн-трансляцій, месенджерів, e-mail, форумів, комп'ютерних конференцій та т. д.

С 2020/2021 навчального року розпочато основний етап практичної реалізації експериментального проекту, в ході якого в середніх школах г. Орша в межах навчального предмету «Трудове навчання» здійснюється підготовка учнів X класів по професії «Наладчик апаратного та програмного забезпечення». Передбачається, що її освоєння через поєднання традиційних та дистанційних освітніх технологій дозволить школяру зрозуміти, чи є для нього цікавою ця спеціальність і ІТ-сфера в цілому, допоможе визначитися з майбутньою професією та усвідомити необхідність постійного самосовершенствования, поглиблення своїх знань для досягнення успіху в житті.

ГОРБЛЮК СЕРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

к. держ. упр., докторант кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії державного управління при Президентові України

ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ОРІЄНТИРИ ДЛЯ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ МІСТА

На Саміті ООН зі сталого розвитку у вересні 2015 р. було визначено сімнадцять Цілей сталого розвитку відповідно до прийнятого документу «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [1]. Вони передбачають, що всі держави світу об'єднуються для спільних дій щодо захисту й забезпечення процвітання планети. Беручи до уваги неминучість процесів урбанізації та зростаюче значення міст у глобальній економіці, ООН вперше окремою ціллю було виділено «11. Сталий розвиток міст і громад». Таким чином, дії органів публічної влади мають бути спрямовані на забезпечення відкритості, безпеки та життєстійкості міст. Ревіталізація міста як комплексний процес подолання просторових, економічних, соціальних, культурних, екологічних кризових явищ функціонування zdegradovanih міських територій має сприяти досягненню 11 глобальної цілі. Втім при відновленні zdegradovanih міських територій слід дотримуватися виконання усіх цілей нового порядку денного:

1) подолання бідності – виявлення на місцях людей, які живуть у бідності, та спрямування ресурсів й послуг на їхні потреби, що допоможуть

цим людям її долати; впровадження заходів соціальної підтримки малозабезпечених верств населення;

2) подолання голоду, розвиток сільського господарства – підтримка місцевих мереж реалізації продовольчої продукції, виявлення випадків неповноцінного харчування дітей, людей похилого віку та інших мешканців, протидія цьому явищу;

3) міцне здоров'я і благополуччя – підвищення якості та доступності послуг з охорони здоров'я; профілактика та реагування на поширення тяжких захворювань; зниження рівня забрудненості повітря, води й ґрунтів; заохочення здорового способу життя;

4) якісна освіта – забезпечення якісної освіти та рівного доступу до неї; охоплення вразливих і маргіналізованих груп населення, людей з інвалідністю щодо освіти й професійної підготовки, яка відповідає їхнім потребам;

5) гендерна рівність – урахування аспектів гендерної рівності у всіх сферах діяльності з метою подолання перешкод на шляху розширення прав і можливостей жінок; виявлення випадків насильства щодо жінок, боротьба з цим явищем;

6) чиста вода та належні санітарні умови – забезпечення рівноправного доступу до чистої води та засобів санітарії; будівництво та реконструкція систем централізованого питного водопостачання, водозабірних та каналізаційних очисних споруд із застосуванням новітніх технологій;

7) доступна та чиста енергія – інвестування коштів у енергоефективні будівлі та джерела екологічно чистої енергії; упровадження технологій «розумного міста» з метою енергоефективності та зменшення викидів вуглецю;

8) гідна праця та економічне зростання – запровадження інструментів стимулювання пріоритетних видів економічної діяльності, зменшення безробіття; сприяння повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для кожного мешканця;

9) промисловість, інновації та інфраструктура – сприяння розвитку місцевої промисловості та стартапів, враховуючи локальні ресурси, потреби та ринки; забезпечення функціонування якісної, надійної, сталої та доступної інфраструктури, а також інформаційно-комунікаційних технологій;

10) скорочення нерівності – розбудова спроможності щодо виявлення та подолання бідності й ізоляції на найбільш нужденних територіях; розширення можливостей для участі мешканців у соціальному, економічному та політичному житті, забезпечення рівності та недискримінації;

11) сталий розвиток міст і громад – інтегроване планування розвитку територій; забезпечення доступу до достатнього, безпечного і прийняттого за ціною житла; активізація зусиль із захисту і збереження культурної та природної спадщини; зменшення негативного екологічного впливу;

12) відповідальне споживання та виробництво – формування моделі циркулярної економіки, орієнтованої на енергозбереження, регенеративне

екологічно чисте виробництво та споживання; застосування сучасних технологій і практик поводження з відходами виробництва та споживання;

13) пом'якшення наслідків зміни клімату – зміцнення потенціалу щодо протидії небезпекам і стихійним лихам, пов'язаним із зміною клімату; зниження викидів парникових газів та їхнього поглинання;

14) збереження морських ресурсів – попередження та суттєве зменшення будь-якого забруднення морського середовища, зокрема внаслідок діяльності на суші;

15) захист та відновлення екосистем суші – захист та відновлення екосистем суходолу та сприяння їх сталому використанню; стале лісокористування; припинення деградації земель, зупинення втрати біорізноманіття;

16) мир, справедливість та сильні інститути – протидія корупції та розширення доступу населення до публічної інформації; забезпечення відповідального, інклюзивного, партисипативного прийняття рішень на місцевому рівні;

17) партнерство заради сталого розвитку – налагодження дієвої співпраці влади, бізнесу та громадськості з метою сталого розвитку території, реалізація проєктів публічно-приватного партнерства, міжнародне співробітництво.

Отже, орієнтуючись на досягнення Цілей сталого розвитку, ревіталізація міста має забезпечити відродження zdegradovanih територій через позитивні зміни в економічній (покращення ділової активності, створення нових робочих місць), соціальній (поліпшення рівня життя мешканців) та просторовій сферах (збереження і розвиток культурної спадщини, природного середовища тощо). При виробленні політики ревіталізації міста слід прагнути до збалансування інтересів усіх зацікавлених сторін, дотримуючись концепції сталого розвитку. Лише за такої умови можна сподіватися на ефективну міську політику в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. – Access mode : https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES.

ДИННИК ІРИНА ПЕТРІВНА

*к. держ. упр., провідний фахівець сектору контролю за виконанням рішень
Відділу управління та адміністрування
Національного авіаційного університету*

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ РОЗВИТКУ ГРОМАДИ НА ОСНОВІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН

Найважливішою та найсуттєвішою зміною, яка стимульована реформою децентралізації, – трансформація свідомості громадян, перехід зі стану пасивного очікування змін до активних дій. Активність членів громад, яка базується на їх місцевій ідентичності, стає впливовим ресурсом та справжнім соціальним капіталом в процесі становлення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). І навпаки – недостатня ініціативність та пасивність людей може гальмувати розвиток громад. Інклюзивність розвитку громад досягається через можливості більш повно реалізовувати конституційні права і свободи громадян на участь в управлінні державними справами та впливати на владу на локальному рівні [3]. Це пов'язано з передачею широких повноважень та ресурсів органам місцевого самоврядування, що змушує їх представників ефективніше реагувати та розв'язувати місцеві проблеми, а громадянам дає більше інструментів безпосереднього впливу [2, с. 71].

Аналіз результатів соціологічних досліджень щодо оцінки українцями реформи децентралізації та її результатів демонструє дещо суперечливу тенденцію. Згідно опитування, яке було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова з 14 по 19 серпня 2020 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей [1], 47 % респондентів вважають, що після впровадження на державному рівні реформи децентралізації в 2015 році і збільшення внаслідок цього доходів місцевих бюджетів на сьогодні не відбулося жодних змін від використання таких коштів, 27 % відчули певні зміни на краще, а 12 % переконані, що зміни відбулися, але лише на гірше, 14 % опитаних не змогли визначитися з відповіддю. Більше за інших результати реформи відчули громадяни центральних регіонів (31 %), а респонденти із Східної України частіше ніж інші відповідали, що таких змін не побачили (54,7 %). Якщо порівняти дані 2020 року з результатами минулих опитувань, то можна побачити, що у період з 2016 по 2018 роки було більше громадян, переконаних у незмінності ситуації (61-67 %), і менше тих, хто відчув позитивні зміни (16-18 %).

Українці, що відчули зміни на краще, найбільше згадували про якість доріг (61 %), благоустроїв та санітарний стан біля будинків (27 %), поліпшення умов для проведення дозвілля (23 %), роботу міського транспорту (23 %) та роботу житлово-комунального господарства (17 %).

У питанні участі в управлінні містом чи іншим населеним пунктом, де проживають опитані громадяни, 45 % висловили готовність брати участь в

якості виборців під час місцевих виборів, 20 % хотіли б брати участь у громадських роботах з поліпшення благоустрою, а 11,5 % – в органах самоорганізації населення, 28,5 % не збираються займатися жодною з форм такої діяльності.

Залишається значним розрив між рівнем прийняття рішень і низовою активністю. Громадяни не відчувають достатнього впливу на місцеве самоврядування і не залучаються належним чином до процесу створення та розвитку ОТГ. Одна з головних причин такого стану речей полягає у тому, що сферу прямої місцевої демократії реформа децентралізації майже не зачепила [2, с. 72]. Слід констатувати, що практика впровадження сучасних інноваційних інструментів розвитку територіальних громад відіграє ключову роль в інклюзивності розвитку громад.

Корисним засобом покращення участі громадян у процесі впливу на формування політики є електронні петиції (е-петиції) звернення, які є певною формою колективного вираження волі і впливу на інших суб'єктів суспільних відносин (наприклад, на політичних лідерів, державні установи та громадські організації), здатною виконувати функцію регулювання (англ. soft law), лобювання, просування ідей та інтересів.

Е-прийняття рішень – один із аспектів консультативної моделі залучення громадян до прийняття важливих стратегічних рішень із питань державного та місцевого розвитку шляхом можливості обговорення рішень міської ради, парламенту за посередництвом форумів, блогів та чатів.

Е-нормотворення (англ. e-rulemaking) – дозволяє громадянам впливати на процес ухвалення нормативно-правових актів. У цьому інструменті е-врядування поєднано ключові елементи демократичного впливу на процес прийняття рішень, що притаманні е-консультаціям та е-голосуванню.

Онлайн медіація – розширює можливості медіаторів у спорах між особами та організаціями, які віддалені один від одного або в силу інших причин (наприклад, інвалідності) не можуть брати безпосередню участь у процедурах медіації, а також у ситуаціях, де значимість спору не виправдовує вартість особистої присутності медіатора. Медіація – це одна із форм посередництва (alternative dispute resolution – ADR), що дозволяє врегулювати конфлікти в самих різних сферах життєдіяльності людини.

Однією із форм самодіяльності громадян є т.з. «громадське фінансування» (краудфандінг) – масове збирання коштів через мережу Інтернет на місцевий високотехнологічний виробничий проект, який уже пройшов мережевий маркетинг і набрав достатню кількість голосів споживачів. Використання громадянським суспільством інформаційних мереж створює публічний електронний моніторинг стану довкілля на тій чи іншій території, до результатів якого має доступ кожний громадянин.

Інструментом консультативної моделі е-демократії є краудсорсинг. На сьогодні він активно розвивається в якості моделі для вирішення будь-якого виду проблем і завдань, що стоять як перед державою, так і суспільством загалом.

Таким чином, сучасні інноваційні інструменти розвитку територіальних громад прогресивно сприяють поширенню інформації, обговоренню політичних питань, широкій демократичній участі окремих осіб та груп, більшій прозорості, інклюзивності та підзвітності демократичних інститутів і процесів, залучають громадян у способи, які приносять користь демократії і суспільству.

Список використаних джерел:

1. Громадська думка населення щодо реформи децентралізації та її результатів / Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, 30.09.2020. – Режим доступу : <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naselennya-shchodo-reformi-detsentralizatsii-ta-ii-rezultativ>.

3. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь / Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. [та ін.] ; Національний інститут стратегічних досліджень. – К. : 2019. – 115 с.

4. Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування // Конституція України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

ІВАШИНА ЛЮДМИЛА ПЕТРІВНА

к. держ. упр., старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту Комунального закладу «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ НА РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ

Сучасне суспільство та принципи, які склалися в ньому, диктують нові вимоги до державних службовців, що впливають на розвиток територій. Доцільно зазначити, що питання компетентності у державній службі ще не стали предметом фундаментальних, системних досліджень українських науковців. Проблеми соціалізації державних службовців досліджують такі науковці, як Бургун І., Кремень В., різні аспекти формування соціальної компетентності знаходимо у роботах Вишневський А., Жовнірчик Я., Оболенський О, Овчарук О. та інших, що заслуговують на увагу питання розвитку територій у процесі формування соціальної компетентності державних службовців.

Сучасні вимоги, поставлені суспільством, державою, потребують переосмислення соціальної компетентності державних службовців. Знання, вміння та навички, котрі потрібні для здійснення соціальної діяльності, безперечно, є важливими. Поряд із цим нині набуває актуальності поняття

компетентності керівника, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити професійність та готовність до розвитку території.

Поняття компетенція означає: добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень, визначених законом, статутом або іншим актом, якої-небудь організації, установи або особи [4]. Компетентний, як характеристики особистості, означає:

– такий, який має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаним, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований;

– який має певні повноваження, повноправний, повновладний [4].

У наукових дослідженнях виділяються складові професійної компетентності: спеціальна компетентність, соціальна компетентність, особистісна компетентність, індивідуальна компетентність. Водночас питання термінологічного визначення та розкриття суті й значення, взаємозв'язків таких понять, як «компетенція державного службовця» і «компетентність державного службовця», «профілі компетенції» і «профілі компетентності», «стандарти компетенції» і «стандарти компетентності» тощо належать до недостатньо науково розроблених. На сьогодні вони вже відображені у словниках з питань державного управління [5], а також у новій редакції Закону України «Про державну службу» [6].

Компетентність – здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях.

Компетентність державного службовця – це сукупність вимог до тих, хто займає конкретну посаду в конкретному органі державної влади, державній установі, організації з огляду на відповідність професійних управлінських здібностей, особистісних психологічних властивостей, управлінських знань, умінь та навиків компетенції за посадою. На формування компетентності впливають: сама компетенція та особистісно морально-ділові риси суб'єкта. Якщо вони будуть перебувати у протиріччі з компетенцією державного службовця, то неодмінно виникатиме конфлікт між суспільством та особистістю. Рівень професійних, спеціальних знань, які відповідають компетенції, ступінь розвинутої особистісних характеристик суб'єкта є передумовою успішної її реалізації або нереалізації [9].

Ми розглядаємо соціальну компетентність як складну характеристику особистості, яка забезпечує її інтеграцію в суспільство, продуктивне виконання соціальних ролей, здатність орієнтуватися у мінливому соціальному середовищі та ефективно взаємодіяти з іншими людьми. Основу соціальної компетентності складають знання, соціальні мотиви, поведінкові алгоритми, а також якості особистості: ініціативність, відповідальність, комунікабельність, працездатність, толерантність, прагнення самореалізуватися тощо.

Як зазначається в багатьох наукових дослідженнях, проблема соціальної компетентності державного службовця виступає як самостійна, оскільки відбувається зміщення вимог від кваліфікації до цінності його особистісних якостей.

Соціальна компетентність – це соціальні навички (обов'язки), що дозволяють адекватно виконувати норми і правила життя в суспільстві. Соціальна компетентність означає готовність і здатність установлювати соціальні відносини, при цьому дуже важливим є розвиток соціальної відносності та солідарності.

Зазначене вище зумовлено потребами забезпечення всіх сфер життєдіяльності держави кваліфікованими, творчими кадрами, потрібними для реалізації національних інтересів в умовах трансформаційних процесів у розвитку України як демократичної, соціальної держави з потужною ринковою економікою, використанням новітніх досягнень у сфері формування кадрів державної служби. Державному службовцю потрібне визнання результатів його діяльності, надання можливості ухвалювати рішення з питань, що належать до його компетенції, консультувати інших державних службовців. У сучасних умовах система підготовки компетентних державних службовців має забезпечувати потреби органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших органів і організацій у працівниках із високим рівнем професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати управлінські функції, упроваджувати новітні соціальні технології, сприяти інноваційним процесам [8].

Таким чином, соціальна компетентність є виключно важливою базисною характеристикою особистості, яка відображає її досягнення, рівень сформованості знань та умінь конструювати відносини з оточуючими людьми в міжособистісних стосунках, поведінці тощо. Ступінь соціальної компетентності визначається освітнім ступенем, досвідом роботи та рівнем володіння спеціальними знаннями, вміннями та навиками. Серед напрямів підвищення рівня професійної компетентності державних службовців можна виокремити розроблення обґрунтування нових критеріїв оцінювання якостей, результативності та ефективності керівного персоналу у сфері державної служби, стимулювання професійного зростання у процесі щорічного оцінювання, участі у відкритих конкурсах.

Отже, одними із пріоритетних напрямів розвитку соціальної компетентності державних службовців є створення умов для їх навчання та механізмів мотивації до постійного вдосконалення на державному та місцевому рівнях. Тому чітке визначення соціальної компетентності державного службовця потрібно розглядати як важливу складову в системі стратегічних напрямів модернізації державної служби. Прийнятий новий Закон «Про державну службу», що змінить систему підбору кадрів у органах державної влади, головними пріоритетами якої має стати професійна компетентність персоналу в тому числі і соціальна.

Список використаних джерел:

1. Бургун І. Передумови та історія становлення компетентнісного підходу / І. Бургун // Педагогіка і психологія. – 2010. – № 1 – 2. – С. 8 – 16.
2. Довідник типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців. – Режим доступу : <http://kds.org.ua/blog/dovidniktipovih-profesijno-kvalifikatsijnih-harakteristik-posadderzhavnih-sluzhbovtsiv>.
3. Цільова комплексна програма реформування системи підготовки кадрів для державної служби, підвищення кваліфікації державних службовців та формування кадрового резерву. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.
4. Державне управління : словн.-довід. / уклад. : В. Д. Бакуменко (кер. творч. кол.), Д. О. Безносенко, І. М. Варзар [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – С. 222 – 225.
5. Про державну службу : закон України від 15.12.2015 р. № 889-VIII. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Вишневський А. Застосування моделі та профілів компетентності для управління персоналом в системі державної служби / А. Вишневський, О. Хмельницька // Вісник державної служби України. – 2004. – № 4. – С. 42.
7. Жовнірчик Я. Ф. Умови розвитку професійної компетентності посадових осіб місцевого самоврядування / Я. Ф. Жовнірчик // Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (12 квітня 2013 р.) : у 2 ч. / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка, Т. В. Іванової. – К., 2013. – Ч. 2. – С. 37.
8. Оболенський О. Професіоналізація державної служби та служби в органах місцевого самоврядування / О. Оболенський, В. Сороко // Вісник державної служби України. – 2005. – № 1. – С. 25.
9. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремінь. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
10. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
11. Шахрай В. Критерії та показник визначення сформованості соціальної компетентності особистості / В. Шахрай. – Режим доступу : http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/15/statti/shahray.htm.

КАРПА МАРТА ІВАНОВНА

*д. держ. упр., доцент кафедри управління та бізнес-адміністрування
Інституту післядипломної освіти та довузівської підготовки ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*

РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ

В Україні процес децентралізації розпочато з 2014 року з прийняттям Концепції Реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади (01.04.2014 р.), Законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014 р.), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015 р.) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів щодо питань фінансової децентралізації. Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади [1].

В Основному Законі України передбачено форми та засоби реалізації права територіальних громад на місцеве самоврядування і вказано, що органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території (частина перша статті 144) [2].

З позиції інституційного аспекту здійснення управління на місцевому рівні безумовно першість займатимуть суб'єкти владних повноважень, а саме: органи державної влади, органи місцевого самоврядування. У контексті здійснення публічного управління за одним з підходів є зарахування працівників державних та комунальних підприємств до виконання публічних функцій. Існує підхід, за яким базовою ознакою при зарахуванні до публічного управління експерти вбачають виконання публічних завдань. Щодо формування нормативно-правової бази для фіксації та можливості застосування компетенцій органами публічної влади, необхідно узгодити значну кількість методологічних питань, які найперше знаходяться у площині визначення базових понять, теорій публічного управління, діяльності суб'єктів місцевого управління, функціонального навантаження суб'єктів місцевого управління, забезпечення виконання функцій місцевого управління загалом та конкретними її суб'єктами.

Особливістю реформування місцевого управління стали проблеми, які виникають як у практиці публічного управління, так і у площині теоретико-методологічних розробок, зокрема таких, що стосуються питань формування, фіксації, реалізації компетенцій органів публічної влади на місцевому рівні, визначення меж компетенцій суб'єктів місцевого управління, формування предметної компетенції органів публічної влади на регіональному та місцевому рівнях, формування кадрової політики, розвиток кадрового потенціалу системи місцевого управління [3 – 14]. У науковому доробку

міститься низка проблем та пропозиції щодо їх вирішення як у нормативному, так і в практичному полі, зокрема щодо суперечностей, які виникають щодо питань місцевого значення як об'єктів управлінської діяльності органів публічної влади на місцевому рівні. Зазначена проблематика стосується визначення питань місцевого значення (чи об'єктів місцевого управління), фіксації в нормативному полі, використання у практиці управління. Тому актуальним є проблематика визначення об'єкту управління на місцевому рівні. У вітчизняному законодавстві за цьому феномену відведено поняття «питань місцевого значення».

У вітчизняну нормативно-правовому полі існує досить узагальнений підхід до визначення об'єктів місцевого управління. Враховуючи положення Європейської хартії місцевого самоврядування [15] щодо питань місцевого значення, визначено, що органам та посадовим особам місцевого самоврядування, територіальним громадам надаються всі функції та повноваження, крім тих, які закріплені за органами державної влади Конституцією та законами України. На сьогодні проблематика законодавчого визначення переліку питань місцевого значення як основного об'єкта управлінської діяльності органів місцевого значення націлена на те, щоб в Україні функції та повноваження місцевого управління закріплювалися за предметним принципом, а не за традиційно-галузевим принципом. Тому предметна компетенція органів місцевого управління потребує розмежування у системі публічного управління.

Проаналізувавши функції і повноваження органів місцевого самоврядування, врегульовані Конституцією України та іншими законами України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що органи місцевого самоврядування, вирішуючи питання місцевого значення, представляючи спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, приймають нормативні та ненормативні акти. До нормативних належать акти, які встановлюють, змінюють чи припиняють норми права, мають локальний характер, розраховані на широке коло осіб та застосовуються неодноразово, а ненормативні акти передбачають конкретні приписи, звернені до окремого суб'єкта чи юридичної особи, застосовуються одноразово і після реалізації вичерпують свою дію. Такий висновок узгоджується із правовими позиціями Конституційного Суду України, викладеними у рішеннях від 27 грудня 2001 р. №20-рп/2001 [16].

Розвиток ефективного управління питаннями місцевого значення, потребує забезпечення методологічного підґрунтя. Публічним інтересом місцевого управління є питання задоволення інтересів територіальних громад. На сьогодні один із показників ефективного місцевого управління є спроможність територіальних громад. Адже спроможна територіальна громада – це територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту,

житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Щодо питань інституційного розвитку ефективного здійснення місцевого управління актуальним залишається:

- фіксація статусу місцевих публічних інституцій, який закріплює на законодавчому рівні їх функції, механізм їх виконання, та загалом компетенцію;

- формування та реалізація стратегічної мети та завдань системи місцевого управління, яка може суттєво відрізнитися між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

- запровадження єдиного реєстру публічних послуг та надання публічних послуг населенню відповідно до нього;

- здійснення місцевого управління на засадах відповідальності, підзвітності, чесності, служіння народу України тощо. У цьому контексті доцільно чітко визначати компетенцію суб'єкта місцевого управління, його посадових осіб з встановленням їх компетенцій.

З позиції науково-дослідницького підходу рекомендації стосуються методологічних розробок щодо виявлення та діагностування проблемних ситуацій сфери здійснення управлінської діяльності на місцевому рівні; застосування ефективних способів комунікації між усіма суб'єктами місцевого управління; запровадження практики проведення науково-експертних оцінок та досліджень щодо здійснення місцевого управління. З позиції практичної складової здійснення управлінської діяльності на місцевому рівні запропоновано: вирішити недоліки інституційного та статусного характеру у формуванні суб'єктного складу правовідносин через застосування інноваційних підходів до формування статусних характеристик органів місцевої влади, які передбачають різні змістові наповнення правовідносин в частині суб'єктного складу. Запропоновано формувати особливі, спеціальні та інші статуси суб'єктів місцевого управління на підставі потреби виконання відповідних публічних функцій.

Список використаних джерел:

1. Реформа децентралізації. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-decentralizaciyi>.

2. Конституція України : закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.

3. Карпа М. І. Методи управління кадровими процесами у контексті становлення публічної служби в Україні / М. І. Карпа // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ. – 2013. – Вип. 37. – С. 354 – 362.

4. Карпа М. І. Теоретичні аспекти формування кадрової політики органів публічної влади / М. І. Карпа // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ. – 2013. – Вип. 36. – С. 27 – 36.

5. Карпа М. І. Місцеве управління в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / М. І. Карпа, О. О. Акімов / Public and municipal administration: theory, methodology, practice : Collective monograph. – Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. – Р. 58 – 78.

6. Карпа М. І. Критерії моделювання публічної служби: методологічний аспект / М. І. Карпа // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ. – 2016. – Вип. 4 (49). – С. 227 – 234.

7. Карпа М. І. Ознаки компетенційного підходу у концепціях та теоріях публічного управління / М. І. Карпа // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ. – 2017. – Вип. 1 (50). – С. 129 – 139.

8. Карпа М. І. Межі компетенції суб'єктів публічної служби: особливості визначення / М. І. Карпа // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ. – 2017. – Вип. 2 (33). – С. 109 – 116.

9. Карпа М. І. Особливості інституційних чинників функціонування публічної служби / М. І. Карпа // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / голов. ред. М. М. Іжа. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – Вип. 2 (70). – С. 121 – 127.

10. Карпа М. І. Публічно-правовий спір як спосіб встановлення та розмежування компетенцій органів публічної влади / М. І. Карпа // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ. – 2017. – Вип. 3 (34). – С. 26 – 34.

11. Карпа М. І. Предметна компетенція органів публічної влади / М. І. Карпа // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / голов. ред. М. М. Іжа. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – Вип. 3 (71). – С. 50 – 56.

12. Карпа М. І. Формування компетенції органів публічної влади: територіально-орієнтований підхід / М. І. Карпа // Ефективність держ. управління : зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ. – 2017. – Вип. 3 – С. 213 – 222.

13. Карпа М. І. Компетенційний підхід до розвитку публічної служби: концептуальні аспекти / М. І. Карпа // Ефективність держ. управління : зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ. – 2017. – Вип. 4 (53). – С. 143 – 153.

14. Карпа М. І. Компетенція посадових осіб місцевого самоврядування: особливості визначення / М. І. Карпа, Т. М. Кіцак // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. – Вип. 1 (36). – С. 129 – 141.

15. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія від 15.10.1985 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 139 народних депутатів України : рішення від 27.12.2001 р. № 20-рп/2001. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-01>.

КІРЄЄВА ОЛЬГА БОРИСІВНА

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

ПРОЄКТНИЙ ОФІС ТА АГЕНЦІЯ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ ЯК ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

В Україні завершено перший етап реформи місцевого самоврядування. На сьогодні сформовано новий адміністративно-територіальний устрій, чітко розмежовані повноваження органів влади за рівнями (обласним, районним, місцевим), окреслено перелік повноважень територіальних громад, відбулися місцеві вибори. Тобто, тепер всі громади знаходяться в умовно однакових стартових умовах для планування і здійснення певних дій для свого розвитку. Як досвідчені, так і новоутворені громади чітко усвідомлюють той факт, що для якісної реалізації повноважень потрібні ресурси, насамперед, фінансові, яких завжди бракує. Саме це посилює актуальність активізації громад у бік проектної діяльності. Однак брак фахівців трохи гальмує цей напрям роботи. В контексті зазначеного, виходом може стати створення Агенцій місцевого розвитку або проектних офісів в громадах.

Існує дуже багато думок і поглядів на сутність та значення проектного офісу для організації. Але всі вони схожі в одному: це щось, що має покращити існуючий хаос, пов'язаний з управлінням проектами.

Проектний офіс (офіс управління проектами) – організаційна структура, яка виконує різноманітні функції централізованого, координованого та стандартизованого управління портфелем проектів, що входять до сфери його відповідальності, забезпечує обмін ресурсами, методологіями, методами, технологіями [6].

Узагальнюючи існуючі визначення та практичний досвід можна сказати, що проектний офіс – це структурний підрозділ організації, до базових завдань якого належить:

- підтримка проектів на всіх етапах їх реалізації;
- забезпечення ефективних комунікацій між замовником, командою проекту та заінтересованими сторонами;
- розвиток та вдосконалення системи управління проектами в організації;
- управління портфелем проектів організації;
- управління ресурсами для проектів тощо.

Завдань насправді можна виділити більше. Все буде залежати від рівня розвитку та готовності організації. Наприклад: звітування керівництву стосовно стану виконання проектів; моніторинг та контроль результатів проектів; розвиток та вдосконалення проектних навичок працівників; впровадження та обслуговування інформаційних систем управління

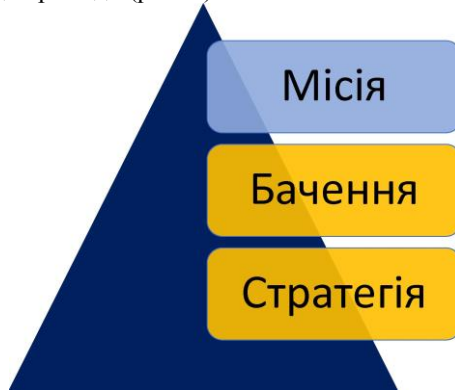
проектами; консультування керівництва організації та ін. [5].

Хочячі з цього можна виділити дві моделі проектного офісу – консультативна та управлінська.

Консультативна модель базується на підтримці проектів/проектної діяльності через розробку та супровід управління проектами в організації, без безпосереднього втручання в конкретні проекти. За управлінської моделі проектний офіс є однією з центральних структурних одиниць організації, в функції якої входить безпосереднє управління проектами.

Конкретна форма, функції та структура проектного офісу залежать від потреб організації, яку він підтримує.

В основі діяльності проектного офісу лежить розуміння стратегії розвитку організації/громади (рис. 1).

Рис. 1. Основа діяльності проектного офісу

В органах місцевого самоврядування проектні офіси можуть мати різні форми. Серед них:

- тимчасова робоча група з покладанням додаткових обов’язків для спеціалістів органу влади з відповідною зміною їх посадового регламенту і додатковою оплатою праці;
- покладання на спеціалістів органу влади обов’язків адміністраторів проектів для виконання окремих функцій проектного офісу з повним або частковим звільненням від виконання ними власних обов’язків за посадою з відповідною зміною їх посадового регламенту;
- створення у структурі органу влади відповідного підрозділу з функціями проектного офісу в результаті проведення внутрішньої реорганізації;
- створення державної установи (або комунального підприємства) з відповідними функціями управління проектами;
- залучення за договором спеціалістів на роботу в орган влади (аутстафінг);
- передача за договором функцій проектного менеджменту

організаціям, що спеціалізуються на наданні послуг з управління проектами (аутсорсинг) [3].

Якщо трохи ширше дивитись на проблему розвитку, розуміючи необхідність кореспондування її з регіональною та державною стратегіями розвитку, то варто вести мову про створення Агенції місцевого розвитку (АМР). Агенція місцевого розвитку – це неполітична динамічна інституція, діяльність якої спрямована на реалізацію стратегічних програм розвитку території, на яку вона поширює свою діяльність [1]. Її завданням є консолідація зусиль влади, бізнесу та громади задля вирішення спільних проблем та створення нових можливостей.

Головними завданнями АМР виступають:

- підтримка місцевої влади та інших заінтересованих сторін у розробці програм та проектів місцевого розвитку;
- допомога у створенні нового та підтримка діючого бізнесу, зокрема малого;
- розвиток інфраструктури та впровадження важливих для розвитку території проектів;
- визначення стратегій та впровадження проектів, націлених на вирішення істотних для даної території проблем (екологічних, економічних, соціальних);
- залучення коштів на територію, – у вигляді інвестицій або проектів.

Діяльність АМР побудована на трьох базових принципах – міжсекторність, територіальність, націленість на розвиток.

У створенні та функціонуванні Агенції місцевого розвитку є багато заінтересованих сторін. По-перше, це ті, хто зацікавлені в розвитку території, на яку АМР поширює свою діяльність (органи влади, великий бізнес, донори, тощо). По-друге, інституції та особи, які мають інтерес у використанні послуг АМР (місцева чи регіональна влада, підприємці, населення, тощо). По-третє, потенційні партнери (ГО, посередницькі інституції, наукові осередки, тощо) – ті, хто можуть реалізовувати проекти спільно з АМЕР, використовувати людські, технічні, інші ресурси.

Можна виділити три моделі АМР: бюджетно-орієнтовану, проектно-орієнтовану і сервісно-орієнтовану [2; 4].

Бюджетно-орієнтована модель спрямована на реалізацію програм розвитку за рахунок коштів бюджету, організацію конкурсів проектів, нагляд за проектами, оцінку ефективності проектів та програм. Проектно-орієнтована модель спрямована на реалізацію проектів за рахунок бюджетних і небюджетних коштів, формування і управління портфелем проектів в рамках свого мандату. Сервісно-орієнтована модель спрямована на надання послуг різним цільовим групам клієнтів, комерційні послуги, соціальні послуги.

При виборі моделі Агенції місцевого розвитку треба враховувати стартові умови: наявність бюджетного фінансування, законодавчу базу, попит на послуги, якість надання послуг, конкуренцію тощо.

Підсумовуючи вищезазначене, хочеться підкреслити необхідність спрямування зусиль територіальних громад України у бік підвищення проектної спроможності і розширення власних можливостей щодо реалізації стратегій розвитку.

Список використаних джерел:

1. Економічний розвиток територій. Агенції місцевого розвитку / В. Воробей, К. Кравчук, Л. Мочарська, Л. Музиченко, Н. Цюра. – Київ : Knowledge Networks, 2013. – 177 с.

2. Платні послуги агенцій регіонального розвитку : практ. посіб. – Київ : Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, 2019. – 37 с.

3. Ракоцило О. М. Організація проектного офісу в органах публічної влади / О. М. Ракоцило // Держава та регіони. – 2012. – № 4 (40). – С. 82 – 86.

4. Як створити життєздатну агенцію місцевого розвитку : практ. посіб. для українських міст та районів / А. Гінкул, М. Світ-Аметов, В. Кашевський. – Київ : ЄС ПРООН, 2013. – Режим доступу : <http://www.undp.crimea.ua>.

5. Eric John Darling , Stephen Jonathan Whitty The Project Management Office: it's just not what it used to be // International Journal of Managing Projects in Business. – Access mode : <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJMPB-08-2015-0083/full/html>.

6. Project Management Office (PMO). – Access mode : <https://www.projectmanager.com/pmo>.

КОВАЛЕНКО СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

*аспірантка кафедри «Менеджменту та державного управління»
Національного університету «Чернігівська політехніка»*

**АНАЛІЗ СТРАТЕГІЇ ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ**

Україна робить помітні кроки на шляху технологічних та інфраструктурних перетворень. Одночасно з усуненням архаїзмів та різного роду перепон відбувається цифровізація низки суспільно-економічних сфер та галузей. Закладено основу надання державних послуг онлайн, поступового відходу від паперових документів та впровадження електронного підпису, застосування цифрових копій паспортів, а також податкового номера, довідки переселенця та свідоцтва про народження дитини тощо.

Цифрова трансформація соціальної сфери є вимогою часу та обумовлена завданнями і цілями головної реформи державного управління – децентралізації. У процесі формування новітнього тривірневого адміністративно-територіального поділу, створення нових адміністративно-територіальних одиниць на місцевому та субрегіональному рівнях у кожній

області, виникає необхідність забезпечити надання мешканцям об'єднаних територіальних громад якісних і доступних послуг.

У процесі децентралізації та передання відповідних функцій на рівень ОТГ соціальна сфера стикається з проблемами фінансового забезпечення, якості управління, забезпеченості кваліфікованим персоналом. Ці та інші чинники погіршують результативність реформи та не дають можливості знизити рівень малозабезпеченості. Наразі соціальна сфера переобтяжена розрізненістю програм, розпорошеністю реєстрів, відсутністю загальних відомостей про соціальні послуги та виплати, які мають надаватися людям в різних установах за різними програмами, а також невідпрацьованим механізмом міжвідомчої взаємодії та значною тривалістю виконання як окремих функцій, так і процесу прийняття рішень.

До того ж, на даний час в Україні не має єдиного реєстру осіб, які отримують соціальні пільги та виплати, а за таких умов неможливо встановити точну кількість пільговиків на даний час та визначити наявні резерви для адресного надання послуг громадянам, об'єктивно прогнозувати потреби незахищених верств населення.

Крім того, виклики, які постали через пандемію COVID-19 та карантинні обмеження, унаочнили проблеми та прогалини у різних сферах, у тому числі і соціальній, потребують невідкладних дій на випередження.

Цифровізація соціальної сфери, яка покликана сформувати зручні та комфортні взаємини людини і держави, поліпшити якості життя громадян через надання рівних можливостей доступу до інформації та послуг, може стати своєрідною відповіддю на виклики сьогодення та доповнити позитивний ефект децентралізації.

Разом з тим, реалізуючи соціальну політику та впроваджуючи цифровізацію цієї сфери, слід звернути увагу на те, що послуги галузей соціальної інфраструктури мають двоїтий характер: вони одночасно є споживанням благ і інвестиціями в людський капітал. Соціальні послуги належать до змішаних суспільних благ, виробництво і споживання яких визначається як індивідуальним попитом, так і потребами суспільства в цілому [1, с. 223].

На даний час відсутнє єдине загальноприйняте визначення категорії «соціальні послуги», що зумовлюється неоднозначністю, дискусивністю та багатовимірністю їхньої природи. У різних країнах світу для формулювання поняття «соціальні послуги» використовується ряд синонімічних термінів (соціальний добробут, соціальний захист, соціальна допомога тощо), які в цілому мають тож саме значення. Найбільш комплексний підхід щодо визначення сутності категорії «соціальні послуги» та їх позиціонування в державній системі соціального захисту пропонують експерти Європейської Комісії. Зокрема, Комюніке COM 2007 (205) про «Послуги загального інтересу, в тому числі соціальні послуги загального інтересу: нові пріоритети Європейського Союзу» [2] визначає ключову роль системи соціальних послуг в контексті реалізації основних цілей Лісабонської стратегії, насамперед,

соціально-економічного та територіального вирівнювання, підвищення рівня зайнятості, прискорення темпів економічного зростання та соціальне включення.

Відповідність вищезазначеному визначенню проглядається у принципі «держава як сервіс», який подано в аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2020 році» та, який має бути втілений через побудову нової електронної країни. Це у свою чергу передбачає, що легкість доступу до адміністративних послуг буде забезпечено через повноцінний запуск онлайн-сервісу державних послуг. Переважна їх частина надаватиметься автоматизовано, без залучення посадовців і посередників. Кожен незалежно від віку чи соціального стану отримає цифрові навички через загальнодоступну програму цифрової грамотності. Європейський принцип «ніхто не має залишитись позаду» буде повною мірою застосований при побудові електронної країни [3].

Розроблена Міністерством цифрової трансформації спільно із Міністерством соціальної політики України Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери має на меті забезпечення європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, надання послуг соціального характеру, фінансової стабільності соціальної сфери, підвищення її прозорості та оптимізації її адміністративних видатків [4].

Стратегічний документ покликаний сприяти зміцненню фінансової стабільності, підвищенню прозорості соціальної сфери, а також оптимізації її адміністративних видатків. Визначено завдання комплексної цифрової трансформації всіх компонентів системи соціального захисту населення на основі єдиних підходів, стандартів та технологій. Ще одним важливим акцентом стратегічного плану є створення єдиного інформаційно-операційного середовища соціальної сфери, яке об'єднає всі соціальні установи і забезпечить прозорість та автоматизацію процесів.

Серед завдань Стратегії – підвищення ефективності соціального захисту громадян, вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами соціальної сфери. Також намічено автоматизацію управління та контролю у соціальній сфері. Не минули увагою розробники стратегічного документу й технологічний розвиток інформаційних ресурсів із заохоченням до запровадження інноваційних технологій.

Для підвищення ефективності соціального захисту громадян планується створення в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери Єдиного соціального реєстру, до якого включатиметься інформація про отримувачів усіх видів соціальної допомоги з обов'язковим зазначенням їх статусу, права на отримання того чи іншого виду соціальної підтримки, а також відомостей про реалізацію такого права або користування ним. Єдиний соціальний реєстр повинен створюватися на базі реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування шляхом перенесення до нього необхідних даних з діючих інформаційних систем

соціальної сфери. Новелою Стратегії є створення в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери реєстру інституцій соціального захисту – надавачів тих чи інших видів соціальної підтримки. Ще один аспект стратегічного документу стосується створення на базі Єдиної інформаційної системи соціальної сфери мережі універсальних сервісних центрів соціальної сфери (на базі інституцій соціального захисту та інших сервісних центрів для обслуговування громадян: центрів надання адміністративних послуг, об'єднаних територіальних громад, банківських установ, поштових підприємств тощо), впровадження єдиних стандартів обслуговування громадян з питань надання будь-яких видів соціальної підтримки за принципом «єдиного вікна» тощо.

Частина завдань направлена на запровадження єдиної системи управління, розподілу та контролю за цільовим використанням соціальних видатків. Також передбачено і низку заходів для удосконалення та автоматизації сервісів при зверненні громадян за соціальною підтримкою, що в свою чергу знизить корупційні ризики.

Таким чином, за результатами реалізації Стратегії у періоди 2020-2021 рр. та 2022-2023 рр. очікуваним є контроль за цільовим використанням соціальних видатків, створення єдиного інформаційного середовища з обліку надавачів та отримувачів соціальних послуг та виплат і запровадження систему їх верифікації, що в свою чергу дозволить виявити системні прогалини та об'єктивно прогнозувати потреби незахищених верств населення.

Вищезазначеній Стратегії притаманно розширення можливостей соціальних послуг, яких потребують мешканці на базовому рівні – територіальній громаді, шляхом уніфікації ділових процесів, автоматизації та зменшення паперового документообігу.

Список використаних джерел:

1. Соціальна інфраструктура на шляхах реформування місцевого самоврядування : кол. моногр. / В. М. Новіков, Н. М. Деева, А. Г. Гвелесіані [та ін.] ; за наук. ред. д. е. н., проф. В. М. Новікова ; д. е. н. проф. Здіслава Сіройча. – Київ-Варшава, 2018. – 431 с.

2. COM 2007 (205) Communication on «Services of general interest, including social services of general interest: a new European commitment».

3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2020 році : аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України. – Режим доступу : https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/95/25/4d9f69fcfaf6e5c6605b334c09fecad60_1603202563.pdf.

4. Офіційний сайт Урядовий портал. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-cifrovoyi-transformaciyi-socialnoyi-sferi-1353281020>.

КОЛОСОВСЬКА ІРИНА ІГОРІВНА

*к. держ. упр., доцент, доцент кафедри державного управління
Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ У ПЛАНУВАННІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ (МІСЦЕВОМУ) РІВНІ

Проблематика планування соціального розвитку на регіональному (місцевому) рівні набуває все більшої актуальності та значимості, зокрема в контексті децентралізації державного управління, передачі владних повноважень органам місцевого самоврядування та органам регіонального управління.

Посилення ролі регіонів у забезпеченні соціальної безпеки, збільшення їх самостійності актуалізує необхідність удосконалення науково-методичного інструментарію управління процесами соціально-економічного розвитку регіонів, у т.ч. стратегічного планування. Ефективність управлінських процесів на регіональному (місцевому) рівні значною мірою залежить від якості забезпечення планування та реалізації стратегічних напрямків розвитку, зокрема і в соціальній сфері.

Планування соціального розвитку на регіональному (місцевому) розглядають як інструмент реалізації визначених пріоритетів, що характеризується чітко визначеною системою заходів і завдань на досягнення намічених у плані (прогнозі) цілей, узгоджених за термінами реалізації та складом виконавців і має на меті вирішення важливих проблем розвитку.

Стратегічне планування, будучи формотворчим елементом системи управління, природно відтворює систему в собі, її елементи, надаючи їм власних параметрів і, як наслідок, стає підґрунтям виникнення та використання стратегічного управління в діяльності суб'єктів реалізації державної політики. Планування соціально-економічного розвитку території є центральною функцією стратегічного управління і являє собою процес формування цілей, визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку територій, засобів і методів їх досягнення [1, с. 77].

Розвиток стратегічного планування на регіональному (місцевому) рівні також обумовлено положеннями Європейської Хартії місцевого самоврядування, в якій зазначено «необхідність консультиватися, у міру можливостей, з органами місцевого самоврядування при плануванні й прийнятті рішень з усіх питань, що стосуються їх безпосередньо» [2].

Серед загальнодержавних тенденцій, які визначають необхідність і можливість застосування стратегічного планування на регіональному (місцевому) рівні слід виділити такі.

Адміністративні тенденції: (здійснення адміністративної реформи та процесів децентралізації державної влади; формування системи регулювання та управління розвитком територій в умовах децентралізації).

Економічні тенденції (наявність економічних, соціальних диспропорцій у регіональному та місцевому розвитку територій (у межах регіонів); посилення економічної конкуренції серед територій країни; наявність розбіжностей і суперечностей між різними відомствами, галузями, підприємствами в населених пунктах, між самими населеними пунктами, між містами (особливо великими і найбільшими) та навколишніми їх населеними пунктами; наявність тенденції до концентрації ресурсів у великих містах та окремих потужних локальних монофункціональних центрах).

Соціальні тенденції (посилення диференціації за територіями за рівнями доходів населення, оплати праці, у ступені отримання соціальних, комунальних, адміністративних послуг, у розвитку соціальної інфраструктури і т. ін.)

Екологічні тенденції (диференціація в екологічному стані територій; наявність територій з високим рівням забруднення навколишнього природного середовища, недостатнім розвитком екологічної інфраструктури, надмірним техногенним навантаженням на довкілля) [3].

Під плануванням в системі публічного управління розуміють процес обґрунтування цілей та пріоритетів розвитку системи з визначенням альтернативних варіантів та інструментів їх досягнення шляхом порівняльної оцінки можливих альтернатив та прийняття найбільш ймовірного з них в очікуваних умовах. Саме такий підхід до категорії вказує на те, що планування виступає свого роду стержнем усієї системи управління, як процес, за допомогою якого система пристосовує наявні ресурси до змін, що можуть трапитися у її внутрішньому середовищі чи зовнішньому оточенні.

Основна функція стратегічного управління, яка полягає у формуванні моделі бажаного та можливого майбутнього і програмуванні переходу до цього майбутнього; – це процес творчої аналітико-синтетичної діяльності, під час якої відбуваються координація і збалансування висунутих цілей, внутрішнього потенціалу організації, шансів зовнішнього середовища, а результатом є стратегія розвитку або розв'язання окремої стратегічної проблеми. Водночас стратегічне планування в державному управлінні – планування цілей розвитку держави, що передбачає пошук оптимального набору траєкторій її руху, зорієнтованих на досягнення певних довгострокових цілей в умовах реальних ресурсних обмежень [4, с. 677].

Стратегічне планування соціального розвитку на регіональному (місцевому) рівні є процесом ухвалення і реалізації рішень про майбутні напрями діяльності. Суб'єктом стратегічного управління є місцева спільнота. Стратегічне управління у громаді враховує перетворення, які відбуваються навколо громади, соціальні потреби мешканців і, трактуючи знання як ключовий ресурс та спонукаючи необхідні зміни у способі мислення, дає змогу визначити напрями розвитку.

При цьому воно пристосовується до можливостей, які з'являються, і використовує попередній досвід. Таким чином, стратегічне управління не є жорсткою схемою, дотримуючись якої ми завжди досягаємо очікуваних

результатів. Обов'язковим є уміння передбачати зміни і належно на них реагувати (наприклад в законодавчому полі, технологічні зміни, зміни у місцевій економіці, макроекономіці), а перш за все – належно реагувати на суспільні очікування. Саме тому процес стратегічного управління має носити безперервний характер і використовувати новий досвід та кращі практики.

Виокремлюють такі етапи процесу стратегічного планування:

- стратегічний аналіз (аналіз існуючих даних, вивчення суспільних потреб, SWOT-аналіз);
- визначення бачення громади – стислого опису її майбутнього стану, до якого ми сподіваємося прийти, втілюючи у життя стратегію розвитку громади;
- встановлення довго- і короткострокових цілей розвитку громади;
- вибір стратегій (конкретного способу діяльності і використання ресурсів).

Впровадження стратегії: збереження або введення до діяльності громади необхідних для успішної реалізації ухваленої стратегії функцій (адміністрації, підпорядкованих структур); реалізація запланованої в стратегії діяльності (завдань, проєктів); моніторинг впровадження стратегії (стратегічне контролювання діяльності, темпу, рівня і способу досягнення запланованих цілей); оцінювання реалізації стратегії та її впливу на усі сфери суспільного життя.

Головною причиною неефективної реалізації соціальних програм регіонального розвитку внаслідок їх неузгодженості є відсутність детально розробленої і обґрунтованої стратегії розвитку регіонів, що передбачає в процесі її розробки детальне обґрунтування пріоритетних напрямів і вузлових точок зростання. Регіональні соціальні програми повинні мати пріоритетний фінансовий і управлінський режим, строго цілеспрямованість та адресність, переліки конкурентних завдань і заходів, узгоджених з майбутніми їх виконавцями [5].

Стратегічне планування соціального розвитку територій слід розглядати: як діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та членів громад або їх представників по визначенню основної мети та завдань розвитку території; як послідовність конкретних дій по розробці стратегічних документів; як складну систему публічного управління стратегічним плануванням території, складовими елементами якої є процедури, механізми розробки та реалізації стратегічних документів, функції, принципи і т. ін.

Таким чином, планування соціального розвитку полягає у розробленні і періодичній актуалізації стратегії, реагуючи на зміни оточення і зміни, які відбуваються на рівні регіону (громади). Розроблена стратегія має випереджувати ті зміни і навіть викликати такі зміни, які будуть корисними для суспільства і публічного інтересу. Процес впровадження, який тісно пов'язаний з плануванням, має проходити так, щоб використати ресурси і потенціал громади (зокрема потенціал знань і вмінь) для досягнення

передбачених стратегією довгострокових цілей розвитку, а також забезпечити функціонування території в нестабільних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за ред. В. Є. Вороніна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
2. Європейська Хартія місцевого самоврядування м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» : указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДНУ, 2010. – 820 с.
5. Качний О. С. Напрями удосконалення механізму розроблення та реалізації програм соціально-економічного розвитку регіону / О. С. Качний // Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. – 2018. – Режим доступу : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/6979/1/50.pdf>.

КОЦОВСЬКА ОЛЕКСАНДРА СТЕПАНІВНА

доцент кафедри освітньої політики КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

ШИЯН ОЛЕНА ІЛІВНА

д. держ. упр., професор, завідувачка кафедри освітньої політики КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

АВТОНОМІЯ ШКОЛИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ

На нинішньому етапі реформування державної влади та освітньої сфери в Україні запроваджується децентралізована модель управління освітою із розширеною автономією закладів освіти, що передбачає делегування повноважень від держави до органів місцевого самоврядування та водночас надання значних повноважень безпосередньо школам. Діяльність закладів загальної середньої освіти (далі-ЗЗСО) в умовах автономії та децентралізації регламентують Закони України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту».

Так, автономія закладу освіти відповідно до Закону України «Про освіту» – це «право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, що полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених

законом». Держава гарантує автономію закладів освіти: академічну, організаційну, фінансову, кадрову. Обсяг автономії визначається законом та установчими документами закладу освіти. Причому засновник закладу освіти не має права втручатися в діяльність закладу, що здійснюється ним у межах автономних прав, визначених законом і установчими документами [1].

Академічна самостійність, як визначено законом, передбачає самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах: свободи слова, думки і творчості; поширення знань та інформації; вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень [1].

Для закладів загальної середньої освіти академічна (освітня) автономія полягає у тому, що школа на виконання державного стандарту освіти відповідного рівня самостійно розробляє освітню програму, яку використовує в своїй освітній діяльності. Підготовка цього документу може здійснюватися як на основі типової освітньої програми, так і з використанням програм, запропонованих іншими суб'єктами освітньої діяльності. Рішення про використання освітньої програми приймає педагогічна рада, затверджує її керівник школи [2, ст. 11].

Реалізуючи організаційну автономію, школа самостійно здійснює організацію освітнього процесу, як визначено законом, з дотриманням чинного законодавства, у безпечному освітньому середовищі, у межах навчального року, що триває не менше 175 навчальних днів, а тривалість канікул протягом навчального року становить не менше 30 календарних днів. Відтак структура та тривалість навчального року, тижня чи дня, занять і відпочинку між ними, форми організації освітнього процесу визначаються самостійно педагогічною радою школи [2, ст. 10]. Окрім того, школа самостійно розробляє стратегію розвитку ЗЗСО, яку затверджує засновник, правила внутрішнього розпорядку, положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти.

У межах кадрової самостійності, керівник ЗЗСО уповноважений здійснювати добір кадрів, призначати на посаду (звільняти) працівників, у тому числі педагогічних, стосовно яких раніше відповідне рішення приймалося органом управління освітою. Крім того, тепер відповідальність за підвищення кваліфікації педагогічних працівників покладається на заклад освіти. Відтак школа самостійно формує річний план підвищення кваліфікації працівників, який затверджує педагогічна рада.

Відповідно до чинного закону фінансова автономія ЗЗСО щодо використання коштів полягає у самостійному здійсненні витрат у межах кошторису на: формування структури ЗЗСО й штатного розпису; оплату праці працівників, встановлення доплат, надбавок, винагороди, виплату матеріальної допомоги та допомоги на оздоровлення, преміювання, інших видів відзначення працівників; оплату послуг із підвищення кваліфікації працівників; оплату поточних ремонтних робіт приміщень; укладення

договорів, необхідних для забезпечення діяльності школи [2, ст. 59]. Варто зазначити, що школа самостійно розробляє проект кошторису, який подає на затвердження засновнику. При цьому засновник здійснює контроль за виконанням основного фінансового документу ЗЗСО.

Реалізація автономних повноважень школи згідно з законом забезпечується також і статусом ЗЗСО як юридичної особи. Установчим документом школи є рішення засновника про утворення закладу. Разом із тим засновник затверджує Статут – основний документ, згідно з яким школа здійснює свою діяльність. При цьому ЗЗСО може мати бланки, печатки та штампи із своїм найменуванням і символікою. Задля забезпечення фінансової автономії ЗЗСО має самостійний баланс, розрахункові та інші рахунки у фінансових установах і банках державного сектору [2, ст. 31, 33].

Важливо зазначити, що сучасна система управління ЗЗСО передбачає реалізацію моделі державно-громадського управління. Так, управління школою здійснюють: засновник (уповноважений орган), керівник закладу освіти, педагогічна рада, вищий колегіальний орган громадського самоврядування (збори колективу) [2, ст. 36]. При цьому чинним законом визначено повноваження усіх ланок управлінської системи ЗЗСО.

Підсумовуючи доходимо висновку, що Закони України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» містять ряд новаційних положень і норм, необхідних для забезпечення автономії ЗЗСО, що є запорукою створення сучасної конкурентної школи, спроможної надавати якісні освітні послуги. Водночас перед школою в умовах автономії постає ряд викликів. Зокрема, на нашу думку, ефективна реалізація автономних повноважень ЗЗСО в сучасних умовах значною мірою визначається управлінською компетентністю керівника та готовністю усіх учасників освітнього процесу брати активну участь у вирішенні питань діяльності школи.

Список використаних джерел:

1. Про освіту : закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Про повну загальну середню освіту : закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6435-20>.

КРІПАК АНДРІЙ ПЕТРОВИЧ

депутат Київської обласної ради, викладач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Формування спроможних територіальних громад – одне з найбільш значущих та актуальних завдань сучасного становлення місцевого самоврядування в Україні. Це можна пояснити тим, що розвиток демократії в суспільстві можливий лише за наявності розвиненої системи місцевого самоврядування та спроможності територіальних громад.

Питання розвитку територіальних громад, формування їх спроможності знайшли відображення у наукових працях таких вчених: О. Батанова, М. Баймуратова, В. Борденюка, І. Дробота, Б. Заблоцького, І. Козюри, А. Лелеченко, В. Мамонової, Ю. Молодожен, М. Пітцика, М. Пухтинського, О. Слобожана, В. Удовиченка, Ю. Шарова та ін.

Уперше про спроможність територіальної громади ми серйозно почали говорити з квітня 2014 р, коли Урядом України була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження КМУ № 333-р) [5] та затверджено План заходів з її реалізації (розпорядження КМУ № 591-р). Фактично Україна цими рішеннями заявила, що приступає до імплементації основних принципів Європейської Хартії місцевого самоврядування, яка є частиною законодавства України. Посилаючись на положення Європейської хартії, місцеве самоврядування визнане «правом і спроможністю органів місцевого самоврядування ... здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення» [2]. Відповідно метою реформи місцевого самоврядування є, передусім, забезпечення його спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення [2]. Йдеться про наділення територіальних громад більшими ресурсами та про мобілізацію їхніх внутрішніх резервів.

Аналіз європейського законодавства про місцеве самоврядування, що закріплює повноваження органів місцевого самоврядування, надав змогу виділити його наступні основні функції: забезпечення участі населення у вирішенні місцевих справ; самостійного управління муніципальною власністю, фінансовими коштами місцевого управління; забезпечення розвитку відповідної території; забезпечення потреб населення в соціально-культурних, комунально-побутових і інших життєво важливих послугах.

Проте, незважаючи на проголошений принцип самостійності територіальних громад України, реальних механізмів забезпечення цієї самостійності вкрай недостатньо [3, с. 68]. Саме тому, актуальним завданням

є дослідження особливостей функціонування та розвитку територіальних громад з точки зору їх спроможності.

Формування спроможних громад передбачає забезпечення їх матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами в обсягах, достатніх для ефективної реалізації завдань та функцій місцевого самоврядування, надання соціальних послуг на рівні, передбаченому загальнодержавними стандартами.

Проблемою формування дієвих та самодостатніх територіальних громад в Україні опікуються як органи державної та місцевої влади, так і жителі територіальних громад сіл, селищ та міст. Загалом, індикативним у цьому контексті є твердження Ю. Молодожен [4], у якому дослідниця характеризує «самодостатність» як властивість соціальної спільноти створювати та підтримувати феномен суспільного життя в межах визначеної території за умов внутрішньої структурно-функціональної організації, здатної взаємодіяти з оточуючим середовищем з метою самозбереження. При цьому основною ознакою самодостатності є те, що з усієї сукупності цільових функцій територіальної громади 2/3 реалізуються виключно самостійно.

Разом з тим брак управлінської компетентності нерідко призводить до «замикання» громад у вузьких рамках вирішення назрілих проблем власного розвитку. Серед таких специфічних проблем територіальних громад є [1, с. 100 – 101]:

- надмірна приземленість вибору внутрішніх пріоритетів розвитку (потенційний ресурс розвитку витрачається на залагодження потреб благоустрою територій, соціальних об'єктів, як максимум – дорожньої інфраструктури). Проте такі зміни автоматично не формують власних рушіїв розвитку громад: для цього переважно слід виходити за рамки громади – у пошуку інвестора, ринків, партнерів тощо;

- формальність стратегування – через брак стратегічної культури та стратегічного мислення;

- неефективність рішень з ухилом у бік територіальної автаркії – через брак довіри між територіальними спільнотами, інерційність вузького територіального мислення, відсутність інформаційного обміну, невміння застосовувати синергетичні підходи, зокрема міжмуніципальної співпраці, тощо;

- обмеженість практичної спроможності громад – як через об'єктивну затримку секторальної децентралізації та надмірну централізованість багатьох суттєвих процесів (яка може формуватися і адміністративними регуляціями, і монополізацією приватним бізнесом), так і через невміння чи й небажання скористатися доступними (у т.ч. альтернативними) засобами розширення спроможності громад у секторальних вимірах;

- відкрита чи прихована внутрішня конфліктність громад – через надмірний пресинг бізнесу, адаптацію громад до впливу потужних олігархічних інтересів, формування власного «місцевого олігархату», внутрішню нерівномірність розвитку тощо.

Оптимальною видається побудова політики, яка якнайменше орієнтується на перерозподіл фінансових ресурсів між більш багатими та бідними територіями на основі ручного управління, що є потужним потенційно конфліктогенним чинником. Натомість головне завдання такої політики вбачається у сприянні підвищенню конкурентоспроможності територій на основі розкриття їхнього внутрішнього потенціалу розвитку. Це підвищує рівень згуртованості завдяки перспективності взаємодії територій у рамках вирішення цього завдання [4, с. 101 – 102].

Отже, найважливіший принцип спроможності територіальних громад – це їх постійний розвиток. Внесок науковців у вирішення актуальних викликів функціонування територіальних громад є важливим, але при цьому слід звернути увагу на об'єктивну необхідність подальшого аналізу питань, що стосуються забезпечення їх спроможності в сучасних умовах. Недостатньо вирішеними залишаються питання щодо системного та комплексного визначення організаційно-економічного механізму забезпечення спроможності територіальних громад в Україні.

Саме тому, реформа децентралізації відкриває нові можливості для згуртованості територіальних громад довкола ідей розвитку, проте важливо зазначити, що їх використано далеко не повною мірою. Це свідчить про потребу створення спроможних територіальних громад, які зможуть нести відповідальність за економічний розвиток територій та формування повноцінного життєвого середовища для мешканців. Йдеться насамперед про зміну ментальної моделі як представників органів місцевого самоврядування базового рівня, так і кожного мешканця громади – відмови від патерналістських очікувань і розуміння власної відповідальності за громаду.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. [та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. – Київ : НІСД, 2020. – 153 с.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування, м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

3. Кислий В. М. Забезпечення самодостатності територіальних громад як необхідна умова сталого розвитку місцевого самоврядування в Україні / В. М. Кислий, А. С. Левицька // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2017. – № 3. – С. 68 – 72.

5. Молодожен Ю. Б. Теоретико-методологічні засади визначення самодостатності територіальних громад. – Режим доступу : <http://mydissier.com/en/catalog/view/386/394/7335.html>.

6. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.

СЕРГІЄНКО ЕЛЛА ОЛЕКСІВНА

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ У ФОРМУВАННІ ІНТЕГРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД

Компетентність – це нова одиниця виміру освіченості людини, результат її освіти, що виражається в оволодінні певним набором способів діяльності, по відношенню до певного предмету впливу, тобто досвідом, який є суттєвим джерелом матеріалу навчання [6]. Одним із пріоритетних чинників формування інтегральної компетентності депутатів місцевих рад (ДМР) стає безперервність освіти, яка виступає у сучасному культурно-освітньому контексті як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу, умова становлення та розвитку людини.

Освіта дорослих є найважливішим інструментом суспільного розвитку, чинником усунення суперечностей між зростаючими вимогами сучасної епохи та парадигмою освіти. За останні десятиліття кардинально змінилася генерація знань, засоби їх передачі, а також багаторазово зріс обсяг інформації, тобто, можна констатувати що нині ми живемо в умовах суспільства знань. Прийнята у США шкала показників виміру знань фахівця, а саме їх старіння або напіврозпад, з часом (упродовж 5 років) суттєво знижується. Одним із шляхів розв'язання проблеми вчені вбачають в переході до неперервної освіти протягом життя, де базова освіта періодично повинна доповнюватися програмами додаткової (формальної та неформальної) освіти й організується не як кінцева, завершена, а лише як основа (фундамент), що доповнюється іншими програмами [13].

Освіта дорослих є невід'ємною частиною політики навчання впродовж життя. Освіта дорослих розуміється як цілеспрямований процес розвитку особистості шляхом реалізації освітніх програм та послуг, здійснення освітньо-інформаційної діяльності в межах та поза межами загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти [9].

Держава гарантує здобуття освіти впродовж життя шляхом створення умов рівного доступу та розширення такого доступу громадянам країни до освіти дорослих, а також шляхом сприяння створенню і функціонуванню навчальних закладів, що надають послуги у сфері освіти дорослих.

Мета діяльності системи освіти дорослих полягає в реалізації права особи на освіту впродовж життя. Основними завданнями системи освіти дорослих є [3, с. 105]: задоволення потреб особистості в інтелектуальному, культурному і духовному розвитку шляхом отримання неперервної освіти; формування у осіб, які навчаються, громадянської позиції, здатності до праці і життя в умовах сучасної цивілізації, її демократичного розвитку;

збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей суспільства; розповсюдження знань серед населення, підвищення його культурного та освітнього рівня тощо [4; 9].

Як стверджує один їх теоретиків і практиків освіти дорослих американський вчений Малкольм Ш. Ноулз, головним сьогодишнім завданням стало «виробництво компетентних людей – таких, які були б здатні застосовувати свої знання в умовах, що змінилися, і... чия основна компетентність полягала б в умінні в постійно самонавчатися протягом усього свого життя» [15].

Підготовка ДМР має здійснюватися за певними принципами. Принцип у системі освіти – це знання про сутність, зміст, структуру навчального процесу, його закони та закономірності, що виражено у вигляді норм діяльності, рекомендація до практики [4; 9].

За сутністю та характером свого прояву принци навчання ДМР умовно можна об'єднати в дві групи: загальнометодологічні та андрагогічні [9].

Загальнометодологічні принципи навчання є спільними для усіх галузей освіти. Це, зокрема, принципи соціально-економічної детермінованості навчання, системності, комплексності, наступності, послідовності, науковості та прогностичності навчання тощо [10].

Навчання ДМР як особливе суспільне та освітнє явище зорієнтована на дорослих людей. Тому в основу процесу навчання ДМР, його змісту, організації та управління має бути покладений підхід, спрямований на розвиток і збагачення сукупної культури управління. Ключовим при цьому є орієнтація на активізацію дій, що виходять з власних форм створення особистості, її власних сил, здібностей, можливостей і потреб, дій, які стимулюють самоосвіту, саморозвиток та самоактуалізацію особистості [3, с. 106].

Американський вчений Малкольм Ш. Ноулз, сформулював основи андрагогіки, де виокремив орієнтацію в навчанні на рішення проблем (на відміну від навчального предмету в педагогічній моделі), та навчальну діяльність в андрагогічній моделі на технології пошуку нових знань на основі досвіду, а в педагогічній моделі на технології передачі знань [7].

Швидше за компетентність буде описувати не результат освіти людини, а результат діяльності, що дозволяє всередині системи освіти позначити його результати і працювати на їх досягнення.

Андрагогіка здійснює найдавнішу формулу навчання: *nonscholae, sedvitaediscimus* – вчимося не для школи, а для життя [1].

Принципами формування та розвитку андрагогічної моделі навчання є інтегративність, практико-орієнтованість, гуманітарність. На відміну від педагогічної, андрагогічна модель навчання будується на основі освітніх потреб дорослих, тобто потреб у оволодінні знаннями, вміннями, навичками і якостями, які передбачаються прогностичною моделлю компетентності, якою необхідно опанувати тому, хто навчається, для вирішення своїх життєво важливих проблем. Основними факторами, що визначають необхідність

застосування андрагогічних принципів навчання є вікові, тимчасові, соціальні, фізіологічні, психологічні.

Оскільки готовність та здатність до розвитку не можуть бути штучно закладені в особистості, бо є суто природними, їх необхідно активізувати шляхом створення більш ефективних рольових моделей, залучення фахівців до планування власної кар'єри, оцінки розриву між наявним та бажаним освітнім рівнем тощо. Окрім стимулювання усвідомлення необхідності навчання для вирішення певних життєвих проблем або ситуацій, андрагогічний підхід базується на використанні внутрішніх сил та прагнень людини до саморозвитку, самовдосконалення.

Таким чином, андрагогічний підхід в навчанні ДМР ґрунтується на принципах: провідна роль у власній освіті належить самому фахівцеві; навчання повинно виходити з індивідуальних особливостей того, хто навчається, відповідати його індивідуальним освітнім потребам та стимулювати зростання цих потреб; у процесі навчання слід використовувати внутрішні сили особистості, спиратися на природне прагнення людини до саморозвитку, самовдосконалення, активізувати суб'єктивну сферу фахівця; навчальний процес відбувається у спільній діяльності того, хто навчається і тих, хто навчає [3].

Зазначені положення є «вихідними умовами» побудови системи організації навчання дорослих.

Андрагогічні принципи навчання не заперечують дидактичним принципам педагогіки. Частково вони їх розвивають, частково корелюють з ними. Андрагогічні принципи як норми діяльності, рекомендації до практики спрямовують функціонування системи підготовки ДМР, на розкриття, розвиток певних сторін особистості фахівця [10].

Дорослі люди, здебільшого, мають своєрідну відмінність розвитку інтелекту. Рівень оволодіння навчальним матеріалом (інформацією) у дорослих передбачає проходження декількох стадій.

1. Змістовної, що характеризується первинним ознайомленням з навчальним матеріалом, його оцінкою з точки зору актуальності, відповідності темі.

2. Діяльнісної, що передбачає співставлення нової інформації з існуючою, визначення її складності, структурування інформації, а також її оцінка з точки зору можливості формування на основі запропонованих знань відповідних умінь та навичок.

Концепцію «навчання через діяльність» запропонував американський вчений Д. Дьюї [8]. Запровадження методу «навчання через діяльність» призводить до розвитку інтегральної компетентності ДМР і застосування ними стратегічного мислення для вирішення проблемних питань; пізнання своїх слабких та сильних сторін для подальшого особистого розвитку; сприяє колективному спілкуванню і координації зусиль для досягнення цілей територіальної громади.

3. Рефлексивної – усвідомлення індивідуального ставлення до нової інформації, інтеграцію до власної сформованої системи знань. Дана стадія передбачає усвідомлення фахівцем труднощів, що перешкоджають оволодінню новою інформацією, або ж формуванню нових компетентностей [3].

Розуміння суті будь-яких змін потрібно розпочинати з дослідження процесу навчання чомусь новому та враховуючи, що існує усвідомлена й неусвідомлена компетентність і некомпетентність. Виділяють основні етапи зростання інтегральної компетентності [8; 12].

1. Несвідома некомпетентність. Людина, яка не знає про існування якоїсь сфери діяльності, і тому не бачить необхідності вивчати її. Це положення визначає установка: «Я не знаю, що я не знаю».

2. Свідома некомпетентність. Коли людина дізнається про якусь сферу діяльності і розуміє, що вона в цьому абсолютно не компетентна. Тут установка: «Я знаю, що я не знаю». Якщо у неї виникає бажання освоїти нову сферу, вона приступає до її вивчення.

3. Свідома компетентність. Коли людина засвоїла нову сферу в теорії і починає практикувати. Тепер вона «знає, що знає». Але поки що робить кожен рух за завченою схемою.

4. Несвідома компетентність. Людина виконує дії на рівні автоматизму. Вона відмінно справляється і, при цьому, взагалі не замислюється, які дії вчинила. Вона уже «не усвідомлює, що знає».

5. Усвідомлена неусвідомлена некомпетентність (рівень гуру). Реальний стан речей полягає в тому, що в будь-якій сфері життя завжди є те, що можна ще вивчити. Є безліч книг, які можна прочитати і навичок, які можна освоїти. Людина розуміє, що їй тільки здається, що вона все знає. Вона свідомо повертається на рівень несвідомої некомпетентності і «усвідомлює, що чогось не знає».

За неусвідомленої компетенції досвідчений користувач застосовує багато прийомів діючи практично на автоматі. Але, виявившись у незнайомій ситуації, він не може так само добре виконувати дії, які без зусиль давалися раніше, і усвідомлює свою некомпетентність. Методом спроб і помилок, практикуючись і накопичуючи досвід, індивід знову стає компетентним – вже зовсім усвідомлено.

Список використаних джерел:

1. Андрагогічні засади професійного навчання безробітних : колективна монографія / за заг. ред. Л. М. Капченка. – Київ : ІПК ДСЗУ, 2013. – 124 с.

2. Анциферова Т. И. Психология способностей и всестороннее развитие личности взрослого человека и проблема непрерывного образования / Т. И. Анциферова // Психологический журнал. – 1980. – № 2. – Т. 1. – С. 52 – 60.

3. Громадянські компетентності у професійній освіті державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : зб. метод. матеріалів для системи підготовки, перепідготовки та підвищення

кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування / за заг. ред. Н. Г. Протасової, Ю. О. Молчанової. – Київ : НАДУ, 2016. – 308 с.

4. Енциклопедія освіти / акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

5. Загальні відомості про післядипломну освіту. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/higher/topic/pdosv/zgv>.

6. Змеєв С. И. Технология обучения взрослых : учеб. пособ. / С. И. Змеєв. – Москва : Академия, 2002. – с. 345.

7. Кукуев А. И. Сущностные характеристики технологии обучения взрослых / А. И. Кукуев // Образование. Наука. Инновации: Южное измерение. – Ростов-на-Дону : ИПО ПИ ЮФУ, 2007. – № 2. – С. 96 – 102.

8. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. / Н. В. Бордовская, Л. А. Даринская, С. Н. Костромина [и др.] ; под ред. Н. В. Бордовской. – 2-е изд., стер. – М. : Кнорус, 2011. – 432 с.

9. Нормативно-правове забезпечення освіти : у 4 ч. – Ч. 2. – Режим доступу : www.psu.univ.kiev.ua/LIB/lib.php?id=0.

10. Протасова Н. Г. Теоретичні основи навчання державних службовців у системі підготовки та підвищення кваліфікації : навч.-метод. посіб. / Н. Г. Протасова. – Київ : Вид-во УАДУ, 2000. – 160 с.

11. Пуцов В. І. Особливості дорослих в процесі навчання / В. І. Пуцов // Андрагогіка в професійному навчанні безробітних : матеріали наук.-метод. семінару (20 вересня 2012 р., м. Київ) / уклад. : Л. М. Капченко, Л. Й. Літвінчук, Н. В. Савченко [та ін.]. – Київ : ІПК ДСЗУ, 2012. – С. 85 – 93.

12. Стадії розвитку співробітників в компанії. – Режим доступу : <http://sbm.pnu.edu.ua/2019/02/26/stadiyi-rozvytku-spivrobitnykiv-v-kompaniyi>.

13. Штангрет Л. І. Освіта дорослих як складова національної системи неперервної освіти / Л. І. Штангрет // Збірник наукових праць ЛОГОС, 2020. – № 6. – С. 69 – 71.

14. Як бути ефективним депутатом // Інститут Політичної Освіти. – Київ, 2020. – 64 с.

15. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education. From Andragogy to Pedagogy / M. S. Knowles. – Chicago, 1980. – P. 43.

СЕРНЯК ОЛЕГ ІГОРОВИЧ

к. держ. упр., докторант кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ РАЙОННИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЇХ УТВОРЕННЯ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ

Після ухвалення Верховною Радою України рішення про утворення нових 136-ти та ліквідацію старих 490-то районів у науковому, експертному та практичному колах ведеться чимало дискусій довкола утворення та реорганізації районних державних адміністрацій і здійснення відповідних юридичних, організаційних і кадрових дій у цих органах виконавчої влади. Проте досить рідко можна почути про можливості для розвитку публічного управління загалом, які відкриває цей перехідний період, зокрема щодо визначення потенціалу інституційного розвитку райдержадміністрацій. Адже на нашу думку, важливо не лише сформувати нові інституції з новими назвами, але й створити передумови їх подальшої ефективної та результативної роботи.

Найважливішим результатом і найбільшим очікуванням будь-якого перехідного періоду в діяльності соціальних організацій є формування нової сутності такої організації, що володіє якісно новими характеристиками порівняно з попередньою інституцією. Звертаємо увагу, що це є тою прихованою потенційною вигодою, яку має змогу одержати вся система публічного управління в Україні за умови використання сучасних інструментів організаційного розвитку в процесі утворення та реорганізації районних державних адміністрацій.

Досягненню зазначеної мети, зокрема, може сприяти інструмент інституційного аудиту, під яким розуміємо державно-громадське оцінювання, моніторинг і контроль здатності публічних інституцій ефективно досягати своєї місії та підтримувати стале функціонування у довгостроковій перспективі, а також якості надання публічних послуг як результату виконання державно-управлінських функцій публічними інституціями. Даний інструмент зосереджений на потенціалі до стратегічного розвитку органу публічної влади, на його здатності протистояти викликам і загрозам у майбутньому.

Методикою інституційного аудиту передбачено оцінювання внутрішньоорганізаційних процесів, правил, цінностей і процедур, на яких побудована діяльність та усі типи суб'єктно-суб'єктних відносин у районних державних адміністраціях. При цьому основним підходом до збору інформації для оцінювання є анкетування, інтерв'ювання та бесіди з працівниками відповідного органу виконавчої влади.

Ураховуючи специфічні особливості перехідного періоду в діяльності публічної інституції, зокрема зниження тягаря відповідальності працівників за роботу організації, яка буде ліквідована або реорганізована, зниження рівня загальної закритості інституції перед громадськістю, підвищення рівня критичного сприйняття працівниками процесів і відносин всередині організації, виокремлюємо такі переваги проведення інституційного аудиту в існуючих у районних державних адміністраціях саме протягом цього періоду:

- можливість одержати від працівників об'єктивнішу (через вільніше та відвертіше висловлювання думок) інформацію про внутрішньоорганізаційні процеси, правила, цінності та процедури відповідних райдержадміністрацій;

- активне залучення громадськості (громадських організацій, їх спілок і коаліцій, окремих громадських активістів, науковців і експертів) до проведення інституційного аудиту;

- виявлення та прописування кращих практик організаційного розвитку районних державних адміністрацій, які варто перенести в нові інституції;

- виявлення недоліків і негативних тенденцій діяльності райдержадміністрацій, яких можна відповідно уникнути та завчасно попередити в нових інституціях;

- удосконалення методики інституційного аудиту через апробацію «без шкоди» самій організації й отримання оперативного зворотного зв'язку від аудиторів і учасників процесу;

- формування рекомендацій за результатами інституційного аудиту, що можуть бути впроваджені на етапі створення районних державних адміністрацій з так званого «з чистого аркуша» та без істотного опору з боку самих державних службовців.

Також варто говорити про зовнішні масштабні вигоди від інституційного аудиту в перехідний період існування райдержадміністрацій, які будуть помітні вже у короткостроковій перспективі, а саме:

- зниження рівня невизначеності щодо майбутнього функціонування районних державних адміністрацій серед державних службовців і в суспільстві загалом;

- підвищення прозорості та відкритості діяльності державних інституцій;

- зростання загальної довіри громадськості до органів виконавчої влади;

- розвиток інституцій громадянського суспільства та підвищення їх експертних компетенцій;

- формування засад демократичного суспільства та партнерських відносин між різними суб'єктами громадсько-політичного життя.

Таким чином, незважаючи на брак практичного досвіду проведення інституційного аудиту в органах виконавчої влади та можливі недопрацювання в методології його проведення, теперішня ситуація з

утворенням і реорганізацією районних державних адміністрацій створює взаємовигідні умови для активного використання даного інструменту. Це дозволить державі отримати значно більший ефект від проведеної реформи, ніж просто скорочення кількості та перейменування райдержадміністрацій, та відкриє перспективи поширення інституційного аудиту на усі організації, уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування в Україні.

СИДОРЕНКО НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА

*к. держ. упр., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ЗБАРАЦЬКА ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

*студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

З'ясовуючи термін територіальна громада, переважна більшість соціологів і юристів сходиться на тому, що вона є необхідною демократичною протизагою центральній владі, сприяє своєю легітимною діяльністю обмеженню можливостей свавілля з боку держави. Передача тих чи інших повноважень територіальним громадам дозволяє запобігти зайвій концентрації влади на центральному рівні, переобтяженню центрального апарату місцевими справами.

Актуальні проблеми діяльності та розвитку місцевого самоврядування, територіальних громад в Україні є предметом дослідження багатьох науковців з державного управління, серед яких В. Бабаєв, І. Дробот, В. Мамонова, Ю. Молодожен, В. Наконечний, Ю. Куц, С. Саханенко та ін.

Згідно з Конституцією України (ст. 140 – 143), зокрема, зазначено, що «територіальна громада – це жителі одного чи декількох населених пунктів, які добровільно об'єднуються в одну територіальну громаду для вирішення питань місцевого значення, а саме: обирають сільського, селищного чи міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на засіданнях виконавчого комітету та ради, старост та депутатів ради, які представляють та захищають інтереси всієї громади; управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх

діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції...» [1].

У Цивільному кодексі України зазначено, що «територіальні громади є юридичними особами, мають свої рахунки, надходження..., можуть створювати комунальні підприємства, навчальні заклади, підприємницькі товариства, приймати участь в їх діяльності на загальних підставах...» [2].

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 6) теж надається поняття територіальній громаді, а саме: «...первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста; територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову; територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом...» [3].

Розібравши визначення різних джерел можна зробити висновки, що територіальна громада – це спільнота людей, які проживають на одній території, мають право добровільно об'єднуватися в територіальні громади для можливості спільно вирішувати проблеми місцевого значення. Для цього вони обирають собі голову, депутатів, які в подальшому представляють інтереси жителів територіальної громади та забезпечують від їхнього імені вирішення всіх питань місцевого значення: забезпечення соціальних, естетичних, екологічних, економічних, правових, моральних та інших норм для організації життєдіяльності на території громади.

Суб'єктами добровільного об'єднання територіальних громад є суміжні територіальні громади сіл, селищ, міст. Об'єднана територіальна громада, адміністративним центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою, центром якої визначено селище – селищною, центром якої визначено село – сільською. Відповідно до цього плану в разі об'єднання такі громади наділяються повноваженнями та ресурсами, як у міст обласного значення. Об'єднана територіальна громада фінансуватиметься на таких самих засадах, як і нинішні міста обласного значення. За ними закріплюється 60 % податку на доходи фізичних осіб. Це кошти на утримання дитячих садочків, шкіл, ФАПів, клубів, бібліотек, спортивних споруд тощо. Держава надаватиме субвенції на освіту, медицину, а за нестачі коштів – дотацію вирівнювання. Окрім цього, держава ще стимулюватиме громади, які вирішили добровільно об'єднатися, додатково виділятиме кошти та сприятиме залученню міжнародних фінансів для проектів із реконструкції закладів бюджетної сфери. Самоврядна територіальна громада автономно розпоряджатиметься своїми фінансами, тому бюджетні кошти розподілятимуться раціональніше. Крім цього, рада громади визначатиме скільки їй потрібно службовців, призначатиме їм зарплати та ін.

Отже, необхідно зазначити, що для підвищення ефективності реформи місцевого самоврядування необхідно забезпечити: перегляд та формування перспективного плану об'єднання територіальних громад з максимальним урахуванням географічної, культурної, етнічної та іншої специфіки громад; інформаційно-роз'яснювальний супровід процесу об'єднання територіальних громад; проведення навчальних семінарів для працівників органів місцевого самоврядування та громадськості щодо різних аспектів реформи. При цьому самі громади, органи самоврядування, громадські об'єднання та активісти повинні не чекати запрошення, а активно включатися у процес реформування органів самоврядування на місцях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 – 44. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97 // ВВР України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

СИДОРЕНКО НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА

*к. держ. упр., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ЛЄБЄДЄВА ЯРОСЛАВНА ВАЛЕНТИНІВНА

*старший викладач кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ Е-ВРЯДУВАННЯ В РОЗБУДОВІ ЕЛЕКТРОННОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Розвиток системи електронного врядування вимагає постійного налагодження взаємодії між громадянами, урядом та іншими зацікавленими сторонами. Завдяки цим системним можливостям, сьогодні він успішно відіграє керівну роль у забезпеченні надання публічних послуг вищої якості, використання передових надбань інформаційних та комунікаційних технологій (КТ) для громадськості, використанні інновацій. Особливо яскраво ця роль проявилася під час подолання наслідків пандемії COVID-19 [5].

Важливою вимогою сучасності, що висувається перед територіальними громадами епохою глобалізації, є належне технічне оснащення органів управління, їх здатність до використання великої різноманітності новітніх технологій. Популярна в ЄС та в переважній більшості найрозвиненіших країн світу концепція «розумних міст» передбачає використання Інтернет-

ресурсів, додатків та бездротових технологій в публічному управлінні та наданні публічних послуг, що вписується в межі моделі електронного врядування.

Під електронним врядуванням (е-врядування) мається на увазі використання органами державної влади та місцевого самоврядування ІКТ, які покращують та спрощують відносини в системі «громадянин – бізнес – орган управління». Це сприяє еволюції управлінського підходу, за якого ІКТ інтегруються в стратегії громадської участі у публічному управлінні [11].

У західній науковій літературі протягом трьох останніх десятиліть широко обговорювалися питання розвитку та реформування системи державного управління, пов'язані з діджиталізацією, де ІКТ стали ключовим фактором впливу на системні трансформації. Тому сьогодні успіх електронного урядування залежить від використання всіх його аспектів, пов'язаних із системами ІКТ та інфраструктурою [10].

Світовою практикою запропоновано чимало моделей електронного урядування. Проте їх втілення, як правило, представляється процесом з трьох – п'яти етапів, які включають у себе доступ до інформації статичним способом, взаємодію з управлінськими органами, використання електронної пошти або завантаження форм, проведення транзакцій онлайн та повну інтеграцію електронних послуг між різними адміністративними рівнями [7].

Відповідно, важливими факторами, що наразі визначають стадії зрілості управлінської системи з позиції цифрової готовності до трансформації, є наступні:

- рівень розвитку економіки, у співставленні з ВВП, оскільки розвиток електронного урядування вимагає інвестицій у технології;

- демографічні та соціально-економічні умови територіальної громади або держави, в т.ч. чисельність та щільність населення, рівень його освіченості та доступність технологій. Чисельність населення є важливим фактором, який стимулює розвиток електронного урядування, а висока щільність населення також може забезпечити більшу інноваційність цього процесу [1], рівень освіченості безпосередньо корелює з попитом на електронні послуги та рівнем електронної участі [9];

- політичні фактори: готовність до реформ та прийняття рішень щодо життя активних дій [7].

У свою чергу, інформаційно-комунікаційні технології, що використовуються в системі електронного урядування, відрізняються від комерційних стратегічним характером цілей їх застосування, що включають не тільки ефективність та результативність, а й соціальні та політичні цілі держави (довіра, соціальна інтеграція, добробут громади, сталість її розвитку тощо). Але, так само, як і бізнес-середовище, електронне урядування стикається з технічними та економічними проблемами, які підштовхують державні органи пристосуватися, вдатися до інновацій.

Це означає, що електронне урядування має використовувати та отримувати переваги з використання найновіших ІКТ із метою підвищення

як їх результативності, так і ефективності. В умовах економії бюджетних коштів електронний уряд повинен надавати послуги максимально економічно і використовувати технології для отримання бажаних результатів [3]. Цьому суттєво сприяє цифровізація послуг, що, з іншого боку, сприяє модернізації управлінської системи, зокрема, за рахунок зосередження уваги на фокусуванні уваги на орієнтації на користувача [2].

Варто зазначити, що за останні роки з'явилося багато нових технологій, що увійшли в усі сфери суспільного життя, в тому числі, і у практику електронного врядування [12]. Серед них, передусім, слід виділити наступні:

- штучний інтелект, використання якого здатне автоматизувати та полегшити послуги електронного урядування [4];

- технологія розподіленої книги (DLT), програмне забезпечення та Інтернет-технології, які поширюють інформацію як запис транзакцій серед авторизованих користувачів. Найбільш використовуваний приклад DLT – блокчейн, що незабаром обіцяє стати основою управління в усіх сферах людської діяльності, або галузях, які представляють потенційний конфлікт інтересів сторін [2]. Ця технологія покликана зменшити бюрократію, корупцію та посилити як ефективність процесу (за рахунок зменшення витрат і часу на обробку даних) та посилити довіру до державних органів [8]. У блокчейн-моделях дані – це загальнодоступні ресурси, які кожен може змінити, але лише за згодою всіх. Їх нововведення полягає в тому, що транзакції відбуватимуться автоматично, безпечно та захищено за допомогою криптографічних алгоритмів, без втручання людини, центральної влади або контролюючих органів [6];

- хмарні обчислення, що можуть бути використані як модель удосконалення, підвищення ефективності та задоволеності користувачів при використанні електронного уряду;

- інтернет-платформи, що поєднують в собі набір технологій для забезпечення швидкого та зручного доступу до мережі та додатків, інформаційних та обчислювальних послуг, що надаються органами публічного управління [7].

Вплив цих технологій на розвиток електронного урядування потрібно оцінювати з точки зору їх вартості, ризику впровадження та отриманих переваг. Використання Інтернету останні тридцять п'ять років характеризувалося експоненціальним зростанням користувачів, кількість яких зросла в усьому світові від тисячі до мільярда осіб. Воно ознаменувало побудову динамічної мережі зв'язків, яка об'єднує безліч об'єктів по всьому світові. Пристосовуючись до потреб користувачів, він змінив звичаєву модель суспільної поведінки, ставши рушієм глобалізації. Тому розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у цій сфері характеризується наступними факторами: масштаб (збільшення кількості пристроїв для отримання послуг та зменшення їх розміру), мобільність (забезпечується бездротовим підключенням та портативністю об'єктів), неоднорідність та складність (велика кількість додатків та розширена взаємодія) [7], що роблять

розвиток електронного врядування більш інклюзивним, ефективним та інноваційним.

Таким чином, з точки зору інклюзії та доступності, електронні публічні послуги стають елементами нової моделі суспільного розвитку: орієнтація на ширший доступ; зміцнення можливостей державного сектору з одночасною оптимізацією витрат; використання нових технологій, що зменшують людський внесок та створюють платформи для кращої взаємодії між громадянами та органами публічної влади.

Список використаних джерел:

1. Ahn M. J. Adoption of E-Communication applications in U.S. municipalities: The role of political environment, bureaucratic structure, and the nature of applications / M. J. Ahn // *American Review on Public Administration*. – 2011. – № 41 (4). – P. 428 – 452.

2. Allesie D. Blockchain for digital government / D. Allesie, M. Sobolewski, L. Vaccari, and F. F. Pignatelli eds. // *Publications Office of the European Union, Luxembourg, Europe, Tech.Rep., EUR 29677 EN, 2019.*

3. Almarabeh T. Cloud Computing of E-Government / T. Almarabeh, Y. K. Majdalawi, and H. Mohammad // *Community Network*. – 2016. – № 8. – P. 1 – 8.

4. Al-Mushayt O. S. Automating E-Government services with artificial intelligence / Al-Mushayt O. S. // *IEEE Access*. – 2019. – № 7. – P. 21 – 29.

5. Andriienko A. Distanced e-governance as a sustainable solution for COVID-19 challenge responding: the case of Dnipro city council of Ukraine / A. Andriienko, O. Matveieva // *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*. – 2020. – Access mode : <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/download/2235/2106>.

6. European Commission. EU-Wide Digital Once-Only Principle for Citizens and Businesses – Policy Options and Their Impacts. – 2017. – Access mode : https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=42300.

7. Lytras M. D. E-Government Insights to Smart Cities Research: European Union (EU) Study and the Role of Regulations / M. D. Lytras, A. C. Serban // *IEEE*. – № 8. – Access mode : <https://ieeexplore.ieee.org/document/9044810?denied=>.

8. Atzori M. Blockchain technology and decentralized governance: Is the state still necessary / M. Atzori // *Governance Regulation*. – 2017. – № 6 (1). – P. 45 – 62.

9. Reddick C. G. Social media adoption at the American grass roots: Web 2.0 or 1.5 / C. G. Reddick, D. F. Norris // *Government Information Quarterly*. – 2013. – № 30 (4). – P. 498 – 507.

10. Viscusi G. Information Systems for E-Government: A Quality-of-Service Perspective / G. Viscusi, M. Mecella, and C. Batini. – Berlin, Germany : Springer, 2010.

11. Webster C. W. R. Smart governance: Opportunities for technologically-mediated citizen co-production / C. W. R. Webster, C. Leleux // Informational Policy. – 2018. – № 23 (1). – P. 95 – 110.

12. World Government Summit. Best Government Emerging Technologies. – 2017. – Access mode : https://www.worldgovernmentsummit.org/docs/default-source/publication/2017/best_government.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Айрумян Гарік Ваграмович – студент Університету митної справи та фінансів

Акімов Олександр Олексійович – д. держ. упр., доцент, заслужений економіст України, начальник відділу правового забезпечення Національної служби посередництва і примирення, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом

Аманжол Алия Куандыковна – студентка факультета естествознания Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави

Афанасьєва Юлія Віталіївна – к. держ. упр., доцент, доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Баран Марія Петрівна – к. держ. упр., доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Бєлєнок Олексій Андрійович – науковий співробітник відділу соціальних структур Інституту соціології НАН України

Бова Андрій Андрійович – к. соц. н., старший науковий співробітник, начальник науково-дослідного відділу Державного науково-дослідного інституту МВС України

Бондарєвська Ірина Євгенівна – студентка кафедри публічного управління та митного адміністрування факультету управління Університету митної справи та фінансів

Бородіна Оксана Анатоліївна – к. держ. упр., експертка ГРУПИ Компаній «МЕДІА-ПРО», м. Київ

Босько Ольга Владимировна – канд. філол. наук, методист Інститута інформаційних технологій Белорусского государственного университета информатики и радиоэлектроники

Бридун Олександр Євгенович – слухач магістратури Університету митної справи та фінансів

Бугайова І. Ю. – студентка 2 курсу Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

Буканов Григорій Миколайович – к. політ. н., доцент, докторант кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Вернигор Анна Євгенівна – студентка 4 курсу факультету управління Університету митної справи та фінансів

Виноградова Наталія Леонідівна – к. держ. упр., доцент, доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

Войташек Іванна Іванівна – слухачка магістратури Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Ворона Петро Васильович – д. держ. упр., доцент, перший проректор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Воронцовая Людмила Григорьевна – заведуюча сектором аналізу макроекономічної динаміки Інститута економіки НАН Республіки Беларусь, магістр управління та економіки

Гарбуз Оксана Николаевна – магістрант Академії управління при Президенті Республіки Беларусь

Голова Анастасія Вячеславівна – студентка факультету міжнародних економічних відносин, управління та бізнесу Херсонського національного технічного університету

Гончарук Софія Олександрівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Горблюк Сергій Анатолійович – к. держ. упр., докторант кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії державного управління при Президенті України

Громова Наталя Владимировна – слухачка магістратури Академії управління при Президенті Республіки Беларусь

Гулєвич Альона Юрійівна – начальник відділу профорієнтації та конкурсного відбору Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

Демченко Володимир Миколайович – к. філол. н., доцент, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету

Джумадуллаєва Светлана Абсадыковна – канд. хім. наук, доцент, професор кафедри екології та хімії факультета естествознання Міжнародного казахсько-турецького університету імені Ходжі Ахмеда Ясаві

Джусупова Раушан Сеит-Аскарівна – канд. філос. наук, доцент, доцент науково-освітнього центру державно-правових дисциплін Академії правосуддя при Верховному суді Республіки Казахстан

Динник Ірина Петрівна – к. держ. упр., провідний фахівець сектору контролю за виконанням рішень Відділу управління та адміністрування Національного авіаційного університету

Домбровський Кирило Григорович – аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президенті України, перший заступник Голови Державного агентства розвитку туризму України

Дроговоз Ганна Володимирівна – слухачка магістратури Університету митної справи та фінансів

Дурман Микола Олександрович – к. т. н., доцент, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, заслужений працівник освіти України

Дурман Олена Леонідівна – к. держ. упр., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету

Ермакова Елеонора Ериховна – ст. преподаватель кафедри управління економіки і фінансов Брестского государственного технического университета

Свтушенко Вячеслав Вікторович – к. держ. упр., заступник завідувача відділу з питань охорони здоров'я Секретаріату Кабінету Міністрів України

Жорняк Андрій Миколайович – аспірант кафедри державного управління та адміністрування Національної академії державного управління при Президентові України, начальник управління молоді та спорту Мелітопольської міської ради

Задосенко Катерина Олегівна – аспірантка кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентові України

Задорожня Вікторія Василівна – студентка 4 курсу кафедри економіки та підприємництва Національної металургійної академії України

Збарацька Юлія Олександрівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Игнатович Михаил Геннадьевич – учитель інформатики ГУО «Средня школа №154 г. Минска», студент 3 курсу Академії управління при Президенте Республіки Беларусь

Илуридзе Георгий Давидович – слухатель магистратури Среднерусского института управления – филиала РАНХиГС при Президенте РФ

Исаев Алексей Владимирович – канд. полит. наук, доцент кафедри громадянсько-правових дисциплін і соціального забезпечення Среднерусского института управления – филиала РАНХиГС при Президенте РФ

Іванова Катерина Леонідівна – студентка 2 курсу Навчально-методичного центру післядипломної освіти та підвищення кваліфікації Дніпровського національного університету ім. Олеса Гончара

Івашина Людмила Петрівна – к. держ. упр., старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту Комунального закладу «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

Ільницький Сергій Володимирович – аспірант кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Карапиш Світлана Павлівна – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних

технологій Полтавського державного аграрного університету, заступник директора з навчально-виховної роботи Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради

Карпа Марта Івановна – д. держ. упр., доцент кафедри управління та бізнес-адміністрування Інституту післядипломної освіти та довузівської підготовки ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кербікова Алла Степанівна – старший викладач кафедри економіки та підприємництва ім. Т. Г. Беня факультету економіки і менеджменту Національної металургійної академії України

Кірсєва Ольга Борисівна – к. держ. упр., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Кіянка Ірина Богданівна – д. політ. н., доцент, доцент кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Ковалевич Ольга Алексеевна – старший преподаватель кафедри економіки, управління и финансов Брестского государственного технического университета

Коваленко Олександр Вікторович – аспірант Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, заступник командира військової частини А3297 з морально-психологічного забезпечення – начальник відділення, підполковник

Коваленко Світлана Володимирівна – аспірантка кафедри «Менеджменту та державного управління» Національного університету «Чернігівська політехніка»

Ковальов Михайло Сергійович – студент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Коврей Валентина Алексеевна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічного розвитку и менеджмента Академии управления при Президенте Республики Беларусь

Коврей Юрий Сергеевич – слухатель магистратуры кафедри економічного розвитку и менеджмента Академии управления при Президенте Республики Беларусь

Колесник Володимир Анатолійович – спеціаліст Департаменту представництва інтересів держави в суді Офісу Генерального прокурора

Колосовська Ірина Ігорівна – к. держ. упр., доцент, доцент кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Коньсбай Алтын Сабитовна – студентка факультета естествознания Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави

Копыркин Максим Юрьевич – студент 3 курса экономического факультета Брестского Государственного Технического Университета

Коровина Екатерина Дмитриевна – студентка экономического факультета Национального исследовательского Мордовского государственного университета имени Н. П. Огарева

Коцовська Олександра Степанівна – доцент кафедри освітньої політики КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

Кравцов Олег Валентинович – к. т. н., доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та інформаційних систем Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Кравцова Тетяна Василівна – к. т. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Кравченко Мілена В'ячеславівна – д. держ. упр., професор, професор кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентіві України

Кривенкова Руслана Юрїївна – старший викладач кафедри туризму факультету туризму та міжнародних комунікацій ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Критенко Олена Олександрівна – к. держ. упр., доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

Кріпак Андрій Петрович – депутат Київської обласної ради, викладач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом

Кулебякина Дарья Игоревна – студентка 3 курса факультета управления Нижегородского института управления – филиала РАНХиГС при Президенте РФ

Кушнір Тарас Михайлович – к. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу Львівського національного університету імені Івана Франка

Лазько Вікторія Павлівна – слухач магістратури Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, інспектор штабу ПСПОП «Дніпро-1» ГУНП в Дніпропетровській області, старший лейтенант поліції

Лашенко Оксана Василівна – к. держ. упр., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Лебедєва Надія Анатоліївна – PhD in cultural studies of the International Open University, старший викладач іноземної мови кафедри готельно-ресторанного бізнесу та іноземних мов Херсонського державного аграрного університету

Лещух Ірина Володимирівна – к. е. н., науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України»

Лебедєва Ярославна Валентинівна – старший викладач кафедри управління та адміністрування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Лисачок Алла Василівна – аспірантка кафедри менеджменту Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

Макарчук Віктор Григорович – к. т. н., провідний судовий експерт-еколог Львівського НДІ судових експертиз Мін'юсту України

Макеснко Жанна Віталіївна – аспірантка кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президенті України

Маколкіна Анастасія Дмитрієвна – студентка 5 курсу економічного факультета Національного дослідницького Мордовського державного університету імені Н. П. Огарєва

Мала Світлана Григорівна – аспірантка кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

Мамонтова Елла Вікторівна – д. політ. н., професор, професор кафедри регіональної політики і публічного управління Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

Мармашова Светлана Прокопівна – старший преподаватель кафедри маркетингу ГУО «Інститут бізнесу Белорусського державного університету»

Мельник Анна Русланівна – студентка 4 курсу Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Мишкова Маргарита Петрівна – старший преподаватель кафедри управління, економіки і фінансів, інженерно-економічного факультета Брестського державного технічного університету

Мороз Вікторія Юріївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Мороз Світлана Анатоліївна – к. держ. упр., старший науковий співробітник навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

Муқан Іван Васильович – аспірант кафедри управління та бізнес-адміністрування ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Носкова Оксана Сергеевна – заведуючий лабораторией исследований государственной кадровой политики Научно-исследовательского института теории и практики государственного управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь

Осипова Екатерина Олеговна – студентка 3 курса направления подготовки «Организация работы с молодежью» Среднерусского института управления – филиала РАНХиГС при Президенте РФ

Павлюк Ольга Василівна – аспірант кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Паплевко Юлия Сергеевна – специалист по маркетингу ООО «Еврошоп бел»

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна – д. держ. упр., професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди

Пелєвін Євген Юрійович – к. істор. н., старший викладач кафедри філософії та методології науки Одеського національного політехнічного університету

Попова Татьяна Евгеньевна – старший преподаватель кафедры международных отношений Института управленческих кадров Академии управления при Президенте Республики Беларусь

Радиш Ярослав Федорович – д. держ. упр., професор, професор кафедри управління охороною здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

Росенко Марія Іванівна – д. держ. упр., доцент, професор кафедри «конституційне та адміністративне право» Юридичного інституту Севастопільського державного університету

Рутко Дина Федорівна – канд. економ. наук, доцент, заступитель директора по научной работе и магистерским образовательным программам Института управленческих кадров Академии управления при Президенте Республики Беларусь

Рябова Светлана Сергеевна – канд. економ. наук, доцент, доцент кафедри государственной экономической политики Академии управления при Президенте Республики Беларусь

Савостенко Тетяна Олександрівна – к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Самойленко Євгенія Вікторівна – слухач магістратури Університету митної справи та фінансів

Семенець-Орлова Інна Андріївна – д. держ. упр., доцент, завідувачка кафедри державного управління Міжрегіональної академії управління персоналом

Семенова Владислава Николаевна – канд. филос. наук, доцент, заведуюча кафедрою філософії і методології університетського образования ГУО «Республіканський інститут вищої школи»

Сергієнко Елла Олексіївна – к. держ. упр., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Серняк Олег Ігорович – к. держ. упр., докторант кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Серьогін Сергій Сергійович – к. держ. упр., доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

Сидоренко Наталія Сергіївна – к. держ. упр., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Скопа Анастасія – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Сорока Оксана Ярославівна – к. держ. упр., доцент, доцент кафедри судової медицини та медичного права Івано-Франківського національного медичного університету

Спиридонова Євгенія Олександрівна – аспірантка Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Національної Академії педагогічних наук України, викладач Індустріального коледжу ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», прокурор відділу Дніпропетровської обласної прокуратури

Стуло Эвелина Сергеевна – студентка 4 курсу Інститута управленческих кадров Академії управління при Президенті Республіки Беларусь

Сукач Олена Миколаївна – к. е. н., декан факультету економіки і менеджменту, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

Ткачук Дмитро Геннадійович – аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентіві України

Ткачук-Рижа Рігіна Анатоліївна – аспірантка кафедри гуманітарних та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Тудейко Катерина Васильєвна – аспірантка ГНУ «Інститут економіки НАН Белоруси»

Туркало Мирослава Володимирівна – аспірантка кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного

управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Фролова Наталія Валеріївна – аспірантка кафедри публічної політики та політичної аналітики Національної академії державного управління при Президентіві України

Чорноморд Євгенія Євгеніївна – студентка 3 курсу факультету міжнародних економічних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Чуркіна Олександра Ігорівна – аспірантка кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентіві України

Шараскін Андрій Андрійович – аспірант кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Швидун Людмила Тарасівна – старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти Дніпровської академії неперервної освіти

Шевчик Катерина Сергеевна – студентка 4 курсу Інститута управленческих кадров Академіи управління при Президенте Республіки Беларусь

Шинкаренко В'ячеслав В'ячеславович – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

Шиян Олена Іллівна – д. держ. упр., професор, завідувачка кафедри освітньої політики КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

Шуст Александр Сергеевич – старший преподаватель кафедри міжнародних отношений Академіи управління при Президенте Республіки Беларусь

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ
СОЦІАЛЬНИМ І ГУМАНІТАРНИМ РОЗВИТКОМ**

Матеріали

XIV Науково-практичної
конференції за міжнародною участю
(м. Дніпро, 30 листопада 2020 р.)

Українською, російською, англійською мовами

За зміст та мовностилістичне редагування
відповідальність несуть автори

Комп'ютерний оригінал-макет О. Б. Кіресвої

Ум. друк. арк. 20,6

Обл.-вид. арк. 22,67

Тираж 200 пр.

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України
Україна, 49044, Дніпропетровськ, вул. Гоголя, 29
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1743 від 06.04.2004